Öyküleriyle Ağıtlar I

Ahmet Z. Özdemir

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
KÜLTÜR ESERLERİ

Eşim AYŞE'ye,
Otuz sekiz yıllık birlikteliğimizin anısına
A.Z.Ö.

T.C.KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 1626
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
Kültür Eserleri Dizisi / 355

ÖYKÜLERİYLE AĞITLAR

'Ağıtlar; Sarız, Pınarbaşı, Tomarza, Göksun, Tufanbeyli, Gürün ilçe ve köyleriyle Kayseri, Orta Toroslar ve Çukurova yörelerinden derlenmiştir.)

Ahmet Z. Özdemir

© T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI, 2002 / ANKARA
ISBN 97517-1062-6

Kapak Düzeni : Remzi Oğuz YILMAZ

Öyküleriyle ağıtlar / [derl.] Ahmet Z. Özdemir. - 2. bsk. - Ankara : Kültür Bakanlığı, 2002.

XII, 418 s. ; 24 cm. - (Kültür Bakanlığı yayınları ; 1626. Yayımlar Dairesi Başkanlığı kültür eserleri dizisi ; 355)
ISBN 975-17-1062-6

I. Özdemir, Ahmet Z. II. Seriler: .
398.27

www.kultur.gov.tr.

e-posta: yayimlar@kutuphanelergm.gov.tr

Birinci Baskı, 1994, 3.000 Adet

İkinci Baskı, 5.000 Adet

NEYİR MATBAACILIK

Tel : 0.312.395 53 00 Faks : 230 80 89

SUNUŞ

Adına kültür dediğimiz yaşama biçimi, çağlar içinde farklı coğrafyalarda çeşitli dinlerden, çeşitli toplumlardan etkilenerek ve değişerek günümüze kadar ulaşmıştır.

İnsanlar ve toplumlar ne kadar değişirse değişsin köklerinden yine de tümüyle kopamazlar. Her insan, her ulusun kendisinde, geçmişinden gelen acı tatlı yaşantıların izlerini taşır. Bunlar; sonradan edindiklerimizle birlikte bizi biz yapan değerleri oluştururlar.

O nedenle; Türkülerimiz-ağıtlarımız, atasözlerimiz, deyimlerimiz, masallarımız geçmişimizden bize kalan hazinelerimizdir. Zaten Anadolu bir türküler hazinesidir. Bu hazineleri bulup çıkarmak, onları korumak en önemli görevlerimizden biri olmalıdır.

Zengin halk kültürümüz içinde türküler-ağıtlar geniş bir yer tutar. Acımız, sevincimiz, yiğitliğimiz, korkumuz, sevgimiz, nefretimiz, sitemimiz, umudumuz, umutsuzluğumuz, gurbetimiz, sılamız, toprağımız, dağlarımız, sularımız, doğamız, bütün yaşantımız türkülerde kendini gösterir.

O bakımdan denebilir ki, türküler Anadolu insanının bir haritası gibidir. İçimizi dolduran bir türkü dinlediğimizde, orada, o haritada bir yerde hemen kendimizi bulur, coşarız. Çünkü o türkülerin bir yerlerinde bizim yaşantılarımızdan kimi izler vardır. Hatta o türkü, o ağıt bizim için söylenmiş gibi duygulara kapıldığımız olur.

Türkülerimizin-ağıtlarımızın yerinde, coğrafyasında saptanması, o türkünün özgünlüğünü koruması açısından önemlidir. Türkülerin söylendiği yerde derlenmesi, ileride dil ve toplumbilim konusunda çalışma yapacaklar için de kaynak oluşturur.

Türkülerin-ağıtların öyküleriyle birlikte verilmesi neyin, niçin söylendiğinin anlaşılması yanında, bizim o konuyu daha iyi, daha yakından tanımamızı sağlar.

Büyük emek harcayarak, salt kendi gayretleriyle ve coşkuyla köy köy, dağ bayır dolaşarak Türk Halkbilimine katkı sağlayan herkese teşekkür ediyor, bu değerli çalışmasından dolayı Sayın Ahmet ÖZDEMİR'i kutluyorum.

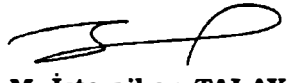

M. İstemihan TALAY
Kültür Bakanı

İÇİNDEKİLER

I. ÖNSÖZ XI
II. GİRİŞ 1
1. İnsan ve Yönetim 2
2. İnsan, Doğa ve Tarih 4
3. Uzun ve Acılı Bir Yolculuk 6
4. Ağıt Toplumu. 7
5. Oyküleriyle Ağıtlar 9
6. Ağıtlarda Bir Gezinti 15
7. Ağıtların Biçim Yönünden İncelenmesi 19
8. Ağıtlar Üzerine Yazılanların Değerlendirilmesi 23

III. METİNLER
A) ASKERDE, SEFERBERLİKTE ÖLENLERİN AĞITLARI . . . . . 29 - 99
1. Onyedililer'in Ağıdı
2. Sarıkamış'ta Ölenlerin Ağıdı
3. Bostan'ın Ağıdı
4. Doksanüç Savaşında Ölenlerin Ağıdı
5. Balkan Savaşında Ölenlerin Ağıdı
6. Yemen Ağıdı I
7. Yemen Ağıdı II
8. Yakup Çavuş'un Ağıdı
9. Tatar'ın Ağıdı
10. Efendi'nin Ağıdı
11. Hacı Şahin'in Ağıdı
12. Molla Yusuf'un Ağıdı
13. Askeri Öğrencinin Ağıdı
14. Askere Ağıt
15. Hacın Ağıdı I
16. Hacın Ağıdı II
17. Karca (Kırca) Ali'nin Ağıdı
18. Bir Seferberlik Ağıdı
19. Koca Kaha'nın Ağıdı
20. Aslan'ın Ağıdı
21. İsmail'in Ağıdı
22. Hüseyin Ağa'nın Ağıdı
23. Ahmet'in Ağıdı
24. Mehmet'in Ağıdı
25. Şamlı'nın Ağıdı
26. Bekir'in Ağıdı
27. Göğüş Osman'ın Ağıdı
28. İbrahim'in ve Kara'nın Ağıdı
29. Asaf Ağa'nın Ağıdı

B) ÇOCUKSUZ ÖLENLERİN AĞITLARI.....101 - 128
30. Terkeşlioğlu Hasan Ağa'nın Ağıdı I
31. Terkeşlioğlu Hasan Ağa'nın Ağıdı II
32. Terkeşlioğlu Hasan Ağa'nın Ağıdı III
33. Efendi Mortaş'ın Ağıdı I
34. Efendi Mortaş'ın Ağıdı II
35. Avşar'ın Ağıdı
36. Topuz'un Ağıdı
37. Topal Ağa'nın Ağıdı
38. Memiş Ozbey'in Ağıdı
39. Mahmut'un Ağıdı
40. Bebek Karsu'nun Ağıdı

C) NAMUS İÇİN ÖLENLERİN AĞITLARI.....129-162
41. Kiraz'ın Babasının Ağıdı
42. Mehmet'in Ağıdı
43. İnce Hacı'nm Ağıdı
44. Garip Çoban'ın Ağıdı
45. Gizik Duran'ın Ağıdı
46. Güzel Kızın Ağıdı
47. Selver'in Ağıdı
48. Hüseyin'in Ağıdı (Kalbur Dağının Ağıdı)
49. Karahasanoğlu Mehmet Aksöz'ün Ağıdı
50. Şık (Şeyh) Hamit'in Ağıdı
51. Ağ Gelin'in Ağıdı
52. Deli Molla'nın Ağıdı
53. Meryem'in Ağıdı

D) EŞKİYALIKTA ÖLENLERİN AĞITLARI.....163 - 206
54. Halil Ağa'nın Oğlu Mehmet Ağa'nın Ağıdı
55. Körünoğlu'nun Ağıdı
56. Ziya Bey'in Ağıdı
57. Delileroğlu Çolak'ın Ağıdı
58. Gökçek Ismail'in Ağıdı
59. Çöllo'nun Ağıdı ve Destanı
60. İbrahim Bey'in Ağıdı
61. Pazarörenli Hasan Bey'in Ağıdı
62. Deli Ömer'in Ağıdı
63. Kekeç Muhittin'in Ağıdı
64. Ömer'in Ağıdı
65. Hacı Bebek'in Ağıdı

E) TARLA, SINIR VE KÖY KAVGASINDA ÖLENLERİN AĞITLARI.....207 - 242

66. Türkmen Ali'nin Oğullarının Ağıdı
67. Dokuz Kardeşin Ağıdı
68. Dirgen Ali'nin Ağıdı
69. Memiş Hocanın Ağıdı
70. Osman'ın Ağıdı
71. Mustafa Uzunlu'nun Ağıdı
72. Poyrazoğlu'nun Ağıdı
73. Hacı Osman'ın Ağıdı
74. Hasan Kahaler'den Mehmet Aksöz'ün Ağıdı
75. Hacı'nın Ağıdı
76. Abuzet Ağa'nın Ağıdı
77. Mevlit'in Ağıdı
78. Ergen'in Ağıdı
79. Toklar Bucağından Hacı Bey'in Ağıdı
80. Ziya'nın Ağıdı

F) HASTALIKTAN ÖLENLERİN AĞITLARI .....243 - 351
81. Zelhinli Ali Bey'in Ağıdı
82. Durmuş Ağa'nın Oğlu Omer'in Ağıdı
83. Celloğlu Halil Efendi'nin Ağıdı
84. Kör İsmail'in Ağıdı
85. Koleradan Ölenlerin Ağıdı
86. Durdu Efendi'nin Ağıdı
87. Hamza'nın Ağıdı
88. Beş Kardeşin Ağıdı
89. Rüstemoğulları'nın Ağıdı
90. Kambur Hamza'nın Ağıdı
91. Azgın'ın Ağıdı
92. Hallaoğlu Amber Ağa'nın Ağıdı
93. Körömer Oğlu Hüseyin'in Ağıdı
94. Pontömeroğlu İsmail'in Ağıdı
95. Kekeç Amber (Eroğlu)'in Ağıdı
96. Arap Oğlan ile Havva Kızın Ağıdı
97. Bilal Yılmaz'ın Ağıdı
98. Molla Mustafa Efendi'nin Ağıdı
99. Bilal'in Ağıdı
100. Kaltakkıran Avşarkoca'nın Ağıdı
101. Mustafa Bey'in Ağıdı
102. Hacı Bey'in Ağıdı
103. Halloğlu Mehmet Ağa'nın Ağıdı
104. Hatın'ın Ağıdı
105. Abdurrahman'ın Ağıdı
106. Osmán Çavuş'un Ağıdı
107. Duran Ağa'nın Ağıdı
108. Abdurrahman'ın Ağıdı
109. Battal Bey'in Ağıdı

110. Hafız Ağa'nın Ağıdı
111. Dudu'nun Ağıdı
112. Mehmet'in Ağıdı
113. Şemşi'nin Ağıdı
114. Şamlı Hoca'nın Ağıdı
115. Musa'nın Ağıdı
116. Sultan'ın Ağıdı
117. Mulla (Molla) Mehmet'in Ağıdı
118. Muhtar Hacı'nın Ağıdı
119. Kır Ahmet'in Ağıdı
120. Kara Zala'nın Ağıdı
121. Ali'nin Ağıdı
122. Telli Ali'nin Ağıdı
123. (Molla) Osman'ın Ağıdı
124. Şefre (Şerife) Hatun'un Ağıdı
125. Şerife'nin Ağıdı
126. Ahmet'in Ağıdı
127. Tucar Ağa'nın Ağıdı
128. Beloğlu Hasan'ın Ağıdı
129. Fadime'nin Ağıdı
130. Hössük'ün Ağıdı
131. Ali ile Hasan'ın Ağıdı
132. Kılıç Ali Kubak'ın Ağıdı

G) ÇEŞİTLİ KONULARDA SÖYLENMİŞ AĞITLAR .....353 - 393
133. Kibaroğulları'nın Ağıdı
134. Çolak'ın Ağıdı
135. Sinek Paşa'nın Ağıdı
136. Diyabakır'a Sürgün Gönderilenlerin Ağıdı
137. Genç Bir Kızın Babasına Söylemesi
138. Aslan'ın Ağıdı
139. Ahmet Ağa'nın Ağıdı
140. Eğitmen Ali'nin Ağıdı
141. Mehmet'in Ağıdı
142. Çapar Ali'nin Ağıdı
143. Molla Ali'nin Ağıdı
144. Boran'ın Ağıdı
145. İsmail'in Ağıdı
146. Küçük Osman'ın Ağıdı
147. Molla Musa'nın Ağıdı
148. Ahmet Arık'ın Ağıdı
149. Bir Kadının Oğluna ve Kocasına Söylemesi
150. Topal Akkız'dan Başka Ağıtlar

IV. SÖZLÜK .....395 - 418

I. ÖNSÖZ

İnsanoğlunun geçmişini, onların arkada bıraktıkları izlerden öğreniriz. Yüzyıllar öncesinden günümüze değin kalabilen kentler, saraylar, yapılar, kullanılan eşyalar, yazılı ya da yazısız belgeler bu konuda bizi aydınlatır.

Tıpkı bunlar gibi destanlar, ağıtlar, türküler, atasözleri, deyimler...de ulusların geçmişten geleceğe uzanan serüvenini bize anlatır. Halkın yarattığı bu değerler, zamanın sınavından geçerek çağlar içinden süzüle süzüle günümüze ulaşmıştır. Her biri bir gerçeği, bir dolu yaşamı anlatan türkülerde, ağıtlarda, destanlarda biz kendimizi buluruz. Halkımızın değer yargılarını, nasıl yaşadıklarını, nelere önem verdiklerini, neleri dışladıklarını bunlardan öğreniriz.

Anadolu'da söylenen her türkünün bir öyküsü olduğu gibi, her ağıdın da bir öyküsü vardır. Bunun gibi her atasözünde de bir gerçek dile getirilmiştir. Halk yaratmalarında ne bir kimseye haksız övgü, ne de bir kimseye haksız yergi vardır. Çünkü halkın hiç kimseye yaranma kaygısı yoktur. Onların söylemelerinde, saray tarihçilerinin ve divan şairlerinin dalkavukluğa varan övgüleri de yoktur. Halk, sadece gözüyle gördüğünü, gönlüyle duyduğunu söyler.

Otuz beş yıllık bir çalışmanın ürünü olan bu kitaptaki ağıtlarda ulusumuzun geçmişi saklıdır. Bir kısmı yüz, yüz elli yıl öncesini anlatan bu ağıtlarda bazen Göktürk Yazıtları'nda görüldüğü gibi bir sesleniş, bazen Dede Korkut öykülerinde görüldüğü gibi yiğitçe bir haykırış vardır.

Beş yüz kadar ağıttan seçilerek hazırlanan kitabın bu cildindeki ağıtlar, birkaçı dışında, tümüyle Avşar ağıtlarıdır. Bu ağıtlar yurdumuzun Sarız, Pınarbaşı, Tomarza ilçeleri ve köyleriyle, Orta Toroslar ve Çukurova yörelerinden derlenmiştir.

Bu yörelerde yaşayan insanlar uzun süre göçebe olarak kalmışlardır. Bunlar, kalabalık hayvan sürüleriyle, atlarıyla, develeriyle, çadırlarıyla kışın Çukurova'da; yazın Binboğa'da, Toroslar'da, Uzun Yayla'da, Zamantı kıyılarında dolaşmış durmuşlardır.

Göçebe toplumlar kapalı toplum olduğundan başka toplumlarla ilişkileri zayıftır. O yüzden göçebe toplumlarda kültür alışverişi çok azdır. Bunlar, duyduklarını, bildiklerini babadan oğula aktararak geçmişi en canlı biçimde yaşatırlar. Denebilir ki, göçebe toplumlar dış dünya ile etkileşim bakımından en az asimile olan topluluklardır.

Bu ağıtların derlendiği yörelerdeki Avşar Türkmenler'i ve öteki Türkmen grupları 1865 yılından sonra yerleşik düzene geçmişlerdir. Bu Türkmenler 1865 tarihine değin göçebe, dolayısıyla kapalı toplum olduklarından geçmişi en canlı biçimde yaşatan Oğuz boylarından biri olmuşlardır. Avşarlar yaklaşık yüz yıldır eski kültür ile yeni kültür arasında mücadele vermekte, ancak çağın getirdiği yeni koşullar onları da eski kültürlerinden gittikçe uzaklaştırmaktadır.

Özellikle 1950'li yıllardan sonra hızla gelişen bilim ve teknik, o arada

iletişim araçları bu yörelerde yaşayan insanları da etkilemiştir. Radyo, teyp, televizyon ve video yoluyla bombardımana tutulan bu insanlar başka yörelere ait türküleri, ağıtları, şarkıları ve halayları öğrenmekte ve bildiklerini hızla unutmaktadırlar. Eskiden sadece belirli yörelerde söylenen türküler, ağıtlar giderek başka yörelere de yayılmakta, başka yörelerin türküleri, ağıtları bu yörelerde söylenmektedir.

Bizim kuşak bu değişmelere tanık oldu. Özellikle ağıtların derlendiği yörelerde yaşayan insanlar eski kültürü de, yenisini de gördü, yaşadı, bu değişmelerin tümüne tanık oldu. Onun için zamanın bu diliminde, geçmiş ile gelecek arasında köprüdür bizim kuşak.

İşte, "geçmiş" dediğimiz zamanın öteki kıyısında yaşayanları, zamanın bu kıyısında yaşayanlara ve yaşayacaklara aktarmak için bu kitabı hazırladım. Böyle bir köprü yapmanın güçlüğünü biliyorum. Halkımızın yüreğinden kopan bu emanetleri geleceğe aktarırken, bütün çabama karşın bazı yanlışlıkların, bazı eksikliklerin olması doğaldır. Çünkü ağıtlar söylendiği sırada değil, yıllar sonra belleklerden derlenerek yazıya geçirilmiştir.

Ağıtları derlerken beni köyden köye atlarıyla, traktörleriyle, motosikletleriyle götüren, evlerinde konuk eden ve ağıtları yazdırırken, benden bildiklerini esirgemeyen tüm ildeşlerime teşekkür etmeyi bir borç biliyorum.

Ağıtları derlerken yardımını gördüğüm sayın Hasan Gürbüz ile, kitabın yazımı sırasında kendisinden yararlandığım sayın Turgut Kavraal'a teşekkür ediyorum.

AÇIKLAMA

Ağıtların yazımı sırasında yöredeki söyleniş biçimine uygun hareket etmeyi çok istedim. Ancak gördüm ki, kimi sözcüklerin yazımı çok güç, kimi sözcüklerin yazımı ise büyük karışıklığa yol açmaktadır. Söz gelimi "gönlüm" sözcüğünün yörede; (göğnüm, gö'nüm, göönüm, göynüm) biçimlerinde söylenişleri vardır. Çevriyazı (transkripsiyon) kullanma durumunda ise geniş okuyucu topluluklarına ulaşma olanağı azalmaktadır.

Ayrıca, yörede 'k' sesiyle başlayan ve kalın okunan tüm sözcükler, 'g' sesiyle söylenmektedir. Bundan başka yörede; (taban, tutmak, turna, tipi, taş, tan) sözcükleri, (daban, dutmak, durna, dipi, daş, dan) biçiminde söylenmektedir.

Böyle sözcükler kültür diliyle yazıldı.

(Ağlaşak, alıcı, alınışın, baktımıdı, deyik, deyici, edici, gelici, kekil mencilis, saba...) gibi ağıtların derlendiği yörelerde söylenen sözcüklerin yazımında ise o yöredeki söyleniş biçimine uyuldu.

Kişi ve yer adları dizini sözlük içinde gösterildi.

Ankara, 15 Ocak 1990
AHMET Z. ÖZDEMİR

II.GİRİŞ

Ağıtlar ölenlerin arkasından söylenen ezgili halk şiirleridir. Türk Edebiyatı'nın başlangıcından beri var olan bu tür şiirlerde halkın yaşayışı, birbirleriyle ilişkileri, insanın ölüm, Tanrı, varlık, yokluk, sevgi, öfke ve doğa karşısındaki duygularıyla; ölenin sağlığında başardığı işler, çektiği sıkıntılar ve onun umutları, tutkuları dile getirilir.

Ağıt, acı bir olayın, özellikle de ölüm olayının anlatıldığı şiirlerdir. Yeryüzündeki bütün toplumlarda ağıt görülmektedir, ancak büyük acıların, büyük çalkantıların yaşandığı toplumlarda ağıt daha çoktur.

Ağıdı doğuran ya da artıran koşullara baktığımızda, devlet yönetiminin niteliğinin bunda etkili olduğunu görmekteyiz. Kapalı ve baskılı yönetimlerde insan, düşüncelerini ve duygularını açıkça söyleyemeyeceğinden bunları mizahla ya da ağıtla anlatmaya çalışır. Türkiye coğrafyasının, o arada doğa koşullarının ağıt için uygun bir ortam oluşturduğu söylenebilir.

Asya'dan Anadolu'ya gelen Türk halkı uzun süre göçebe hayatı yaşamıştır. Göçebe toplumlar doğa koşullarına, amansız hastalıklara karşı yerleşik toplumlardan daha korumasızdır. O nedenle yerleşik toplumlara göre göçebe toplumlarda ağıt yakma geleneği daha yaygındır.

Büyük savaşlar görmüş, büyük sevinçler, büyük acılar yaşamış olan Anadolu insanı, sevinçlerini de acılarını da türkülerde, şarkılarda, ağıtlarda yaşatmasını bilmiştir.

Göçebe kültürü geniş anlamda sözlü kültürdür. Bu kültürde geçmişin bütün izleri görülebilir. Çünkü ağıtlarda göçebeyi geçmişe bağlayan zincirin halkaları henüz kopmamıştır.

Kökleri 14. yüzyıldan daha eskilere, Orta Asya'ya giden Dede Korkut Öykülerinde sık sık; "Dedem Korkut geldi, boy boyladı, soy soyladı" sözleri geçer. Boy boylamak: Oğuz boylarını birer birer dolaşmak, gezmek.

"boylamak" sözü ağıtlarda da tıpkı bu anlamıyla kullanılır:

Hele bakın şu karşıya
Çift koşturdum tarl'eyledim
Kucağım altı oğlanlı
Koca Maşat'ı boyladım
89:2

Maşat denilen yaylayı boydan boya dolaştım, gezdim.

Göktürk Anıtlarında geçen Tengri (Tanrı) sözcüğü ağıtlarda:

Tangrı canın ala Senem
Senin Ali'in gelmem demiş
biçimindedir. 23:3

Ağıtları doğuran koşullar incelendiğinde, onların, halkımızın yaşamındaki değerini, toplumdaki işlevini daha açık bir biçimde görebiliriz.

1. İnsan ve Yönetim

Toplumların yönetim biçimi, insanın düşünce yapısının oluşumunda etkili olur. Demokrasinin gelişmediği, özgürlüklerin tam olarak kullanılmadığı ülkelerde insanlar pek öyle yaratıcı olamazlar. Böyle toplumlarda kişiler, kendi düşüncelerinden çok yöneticisinin, efendisinin düşüncesini doğru ve üstün bilir.

Eski yönetimlerde hükümdar tek ve mutlak otoriteydi; yöneticiler sağlık, eğitim, sosyal güvenlik gibi konularda bugünkü yönetimler kadar vatandaşla yakından ilgili değillerdi. Bugünkü yönetimler gerek anayasalarında ve öteki yasalarda, gerekse uluslararası anlaşmalarla yükümlülük altına girdiklerinden vatandaşlarıyla daha yakından ilgilenmek zorunda kalmışlardır. Salgın hastalıklar, deprem, sel, kuraklık gibi doğal yıkımlar karşısında da seyirci değil bugünkü devlet. Bilim ve tekniğin gelişmesi, o arada çeşitli amaçlı kooperatifler, dernekler, sigortalar yoluyla güçlendirilen insan artık eskisi gibi kendisini çaresiz ve yalnız hissetmemektedir.

Sonra yoğun iş, sürekli çalışma bir ölçüde kişiyi derdinden, üzüntüsünden uzaklaştırmaktadır. Günümüz insanı neredeyse ağlamaya vakit bulamamakta, boş zamanını sinema, televizyon, teyp, gazete, bilgisayar, gezi ve spor yoluyla doldurmaktadır.

Eskiden yönetim, karşısındakini vatandaş olarak değil, teb'a olarak görürdü, hükümdarın, her sözü bir emir kabul edilirdi. Söz gelimi bizde, padişah aynı zamanda halife olduğundan kendi dışındaki insanlar "kul" sayılırdı. Padişahın kulları... Tanrı'ya kulluk anlaşılır da, kula kulluk pek anlaşılır gelmez. Eski yazılı kaynaklarda, Osmanlı arşivinde görülen padişahlara yazılan arzuhallerde (dilekçelerde) hep böyle "kullarınız" diye bitirilir. Ünlü Osmanlı bilgini Ahmet Cevdet Paşa bile padişaha yazdığı bir eserinde: "Kulları daima Bab-ı alice layiha ve mazbata vesaire kaleme almakla meşgul olduğum halde" diye sürdürür. (*)

Hiç kuşkusuz Batılı toplumlarda da mutlak hükümdarlar vardır. Ama Doğulu hükümdarlar aynı zamanda din görevini de ellerinde tuttuklarından halk üzerinde daha saygın ve daha baskılı olmuşlardır. O yüzden Doğulu toplumlar geniş anlamıyla demokrasiyi yaşayamamışlardır. Onlar, bugün bile kalıntıları bulunan şeyhler, dervişler, emirler ve krallar elinde kalmışlardır.

Özgürlüklerin tam olarak kullanılmadığı, keyfi yönetimlerin ağır bastığı ülkelerde insanlar, düşüncelerini serbestçe söyleyemediklerinden bunlar tepkilerini, ya mizah yoluyla ya da ağıtla dile getirmişlerdir. Mizah da, ağıt da içimizdeki düşüncelerin, duyguların bir başka biçimde açığa vurulmasıdır.

Ondan olsa gerek bizde, dünya çapında bir Nasrettin Hoca, bir Bektaşi tipi, bir İncili Çavuş, bir Bekri Mustafa çıkmıştır. Bunlarla halk, yönetime

---

(*) Ahmet Cevdet Paşa, Mâruzat, sf. 9

de, dine de ters gelen düşünceleri söyleyebilmiştir. O fıkralar birer birer incelendiğinde bunlar açıkça görülür.

Ağıtlar da böyledir. Ölünün başında söylenen bu şiirler, her türlü yasaktan, korkudan uzak içten sözlerdir. Ağıtlarda her şeye, herkese; kırgınlığın, sitemin, öfkenin, dostluğun, iyiliğin haykırıldığı görülür. Normal zamanlarda söylenmeyecek sözler ağıtlarla söylenir.

Ağıtlarda feleğe çatılır, kadere kahredilir, dosta sitem, düşmana beddua edilir. Bazen de bunların tümüne birden meydan okunur.

Görebildiğimiz ve inceleyebildiğimiz kadarıyla ağıtlar, Batılı toplumlara nazaran Doğulu toplumlarda daha yaygın, daha fazladır.

Demek oluyor ki, bilim ve teknik geliştikçe, tabiat olaylarının nedenleri daha iyi anlaşıldıkça ağıt söyleme azalmaktadır. Tıpkı bunun gibi, kentlere göre kırsal kesimde ağıt yakma daha fazladır. Bununla birlikte bugün köylerde bile artık eskisi gibi güzel ve etkileyici ağıtlar yakılamamaktadır.

Bilim ve teknik geliştikçe ağıt yakma azalmakta, yönetim baskılı oldukça ağıt artmaktadır. Doğulu toplumlarda bilgin (alim) demek, **daha çok** din konularını bilen kişi demekti. Bizde, medresede okutulan derslerin çoğu din ağırlıklıydı. Dinsel konuların dışında biraz hendese (geometri), biraz riyaziye (matematik) gibi pozitif bilimlerin okutulması çağla yarışmak için yeterli olmamıştır.

Aydınlanma çağından önce Batılı toplumlar da bundan farksızdı. Galile'nin Kopernik'in başına gelenleri biliyoruz.

Doğulu toplumlarda, zaman zaman pozitif konularla ilgilenen bilim adamları çıkmıştır. İbni Sina, Farabi, Biruni gibi isimleri hemen sayabiliriz. Ayrıca Emeviler, Abbasiler dönemlerinden de örnekler verilebilir. Ama bu çalışmaların devamı gelmemiştir. Burada hemen şunu belirtelim ki, Batı tümden iyi, Doğu tümden kötü diye bir yargıya varılamaz. Doğulu insanın da üstün nitelikleri vardır. En başta Doğulu insan sevecendir, konukseverdir, yüz yüze ilişkilerde daha sıcaktır. İnsansal öğeler Batı'dan daha farklıdır. Ama bilimde, teknikte, yaratıcılıkta aklın egemen olması Batı'da başlamıştır.

Bugün içinde yaşadığımız çağdaş uygarlık özgür düşüncenin ürünüdür. Baskılı yönetimler ise mizahı ve ağıdı doğurur. İnsan diyeceğini açıkça söyleyemeyeceğinden, bunu ağıtla ya da mizahla dile getirir.

Onun için bir duygu selidir ağıtlar. Önüne gelen yasaklamaları, sınırlamaları aşar, gider. Ne şah kalır akılda, ne padişah. Coşku içinde ağlayan ağıtçıda bir Tanrı'ya, bir de ölüye saygı vardır.

Dünya malı da yok ağıtçının gözünde. Ölenin geri gelmesi için, "avludolu bölük koyun", "sürü sürü ", develer, atlar, öküzler, inekler kurban diye söylenir; kıymetli eşyalar, paralar adanır.

Feleğe kahretmiş, küsmüş ve çaresiz kalmış insanların bastırılmış duyguları ağıtlarda dile getirilmiştir. O nedenle ağıtlarda özgür anlatım vardır. Ağıtlarda söylenenlerden ötürü kimse kimseyi ayıplamaz. O sözlerden dolayı padişah bile onu asamaz. Çünkü ağıtçı ölüsüne ağlamaktadır, ona dokunulmaz.

2. İnsan, Doğa ve Tarih

İnsan yapısının biçimlenmesinde iklim-doğa etkisinin önemi büyüktür. Belli bir iklimde, belli bir doğa parçası üzerinde yıllarca yoğrula yoğrula yetişen insan, sonuçta o toprağın malı olur. İnsanın gerek iç, gerekse dış yapısının oluşmasında önce doğanın damgası vardır. Bu yapı genetik yolla kuşaktan kuşağa geçerek zaman içinde bu özelliklerini sürdürür.

İnsan, tıpkı Akdeniz'in zeytini, makisi; yaylada karlı dağların çamı, ardıcı ve Orta Anadolu'nun bozkır bitkisi gibi doğanın bir parçası haline gelir. O bakımdan doğa kendini insana değil, insan kendini doğaya uydurmak zorunda kalmıştır. Günlük hayatta Akdeniz insanı, Uzak doğu insanı, İskandinav ülkeleri insanı, Afrika insanı gibi deyimler bu gerçekten doğmuştur.

Sonra Doğulu insan, Batılı insan diyoruz. Bunları söylerken düşüncelerini, yaşama biçimlerini (kültürlerini) dile getirmiş oluyoruz. Sümer, Mısır uygarlığı, büyük ışık eski Anadolu, Grek uygarlığı ve bunların yorumlanmasından rönesans, reform hareketleri, aydınlanma çağı... Bundan sonrası da koşar adım günümüz uygarlığı.

Tüm bu uygarlıklar dünyamızın hep belli bölgesinde, Anadolu ya da Anadolu yakınlarında kurulmuş, birbirini etkileyerek gelişmiştir. Tarihteki büyük göçler, büyük savaşlar da bu bölgede olmuştur. Avrupa'dan Asya'ya; İskender'in "Hellenizm"i, Roma İmparatorluğu'nun yayılması... Asya'dan Avrupa'ya ise Pers ve Türk egemenliği... Bütün bu yayılmalar, karışmalar ticareti de canlandırmış, çeşitli dinden, çeşitli ırktan insanları bir arada yaşamaya zorlamıştır.

Yalnız şu var ki, Anadolu'dan itibaren aynı paraleller üzerinden Doğuya doğru gidildikçe mistik düşünce ve duygu daha ağırlıkta, Batıya doğru gidildikçe, rönesanstan ve reformdan sonra, akılcılık daha ön plandadır.

Eskiden insan, doğa karşısında daha güçsüzdü; doğaya karşı korunmayı, ondan yaralanmayı bu denli bilmiyordu. Doğa karşısında güçsüz olan insan, ona sığınarak güçlülüğünü göstermeye çalışıyordu. Güçsüzün güçlüye sığınması her zaman olagelmiştir.

Köroğlu:
Arkam sensim kal'am sensin dağlar hey!
diye kurtuluşu, güvenliği dağlarda arar.

Dadaloğlu:
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir.
diyerek onun övüncünü yaşar.

"*Benim sadık yarim kara topraktır*" diyen Âşık Veysel ile Yunus Emre'de, Karacaoğlan'da buna benzer doğa motifleri çoktur.

Bilimin, tekniğin gelişmediği çağlarda dünya, yıldızlar, gökyüzü tüm evren insanda şimdikinden daha korkunç, daha değişik duygular uyandırırdı. Çevresinde olup bitenleri, dünyada olan doğal olayları akılla ölçüp biçemeyen insan bunlar karşısında çaresizdi.

Durdurulmaz depremler, fırtınalar, seller ve kuraklık karşısında da güçsüzdü insan. Tıpkı bunlar gibi ölüm de bir doğa olayıdır. Diğer canlılar gibi insan da doğar, büyür ve ölür.

Ama bunların, özellikle de ölümün açıklamasını yapamayan insan çareyi ağlamakta bulmuş, ağıtlar söyleyerek içini hafifletmeye çalışmıştır. Onun için ağıt doğaya, bu arada ölüme karşı belki de bir isyanın ifadesidir. Ağıtçı ölüme karşı ölünün başında onunla geçmişi yaşamaktadır.

Kuşkusuz, yeryüzündeki bütün toplumlarda ağıt vardır. Ama çok savaşlar görmüş, çok çetin sınavlardan geçmiş; ölümü, yoksulluğu, baskıyı, zulmü yakından görmüş toplumlarda ağıt daha fazladır. Çünkü büyük göçler, büyük savaşlar, büyük çalkalanmalar büyük acıları doğurur. Anadolu toprağı ve onun üzerinde yaşayanlar tüm bunları yaşamış, tüm bunlara tanık olmuştur.

Dünyanın hiçbir yerinde Anadolu'daki kadar çok sayıda devlet kurulmamıştır. Dünyanın hiçbir yerinde bu denli hareketlilik ve canlılık yaşanmamıştır. Burada göçler, istilalar olmuş; çeşitli ırktan, çeşitli dinden insanlar bazen yanyana, bazen karşı karşıya yaşamışlardır.

Anadolu, Doğulu insanla, Batılı insanın çarpıştığı yerdir. İslâmlıkla Hristiyanlığın geniş alanda karşı karşıya geldiği yer de Anadolu'dur. O yüzden Anadolu'da yaşayan insanlar büyük acılarla yoğrulmuştur. Bu acı türkülere, şarkılara, ağıtlara sinmiştir.

Anadolu yaylasında dağlar kolay geçit vermez, kış uzun sürer, fırtına yaman eser, seller var ki önüne kattığını alır götürür. Allı Gelin'i alıp götüren Kızılırmak'a türkü söylenir âdeta ağıt yakılır gibi. Gurbetteki insan, sıladaki sevgilisine çok yükseklerden uçan allı turnayla selam gönderir. Meyrik Kız'a da, Celal Oğlan'a da ağlayan ses hep bir ağıt içinde seslenir bize.

Anadolu, üzerinde yaşayanların gözbebeğidir. Onu korumak için asker olunur. Ta İlk Çağdan beri asker besler Anadolu. Öyle zamanlar gelmiş ki, beş yıl, on yıl, on beş yıl askerlik yapanlar olmuş. Gidip de gelmeyenlere, gelip de görmeyenlere ağıtlar yakılmış. Asker ağıtları denir bunlara, içi dert dolu, acı dolu...

Sonra eşkıyalar basar çadırları, köyleri. Kamayla, kurşunla yaralanır insanlar. Kim haklı, kim haksız buna bakılmadan ağıtlar yakılır, yıllarca dillerden düşmeyen.

3. Uzun ve Acılı Bir Yolculuk

Oğuzların torunları olan Anadolu'daki Türkler Orta Asya'dan gelmişlerdir. Ta, Asya'dan Anadolu'ya geliş, sanıldığı gibi öyle pek kolay olmamıştır. Bu yolculuk hem çok uzun, hem de acılı olmuştur. Bazı tarih kitaplarında, bazı filmlerde görüldüğü gibi bu geliş bir piknik havası içinde değildir. Sadece savaşlar da değildir. Bunların ötesinde açlık, yokluk, hastalık, baskı, kıyım, yıkım ve doğa ile savaş da vardır. Dört yüz şu kadar çadırla Anadolu'ya gelindiğinde burası bir bayram yeri değildi.

Asya'dan Anadolu'ya akan bu insan seli yüz yıllarca sürmüş, büyük mücadelelerden, büyük çalkalanmalardan sonra yerini bulmuştur. Bu süre içinde bir yandan doğayla, iklimle, yoksullukla savaşılmış; öbür yandan komşularla yapılan savaşlar ve birbirleriyle uğraşmalar halkı acıyla, çaresizlikle yoğurmuştur.

Asya'dan Anadolu'ya gelenlere, burada yaşayan halk yabancıydı, onların dinleri, gelenekleri yabancıydı. Sonra iklim yabancıydı, coğrafya yabancıydı. Tüm bunlarla başa çıkmak, tüm bunları altetmek elbet de büyük mücadele gerektiriyordu. Yoksa bir toprağı vatan yapmak, oraya yerleşip yeni uygarlıklar, yeni kültürler geliştirmek öyle pek kolay olmasa gerek. Bunlar, beş on yıl da olacak işler de değildir. Bu, yüz yıllarca süren uzun ve sabırli bir mücadelenin sonucudur.

Çok uzakları bırakıp daha berilere, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine bakalım: Haçlı Seferleri, Moğol İstilası, din, mezhep kavgaları, iç isyanlar hep bu topraklar üzerinde yapılmıştır. Sadece Birinci Haçlı seferinde altı yüz bin kişilik bir düşman gücü, bir büyük ordu Anadolu'ya yüklenmiş, ama Ereğli boylarında, Toroslar'da kırpıla kırpıla kırk bin kişiye düşürülmüştür. Öte yandan, denir ki, Anadolu halkının ezilip yok olmasının bir nedeni de Moğol istilasıdır. Moğollar, Anadolu'yu tıpkı bir çekirge sürüsü gibi kasıp kavurmuş, Erzurum'dan Konya'ya kadar bulabildikleri tüm erkekleri ayakta kesmişlerdir.

Osmanlı dönemi tümden savaşlar dönemidir. O kadar ki, bu dönemde barış süresi on, on beş yılı pek geçmez. Her üç yılda, beş yılda bir yapılan savaşlar halkı perişan etmiştir. Böyle uzun süreli savaşlar her ülkede ve her toplumda büyük acılar, büyük yaralar meydana getirir.

Diger yandan baskılar, iç isyanlar ve yoksulluk Anadolu insanını canından bezdirmiştir. Çeşitli yörelerde beylerin, valilerin ve eşrafın halk üzerinde baskısı her zaman süregelmiştir. Bunlara paralel olarak yöneticilere, eşrafa, zulme başkaldırı ise hiçbir zaman eksik olmamıştır.

Burada söylemek gerekirse bir Kuyucu Murat Paşa örneği yeter de artar bile. Hırvat asıllı doksanlık ihtiyar Kuyucu Murat Paşa, Anadolu'da altmış bin, kimi kaynaklarda ise yüz bin Türk'ün, özellikle de yürekli erkeğini yok edişi Anadolu halkının hayat gücünün gevşemesine neden olmuştur.

Öyle zamanlar olmuş ki, bu kargaşalardan bıkan halk tarlasını ekemez, ekinini biçemez, bir köyden ötekine geçemez olmuştur. Huzuru

kaçan, canından bezen bu insanlar, huzuru da, kurtuluşu da öteki dünyada aramaya başlamışlardır. Anadolu'daki tarikatların çoğunun bu yıllarda, bu koşullar altında kurulduğunu söyleyenlerin haklılığı daha açık bir biçimde anlaşılmaktadır.

Bu koşullar yıllarca sürmüş, sıkıntı, keder, korkulu, baskılı günler, hastalık, ölüm insanları ağıda götürmüştür. O dönemde insanlar tüm bu olanların nedenini bugünkü gibi açık seçik bilemediklerinden, hemen ağıtlara sığınıyorlardı, ağlayarak içlerini boşaltmaya çalışıyorlardı.

4. Ağıt Toplumu

Biz, toplum olarak büyük savaşlardan, büyük acılardan geldik. Asya'dan Anadolu'ya gelirken de, Anadolu'yu yurt tutarken de büyük sarsıntılar geçirdik. Yani geçmişimizde sevinçlerle acılar, türkülerle ağıtlar yan yanadır. Bunlardan sadece birini görüp ötekini yok saymak büyük eksikliktir.

Bizde, her nasılsa ağıtlar üzerinde pek durulmaz. Okullarımızda bile ağıt konusu tam olarak anlatılmaz. Yalnızca şöyle bir geçiştirilir. Hep de karamsarlık aşılamasından, insanı üzüntüye boğmasından korkulur. Oysa ağıtlar bir gerçektir, halkımızla büyüyüp gelişen bir gerçek. Diğer bir deyişle ulusumuzun hayat macerasının ta kendisidir. Demek ki, toplum oralardan, o acılardan gelmiş ki ağıdı yaratmıştır. Onun için ağıt halkımızın yaşayışına uygun bir gelişmenin sonucudur, yaşayış biçimiyle ilgilidir. Sonra ağıt boşalma, bunalımdan kurtulma yöntemidir.

Ayrıca, neden sadece ağıt insanı karamsarlığa, üzüntüye boğuyor? Niçin sadece ağıt? Türk sanat müziği, türkülerimiz, arabesk dedikleri müzik, çoğunlukla gerek sözleriyle gerek ezgileriyle karamsarlık aşılamıyor mu? Bunların doğdukları kaynak neyse, yansıyışları da doğal olarak öyle olacaktır.

Söz gelimi şu ağıdın:

İlaha bu yokluk bata
Kapımı çalan olmadı
Diken batsa yetişirdim
Kardeşim bile gelmedi

dizelerindeki duygu, en büyük halk ozanı dediğimiz Karacaoğlan'ın bile yakındığı;

Üç derdim var birbirinden seçilmez
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

üçlüsünden biri değil midir? Fuzuli bile:

Ne yanar kimse bana ateş-i dilden özge
Ne açar kimse kapım bad-ı sabadan gayri

diyerek aynı yakınma konusunu dile getirmiştir. Burada, sadece seslendikleri tabakalara göre, şiirlerde biçim değişikliği olmuştur. Yoksa kökteki sancı, duyuş aynıdır.

Anadolu'da söylenen her türkü biraz da ağıttır. Her türkünün bir öyküsü olduğu gibi her ağıdın da bir öyküsü vardır. Bu öykü askerlikle, gurbetle, hastalıkla olduğu gibi kaderle, yoksullukla, kavgayla da ilgili olabilir. Böyle konuları anlatan türküler hep ağıt havası içinde söylenir. Sonunda bu ağıtlar giderek ortak kültürün parçası oluverir.

Ağıt ölüevinde yakılır. Ama daha sonraları bu ağıtların düğünlerde, nişanlarda, eğlence yerlerinde de yinelendiği görülmektedir. Buralarda tıpkı türkü söylenir gibi ağıt söylenmektedir. Böyle zamanlarda ağıdı söyleyen de, ağıdı dinleyenler de bundan büyük haz duymaktadırlar. Evet acılı bir olaydan zevk duyma... Çünkü ağıt söylenirken insan ağıtta konu edinilen kişiyle başbaşa kalmakta, anılar içinde onunla bir daha yaşamaktadır.

Hani birisine önemli bir diyeceğimiz olur da onu kimseye bir türlü söyleme fırsatını bulamayız; ya da birisine kızmışız da içimizdekini onun yüzüne bir iyice haykırmak isteriz, sonunda bir fırsatını bulup bunları söylediğimizde nasıl rahatlarsak, işte insan ağıt söylendiğinde de böyle bir rahatlama duymaktadır. Zaten bu andan itibaren ağıdın ağıt özelliği yitmekte ve türkü olmaktadır.

Dolaştığım yörelerde yün eğrilirken, bulgur çekilirken, kilim dokunurken, oya örülürken ağıt söylendiğini gördüm. Türkü söylenirken insan ne duyuyorsa ağıt söylendiğinde de aynı şeyleri duymaktadır.

Eski zamanlarda yazı olmadığından, ya da yazının kullanılması yaygın olmadığından bütün ağıtlar belleklerde saklanmıştır. Söylenen her türkü, yakılan her ağıt yazıdan okunarak değil, belleklerden belleklere aktarılarak günümüze kadar gelmiştir. Sadece ağıtlar, türküler değil; atasözleri, deyimler, mâniler ve sözlü edebiyatın öteki ürünleri de dilden dile aktarılarak günümüze ulaşmıştır.

Sözlü halk edebiyatı ürünlerinin her biri bir gerçek olaydan doğmuştur. O yüzden duygu ve düşünce bakımından çok zengindir. Halkımızın yaşama gücünün artmasında, gelişmesinde, olgunlaşmasında kafasının, gönlünün doyurulmasında hiç kuşku yok ki, en fazla, sözlü halk edebiyatı ürünleri etkili olmuştur. Onun için Türk halkı geniş anlamda sözlü toplum olarak görülür. Çünkü tüm bilgileri kulak yoluyla öğrenmiştir.

Karadeniz yöresinin mânisi gibi buralarda da her etkileyici olaya ağıt yakmak âdettir. Yıldırım, sel, kuraklık, deprem gibi doğa olaylarına ağıt yakıldığı gibi; kaçan kıza, ölen öküze, yiten bir eşyaya da ağıt yakılmaktadır. En azından bu konulara söylenen şiirlerin ezgisi ağıt gibi söylenmektedir. Ağıtların türkülere en çok yaklaştığı özellikler de bu olsa gerektir.

5. Öyküleriyle Ağıtlar

Ağıtlar acı bir olayın, özellikle de ölüm olayının ardından söylenen halk türküleridir. İlk dönem Türk edebiyatında görülen "sagular" ağıtların en eski örnekleridir. Divan edebiyatında buna mersiye denirdi. Adı ne olursa olsun bu tür şiirlerde genel olarak ölen kişinin erdemleri, zenginliği, yoksulluğu, savaşları ve başından geçen öteki olaylar sıralanır. Ağıtta konu edilen kişinin hayat öyküsü çarpıcı ve anımsatıcı yanlarıyla dile getirilir.

Ağıt, ölü evinde söylenir. Buna "ağıt yakmak" denir. Genel olarak ağıdı kadınlar yakar. Bununla birlikte az da olsa erkeklerin de ağıt yaktığı görülmüştür. Aslında erkeklerin ağıdı duygulanarak dinledikleri ve ondan etkilendikleri bilinir. Ama erkeklerin daha dayanıklı olması gerektiği, ağlamanın erkek adama yakışmadığı düşüncesinden olsa gerek bu iş daha çok kadınlar tarafından yapılmaktadır. Sonra erkek asker olmakta, başka yerleri, başka kültürleri görmekte ve bunlardan etkilenmektedir. Oysa kadınlar, başka kültürlerle karşılaşmadıklarından geleneği daha canlı yaşatırlar.

Çok eskiden beri süregelen bir gelenekle ağlama, ölü evinde bir tören niteliğine dönüşür. Ölü evinde akraba olsun olmasın tüm kadınlar ölünün başında bir halka oluşturur. Ağıdı ölünün yakınlarından birisi (anası, bacısı, hanımı, halası, teyzesi) başlatır. Ağıt yakma işinin sıra ile yapıldığı da görülmektedir. Kadınların birisi bırakır, birisi alır.

Ancak "ateş düştüğü yeri yakar" örneğinde olduğu gibi, ciğeri yanan, duygulanan her kadın ölçülü, uyaklı olsun olmasın o anda bir şeyler söyleyebilmektedir. Fakat usta ağıtçıların bu konuda daha başarılı oldukları bir gerçektir.

Ölü, kaldırıldıktan sonra da ağıt söylenmektedir. Buralarda "yas kocamaz" diye bir söz vardır. Üç ay, beş ay hatta yıllar sonra yas yerine gelenler olduğunda yine bir ağıt ortamı yaratılmaktadır. O zaman ölünün pılısı pırtısı, giysileri, kullandığı eşyalar ortaya atılarak onun üzerinde ağlanmakta ve ağıt yakılmaktadır.

Ağıt yakılırken bunu yakan kadın belirli bir ezgi içinde sözlerini açık açık söyler. Dörtlük bitene değin tüm kadınlar onu yaşlı gözlerle dikkatle dinleyerek izlerler. Dörtlük bitince ağıdı söyleyen kadınla birlikte öteki kadınlar da hıçkırıklarla, acılarla, oflamalarla, höykürüşlerle ağlamaya başlarlar. Bu durum biraz sürer, ondan sonra diğer dörtlükler söylenir. O anda görünüm gerçekten çok hazindir. Ayrıca bu durum karşısında etkilenmeyen kalmaz.

Bu arada genç kızlar ve gelinler söylenen dörtlükleri daha bir dikkatle izleyerek ezberlerler. Ezberlenen bu dörtlükler, ileriki günlerde sık sık ezgisiyle birlikte söylenerek unutulmazlar. (Bkz. 28/ 1).

Ağıt, hiçbir zaman ölünün başında ağlanırken yazıya geçirilmez. Bu, ölüye saygısızlık olarak yorumlanır. Zaten o zamanlar halk arasında okuryazarlık durumu yok denecek kadar azdı. Ağıt o anda ezberlenir. Belleklerden belleklere aktarılarak ileriki günlere ulaşır. Ancak bu süre

içinde bazı değişmeler de olmaktadır. Fakat bu değişmeler ağıdın genel durumunu hiçbir zaman bozmaz.

Dolaştığım yörelerde gördüm ki, nişanlarda, düğünlerde ve öteki özel günlerde, efkarlı zamanlarda yaşlı kişiler genç kızlara ağıt söyletmektedirler. Tıpkı türkü söyletir gibi, yani ortada ölüm olayı yokken bile ağıt söyletilmektedir.

Ağıdın genç kızlar ya da gelinler tarafından koro halinde ezgilerle söylenmesi dinleyenleri coşturmaktadır. Onun için ağıtlara "*ağlatırken coşturan türküler*" denmekte. Her ağıdın konusu dinleyiciler tarafından az ya da çok bilindiğinden o zaman ağıt daha bir coşkulu olmaktadır.

Bir kavgada üç kardeşinin üçü de öldürülen bir kadının feryadı, sabaha kadar ağlayarak onun ağıt söylemesi bugün de dillerden düşmemektedir. Hemen belirteyim ki, Zülfü Livaneli'nin okuduğu "Hiroşima" (Kız Çocuğu) türküsündeki ezginin bu ağıttan esinlendiğini bana Ruhi Su söylemişti.

Omar, Osman kardeşlerim
Gitmez burada kışlarım
Omar'ımın al atını
Osman'ıma bağışlarım

Üleş geldi düzüm düzüm
Alayından Osman uzun
Ocak başlarından yırak
Şu da bizim, şu da bizim

Bucakta taban kılıcı
Ciğerime battı ucu
Üç kardeşin bacısıyım
Ne zaman sabah olucu

No: 66

Her ağıt bir öyküdür, romandır. Ölen kişinin yaptıkları, başarıları orada anlatılır. Ölen kişi böylece ağıtlarda yaşamış olur. Ağıdın her söylenişinde dörtlüklerde geçen sözcükler onun bir anısını canlandırır:

Şuraya dam tutturmuş da
Şuraya atını bağlar
Dibek sesi duymadın mı
Viran kalasıca dağlar

Benim ağam bana tatlı
Altı büngül büngül atlı
Menciliste şor veriyor
Ala meşlek ne heybetli
No: 137

Ağıt yakıcı, diyeceğini ağıtla söyler. Burada ağıt bir bahanedir. Ağıtçı geçmişi, geleceği döker orta yere. Aşırı coşkudan olacak, ağıtta yasaklar, yönetici baskısı unutulur.

Toplar toplara atıldı
Urum Islama katıldı
Kör olasın Abdülhamit
Anadolu hep satıldı
(Ahmet Şükrü Esen derlemesi, 51-5)

Gittikleri yol takırdan
Karavanası bakırdan
Zengin olan bedel verir
Hep ölen böyle fakirden
No: 1-3

Normal zamanlarda söylenmeyecek, ayıp yorumlanan sözler bile ağıtlarda dile getirilir. O zaman ağıtçı da dinleyenler de içini boşaltmış, bir iyice öfkesini almış olur.

Kırlangıç yapar yuvayı
Çamur sıvayı sıvayı
Bana düşman kızı derler
Gavur babamdan dolayı
No: 48/3

Acep beni çıkartır mı
Soysuz babamın uşağı
No: 71-3

Ağıtlarda biz bizi, kendimizi buluruz. Ta Orta Asya'dan beri bir ulusun kültürü ağıtlarla o günden bugüne taşınmıştır. Hem de araya bunca dinlerin, bunca savaşların, bunca uygarlıkların girmesine karşın.

Eski Türklerde adına "yuğ" denilen bir cenaze töreni vardı. Bu törenler çeşitli Türk topluluklarında az ya da çok biribirine benzerdi.

Bu törenlerde, ölü mezarın etrafında dolaştırılır, ateşler yakılır. İnsanlar özellikle de ölü sahipleri-saçlarını yolar, ceketlerini yırtar, yüzünü tırnaklarıyla ya da bir bıçakla çizer, yaralardı. Tüm bu hareketler cenaze töreninin bir parçasıydı.

Batılı kaynakların yazdıklarına göre Atilla için tutulan yasta, Hunlar, saçlarını kesmişler, yüzlerini yaralayarak kan akıtmışlardı. Demek ki, eskiden beri bu hareketler Türk topluluklarında görülmektedir. Yas törenlerinde saçlar kesilir, yüzler çizilir, gözyaşı dökülür, yas giysisi giyilir.

Ta Şamanlık döneminden kalma bu alışkanlığın şimdi de sürdürüldüğünü ağıtlardan öğreniyoruz.

Caminin dibinde yatar
Nenni kara uezir nenni
İt m'oluksun bacım Dudu
Elin, yüzün a1a kanlı

No: 69-5

Murat'ın benli gelini
Ağlar yolunu yolunu

No: 67-5

Battal Ağa yozun' çeker
Önün' Kayseri'ye döker
Yüzü yoluk gelinile
Atan, bacın karşı çıkar

(A. Şükrü Esen derlemesi, 77-2)

Avşarlar'da, düğün törenlerinde gelin alayı mutlaka mezarlığı dolandıktan sonra öznenin (güveyin) evine indirilir. Şimdi de tıpkı eski zamanlarda olduğu gibi, gelinle birlikte gelin alayı mezarlığı dolandıktan sonra öznenin evine gelmektedir.

Mezarlığın dolanılması sırasında İslâmdan önce şarkılar söylenirdi. Şimdi ise İslâmiyetle birlikte "salavat" getirilerek mezarlık dolanılmaktadır.

İşte şu ağıtlarda bunları açık açık görmekteyiz:

Beş liralık aldım izar
Gelin dolanma mı mezer
Mevlam övmüş de yaratmış
Kız güzel, Efendi güzel

No: 98-5

Kalıncı Eşe kalıncı
Bibim yaylalar turuncu
Uşak salavat getirir
Üstünden gider gelinçi

No: 113-8

Bu yörelerde koç katımı zamanında, koçlar bir iyice aşılanır, boyanır (aşı boyasıyla boyandığından böyle denir), süslenir, belli tören biçimiyle koyun sürüsüne salınır.

Nişanlarda da buna benzer bir usûl uygulanmaktadır. Nişan için götürülen hayvanlar (ki bu, koyun, keçi, dana, teke, deve, ve hatta geyik de olabilirdi) önce türlü renklerle boyanır, süslenir ondan sonra kız evine götürülür. Nişan töreninde bu hayvanlar kesilerek konuklara ziyafet verilir.

Şimdi Aygörmez'den gelir
Kır Memmet'in üç uşağı
Biz nişana gidiciyik
Yeşil aşılan şişeği

No: 115-2

Düğünlere "bayrak kaldırma" işiyle başlanır. Bayrağın bağlandığı sırığın ucuna ayva (elma ya da soğan da olabilir) sokmak bir gelenektir. Ayrıca ayva kuş tüyüyle süslenir, boyalı kuş telekleriyle donatılır. Sonra buralarda düğün yemeğini yapan kadına "aşkana", düğünde bayrak çeken delikanlıya da "bayraktar" denir.

Tüm bu kültürü ağıtlarda görebiliriz:

Kapıya bayrak dikmedim
Başına ayva sokmadım
Bayraktan çığırıp da
Elim çomçalı (kepçe) çıkmadım

No: 115-3

Bu yörelerde bir bayanın gelin mi, kız mı olduğunu saçına bakarak anlamak mümkündür: Kızlar gelin oluncaya değin saçlarını kestirmezler. Uzun kekil (kakül), uzun zülüf, uzun belik öylece aşağıya doğru salınır.

Ancak, bir genç kızın saçı, düğünü yapıldıktan ve gerdeğe girdikten sonra sabahleyin belli bir törenle kesilir. Bu törene komşu kadınlar, akrabalar çağrılır, yemek verilir. Sonra da gelinin başı bağlanır. Buna özel olarak "gelin başı bağlamak" denir. Bu törende gelinin kakülü ilk kez kesilir.

Biricik oğlunu yitiren bir ana, tüm bunlardan yoksun kaldığını söylediği ağıtta şöyle belirtir:

Sikke kalkık, örk takılı
Bende koymadın akılı
Memmet cahil, ben yerniğim
Kesmedim gelin kekili

No: 42-3

Çünkü gelin alıp kâkülünü kesmek bir murattır.

Eskiden ekonomi, ticaret, sanayi, bankacılık şimdiki gibi gelişmediğinden bir kişinin zenginliği onun canlı mal varlığı ile ölçülürdü. O dönemin zenginlerinin tavla tavla atları, sürü sürü büyükbaş ve küçükbaş hayvanları olurdu. Böylelerinin dağlarda sürü sürü yılkıları eksik olmazdı.

Dokuz tavla at bağlanır
Kangal'da ünü söylenir
Her varan Börklü'ye varır
Ağam Gürün'de eğlenir
No: 50-2

Sırma atlastan yorganı
Dokuz kesilir kurbanı
Maden fılcan gümüş zarflı
Unutur muyum Amber'i
No: 92-1

Kara keçimiz hellenir
Boz koyunumuz bellenir
Duyarım kardeşim ölük
Gelmeye adam arlanır
No: 114-4

Eskiden yapılan bazı âdetler-gelenekler 1950'li yıllardan sonra tamamen bırakılmıştır. Gelin getirilirken seyirlik bir köy oyunu olan "deve oynatma" âdeti, erkeklerin kulaklarına küpe takma işi günümüzde artık görülmemektedir.

Bunlar artık ağıtlarda kalmıştır:

Kız seni gelin getirdim
Deve oynadı oynadı
Ocağa kazan kurdurdum
Hoşaf kaynadı kaynadı
No: 19,17

Musa'm da gidiyor sapa
Su getirdim kopa kopa
Yavrumu böyle büyüttüm
Kulağında altın küpe
No: 19-19

6. Ağıtlarda Bir Gezinti

Türk Dilinin kaynağı halktır. Dilimizin incelikleri, anlatımdaki kıvraklığı, güzelliği, halk dediğimiz o gür kaynaktan gelmektedir. Deyimlerde, atasözlerinde, fıkralarda, mânilerde, türkülerde ve ağıtlarda bu incelikleri görebiliriz. En güçlü yazarın bile söyleyemediğini bir halk sözü bir çırpıda bize anlatıverir.

Dünyanın her yerinde, özellikle de Batı ülkelerinde en ünlü yazarlar, en ünlü eserlerinin konusunu halk kaynağından, folklordan almışlardır. Çünkü halk, o konuları uzun bir zaman potası içinde eriterek olgunlaştırmıştır. Bir yazarın kalbine bir anda esiveren, bir anda kafasında doğuveren duygular, düşünceler belki de güzel olabilir. Böyle duygular, düşünceler daha zamanın sınavından geçmemişlerdir. Ama yılların, yüzyılların deneyinden geçmiş, güzelliği, inceliği herkesçe benimsenmiş duygular, düşünceler her halde daha güzel olur.

Alman edebiyatının önemli yazarlarından Jacob Grimm; "Dünyanın her yerinde halk şiiri doğal şiir, kültürlü kimselerin yazdıkları şiirse yapma şiir" diyor. (*)

Bizim edebiyatımızda türküler, ağıtlar, mâniler aynı kaynaktan doğmuşlar, dolayısıyla aynı kaynağın da ürünleridir. En karmaşık düşünceler, duygular bu ürünler yoluyla bir anda sessizce içimize doluverir. Yunus Emre'nin:

Bir garip ölmüş diyeler
Üç günden sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar
Şöy1e garip bencileyin

Dörtlüğündeki yalınlığı, duyguyu, yedi yüzyıl sonra, hem de birincisinden habersiz bir köy kadını aynı biçimde dile getirmiştir:

Çarşıdan kazan almışlar
Garip suyunu koymuşlar
Bu tüccar nereli deyin
Kardeş aslını sormuşlar

Kardeşimi yuyan hoca
Garip diye koyma uca
Sabahaça uyumuşum
Kardeşin öldüğü gece

No: 81 / 1-2

(*) Türkçenin Gücü, Prof. Dr. Doğan AKSAN, sf. 9

Ağıtlarda dil, anlatım tıpkı ilk kaynağındaki sagular gibidir. Dünyaya, feleğe kahrediş, bazen ona meydan okuyuş ağıtlarda açık açık görülür.

Eski Türk toplumunun değer yargıları ağıtlara da yansımıştır. Söz gelimi çocuksuzluk, Dede Korkut Öyküleri'nde de önemli bir yer tutar. Burada çocuksuz olanlar kara çadıra konur, kara saç üzerinde yıkanır, halk bile ona değişik duygularla bakar. Binbir yola başvurulduktan sonra yine de bir çocuğun olmaması insanı daha bir başka yaralar.

Ay doğar ayın ışığı
Hani şuranın beşiği
Allah bir evlat verirse
Altın döğdürrüm aşığı

Yüce konak yüce konak
Tütün çıkar direk direk
Allah bir evlatçık verse
Kurbanımız kısır inek

No: 30-3-12

Gitmezdim bibim oraya
Hatırını kıramadım
Böğrüme beşik alıp da
Bir murazcık alamadım.

No: 33-10

Bedelli askerlik bizde Tanzimat döneminde çıkartılmış, önceleri azınlıklara uygulanan bu sistem daha sonraları varlıklı Türkler için de uygulanmıştır. Bedelli askerlik çıktıktan sonra Osmanlılar nice savaşlara girmiştir. Bunlardan en önemlileri Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı... Salt bu savaşlarda ölenlerin sayısı milyonları bulur.

Ağıtlarda, bedel veremediği için askere gidip ölenler için şunlar söylenmektedir:

Yolları var takırdan
Karavanası bakırdan
Zengin olan bedel verir
Hep ölen böyle fakirden

No: 1-3

Oğlum oğlanlar iyisi
Ben oldum başı kayısı
Yok anadan bir kardeşim
Bedelin versin dayısı

No: 20-5

Karı ne halin ne halin
Çoban tut ki sefil olun
Bedelini ver Murtaza'm
Yok mu bir bedellik malın
No: 28-3

Ver bedeli salma ağam
Havlu dolu bölük koyun
No: 11-4

Birinci Dünya savaşında Almanya ile birlikte, Almanya'nın yanında savaştık. Bir hiç uğruna girilen bu savaşlarda nice ocakların battığı, nice insanların öldüğü tarih kitaplarında yazılıdır.

Bu savaşlarda kardeşini yitiren bir Anadolu kadını, son kardeşinin de ölmesiyle çaresizliğini böyle anlatır:

Kağıt saldım da almadı
Tel vurdum aynı gelmedi
Alamanya harb eylesin
Gayri kardaşım kalmadı
No: 25-6

Ağıtlar duygulu, dert dolu şiirlerdir. Ezgisiyle hıçkırıklarla, ağlayarak, ahlayarak söylendiğinde ise insan yüreği dayanma gücünün sınırına gelmektedir.

Aman Tatar'ım, Tatar'ım
Ben Tatarsız ne tutarım
Nideyim hayırsız damı
Ateş atar da yakarım
No: 9-4

Kapımızın önü ekin
Yekin Poyrazoğlu'm yekin
Ağlamaya arlanıyom
Düşmanların evi yakın
No: 72-8

Hele, bir kavgada dokuz oğlunun dokuzunu da birden kaybeden ana hepsinden daha dertli ağlamaktadır:

Dokuz teneşir kuruldu
Dokuz da kazan derildi
Düşman başına uermesin
Dokuz oğlum bir vuruldu

Dördü evli, beşi ergen
Dokuz örtü ipek yorgan
Boz Omar'ım sağ olsaydı
Keserdim inekten kurban

No: 67-1-2

Hekili gönlüm hekili
Omar evimin vekili
Benim gibi anan ölsün
Yunurken kestim kekili

No: 67-3

Ağıt söylenirken, ölünün eşyası, elbisesi orta yere atılır. Ağlama bu eşyalar gösterilerek yapılır:

Şu işliği görüyon mu
Bedenine dar geliyor
Benim için öldürdüler
Namusuma ar geliyor

No: 43-2

Hem yürüdüm, hem oturdum
Felek vurdu ben götürdüm
İşte ceket, işte şalvar
Size hediye getirdim

No: 82-6

İstanbul'da bile asayişin sağlanamadığı dönemlerde, Anadolu'daki insanlar beylerin, ağaların, aşiret başkanlarının elinde bırakılmıştı. Haksızlığa uğradığında hakkını arayamayan, başına iş geldiğinde çaresiz kalan bu insanlar, teselliyi ağlamakta bulmuşlar:

Tecirli almış araya
Düşememişler dereye
İkisi de bir araya
Kır at nenni, oğlum nenni

No: 42-5

Eller ne derse desin
Kurban olurum Duran'a
Mahşerde seni dilerim
Çürüme ha ben varana

Oy Duran'ım, oy Duran'ım
Ayrılık zor toy Duran'ım
Dolan da gel kapımıza
De ki, ölmedim, yalanım
No: 45-8-9

7. Ağıtların Biçim Yönünden İcelenmesi

Ağıt, Türk Halk Edebiyatında türkü grubu içinde yer alır. Hece ölçüsü ne olursa olsun bu tür şiirler genel olarak ezgisiyle birlikte söylenir. 7'li, 8'li ve 11'li hece ölçüleriyle söylenen ağıtlar vardır.

Ancak bu kitaptaki ağıtlar, Prof. Pertev Naili Boratav'ın da tanımladığı gibi, "Avşar tipi" ağıtlardır. Onun için bu kitapta "Avşar tipi" ağıtların incelenmesi yapılacaktır.

Ağıt, Türk Halk Edebiyatının nazım birimi olan dörtlüklerle söylenir. Bu dörtlüklerin hemen tümünde 8'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Avşar tipi ağıtlarda 8'li ölçünün dışına çıkıldığı pek görülmez.

Bu kitaptaki ağıtların uyak düzenini genel olarak üç modelde topladık. Ama unutmamak gerekir ki, bu üç modelin dışında başka uyak modelleriyle söylenen ağıtlar da vardır. Fakat bu kitapta sadece Avşar tipi ağıtlar söz konusu edildiğinden bu tip ağıtların modelleri üzerinde durmak istiyoruz.

Avşar tipi ağıtlarda üç türlü model görülür;

1. **aaba** modeli

Gitme Yemen'e Yemen'e
Karışın toza dumana
Mektubunu sal da oğlum
Kalbimi koyma gümana
No: 6-2

Annacımız Kızılkaya
Oğlan benzer doğan aya
Akşam Tomarza'dan geldi
Bakamadım doya doya
No: 54-2

Kardeşlerim kardeşlerim
Kana boyandı saçlarım
Ayan olsun Körünoğlu
Issız ahırda kışlarım
No: 55-2

Kurçay'ın seli söker
O da bozbulanık akar
Adana'da kalma oğlum
Gözlerine mucuk çokar
No: 82-1

2. **abcb** modeli

Gitme Yemen'e Yemen'e
Yemen sıcak dayanaman
Tan borusu er çalınır
Sen cahilsin uyanaman
No: 6-4

Haymanın altında yatar
Dolaş kara uezir dolaş
Senin bacılığın batsın
Kağnıyınan geldi üleş
No: 60-10

Hepisinden Bahar nazlı
Verin de Bahar ağlasın
Bibisinin oğlu Selim
Sarız'da yozun eğlesin
No: 69-6

Aslanınan güleş tutmuş
Pençe vurmuş enni döşe
Yakıştırır bağlar ağam
Sarı yağlık samur kaşa
No: 138-1

3. **aaab** modeli

Atının alnı perçemli
Üstü kırmızı keçeli
Beli çifte tabancalı
Baban kurban Bostan oğlum
No: 3-10

Sürüsü gelir oğlaklı
Tarlası kaldı evlekli
Girgin löklü, tor daylaklı
Baban kurban Bostan oğlum
No: 3-8

Açılmış çiçek aşısı
Nerede bunun bacısı
İzin versin binbaşısı
Taburun' görmeye geldim
No: 14-4

Bu kitaptaki ağıtlarda, şaşılacak biçimde bu modellere uyulduğu görülmektedir.

Bilindiği gibi göçebe toplumlarında medrese baskısı ya pek az, ya da hiç yoktur. O yüzden ağıtlarda yalın bir halk Türkçesinin kullanıldığı görülür. Bu şiirler tıpkı Karacaoğlan'ın, Dadaloğlu'nun şiirlerindeki gibi arı Türkçedir. Bazı sözcüklerin yörede kullanılışı bugünkü söylenişlerinden farklıdır. Bunları örneklendirmek gerekirse:

Yerinin koca yerinin. .....18-3, yerinmek	:	üzülmek, imrenmek.
Koca'm şordan çıkıncağız.....19-2, şordan, çıkıncağız	:	Şurdan çıkınca.
Ben kime gidiyim cara.....23,4, gidiyim	:	Gideyim.
Üçümüz de üç bacıyık. .....41-3, Bacıyık	:	Bacıyız.
Şu isliği görüyon mu. .....43-2, görüyon mu	:	Görüyor musun.
Evimize gidek d'öldür. ... .46-1, gidek	:	Gidelim.
Haççа kızı görücüyüm. .....82-7, görücüyüm	:	Göreceğim.

Ağıtlarda anlatılanlar, ölen kişinin yaşamından parçalar olduğundan, öncelikle o kişinin yaşam öyküsü iyi bilinmelidir. Çünkü ağıtta konu bilinince, artık o ağıtta hiçbir mantıksızlık, hiçbir karışıklık görülmez. Bundan başka ağıtta söylenenlerin o kültürde nelerin karşılığı olduğu da iyi bilinmelidir.

Ancak ondan sonra ağıtta söylenenlerin ne anlama geldiği açık açık belli olmaktadır. Kimi yazarlarca ileri sürülen: "ilk göze çarpan nitelik söyleyişte kesinliğin, anlatımda kararlılığın ve mantık düzeninin yokluğu" biçiminde belirtilen sav kesinlikle doğru değildir(*). Eğer biz, ağıdın öyküsünü ve orada geçen sözcüklerin ne anlama geldiğini biliyorsak ortada karışıklık olamaz. Karışıklık ve mantıksızlık bizim konuyu iyi bilmememizden doğmaktadır.

(*) Prof. Dr. P. Naili Boratav - Remy dor. Anadolu Ağıtları, sf. 18.

Bize karışık gibi gelen, mantıksızlık olarak görünen her sözün mutlaka bir anlamı vardır. Çünkü, anlamsız gibi görülen bu sözler ölünün hayatta iken başından geçen bir olayla ya da yaşayış biçimiyle ilgilidir.

Söz gelimi;

Yazılı mezerin taşı
Hepisi feleğin işi
Dişim çıktı İnc 'Osman'ım
Kara kura gördüm düşü

Dörtlüğünde ağıtçı, bir düş gördüğünü ve bu düşün karalı olduğunu vurguladıktan sonra, düşünde dişinin çıktığını da belirtiyor. Düşte diş çıkması yakınlarından birinin öleceğine işarettir.

Başka bir ağıtta;

Oba öküz hamı alır
Anan gezer bomuz bomuz
Günde bir müşteri gelir
Boynuzu tokalı camız

No: 34-4

Dörtlüğünü anlayabilmek için, önce öküz hamı almanın ne demek olduğu bilinmelidir. Öküz hamını erkekler alır, erkeği ölen kadın bu işin artık yapılmayacağını vurgulayarak üzüntüsünü dile getiriyor. Sonra adam ölmüştür, onun süs olsun diye bin bir hevesle boynuzunu deldirtip tokalattığı camuzlarını artık kim koşacak... Böylelerinin hayvanlarına, mallarına bazı açıkgözler sık sık müşteri olurlar.

Dibek yaslı dil dökmüyor
Koca'm aklımdan çıkmıyor
Ayan olsun oğlancığım
Ağan yaylaya çıkmıyor

No: 19-16

Şiirinde de dibek dövmenin, dibeğe dil döktürmenin, hangi günlerde dibek dövmenin ayıp sayıldığı iyi bilinmelidir. Ayrıca, yaylaya çıkmanın ya da çıkmamanın ne anlama geldiği bilinmelidir ki, ağıt iyi açıklanmış olsun.

8. Ağıtlar Üzerine Yazılanların Değerlendirilmesi

Ülkemizde, halk edebiyatıyla ilgili ciddi çalışmalar Cumhuriyet döneminde başladı. Halkevlerinin buna öncülük ettiği söylenebilir. O özverili ve coşkulu çalışmaları saygıyla anmak gerektiğine inanıyorum. Denebilir ki, biz, Yunus Emre'yi de, Dede Korkut'u da, Karacaoğlan'ı da Cumhuriyetle birlikte daha iyi tanıdık. Atasözlerimiz, deyimlerimiz, türkülerimiz, masallarımız ve öteki halk yaratmaları üzerinde çeşitli derlemelerin daha çok bu dönemde yapıldığını görmekteyiz.

Osmanlı döneminde divan şairleri korunur ve kollanırken, halk ozanlarına aynı ilgi gösterilmemiştir. Bunun da ötesinde halk ozanları hor görülmüş, onlara üvey evlat işlemi yapılmıştır. Böyle olduğu halde halk bu ozanları kafasında ve gönlünde yaşatmaya devam etmiştir.

Tıpkı bunun gibi, halk edebiyatı içinde de ağıtlar arka plana itilmiş, edebiyatçılarımız bu konuya yeteri kadar ilgi göstermemişlerdir. Başta da değinildiği gibi ağıtların acılı olmasından, karamsarlık aşılamasından korkulmuş. Oysa zaten toplum o acılardan gelmiş, o acılarla yoğrula yoğrula olgunlaşmıştır.

Bundan olsa gerek, bizde ağıtlar üzerinde kapsamlı çalışmalar yapılmadı. Bu konuda, zaman zaman bazı dergi sayfalarında ağıt derlemeleri yapılmakta, bazen de bunların bir araya getirilip kitap halinde yayımlandığı görülmektedir.

Ayrıca çeşitli seminerlerde, kongrelerde ağıt konusunda bildiriler sunulmakta, özellikle de üniversitelerimizde master ve doktora çalışmaları adı altında tezler yayımlanmakta...

Bunları hep bölük pörçük çalışmalar olarak gördüm. Bu tür çalışmalarda yapılan yanlışlara, karışıklıklara burada değinmek istemiyoruz. Bilindiği gibi üniversitelerde öğretim üyeleri öğrencilerine ödevler veriyor; onlar da köylerde, kasabalarda bulabildiği kişilerden ağıt derlemeye çalışıyorlar. Oysa böyle çalışmalar işi iyi bilen kişilerden yapılması gerekir. Bundan başka derleyici de konuyu iyi bilmediğinden, birisi üzerine yakılan ağıt, bir başka kişiye aitmiş gibi gösterilmekte, çoğu kez de dörtlükler birbirine karışmaktadır. Bilebildiğim kadarıyla hiçbir bilim adamı bizzat köyleri tarayarak ağıt derlemedi. Ağıtlar hep öğrenciler ve asistanlar tarafından derlendi.

Ağıt konusunda ilk ciddi derlemenin Kemal Sadık Göğceli (Yaşar Kemal) tarafından yapıldığını görmekteyiz. İçinde 32 ağıdın bulunduğu bu kitapçık 1943 yılında, Adana Halkevi Neşriyatı olarak "Ağıtlar 1" adı altında okuyuculara sunulmuştur. Bu arada Mehmet Bayrak tarafından büyük emek verilerek hazırlanan "Eşkıyalık ve Eşkıya Türküleri" adlı eser ağıtlar konusunda önemli bir çalışmadır.

Fakat Kemal Sadık Göğceli'den önce derlendiği halde (1923-1930), ancak 1982 yılında yayımlanan Anadolu Ağıtları bu çalışmaların en kapsamlı olanıdır. Anadolu Ağıtları adlı kitapta derlenen metinler, 1955 yılından beri benim de çalıştığım yöreyle ilgili olduğundan sadece, bu kitap üzerindeki görüşlerimi aktarıyorum:

Kitabın Adı	: Anadolu Ağıtları.
Derleyen	: Ahmet Şükrü Esen.
Yayına Hazırlayanlar	: Prof. Dr. Pertev Naili Boratav-Remy Dor
Yayınlayan	: Türkiye İş Bankası-1982 Ankara.

Anadolu Ağıtları, ülkemizde ağıt konusunda ortaya konan önemli eserlerden biridir. Türk folkloruna gönül ve emek veren Ahmet Şükrü Esen, bu ağıtları yıllar önce derlemekle onları geçmişin karanlıklarından kurtarmıştır. O bakımdan yazarı burada saygıyla anmak isterim.

Kitabı yayına hazırlayanların gerek "giriş", gerekse "dizinler" bölümünü özenle hazırladıkları belli olmaktadır. Ne var ki, birçok yanlışların yapıldığı da gözden kaçmamaktadır. Bu yanlışların neler olduğunu burada belirtemeyi hem bir görev hem de otuz beş yılını ağıtlara vermiş bir kişi olarak bir sorumluluk sayıyorum.

Kitaba "Anadolu Ağıtları" adının verilmesini yadırgadığımı öncelikle belirtmeliyim. Bu ağıtlar Anadolu'nun her yöresinden mi derlenmiş ki bu ad verilmiştir? Anadolu denince, yurdumuzun Trakya dışındaki bütün bölümü akla gelir. Kitaba baktığımızda bu ağıtların Anadolu'nun belli bir yöresini kapsadığı görülmektedir. Anadolu Ağıtları'nda bulunan 91 ağıttan, birkaçı dışında hemen tamamının Prof. Dr. Faruk Sümer'in tanımladığı Halep Türkmenleri'ne ait olduğu görülecektir. Yani 1865 iskânından sonra yerleştirilen Avşar ve öteki Türkmen grupları. O nedenle bu ağıtlara "Anadolu Ağıtları" adının verilmesi doğru değildir.

Fakat asıl üzerinde durmak istediğimiz konu bu değildir. Anadolu Ağıtları'nda yapılan yanlışların iki nedenden kaynaklandığını sanıyorum:

Birinci gruptaki yanlışlar, Arap harfleriyle yazılan asıl metinlerin yeni yazıya geçirilmesi sırasında yapılmıştır. Bilindiği gibi Arap harfleriyle yazılan metinlerin, özellikle de "harekesiz" yazılanını okumak çok güçtür. Hele bu, bir de "el yazısı" olunca okuma işi daha da güçleşmektedir. Belki de bunların bir kısmı asıl metinde de yanlış olarak bulunmaktadır. Bütün çabama karşın asıl metinleri görme olanağını bulamadım.

İkinci gruptaki yanlışlara gelince, Ahmet Şükrü Esen'in de, kitabı yayıma hazırlayanların da yöre kültürüne yabancı olmalarından kaynaklanmaktadır. Ağıtların derlendiği yörelerde halkın yaşayış biçimini, gelenek-göreneklerini, onların nelere değer verdiklerini, neleri dışladıklarını iyi bilmek gerekir. Ayrıca ağıtların öyküsünü bilmek, o ağıtların metinlerini anlamayı kolaylaştırır.

Ağıtların öyküleri bilinmeyince, bu kitapta yapıldığı gibi ağıtlar biribirine karışır. Zaten Anadolu Ağıtları asıl kaynağından derlenmemiştir. Asıl kaynak ağıdın söylendiği yerdir. Ahmet Şükrü ağıtların çoğunu cezaevinde, orada bulunan tutuklulardan ve hükümlülerden derlemiştir. Cezaevine düşen insan "en iyi ağıt bilen insan" değildir. Bu insanlar türkü söylemeyi belki de oraya düştükten sonra öğrenmişlerdir. Belki de başka bir yörenin insanı da ağıdı orada öğrenmiştir.

İkinci baskısında düzeltilir umuduyla, "Anadolu Ağıtları"ndaki yanlışların önemli bir kısmını burada sıralıyorum:

Kitaptaki Ağıt No:	Yapılan Yanlışlık:	Açıklama:
4:9	Döne (?) yannığını yayar.	Hep kızı olanlar, dönsün de erkek olsun diye bu ismi koyarlar. Döne: Ölenin kızkardeşi. Yannık: Tereyağı çıkarmak için yoğurdu içinde dövdükleri kap. Bunun ağaçtan yapılanına yayık, dana ya da keçi derisinden yapılanına da yannık denir. Bu dizeye neden soru işareti konmuş, anlaşılmıyor.
5:9	Atlılar geliyor serin (?)	Serin: Heyecanlı ve telâşlı olmayan. Bu dörtlükte "yirinmek" sözcüğü yörede "yerinmek" biçiminde söylenir.
6:1	Çuka	Çuha olmalı.
7:5	Kiraz'ın ellemen derik.	Kiraz'ım' ellemen deyik (demiş). Aslında bu ağıt, Arkın'ın ağıdı değildir. Kiraz'ın babasının ağıdıdır.
7:8	Havılı (?) koygun döktürmüş.	Davulu koygun dövdürmüş. (koygun: davulun dokunaklı, iyi dövülmesi, çalınması.)
7:10	Ünlü Açacıklar (?) ünlü	Açacık: bir aile lâkabı.
7:16	Yiğidim Sandal özünde	Yiğidim Sindel özünde. Sindel: Pınarbaşı'nın bir köyü. 7 nolu ağıtta 27. ve 28. dörtlükler başka ağıtlardan karışmıştır.
8:5	Dahi (?) kendinin koyduğu	Daha kendinin koyduğu

Kitaptaki Ağıt No.	Yapılan Yanlışlık:	Açıklama:
9:1	Bizim evde pısıltı var.	Bizim evde fısıltı var.
17:1	Gökşeni Dudu edeyim (?)	Demek ki Dudu ölmüş, Gökşen adlı öteki kızı Dudu yerine koyup sevip, büyütecek.
28:6	Bak düğününe gül Mehmedim(?)	Bak dürbünle gör Mehmet'im.
29:3	Hüseyin yiğit birinci.	Hüseyin yiğit binici.
32:2	Kara kekil bıldır bıldır.	Kara kekil yıldır yıldır Sis: Kozan ilçesinin eski adı.
32:4	Tafac'a ilettin amma.	Tafaca ilettin amma. Taf: Tomarza'nın köyü. Tafaca: Taf'a kadar. Taf'ın şimdiki adı, Özlüce (Dadaloğlu)
32:8	Geri kol (?) üstüne döner.	Karakol üstüne döner.
32:10	Dolanır Bazır iline.	Dolanır Pazarören'e Pazarören: Pınarbaşı'nın kasabası.
32:17	Çanak-Punar'da eğlenir.	Çanakpınar'da eğlenir. Çanakpınar: Tomarza'nın köyü.
34:5	Devesi yurtlar köşeği.	Devesi potlar köşeği, Potlamak: devenin yavrulaması.
34:19	Korkarım gelinler (?) çıkar.	Çıkmak başka bir kocaya varmak.
37:1	Gürleyerek inememiş.	Gürleğen'e inememiş. Gürleğen Gürleşen: Pınarbaşı'nın ve Feke'nin köyleri.
38:2	**Develi**'ye gelir duzu.	**Develi**'ye gelir **yozu** ya da "Deve ile gelir duzu"
40:12	Gez-Belden (?) aşıyor kervan	Gezbel: Tufanbeyli, Develi ilçeleri arasında yer adı, burda bir köy.

Kitaptaki Ağıt No.	Yapılan Yanlışlık:	Açıklama:
40:13	Çıktım yeli (?) bağlamaya.	Çıktım yellik bağlamaya. Yellik: Çadırlara hava alması için konur. (Bkz. sözlük kısmına.)
40:25	Sahar (?)da yıldıza bakar.	Sakar da yıldıza bakar.
41:33	Dibenizi dillendirrim	Diba'nizi dillendirrim. (dibeğinizi.)
41:4	Devemiz gedi kireden.	Devemiz geldi kireden. (Eskiden nakliye deve ile yapılırdı, karşılığında da ücret, yani kirekira alınırdı.)
43	Çatak-pınarlı Memiş Hoca.	Çanakpınarlı.
43:6	Geminin dibinde yatar.	Caminin dibinde yatar. (Çanakpınar köyünde deniz yoktur.)
49:1	Al atı teşne sulanır.	Al atı teştte sulanır. teşt: Hamur yoğurmaya yarayan bakır kap, atın o kadar değerli olduğunu vurguluyor.
49:2	Çağırın gemleyen Bekiri	Çağırın gelsin Bekir'i
49:12	Yağlığı şuşire (?) bağlı.	Yağlığı şevşiri bağlı. Şevşiri-çevşiri: Yağlığın baştan dolanıp çaprazına omuzdan arkaya atılması. Süs için, fiyaka olsun diye yapılırdı.
54:3	Sarı-Kışlaya vardıkta.	Şarkışla.
55:3	Zerezakdan (?) ses veriyor.	Zerezek: Bünyan ilçesinin köyü.
56:8	Kara-Kızı bitireyim (?)	Kız bitirmek: Kız nişanlamak. İş başarmak, iş yapmak gibi.

Kitaptaki Ağıt No.	Yapılan Yanlışlık:	Açıklama:
60:5	Tülü maya kirken yüklü.	Tülü maya girgin löklü. Girgin Lök: Kızgın erkek deve.
62:3	Dört arşın tahahlı almış.	Takaklı: Beyaz bez, Hasa bezi.
64:5	Hünü(?) üstünden sür geç Yusuf	Hunu, Afşin'in bir köyü. Şimdiki adı Arıtaş.
65:2	Yekin eğri celem (?) yekin	Yekin eğricelim yekin, eğrice: Saçteli, zülüf.
66:1	Yürü bire sarıçiçek.	Sarıçiçek: Koç Dağında yer adı.
68:2	Cip küçükten vurdun çelek.	Cip küçükten vurdun şelek. Şelek: Yük, sırtta taşınan özellikle odun yükü.
71:4	Geri şerşe (?) ilettiler.	Geri şehre ilettiler.
74:1	Şerbetli (?) bohça bozdurur.	Şeritli bohça bozdurur. Şeritli: Üzeri sarılı, paketlenmiş.
76:1	Asaf Ağa'nın ağıdı karıştırılmış.	
76:2	Terkeşlioğlu Hasan Ağa'nın ağıdı karıştırılmış.	
81:2	Şefe de yağlığın bağlar.	Şefre (Şerife) de yağlığın bağlar.
88:5.6.7.	Terkeşlioğlu Hasan Ağa'nın ağıdı karıştırılmış.	
89:1	Pazdır köyünün önünde.	Pazarören ya da Pazar köyü.

A) askerde, seferberlikte ölenlerin ağıtları

1. ONYEDİLİLER'İN AĞIDI

Sizin oralarda bahar mı yaz mı
Yoksa şimdilerde kar mı ayaz mı
Bir fotoğraf yolla gönlüm ısınsın
Giydiğin urbalar kara mı boz mu

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nda yedi cephede birden savaştı. Yaklaşık bir buçuk milyon Anadolu insanı bu savaşlarda öldü.

Yedi cepheye de birden asker bulmak oldukça güç bir işti. Onun için devlet seferberlik ilan etti. Eli silah tutan herkes askere çağrıldı.

Ancak imamlar, bedel ödeyenler, kendi yerine bir başkasını bulup gönderenler (Buna vessek ya da sahal denirdi.), bir evin tek erkeği olanlar askere alınmadı. Birden çok kardeşlilerden ise yalnız bir tanesi askerlik dışı bırakıldı. O günlerde çocuk yaşta olanlar: "Bir ölüm kalım günü gibiydi, berihay (hayberi) davulları çalındı, seferberliğin ilan edildiğini bu davul seslerinden anladık Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu, sanki kıyamet kopuyordu." diye anlatırlar.

Türkmen kocaları 1315 doğumlu olanların hemen tümden bu savaşlarda öldüğünü ya da sakat kaldığını, esir edildiğini söylerler. Ve bunların ardından yakılan ağıtlar, söylenen türküler belleklerimizdedir:

Hey onbeşli onbeşli
Tokat yolları taşlı
Onbeşliler geliyor
Kızların gözü yaşlı

Onbeşliler'den sonra 1316 doğumlu olanlar askere alındı. Sonra çocuk denecek yaşta askere çağrılan onyedililer. Bir kısmı okullarından alınıp cephelerden cephelere koşturulan onyedililerin çok azı bu savaşlardan sağ olarak kurtulabilmiştir...

SÖYLEYEN: (Kara) Zala Hatun, Sindel köyü Pınarbaşı. (Ancak bu ağıda başka Avşar kadınlarının söyledikleri dörtlükler de karışmıştır...)

1. Mızıkalar çalınıyor
   Asker olan gelsin deyi
   Onyedili asker olmuş
   Topluyorlar ölsün deyi

2. Aman Gazi'm aman Gazi'm
Narman dağlarında kuzum
Yedi oğlan anasıyım
Hiç birini görmez gözüm

3. Gittikleri yol takırdan
Karavanası bakırdan
Zengin olan bedel verir
Hep ölen böyle fakirden

4. Şu görünen el değil mi
Bayrağımız al değil mi
Onyedili dedikleri
Yen' açılan gül değil mi

5. Adam' olan hergediyor
Onyedili harbediyor
Her nereye vardıysam
Kız, gelin çifte gidiyor

6. Aman Allah 4. ordu
Daha mı gelmedi yolcu
Onyedili isteniyor
Bilmem gelin heyledici

7. Hasıla yavrum hasıla
Memmet'im gitti yesire
Kutmu döşeklerde yatan
Nasıl dayandın hasıra

8. Çantamı sırtıma aldım
Şubenin önüne vardım
Alt' oğlum asker deyince
Orda bir eferim aldım

9. Kapımızda binek taşı
Ben oturrum karşı karşı
Ver oğlumu görücüyüm
Elin' öperim yüzbaşı

10. Ağzında ışıldar dişi
Alnında parlardı kaşı
Ben getirdim, teslim ettim
Geri bana ver yüzbaşı

11. Mızık' öter boruyunan
Al sancaklı nuruyunan
Her nereye vardıysam
Bir gelin var karıyınan

12. Uyuyanlar hep uyandı
Kılıçlar kana boyandı
Yedi duvar baş kaldırdı
Anca Osmanlı dayandı

13. Oğlum talime çıkmış da
Maşallah oğlum maşallah
Onbaşı olmuş diyorlar
Zabit olursun inşallah

14. Boz Omar'ın, Ağ Murat'ım
Yıradım oğlum yıradım
Dokuz oğlan anasıyım
Elden orakçı aradım

15. Murat oğlumun iyisi
Çavuş gölgemin koyusu
Yusuf'um asker olunca
Sahal tutmamış dayısı

16. Potini aldım elime
Bağını çaldım belime
Ben oğlumu asker gördüm
Kurban oluyum ölüme

17. Yazılı kilim yazılı
Avdan gelirdi tazılı
Sarı'amış'ta harbediyor
Ardı ufacık kuzulu

18. Bahçemizde lale bitmez
Dalında bülbüller ötmez
Ya neyleyim sürmel'eşim
Emir sıkı, bedel yatmaz

19. Yat da dizimde nazlayım
Kara kekilin' düzleyim
Sene bir de, yıl on'ki ay
Hangi bir gün yol gözleyim

KAYNAK:

Döne Terkeşli	-1927-	Tozlu-Kadirli.
Hüseyin Özkan	-1930-	Karayurt-Sanz.
Güllü Ağca	-1317-	Kızılören (. Çamılca)-Pınarbaşı.
Cemal Karslı	-1934-	Çördüklü- Pınarbaşı.
Çerkez Yıldırım	-1328-	Karamuklu-Tomarza.
Murat Bozkurt	-1932-	Tomarza.
Dudu Koç	-1938-	Çörekdere-Sarız

AÇIKLAMA:

1. **deyi**: Diye.
2. **Narman**: Erzurum'un Kuzeydoğusunda ilçe, dağ. **takır**: Takırdamak'-tan, yansıma, **bedel**: Askerlik ödevlerini yapmamak ya da kısaltmak isteyenlerin devlete ödedikleri para.
5. **hergetmek**: Herk etmek, nadas yapmak. **vardıysam**: Vardı isem. **çift'e gitmek**: Çift sürmeye gitmek.
7. **hasıla**: Hülasa, özetle. **yesir**: Esir, tutsak. **kutmu - kutnu:** İpekle karışık bir çeşit dokuma. **hasır**: Kaba ot ya da kabuktan yapılmış taban örtüsü.
8. **şube**: Askerlik şubesi. **eferim**: Aferin.
9. **binek taşı**: Evlerin önünde bulunan, ata binmek için üzerine çıkılan taş. **görücüyüm**: Göreceğim. **oturrum**: Otururum.
11. **boruyunan**, nuruyunan: Boru ile, nuru ile. **karı**: Yaşlı kadın.
12. **duvar**: Düvel, devlet. **anca**: Ancak.
13. **Zabit**: Subay.
14. **yıramak**: Iramak, uzaklaşmak. **orakçı**: Ekin biçmek için gerekli insan.
15. **sahal**: Bedellik, birinin yerine askere gönderilen kişi, vessek.
17. **Sarı'amış**: Sarıkamış. **ufacık kuzu**: Çocuk.
19. **yol gözlemek**: Askerden gelecek diye beklemek.

2. SARIKAMIŞ'TA ÖLENLERİN AĞIDI

Aziziye baba yurdum
Kafkasya'ya tabya kurdum
Benim korkum Ruslar değil
Karakışa kurban verdim.

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı başlayınca, altı yüz yıllık devlet ve siyaset deneyimi olan Osmanlı Devleti, bu serüvene Almanlar'ın zorlamasıyla katılmıştı.

Bu savaşın "Kafkas Cephesi" diye bilinen doğu cephesini bizzat Enver Paşa yönetti. Devletin en yüksek rütbeli bu paşası, ülkenin en soğuk bölgesinden, mevsimin en soğuk ayında ordusunu Allahüekber dağlarından geçirirken hiç de akıllı hareket etmediği anlaşılıyordu. Kimbilir, belki de Hoca Nasrettin gibi, "ya tutarsa" diye düşünüyordu.

Sonuç, doksan bin asker daha savaşa girmeden soğuktan donarak ölüyordu.

Geride batmış ocaklar, öksüz çocuklar, gözü yaşlı yavuklular, analar, babalar kalıyordu.

Bir de acılarla yüklü bu ağıt.

Türkmen kocalarının anlattıklarına göre, Sarıkamış harekatına en çok asker gönderen bölgelerin başında Avşarların iskan oldukları Pınarbaşı, Sarız, Tomarza kazaları geliyor. Bu bölgeler o zamanlar Sivas iline bağlıydı.

SÖYLEYEN: (Kara) Zala Hatun -Sindel- Pınarbaşı.

1. Gene uğru kış geliyor
   Görmeyene hoş geliyor
   Şu Sivas'a giden kağnı
   Dolu gider boş geliyor

2. Sivas'tan, Sarıkamış'tan
   Yatamıyom kara düşten
   Hastam zayıf arabacı
   Yavaş indirin inişten

3. Aziziye baba yurdum
   Kafkasya'ya tabya kurdum
   Benim korkum Ruslar değil
   Karakışa kurban verdim

4. Kadasın aldığım Eşe
Tekerim dayandı taşa
Seferberliği durdur
Elini öperim paşa

5. İbrişimin kozaları
Battın Avşar kazaları
Sarıkamış'ta kırıldı
Koç yiğidin tazeleri

6. Sarıkamış, Altınbulak
Soğanlı'yı biz ne bilek
Bizim uşak şık giyinir
Ağlı zubun kara yelek

7. Sarıkamış ne aralı
Kim'ölmüş, kimi yaralı
Bunu duymuş var mı ola
Yalan dünya kurulalı

8. Adam' olan hergediyor
Olmayanlar tergediyor
Her nereye vardıysam
Gelinler çift'e gidiyor

9. Yüzbaşılar yüzbaşılar
Tabur taburu karşılar
Yağmur yağıp gün değişin
Yatan şehitler ışılar

10. Gene uğru kış geliyor
Görmeyene düş geliyor
Şarkışla'yı savuşmuş da
Arabalar boş geliyor

11. Kimini gülle götürdü
Kimini toplar yatırdı
Kör olasıca Moskoflar
Neçe ocaklar batırdı

12. Anşa bekar, Zeynep bekar
Acemi talime çıkar
Dört oğlum sefer ağzında
Topalım kahrımı çeker

13. Uşak gitti sürüyünen
Asker kalkar boruyunan
Hangi eve vardıysam
Bir gelin var karıyınan

14. Yaslı deli gönlüm yaslı
Acep nedir bunun aslı
Kardeşler kana belenmiş
Kara don gülgülü fesli

15. Soğanlı'da bir harp oldu
Neçe canlar telef oldu
Sarıkamış alınışın
Sağ olanlar mektup saldı

16. Yağan karların altında
Kara çadır varmıyıdı
Top gürleyip gelirkene
Acep derdin varmıyıdı

17. Dokuz kardeşi ölenin
Benim gib' olur bacısı
Sivas'a tabur dökülmüş
Beşi anamın kuzusu

KAYNAK:
Mustafa Önder-1938, Taf (Özlüce)-Tomarza
Ahmet Köksoy-1331, Küçükcanlı-Tomarza

AÇIKLAMALAR:
1.-2. O zamanlar yöreden Sivas'a ulaşım kağnılarla yapıldığı anımsanmalı.
3. **Aziziye**: Pınarbaşı ilçesi (O zamanlar Sivas'a bağlıdır). **tabya**: Küçük istihkam
4. **Eşe**: Ayşe'nin yörede söylenişi. Bir başka söylenişi, Anşa **Tekerin taşa dayanması**: İşlerin yolunda gitmemesi, bozulması.

6. **Altınbulak**: Sarıkamış, Horasan arasında bir köy. **Soğanlı**: Allahüekber dağlarının güneyinde, Sarıkamış yakınlarında bir köy.
7. **aralı**: Uzak, ırak.
8. **adam' olan**: Adamı olan **hergetmek**: Herk etmek, nadas. Tarlayı bir yıl boş bırakıp ekime hazırlama. **tergetmek**: Terk etmek, bırakmak. **vardıysam**: Vardı isem, vardıysam.
9. **değişin:** Değince, değdiği zaman. **gün**: güneş. **ışılar**: parlar.
10. **uğru**: Önü.
11. **neçe**: Nice, pek çok.
12. **topal**: Topal oğlan. **kahır çekmek**: Birinin üzüntüsüne ortak olmak, onun geçimini sağlamak.
13. **sürüyünen, boruyunan, karıyınan**: Sürü ile, boru ile, karı ile. **karı**: Yaşlı bayan.
14. **acep**: Acaba. **don:** Giysi, elbise. **gülgülü**: Gül renkli, kırmızı.
15. **alınışın**: Alınınca, alındığı zaman.
16. **varmıyıdı**: Var mı idi, varmıydı. **gelirkene**: Gelirken.

3. BOSTAN'IN AĞIDI

Erzurum'un hocaları
Ezan, sünnet etti m'ola
Mor kekilli Bostan oğlum
Camilere gitti m'ola

Eskiden kimin ne kadar askerlik yapacağını kimse bilmezdi. O yüzden, "Askere gidenlerin karısı dul, parası pul" derlerdi. 5 yıl, 10 yıl, 12 yıl, 15 yıl hatta daha çok askerlik yapanlar olurdu.

Doksanüç Harbi denilen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra imparatorluk dağılmaya başlamıştı. Kıbrıs, Tunus, Trablusgarp birer birer elden çıkarken hemen arkasından Balkan Savaşları... Bu da yetmiyormuş gibi Alman zorlamasıyla Birinci Dünya Savaşı...

Ayakları çarıklı, yeterli teçhizattan yoksun, eğitimsiz Anadolu insanı cehennem kusan yeni silahların karşısına gönderiliyordu.

Ağıda konu olan Tomarza-Emiruşağı köyünden ya da o yöreden Bostan (Mehmet), Osmanlı-Rus Savaşı'na gönderilenlerden sadece bir tanesidir.

SÖYLEYEN: Ak Meryem

1. Saldım oğlanın hasını
   Sandıkta buldum fesini
   Gene kulaklarım duydu
   Topun, tüfeğin sesini

2. Uşaklar durur oyuna
   Düzülür boyu boyuna
   Top atıldı, silah öttü
   Döküldük Arpaçayı'na

3. Dört oğlum var dört taburda
   Fişeği dolu guburda
   Sabır eyle oğlancığım
   Çok keramet var sabırda

4. Erzurum'un hocaları
   Ezan, sünnet etti m'ola
   Mor kekilli Bostan oğlum
   Camilere gitti m'ola

5. İleri gel bacım Hürü
Dört oğlanı böldük yarı
Efe, Eruzurum'da kaldı
Fes gülgülü, yağlık sarı

6. Kundura giyer kıçına
Gider küffarın içine
Kuduretten sürmel'oğlum
Kına vurmadım saçına

7. Bostan oğlum halim halim
Yusufum böyle mi kavlim
Burun'dan dolanır gelir
Sekiz öküzüm, dört oğlum

8. Sürüsü gelir oğlaklı
Tarlası kaldı evlekli
Girgin löklü, tor daylaklı
Baban kurban Bostan oğlum

9. Topaktaş'ı görür gözüm
Dibinde yatardı yozum
Dört oğlanın anasıyım
Hiç birini görmez gözüm

10. Atının alnı perçemli
Üstü kırmızı keçeli
Beli çifte tabancalı
Baban kurban Bostan oğlum

11. Biner atın iyisine
Gider yolun kıyısına
Kavuştu mu Bostan oğlum
Kör ocaklı dayısına

12. Eferim oğlum eferim
Bir kara donlu neferim
Vardı yetişti mi ola
Sarı kekilli Cafer'im

KAYNAK:

Samur Akça -1329- Tekneli (Deştiye)-Sanz
(Âşık) Mehmet Kurnaz -1935- Emiruşağı - Tomarza

AÇIKLAMA:

2. **Uşaklar durur oyuna**: Halay çektikleri anımsanıyor. **Arpaçay**: Türk-Rus sınırından akan su.
3. **gubur**: Bele sarılan ve fişek koymaya yarayan donatım.
4. **kekil** - **Kakül:** Alnın üzerine sarkıtılan kısa kesilmiş saç.
5. **gülgülü**: Gül renkli, kırmızı. Eskiden kırmızı fes üzerine sarı yağlık bağlamak bu yörede moda idi.
6. **kıç**: Ayak. **küffar**: Kafirler, İslâm dininden olmayanlar.
7. **halim halim**: Huyu yumuşak ve doğru kimseler için kullanılır. **kavil**: Söz, sözleşme. **Burun**: O yörede Madrasan, Göktepe yönünde bir yer adı. **Sekiz öküz, dört oğlan**: Eskiden o yörede, her çifçinin çoklukla bir çift öküzü olurdu. Ağıtta anlatılan sekiz öküz, dört oğlan zenginlik ve saygınlık işaretiydi.
8, **evlek**: Tarlanın tohum atılmadan önce saban iziyle bölünen kısımlarından her biri. Burada tarlayı, çifti bırakıp gittiği vurgulanıyor. **girgin lök**: Kızgın erkek deve. **tor daylak**: Taylak: İki yaşında deve yavrusu.
9. **Topaktaş**: İç Toroslar'da yayla. **yoz**: Kısır, süt vermeyen koyun, inek.
10. Kırmızı keçenin o tarihte herkeste bulunmadığı anımsanmalı.
11. **Kör ocaklı dayı**: Çocuksuz dayı.

4. DOKSANÜÇ SAVAŞINDA ÖLENLERİN AĞIDI

"Doksanüç Savaşı" diye bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na Anadolu'dan çok sayıda insan katılmıştı.

Bu savaşın doğu cephesinde, yani Anadolu cephesinde çarpışan askerlerin yarısından fazlasını Güney Türkmenleri oluşturuyordu. Avşarlar, Ceritler, Tecirliler, Bozdoğanlar... ve o tarihte sayıları 26'ya varan diğer oymak ve aşiretler Bilindiği gibi devlet bunları daha önce (1853) Kırım Savaşı'na göndememişti. Çünkü o zamanlar bu aşiretler göçebe halindeydi. Şimdi ise 1865 iskanı ile yerleşik düzene geçmişlerdi.

Bu sırada asker sıkıntısı çeken devlet de yeni ve güçlü bir kaynak bulmuş oldu. Köy köy, ev ev toplanan ve eğitimsiz olan bu yiğitler, Ahmet Muhtar Paşa yönetiminde kahramanca savaştılar. O kadar ki bu savaşlardan dolayı Ahmet Muhtar Paşa'ya "Gazilik" unvanı bile verildi.

Bu savaşlarda kahramanlığı görülen Kara Fatma da Türkmenler'in Cerit oymağındandır.

Kimi yazarlar bu ağıdın Birinci Dünya Savaşı ile ilgili olduğunu ileri sürmüşlerdir (*). Oysa hem bu ağıdı söyleyen Cingözoğlu Seyit Osman'ın yaşadığı dönem, hem de redif teşkilatının 1912 yılında tamamen kaldırıldığı göz önüne alınırsa, ağıdın Birinci Dünya Savaşıyla ilgili olmadığı anlaşılacaktır.

Kemal Sadık Göğceli (Yaşar Kemal) (**) bu ağıdı "Ladiflerin Ağıdı" adı altında 6 kıta olarak derlemiştir. K.S. Göğceli bu derlemede önemli yanlışlıklar da yapmıştır. Bunların bazıları:

Ağıtta konu edilen "Kaman" Kırşehir'deki Kaman değil Pınarbaşı'nın Kaman köyüdür. Ağıt "Emine" diye bir kadına maledilmiştir, oysa yıllardan beri folklor dergilerinde, edebiyat çevrelerinde bu ağıdın Cingözoğlu Âşık Seyit Osman'ın olduğu anlatılır durur. Seyit Osman'ın bundan başka 10-15 şiiri daha vardır. Ayrıca ağıtta geçen yer adları da Çukurova ile ilgili değildir.

SÖYLEYEN: Cingözoğlu Âşık Seyit Osman.

1. Avşar'da uşak kalmadı
   Ladif gitti sürüyünen
   Sabahaça yatamıyom
   Gelinlerin zarıyınan

(*) Erkan Kamil, Erciyes Dergisi, Sayı: 29.
(**) Kemal Sadık Göğceli, Ağıtlar I, sf. 13.

2. Hasarı, Mehmet Ali'yinen
Ömer, Çerkez, Veli'yinen
Süleymarı gö kıra binmiş
Halil Kaha doruyunan

3. Sarı'nın benzi gülgülü
Hocam caminin bülbülü
Soğanlı'nın mor sümbülü
Koçdağı'nın karıyınan

4. Haççа'nın beliği sırma
Arzu'nun gözleri sürme
Göle konmuş iki turna
Ötüşüyor diliyinen

5. Yüzbaşı ladifi dizer
Askerler tabiye kazar
İnşallah Moskof'u bozar
Türklüğünün zoruyunan

6. Asker gitti sürüyünen
Mızık' öter boruyunan
Büyük evler hep kitlendi
Gelin kaldı karıyınan

7. Der Seyit'im gayri aman
Başımızdan gitmez dumarı
Bizim meskenimiz Kaman
Mor sümbüllü koruyunan

KAYNAK:
Halil Kağan, 1933, Kaman-Tomarza.
Erkan Kamil, Erciyes Dergisi, sayı 29.
Mahmut Işık, Afşarlar, sayfa 118.

AÇIKLAMA:
1. Birinci dize "Kaman'da uşak kalmadı" biçiminde de söylenmektedir. İmparatorluğun son yıllarında Kaman köyü askeri sevkiyat bölgesiydi. **latif**: İhtiyat asker. 1835'te kuruldu. 1912'de kaldırıldı. Maaşlarının dörtte birini alırlardı. Haftada iki gün çalışırlar, iki gün resmi giysi giyerlerdi. Halk arasında "ladif" ya da "ledif" olarak da söylenir, aslı: Redif.
2. **Ali'yinen, Veli'yinen, doroyunan**: Ali ile, Veli ile, doru ile. **gö**: Gök, mavi.
3. **gülgülü**: Gül renkli, kırmızı. **Soğanlı, Koçdağı**: İç Toroslarda.
6. **kitlenmek**: Kilitlenmek.

5. BALKAN SAVAŞLARINDA ÖLENLERİN AĞIDI

Uyuyanlar hep uyandı
Kılıçlar kana boyandı
Yedi duvar baş kaldırdı
Anca Osmanlı dayandı

Osmanlı'nın yıkılış dönemine doğru devletin bu kaçıncı asker toplayışı... Çoğu eğitimsiz, ayakları çarıklı, grup grup "sevkiyat" cephelere yollanırken ve tükenirken, sıra, başları sarıklı kendilerine "molla" denilen medrese öğrencilerine geliyordu. Derler ki, bu "sevkiyat" sırasında Pınarbaşı ilçesinin askerlik şubesi önünde bir Avşar kadını ellerini ata ata, çırpına çırpına ağlayarak bu ağıdı söyler. Ağıt bittiğinde de kadın yıkılıp oracıkta ölür.

SÖYLEYEN: Güllü Karı - Çanakpınar-Tomarza.

1. Hapana gönlüm hapana
   Bulgar'ın yolu kapana
   Yürüdü asker gidiyor
   Verildi çarık, cephane

2. Yüzbaşı bayrağın açtı
   Binbaşılar öne düştü
   Yürüdü ana kuzuları
   Ahret hakkın' helallaştı

3. Ladif gitti hep çarıklı
   Yarısı reçber kılıklı
   Ladif olduğuna bakma
   Hepisi molla sarıklı

4. Yaşasın dördüncü ordu
   Bereket versin ömrüne
   Selanik sol kol üstünde
   Öyle geliyor kalbime

5. Askerler bağlar matıra
   Toplar yüklenmiş katıra
   Sabahaça yatamıyom
   Neler geliyor hatıra

6. Hota dördüncü'ordu hota
   Mevlam iyilere kata
   Selanik de büyük şehir
   O da İstanbul'dan öte

7. Kara çekerler beyaza
   Cümle oturmuş niyaza
   Acep asker vardı m' ola
   İstanbul'da dar boğaza

8. Uşak gitti sürüyünen
   Sağdan soldan geriyinen
   Yardım etsin Battal Gazi
   Hazireti Ali'yinen

KAYNAK:
(Âşık) Mehmet Kurnaz -1935- Emiruşağı-Tomarza
Fadime Bozkurt -1923-Çanakpınar-Tomarza

AÇIKLAMA:
1. **hapan**: Geniş çuval. Burada, gönlünün derin acılara karşı hapan gibi geniş olduğu vurgulanmak isteniyor.
3. **redif**: İhtiyat (yedek) asker. Ladif, ledif biçiminde de söylenir. **reçber**: Rençber. **Reçber kılıklı**: Sivil, köylü kıyafetinde. **molla sarıklı**: Başları sarıklı medrese öğrencileri.
4. **Selanik sol kol üstünde**: Pınarbaşı'ndan Balkanlar'a giderken Selanik sola düşer. Gidip gelenlerden öğrenen ağıtçı duyduklarını ağıtta böyle dile getiriyor.
5. **matıra**: matara: Askerin su kabı. **toplar yüklenmiş katıra**: Eskiden, topu katırlar çekerdi. **sabahaça**: Sabaha değin. **yatamıyom**: Yatamıyorum.
6. **hota**: Fiyaka, övgü, alkış. **kata**: Katsın
7. **kara çekerler beyaza**: Beyaz renk üzerine siyah (kara) o tarihte giysilerde nakış olarak kullanılırdı. **cümle**: Bütün, herkes.

6. YEMEN AĞIDI 1

Kadasın' aldığım Eşe
Tekerim dayandı taşa
Seferberliği durdur
Elini öperim paşa

İmparatorluğun yıkılışı sırasında Yemen'in, o arada öteki Arap ülkelerinin elden çıkması Osmanlı yöneticilerine çok ağır gelmişti. Buraları kurtarmak uğruna Cemal Paşa yönetimindeki Osmanlı ordusu kahramanca çarpıştı, ama kaçınılmaz sonu da engelleyemedi.

Bu amaçla, Anadolu'dan toplanan on binlerce askerin, Müslüman Araplar'ın arkadan hançerlemelerine karşın yürüttüğü bu savaşlar çok çetin oldu. Güney cephesine gönderilen Mehmetçikler'den gidip de gelmeyenlerin sayısı pek çoktur. Burada Cemal Paşa'nın özel sekreteri Falih Rıfkı Atay iyi anlatır: "Biz Mehmet'i kumarda kaybettik."

AĞIDIN ÖYKÜSÜ: 1914 yılında seferberlik ilan edilince, o zamanlar Sivas iline bağlı Aziziye (Pınarbaşı) ilçesinin Çanakpınar köyünden de askere alınanlar olur. Bunların içinde yakışıklılığı ve uzun boyu ile dikkati çeken Hasan da vardır. Hasan Yemen cephesine gönderilir ve orada şehit olur.

Hasan'ın annesi, yaygın adıyla Kır Sultan o dönemin ünlü ağıtçılarından biridir. Oğlunun ölüm haberini alınca çırpınır, dövünür, ağlar. Kır Sultan Yemen'in nerde olduğunu bile bilmez, yalnız oradan gelenlerden, konuşulanlardan, "Yemen'in çok sıcak olduğunu, oralarda sıcaktan çiğ yumurtanın piştiğini, tozun, dumanın hiç eksik olmadığını" öğrenmiştir.

Bu ağıdın bir varyantı da Kemal Sadık Göğceli (Yaşar Kemal) (*) tarafından Çukurova'dan derlenmiştir. Ancak ağıda konu olan kişi, ağıdın yakıldığı yer Pınarbaşı-Avşar yöresi olduğundan K.S. Göğceli ağıdın yayladan Çukurova'ya yansıyanını derlemiştir.

SÖYLEYEN: Kır Sultan.

1. Yemen derler ne ısıcak
   Varınca açılır sancak
   Ne berk ırızgın dağılmış .
   Gez oğlum dünya dört bucak

2. Gitme Yemen'e Yemen'e
Karışın toza, dumana
Mektubunu sal da oğlum
Kalbimi koyma gümana

3. Asker uşağı dizilmiş
Hasan'ımın boyu uzun
Irahma'ma kıyamıyom
On günlük misafir kızım

4. Gitme Yemen'e Yemen'e
Yemen sıcak dayanaman
Tan borusu er çalınır
Sen cahilsin uyanaman

5. Yemen derler ne ısıcak
Çiğ yumurta pişerimiş
Esk' ordular er kalkınca
Acemiler şaşarımış

6. Ahmet ekinden gelince
"Hani Hasan" deyiciyim
Ellerim kabın arıyor
Yavrum hısta kuyucuyum

7. Yemen kuşu ötmem demiş
Lele sümbül bitmem demiş
Tebdil hava gelen kardeş
Ben evime gitmem demiş

8. Git yaylaya Hasan oğlum
Irahmam sırtını yusun
Askerin uğrunu eglen
Ahmet harçlığını koysun

9. Bir mektupcuk yazsan oğlum
Okutsak sağlık, selamet
Altı yıl nasıl ediyim
Sabaha canım emanet

10. Altına döşek yazardım
Böğrüne yastık koyarak
Giderkene savuşturdum
"Kadan' alıyım" diyerek

KAYNAK:
Döne Kılıç, 1335, Karayurt-Sarız.
Fatma Kara (Kılıç), 1326, Yeşilkent-Sarız.
Döne Terkeşli, 1927, Tozlu-Kadirli.

AÇIKLAMA:
1. **ısıcak**: Sıcak. **berk**: Fazla, çok, **ırızk**: Yiyecek içecek, azık (rızk).
2. **karışın**: Karışırsın. **güman**: kuşku, şüphe.
3. **Irahma**: Rahime. Hasan'ın kızkardeşidir. Rahime'nin düğünü için on günlük bir süre kesilmiştir, o yüzden misafir sayılıyor. **kıyamıyom**: Kıyamıyorum.
4. **dayanaman**: Dayanamazsın. **cahil**: Genç, çocuk.
6. **ekinden gelmek**: Ekin biçmekten gelmek. **hısta**: hisse, pay.
7. **lele**: Lale. **tebdil hava**: Hava değişimi.
8. **sırtını yumak**: Çamaşırını yıkamak. **uğru**: önü.
9. **ediyim**: Edeyim.
10. **kadan'**: Kadanı.

(*) Kemal Sadık Göğceli, Ağıtlar 1, 1943, Adana Halkevi Neşriyatı.

7. YEMEN AĞIDI II

Bu ağıtta Sarız Pınarbaşı Tomarza yöresinden. Ama hangi köyden orası belli değil. Belli olan adı Mehmet Ali olan delikanlının Yemen cephesine gönderildiği. Kara insanı denizi, gemiyi pek bilmez. Dalga vurup gemi sallandıkça Mehmet Ali'yi deniz tutar. Deniz tutması kötü olur. Mehmet Ali başından geçenleri ilk mektuplarında anlatmıştır.

Derken Mehmet Ali askerde borazancıbaşı olur. M. Ali bir çarpışmada boruyu çalarken alnından vurulup şehit olur.

SÖYLEYEN: Kızkardeşi.

1. Gitme Yemen'e Yemen'e
   Yemen yolu toz kardeşim
   Kapımızdan suya gitti
   İstediğin kız kadeşim

2. Bu vakit adam mı gider
   Zahmerinin kış gününe
   Babamoğlu Mehmet Ali
   Benzer bahçe ışğınına

3. Gördüm kardeşi yudular
   Kara kekil yorga yorga
   Babamoğlu Mehmet Ali
   Sallar gemi döğer dalga

4. Yaz geldi çiçek açıldı
   Ağam atlıdan seçildi
   İstanbul'a git kardeşim
   Orada donun biçildi

5. Bir gemiye doldurdular
   İstanbul'a bildirdiler
   Sallar gemi, döğer dalga
   Gül benzini soldurdular

6. Anamoğlu Mehmet Ali
Daima bağlardı sarı
Kafiyeni çal başına
Keskin eser çölün yeli

7. Kardeş bağlama sarıyı
Yetim koyarsın karıyı
Anamoğlu Mehmet Ali
Niden de bellen boruyu

8. Bu zaman adam mı gider
Bıyığını buz deşirir
Anamoğlu Mehmet Ali
Odada kahve pişirir

9. Bu zaman adam mı gider
Zahmerinin tipisinde
Anamoğlu Mehmet Ali
Kır at kişner kapısında

KAYNAK:
Güllü Ağca, 1317, Kızılören (Çamlıca)-Pınarbaşı.
Sultan Karslı, 1330, Çardüklü-Pınarbaşı.
(Eşkili) Hasan Bozdoğan, 1325, ğlakkaya-Sarız.

AÇIKLAMA:
2. **zahmeri**: Zemheri, karakış. **ışkın**: Filiz.
3. **yorga yorga**: Dalga dalga, demet demet.
4. **donu biçilmek**: Giysisi hazırlanmak, burada kefeni hazırlanmak.
6. **kefiye**: Eskiden, delikanlılarca başa bağlanan yağlık, kefiye daha çok fesin üzerine bağlanırdı. **çalmak**: Başa bağlamak.
8. **deşirmek**: Bağlamak, buz tutmak, (Aslı devşirmek).

8. YAKUP ÇAVUŞ'UN AĞIDI

Genç Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı Şeyh Sait ayaklanması 1925'te başladı. Bu ayaklanmayı İngiltere'nin kışkırttığı ve içerde de Terraki Perver Cumhuriyet Fırkasının alet edildiği tarihçiler tarafından belirtilir. İlkin Piran (Tuncli-Dersim)'da başlayan isyan kısa zamanda başarı kazanarak Erzurum'un güneyinden Diyarbakır'a kadar yayılır.

İsyanı bastırmak için giden birliklerin içinde Sarız-Karayurt köyünden Yakup'da vardır. Yakup, avcılığı ile ünlü, çevik, gözüpek, attığını vuran bir kişi. Nitekim bu niteliklerinden dolayı orduda derhal çavuşluğa yükseltilir.

Yakup Çavuş, üstün nişancılığı sayesinde 8-10 isyancıyı vurur. Bir çatışma sırasında, bir taşın arkasında pusu kuran başka bir isyancı Yakup Çavuş'u alnından vurarak şehit eder.

SÖYLEYEN: Bacısı Hürü

1. Eğil Dersim dağı eğil
   Otu biter heğil heğil
   Üç tene asker gelmiş de
   Hiç biri kardeşim değil

2. Şükür olsun kar eridi
   Dersim'in dağı göründü
   Eller bayramdan geliyor
   Bizim gelin pek yerindi

3. Dört kurşun birden değince
   Elini çalmış yüzüne
   Şehit olan böyle m'olur
   Yan üstü çökmüş dizine

4. A işlik de sarı kalem
   Al vardı çavuş al vardı
   El çarpmış da hota çalmış
   Öğün gitsin Dersim Kürt'ü

5. Altı kadeşim varıdı
   Mustafa geldi yalınız
   Gel ağlayaşak babam kızı
   Dersim'de kaldı delimiz

6. Yen' ayrıldı ev olucu
   Gözlüyom Yaap gelici
   Anamın deli çavuşu
   Kürt vurup ünün' alıcı

7. Kurban oluyum keseye
   Kese de sahatten güzel
   Böyle dayıoğlu m'olur
   Üstüne döşemiş gazel

8. Halevik'ten gelen şeher
   Gelin bana etme kaher
   Gelmiş Yusuf uğramamış
   O senin kardeşin değil

9. Yıllar sıtması çekiyor
   Ara Hoca'mın gününü
   Sana düşürmem ki Anşa
   Dikerim özne donunu

10. Bugün bize on gün oldu
    Cinler bağladı dilimi
    "Hoş geldin"e mi geldiniz
    Emmimin çifte gelini

11. Yıkıldı evin direği
    Yoktur Mevlanın yüreği
    Ne ağlıyon kele Anşa
    Komş(u) olsa bilir gereği

KAYNAK:
Elif Korkmaz -1328- Karyurt-Sarız
Leyli Özdemir -1930- B. Kabaktepe-Pınarbaşı
Fatına Kılıç (Kara) -1326- Yeşilkent-Sarız

AÇIKLAMA:
1. **Heğil heğil**: Yel vurdukça otun efilemesi, sallanması. **Üç tane asker**: İzinli gelen üç asker
2. **Yerinmek**: Kıskanmak, gıpta etmek, üzülmek, gücenmek.

4. **A işlik**: Ak gömlek. **hota çalmak**: Öğünmek (horta: palavra). **al**: Tuzak, hile.
5. **ağlaşak**: Ağlaşalım.
6. **yeni ayrılmak**: Eskiden gelin baba ocağına gelirdi, daha sonraları yeni bir eve taşınarak yeni bir aile oluşturulurdu. **gözlüyom**: Gözlüyorum, bekliyorum. **alıcı**: Alacak. **delimiz**: Delikanlının kısa söylenişi. **Yaap**: Yakup

'7. **kese**: eskiden paralar kese denilen işlemeli, küçük bez torbalara konurdu. Şimdiki para cüzdanlan yerine. **üstüne döşemiş gazel**: Yakup'un dayısı oğlu da orada askerdir. Yakup Çavuş ölünce mezarını gazel denilen meşe çalılarıyla örtmüştü.

8. **Halevik**: Pınarbaşı ilçesinin köyü, şimdiki adı Çakılkaya, **şeher**: başa bağlanan, bir çeşit eşarp, cılgı da denir. İlkin şehirden geldiği için bu adla anılmıştır. **kaher**: Kahır.
9. **yıllar sıtması**: Sıtma hastalığı eskiden yıllar sürerdi. **Anşa**: Ayşe. **Özne donu**: Güvey elbisesi.
10. **cinler bağlamak**: Ağıtçı üzüntüsünden on gün konuşamamış, bunu cinler bağlamış olarak yorumluyor.
11. **kele**: Bir hitap biçimi olup "ayol" anlamında.

9. TATAR'IN AĞIDI

Tatar İbrahim Sarız-Yeşilkent kasabasından 1930'lu yıllarda askere çağırılır, Hakkari iline jandarma olarak gönderilir. Bir yıl sonra da askerlik görevini yaparken orada ölür. Asıl ilginç olan, Tatar'ın altı kardeşinin altısı da askerde ölmüş, altısının çocukları da kendileri askerdeyken doğmuş olmasıdır.

Anlatılanlara göre, Tatar gayet yakışıklı, çok güzel giyinen, yörede herkes tarafından sevilen bir delikanlıdır. Cenazesi çok görkemli olmuş, onun için üzülmeyen, ağlamayan kalmamış,

SÖYLEYEN: Anası Tatar'ın Kızı Hürü (Ayvaz).

1. Ciritten mi geldin oğlum
   Atın gemli sulanıyor
   Yalak'a bir künye gelmiş
   Elden ele dolanıyor

2. Kadanı alayım çavuş
   Yaralıyım söyle savuş
   Bayram günü inileşmiş
   Tatar'ın öldüğü koğuş

3. Ben besledim, ben büyüttüm
   Ben bilirim acısını
   Sehile giden olursa
   Ismarlarım bacısını

4. Aman Tatar'ım Tatar'ım
   Ben Tatarsız ne tutarım
   Nideyim hayırsız damı
   Ateş atar da yakarım

5. Pazaröreh'de yoldaşı
   Ben sandım ki öz kardeşi
   Heylediyim gelin seni
   Yok ardında bir kardeşi

6. İyi ol Akça'nın kızı
   Sömelekten kara yüzü
   Salih'imi öksüz etmem
   Adam ol bibimin kızı

7. Irızvan Nuru'dan uzun
   Süzün çiftçelerim süzün
   Emmiyinen, dayıyınan
   Düğününü ettik güzün

8. Kendi giderken yoğudu
   Bebek oynar başı kabak
   Kurban olsun emmin Nuru
   Kirlendi pas tuttu tabak

9. Memnunum Zühre memnunum
   Şu Şaraplı Hacı'sından
   Sehile giden olursa
   Saklamasın bacısından

10. Kadanı alıyım Yeter
    İş mi olur bundan beter
    Kuru tavsırını salınış
    Kuru tavsır iş mi tutar.

KAYNAK:
Mahmut Kara-1928-Yeşilkent-Sarız, Mehmet Işık-1337-Yeşilkent-Sarız

AÇIKLAMA:
1. **Yalak**: Şimdiki Yeşilkent kasabası-Sarız. **künye**: Burada, asker ocağından gönderilen ve birinin öldüğünü bildiren belge.
3. **sehil**: Sahil, Çukurova. **ısmarlamak**: Bir şeyin, bir görevin yapılmasını birine söylemek.
5. **heyletmek**: Nasıl etmek, ne yapmak. **bir kardeşi**: Kocası ölen kadınları, evi ocağı dağılmasın diye kayınına nikahlarlardı. Kardeşi olmadığına yazıklanıyor.
6. **sömelek**: Kundağa sarılan bebek. **kara yüzü - Yüzü kara**: Bebek yetim kaldığı için gelinin uğurusuz olduğu ima ediliyor. **bibi**: Hala.
7. **çiftçe**: Çift gibi. **ırızvan**: Rızvan-Rıdvan. **Nuru**: Nuri. **emmiyinen-dayıyınan**: Emmi ile, dayı ile.
8. **kabak**: Başı açık.
9. **Zöhre**: Zühre. **Saklamasın bacısından**: Çukurova'da evli bulunan bacısından ölüm haberi saklanmasın, söylensin.
10. **Tavsır - tasvir**: resim, fotoğraf.

10. EFENDİ'NİN AĞIDI

Bir ailede tek erkek çocuğu olanlar için "bir ocağın bir umudu" deyimi kullanılır. İşte Efendi (Aydemir) de bir ocağın bir umudu olan delikanlılardan biridir. Cumhuriyetin ilk yıllarında askerlik görevini yaparken Allahüekber dağlarında ölüyor, cenazesi de orada kalıyor. Efendi Pınarbaşı o zamanki adıyla Aziziye ilçesinin Kızılören köyünden. Ağıdın daha iyi anlaşılabilmesi için Aziziye'nin Sivas iline bağlı olduğu anımsanmalıdır.

SÖYLEYEN: Bacısı Sultan.

1. Kadan'allım Fatma Bacı
   Öksüz kız nerde yatıyor
   Anama bir oğlan verin
   Babamın evi batıyor

2. Varan uşağı eğliyor
   Harap kalsın kanlı Sivas
   Biz bunu böyle büyüttük
   Yelek kara, işlik beyaz

3. Kurban oluyum oluyum
   Çift' attırmış hezenini
   Admı Mustafa demiş
   Bak kardeşim düzenini

4. Şuna bir işlik alıyım
   Çilce bohça açtı ise
   Efendi'mi al yanına
   Deli Fakı'm kaçtı ise

5. Zorkun'a alaçık tuttu
   Hössüyün'üm yürürkene
   İlettim tabura kattım
   Dağın karı erirkene

6. Şu kardeşim olsayıdı
   Kur'an okurdu başında
   Tabura bir benli kattım
   Kalem oynardı kaşında

7. Erzurum'a geldi m'ola
   Erzincan'da kaldı m'ola
   Bir filcik süt beş kuruşa
   Yalınızım aldı m'ola

8. Biz uşağı savuşturduk
   Gitti dolanı dolanı
   Ekmek mi deşirdin kuzum
   İte dalanı dalanı

9. Kadan allım büyük örtme
   Kadan alsın Ayar Fatma
   Erzurum'a geldi isen
   Aman yavrum öte gitme

10. Emeklerim emeklerim
    Kalkamadım imeklerim
    Yozyurdu'na ininceğiz
    Meleşiyor ineklerim

KAYNAK:
Güllü Ağca -1317- Çamlıca (Kızılören) - Pınarbaşı

AÇIKLAMA:
1. **evi batmak**: Ailede başka erkek çocuğu olmadığından soyunu sürdürecek kimsesi bulunmamak.
2. **kara yelek, beyaz işlik (gömlek)**: O zamanın gözde giyecekleri.
3. **çift' attırmış**: Çifte attırmış. **hezen**: Damlarda merteklerin dayandığı ağaçtan büyük kiriş.
4. **Çilce bohça**: Zengin, kıymetli bohça. **Deli Fakı**: O zamanlar asker kaçağı.
5. **Zorkun**: Kızılören'de bir semt. **alaçık**: Çalı çırpıdan yapılmış kulübe. **Hössüyün**: Hüseyin. **yürürkene-erirkine**: yürürken, erirken.
7. **filcik**: Fincan.
8. **ekmek deşirmek**: Acıkınca evlerden ekmek istemek.
9. **örtme**: Köy evlerinde, eve giriş yeri, **Ayar Fatma**: İstediği kız, onun lakabı.
10. Kara haberi duyunca kalkamadığını, emeklediğini vurgulamak istiyor. **Yozyurdu**: Kızılören'de yayla.

11. HACI ŞAHİN'İN AĞIDI

Birinci Dünya Savaşı başlayınca, Osmanlılar bu savaşa yedi cephede birden katıldı.

Pınarbaşı ilçesinin Aslanbeyli köyünde Molla Mustafa'nın oğlu Hacı (Şahin) o zamanlar henüz öğrenci olduğu halde askere alınıp Çanakkale cephesine yollandı. Savaşlarda yaralandı, Tekirdağı'na gönderildi ve orada öldü.

SÖYLEYEN: Bacısı Şerife Hatun

1. Düşümde gördüm düşümde
   Babamoğlu kaç yaşında
   Babamoğlu şehit düşmüş
   Çanakkale savaşında

2. Sabahanan er kalkar da
   Ağ konakta sallanıyor
   Yeniyetme babamoğlu
   Aşirette dilleniyor

3. Aşağıda İnce Tarla
   Hacım kollarını salla
   Bir ocağın bir umudu
   Aman Allah yardım eyle

4. Mucuklar'a varıncağız
   Orda çıkardırrım oyun
   Ver bedeli salma ağam
   Havlu dolu bölük koyun

5. Şöylesi cahil ölenin
   Çatal çıkmamı kesesi
   Sabahanan sela verir
   Güzel dokunur sedası

6. Durdu Efendiyle yaran
   Hayran olur bunu gören
   Ağam bir asker yitirmiş
   Bilmem geyik, bilmem ceren

7. Beş tabur asker yürüdü
   İçinde biri talebe
   Ha keyfine babamoğlu
   Atın gidiyor Halep'e

KAYNAK:
Rüsvet Özdoğan -1921- Çakılkaya - Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. Son dizeyi, "Tekirdağı'nın başında" diye söyleyenler de vardır.
2. **yeni yetme**: Genç, delikanlı. **dillenmek**: Halk arasında söylenir olmak, ünü yayılmak.
4. **çıkardırım**: Çıkartırım. **bedel**: Bedelli askerlik. **havlu**: Avlu. **bölük koyun**: Sürüden az. Elliden az olmamak üzere bir bölük koyun.
5. **cahil**: Genç. **çatal**: Çift, iki tane.
6. **yaran**: Akran.
7. **Halep**: O zamanlar Halep Osmanlı yönetiminde olduğundan, atının satılması için Halep'e gönderildiği anlatılıyor.

12. MOLLA YUSUF'UN AĞIDI

2. Abdülhamit'in son yılları, Molla Yusuf, Kayseri medresesinde altı yıl okumuş, hoca olmuş bir delikanlı. Okul bitince doğum yeri olan Sarız'ın Oğlakkaya köyüne dönmüş ve evlenmiş.

Ne var ki, o sırada Birinci Balkan Savaşı çıkmış Molla Yusufu da askere çağırmışlar. Cephelerden cephelere taşınan aç yorgun askerler bir yandan savaşı sürdürürken, öte yandan çeşitli hastalıklar...

Molla Yusuf köyüne tebdilhava gönderilir, Sivas'tan Pınarbaşı'na yaya olarak gelirken Uzun Yayla köylerinin birinde ölür.

SÖYLEYEN: Hanımı Habibe (Karakuş)

1. Kadan' allım Elif Bibi
   Edem benim elim, kolum
   Ayağım yalın giderken
   Acep gördü m'ola delim

2. İy' ettiniz geldinize
   Ben öfkemi alıcıyım
   Adile'mi büyüttüm de
   Gayrı size vericiyim

3. Daha Alim beş yaşında
   Kalemler oynar kaşında
   Canım al da Kadir Mevlam
   Beni ayırma eşimden

4. Kıçım yalın başım kabak
   Cip ufacık kaldı bebek
   Sürmel' eşim gel evine
   Odada ötmüyor dibek

5. Kadan allım Fındık Bacı
   Ben de düştüm çığırına
   Çift koşturmuş sürmel' eşim
   Muhacirin bayırına

6. Kurban oluyum kaşına
Sarığını sar başına
Beni çobana verirler
Hele feleğin işine

7. Büyük evim ağıl gibi
Ufak kabım çağıl gibi
Beni burdan kovucular
Benim evim değil gibi

8. Eğlen kadanı alıyım
Buyur kahveni veriyim
Kötü şorun duymadığım
Ben seni nerde buluyum

9. Harıdı gönlüm harıdı
Bucağında ot kurudu
Karbeyaz'a çıkıncağız
Sürmel' eşim de varıdı

10. Karlı dağlar, karsız dağlar
Garip olan genden ağlar
On yaşına değen bebek
Akkasının atın' bağlar

11. İrbehem hocana uğra
Tütününü ufak doğra
Odan ıssız kaldı deyi
Yerinme eşim yerinme

12. Devre ettin tel kayınım
El tezkere alırkene
Koyundan da kurban kestim
Güççük Alim yürürkene

13. İril'ufaklı tepeler
Kar yağar, yağmur sepeler
Heveslikli benim eşim
Bir öper bir de kokular

KAYNAK:

Döne Özdemir	-1929 -	B. Kabaktepe-Pınarbaşı
Melek Özdemir	-1945 -	Yıldırım Beyazıt-Kayseri
Hüseyin Özkan	-1930 -	Karayurt-Sarız
Adile Karataş	-1332 -	Oğlakkaya-Sarız

AÇIKLAMA:

1. **ede**: Büyük sayğı duyulan kişiler için, burada, bey, ağa. **yalın ayak**: Sağken yalın ayak yere bastırmayan kocası, şimdi ayakkabısız görüp üzülmesini istemiyor.
2. **iy'etmek**: İyi etmek. **geldinize**: Geldiğinize. **alıcıyım**: Alacağım.
4. **gıç**: Ayak. **kabak**: Açık örtüsüz. **cip**: Pek, çok. **odada ötmüyor dibek**: Eskiden kahve dibekte dövülüp, öğütülürdü. Kahve ritimle dövüldüğünden, belli melodilerle çıkan sesler bir neşe kaynağı sayılırdı. Yaslı günlerde dibek dövmek ayıp sayılırdı.
5. **çığır**: İz. Karda ayak izlerinin bıraktığı yol. Burada: yol (mecaz). **çift koşturmak**: Tarlayı sürmeye başlamak. **muhacir**: Sarız-Fettahdere köyü anlatılmak istenmiş.
6. Kocası ölünce, gelini, aynı köyden çobanları olan birisine veriyorlar.
7. **ağıl**: Hayvanların konulduğu üzeri açık, etrafı çevrili geniş yer. Burada evin geniş olduğu vurgulanmak istenmiş. **ufak kap**: Kap kacak, mutfak eşyaları. Burada kabın çok olduğu belirtilerek varlıklı bir aile canlandırılmak istenmiş. **kovucular**: Kovacaklar.
8. **şor**: söz. Laf.
9. **harıdı**: Harlamaktan coştu anlamında. **bucak**: Çayırlık. **Karbeyaz**: Oğlakkaya yaylalarından biri.
10. **genden**: Geriden, geniş. **akka**: Ağabey, baba. **at bağlamak**: Eskiden eve bir atlı gelince, hemen yanına varılır, attan inmesine gerekirse yardımcı olunur ve konuk, eve buyur edilirken, at da bir yere bağlanırdı. Bu, bir konukseverlik gereği idi.
11. **İrbehem**: İbrahim. **tütün doğramak**: Eskiden şimdiki gibi sarılmış sigaralar yoktu. Onun yerine kurutulmuş tütün yaprağı alınır, ince ince doğranır, tabakalara konurdu. **odanın ıssız kalması**: Konukların uğramaması, konu komşu gelmemesi. **yerinmek**: üzülmek.
12. **devre**: Yanlış, ters. **alırkene-yürürkene**: Alırken, yürürken.

13. ASKERÎ ÖĞRENCİNİN AĞIDI

Derler ki, daha 1900'lü yıllara girerken Adana'da, eski adıyla bir Gedikli (Astsubay) okulu vardı. O sıralarda Yumurtalık ilçesinin Zeytinbeli kasabasında sekizi kız, biri erkek dokuz çocuklu bir Avşar kadının biricik oğlu da bu okulda okumaktadır.

Yine o yıllar Çukurova'da da sıtma hastalığı oldukça yaygındır. Avşar kadının oğlu okulda bu hastalığa yakalanır. Şimdiki gibi kinin, ilaç, doktor olmadığından halktan da çok sayıda insan bu hastalık yüzünden ölür.

Çocuğunun sıtma hastalığına yakalandığını öğrenen ana hemen hazırlanır, o sıralar Adana'ya at arabasıyla yolcu getirip götüren köylüsüne ricada bulunur: "Kurbanın olam beni çocuğuma yetiştir" diye yalvarırsa da arabacı: "Benim işlerim var, pamuğum var" diye gitmek istemez.

Kadın çaresiz papuçlarını eline alarak yola düşer. Adana'ya oğlunun okuluna varınca, daha kapıdan girer girmez. "Siz sağolun, oğlun öldü" derler. Ve Avşar kadını oğluna böyle ağlar:

SÖYLEYEN: Anası Fatma Kadın.

1. Adana'ya vardımıdı
   Var oğlumun koğuşları
   Acep bana gösterir mi
   Başındaki çavuşları

2. Adana'ya vardımıdı
   Trampetler tatlı öter
   Küçücükten asker ettim
   Kuzum koğuşunda yatar

3. Hoş geldin Hacı Dayısı
   Biz olduk başı gayısı
   Kızlarıma kıran girsin
   Oğlum hepinin iyisi

4. Tarlalarda ot yolarım
   Ayak yalın, başım kabak
   Allah sabırımı versin
   Uzun gece olmaz sabah

5. Gurban olam Cennet Bacı
   Vurdum başıma başıma
   Beni kuzuma salarsan
   Kurban olurum eşine

6. Gadan' allım Müzeyyen Gelin
   Görümceni verme ele
   Dam dolusu selam salmış
   Onun kusuruna kalma

KAYNAK:
Âşık Gülahmet Yiğit -1955- İskenderun
Mustafa Önder -1938- Taf (Özlüce)-Tomarza

AÇIKLAMA:
1. **vardımıdı**: Vardım idi, vardıydım. **acep**: Acaba

14. ASKERE-AĞIT

Ağıt anlatıcısına göre, iskandan (1865) otuz-kırk yıl kadar sonra Sarız yöresinden bir delikanlıyı askere alıp Erzurum'un Kars eline yolluyorlar. O zamanlar Kars, Erzurum iline bağlı sancak merkezidir.

Dalikanlı süvari sınıfına ayrılır. Askerlik görevi sırasında, ya bir kaza kurşunuyla ya da birisi tarafından kasıtlı olarak vurulup öldürülür. Askerin öldüğünü aynı gece nişanlısı düşünde görür.

Beri taraftan kara haberi alan nişanlısı Avşar kızı, kayın babasını da yanına alarak delikanlının ta Kars'taki birliğine varır ve mezarı başında çırpına çırpına böyle ağlar:

SÖYLEYEN: Nişanlısı

1. İpek mendilini verin
   Terini silmeye geldim
   Gönlüm senden farımıyor
   Beraber ölmeye geldim

2. Ürüyamda gördüm bugün
   Çalınıyor davul, düğün
   Yaran azgın, derdin yeğin
   Yaranı sarmaya geldim

3. Atın tavladan koyruluk
   Dumanın göğe savruluk
   Bugün yarim son ayrılık
   Beraber ölmeye geldim

4. Açılmış çiçek aşısı
   Nerede bunun bacısı
   İzin versin binbaşısı
   Taburun' görmeye geldim

5. Martini takar dalına
   Çıkar dağların salına
   Erzurum'un Kars eline
   Yarimi görmeye geldim

6. Yandan bağlanır fişeği
   Gider çarşıdan aşağı
   Hayfını almaya gidek
   Toplanın Avşar uşağı

KAYNAK:
(Eşkili) Hasan Bozdoğan-1325-Oğlakkaya-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **farımak**: Ayrılmak, vazgeçmek.
2. **ürüya**: Rüya, düş, **yeğin**: Zorlu, şiddetli, baskın
3. **koyruluk**: Koyrulmuş. **Savruluk**: Savrulmuş.
5. **sal**: Salınıp gezilen yer, salak.
6. **gidek**: Gidelim.

15. HACIN AĞIDI 1

Hacın'da kağnı pazarı
Var mı kitapta yazarı

"... (Hacın), 1919 yılı sonlarında Kilikya cephesi olarak kurulan: Adana, İçel, Maraş illerini ilçeleriyle kapsayan cephe içinde en kanlı savaşların sürdüğü yerdir. Aynı yerde şimdi Saimbeyli ilçesi bulunmaktadır.

Mondros sonrasında bölgeyi etkisine alan Fransızlar, Hacın kasabasında uysallığı ile tanınan Ermeni topluluğunu Türkler'e karşı ayaklandırdı. Yüzyıllardır süre gelen iyi ilişkilerini bozdu. Kuzu gibi geçinen insanları, birbirini boğan, boğazlayanlar durumuna getirdi. Fransızlar'ın bu açıktan oyununa gelmiş olan Hacın Ermenisi, komşusu olan Türkler'i, en küçük çocuğuna varıncaya dek tutukladı. Onlara en ilkel işkenceleri uyguladı. Bu çağdışı olay bütün yurda yayıldı. Yıllar yılı birbirine "dostum" demeden edemeyen kişiler birbirinden koptu... [Mustafa Onar, Kurtuluş Savaşında Hacın Gavuru-1975.]

Hacın'da olan olaylar tarihin malı olmuştur. Çünkü burada yapılan Türk-Ermeni savaşları tarih kitaplarında ve bazı eserlerde ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Biz burada Hacın'da olup biten olaylarla ilgili ağıtları söz konusu edeceğiz.

SÖYLEYEN: Melek Hanım (Abdülgafur Efendi'nin eşi)

1. Amir memur demeyerek
   Hep bir ipe bağladılar
   Bekiroğlu Deda'yı
   Demirinen dağladılar

2. Sekiz gavur bir gelince
   Osmanımı şaşırdılar
   Baban çetebaşı deyi
   Hac' Ahmet'i bişirdiler

3. Muşambaya oturmuşlar
   Etrafında geziyorlar
   Sen çete topladın deyi
   Çalgıyınan yüzüyorlar

4. Feke'yę sevkedek deyi
   Taşköprü'yü aşırdılar
   Yoldan geri kaçtın deyi
   Kurşununan düşürdüler

5. Kadan alıyım kayınım
Son görgün de bu muyudu
Çifte kurşun sıkılınca
Düşek yerin su muyudu

6. Meydan kazanı kurdular
Bebekleri kaynattılar
Gün görmedik hanımları
Süngüyünen oynattılar

7. Kapı kapı geziyorlar
İfadeyi yazıyorlar
Düşman başına vermesin
Oğlak gibi yüzüyorlar

8. Kele Dudu kele Dudu
Kanlı göynek yu diyorlar
Bebekleri kaynatmışlar
"Kuzu eti ye" diyorlar

9. Yaşa babam oğlu yaşa
Bu da gelirimiş başa
Kaytancı Hüseyin Efendi'nin
Sarığın' sardılar taşa

10. Başkatibi öldürdüler
Deyneğinen döve döve
Kürt Genco'yu yüzüyorlar
Özne gibi öve öve

11. Örflüyüdün Genco Çavuş
Gavurlara eyler zavır
Bebeğimi öldürüyor
Çamsar' oğlu koca gavur

12. Şefikamı öldürmüşler
Mektebin önünde yatar
Babamoğlu Koç Bilalım
Bunu duysa neler yapar

13. Zabit Katibi Mehmet'i
Topuzunan dövüyorlar
Enfiyeci Hüseyin
Tellerinen boğuyorlar

14. Aman bu ne acı işler
Babasını öldürmüşler
Atfiye'me selam söylen
Gök yüzünde uçan kuşlar

15. Hacın oldu kanlı kuyu
Uyu Kar 'Osman'ım uyu
Hücum oldu alınmadı
Yıkılasın Sultan Suyu

16. Kar 'Osman'ım Ağ Mesut'um
(Onları) ben eliminen verdim
Bu ne hikmet ey Allahım
Gavura "el-aman" dedim

17. Hançer bıçak açıcılar
Gayri bizi kesiciler
Ayan olsun Doğan Beyim
Urumlu'yu basıcılar

18. Bohçalarda altın sahat
Ben bunları nediciyim
Aman olsun Aram Çavuş
İki destan ediciyim

KAYNAK:

Mustafa Onar, Hacın Gavuru-1975

(Alçı) İbrahim Kılıç -1319- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:

1.2. Hacın'da Ermeniler tarafından yapılan kötülükler ağıtta aynen anlatılmıştır. **Deda'yı**: Dede Ağa'yı.

3. **Çalgı**: Müzik aleti, Yüzmenin müzik eşliğinde yapıldığını söylüyor.

5. **düşek :** Düşüp ölünen yer.

8. **kele**: Bir hitap, ayol.

10. **Özne gibi övmek**: Yörede güveye özne denir. Özneyi gerdeğe koyarken bu iş özel ezgili bir türkü eşliğinde yapılırdı. Buna "özne övme" denirdi.

11. **örflü olmak**: Gücü, etkisi fazla olmak.

17. **Doğan Bey**: Atatürk tarafından Güney cephesinde görevlendirilen Kilikya Ulusal Kuvvetleri Komutanı, Top. Binbaşı Kemal Doğan.

18. **nediciyim, ediciyim**: Ne edeyim, nideyim-söyleyeceğim.

16. HACIN AĞIDI II

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Yanarım Allah yanarım
   Şu benim cahil günlüme
   Dezze'vin ataşa yansın
   Kayıl değilim oğluna

2. Kanlı yelek, kanlı kuşak
   Buna can (mı) dayanır uşak
   Ben öpmeye kıyamadım
   Nasıl değdin gavur fişek

3. Dezze 'vin ataşa yansın
   Yansın gitsin köşe köşe
   Bana kanlı asbap salmış
   Yaşa dezzemoğlu yaşa

4. Emmoğlu şurda oturur
   Batsın saydığınız hatır
   Hasan kadanı alıyım
   Beni de Hacın'a götür

5. Uyu Osman oğlun uyu
   Hacın oldu kanlı kuyu
   Hücum ettik alamadık
   Soyka kalsın Sultan Suyu

6. Mürsel Efendi'nin kızı
   Hak'tan kara olmuş yüzü
   Ara kurşunu mu değdi
   Anan kadan alsın kuzu

7. Osmanım' göğe attılar
   Altına süngü tuttular
   Öldüğüne gam çekmiyom
   Ağ tenimize baktılar

8. Çam Sar'oğlu koca gavur
   Bebekleri kaynatıyor
   Gün görmemiş gelinleri
   Süngüyünen oynatıyor

9. On kat asbap, püsküllü fes
Bunu bana yu diyorlar
Ocak başlarında yırak
Bebek pişmiş ye diyorlar

10. Osman oğlum kucağımda
Çuha şalvar bacağımda
Böyle yiğit türemedi
Kamberli'nin bucağında

11. Bir pınar gördüm tereli
Oturanlar hep yareli
Varamıyom evinize
Dünden kardeşim öleli

12. Toplanın gelin obalar
Bir taş koyun yapımıza
Dolan da gel babamoğlu
Ağ çardaklı kapımıza

13. Evimizin önü kuyu
Boz bulanık akar suyu
Çabalama Selbi'm uyu
Uyu mor beliklim uyu

14. Yaşa Tufan Bey'im yaşa
Kılıcın geçiyor taşa
Enfiyeci Hössüyün Paşa
Kılıcını salmış taşa

15. Daşoluk'tan top atıldı
Cebeci aklın yitirdi
Ayan olsun Doğan Bey'e
Aram çok ocak batırdı

KAYNAK:
Zeberced Coşkun, Hacın- Milliyet Yayınlan-1975
Mustafa Gürbüz-1930 Sarız

17. KARCA ALİ'NİN AĞIDI

Karca Ali (Kırca Ali), "Yumruğu adam öldürür" denilen yapıda iri yarı, gösterişli bir adam. 1915 yılına doğru Hacın (Saimbeyli) ve Şarköy'de Ermeniler, Fransızlar'ın kışkırtmalarıyla ayaklanıp Türk köylerini basmaya başlamışlardı. Türk çeteleri de aynı ölçüde bunlara cevap vermeye çalışıyorlardı.

Daha Mustafa Kemal, Top. Binbaşı Kemal Doğan'ı Güney cephesinde görevlendirmeden altı ay kadar önce, buralarda birtakım çete teşkilatı kurulmuştu. Ermeniler Türk köylerini basmasın diye bu çeteler gece gündüz nöbet tutuyorlardı.

Sarız-Karayurt köyünden Karca Ali de bu çete gruplarından birinde görevliydi. Karca Ali aynı zamanda eski göçebe Avşar geleneğini sürdüren ünlü yağmacılardan. Bir gün nöbet sırası Karca Ali'ye geliyor, bu sırada pusuda yatan bir Ermeni Karca Ali'yi sol gözünden vurarak öldürüyor.

SÖYLEYEN: Amcası kızı Zala

1. Yaylaya Ali'm yaylaya
   Bizim yayla gö koyaklı
   Sarıya meyilli amma
   Emmimoğlu bey boyaklı

2. Derenin selvi söğüdü
   Cennet'e verin öğüdü
   İşte Şar da alınmadı
   Ali'm gitmesen neyidi

3. Gökten yağan dolu musun
   Esen garbi yeli misin
   Korkusuz kavgaya girmiş
   Hazireti Ali misin

4. Sol gözünden değmiş kurşun
   İrbehem elde getirir
   Ünlü hırsız emmimoğlu
   Arap tayların getirir

5. Yağlık yağlığa karıştı
   Tahtalıya kan bulaştı
   Ali'm ile Vezir ölmüş
   Bunu duyan el alıştı

6. Çukurova'nın cereni
Gelin beklemez viranı
Duyunca dizine vurmuş
Alim'in Kürtler yareni

7. Ali'm sehilden geleli
Daha olmadıydı hafta
Hele görsen emmim kızı
Ağdere'de kalmış mefte

8. Gövdesi benzer tülüye
Kağıt salarım valiye
Hössüyün Ağa'ya zorbaz derler
Uyar mı bizm Ali'ye

9. Hezeli gönlüm hezeli
Meşeler döker gazeli
Karayağız Kürt güzeli
Karabekir çekmiş göçü

10. Düşümde gördüm düşümde
Ağlı yazması başında
Gördüm Ali'm harbediyor
Kötü Şar'ın üst başında

11. Çeçen'i, Çerkez'i bilir
Mekanı orada olur
Böyle benim emmimoğlu
Arap taylarını alır

KAYNAK:
Medine Bozbıyık -1905- Karayurt-Sarız

AÇIKLAMA:
1. **gö koyak**: Gök koyak. **Koyak**: Dağlar içindeki düzlükler. **boyak**: Çalım, endam, vücut yapısı.
2. **Cennet**: Karca Ail'nin hanımı.
4. **Ünlü hırsız**: O zamanlar eski göçebe geleneğinde var olan, yağmacılık anımsanmalıdır. Bu gelenekte yağma yapmak bir yiğitlik işareti sayılırdı. Alıp çalmayan adamlara kolay kolay kız bile verilmezdi.
5. **tahtalı**: Tahtalı oda. **Vezir**: Karca Ali ile öldürülen biri.
6. **viran**: Burada erkeksiz ev.
7. **sehil**: Burada Çukurova. **mefte**: Ölü
8. **tülü**: Erkek deve. **Hössüyün**: Hüseyin. **zorbaz**: Zoru yenen, baba-yiğit.
9. **Kürt güzeli**: Çok güzeller için kullanılan bir deyim.

18. BİR SEFERBERLİK AĞIDI

Birinci Dünya Savaşı başlayıp seferberlik ilan edilince, Anadolu'da eli silah tutan herkes askere çağrıldı. O günleri anımsayan yaşlı kişiler, "Bir ana baba günüydü" diye başlarlar.

Öte yandan analar, babalar çocuklarının hangi cepheye gönderildiklerini bile bilmezlerdi. Kabaca "Yemen'e gitti, Çanakkale'ye gitti, Kafkas Cephesine gitti" diye konuşurlardı.

O tarihlerde Sarız-Çörekdere köyünden Okkalı'nın kızı yedi oğlunun yedisini de askere yollar. Evi geçindirmek, tarlaya, ekine gitmek ona düşer. Bir gün hayvanlarının yemi tükenir, yem bulmak için dağlara keven (geven) bitkileri toplamaya gider. Yalnız, hayvan yemi olarak kullanılan keven bitkisini topraktan çıkarıp ateşte ütmek, dikenlerinden temizlemek oldukça güç ve can sıkıcı bir iştir. Yine o günlerden kalma bir keven türküsü, bugün bile söylenmektedir:

Hemi almalı hemi ütmeli
Hemi doğramalı hemi ditmeli
Sadırazam gibi hizmet etmeli
Yandım kara keven senin elinden

İşte Okkalı'nın kızı, böyle bir günde dağlarda keven alırken efkarlanır, oğullarının gününü anar ve böyle ağlar:

SÖYLEYEN: Anaları Okkalı'nın kızı Fatma.

1. Azık yolu bilmezidim
   Dağlarda ediyom keven
   Gidin taburunu gezin
   Yok mu Allahını seven

2. Ergenlerim ergenlerim
   Yükte kalsın yorganlarım
   Hasan'ın ektiğin biçmem
   Dağda kalsın sergenlerim

3. Hasan hergetti sen ekme
   Yeter bu kadarın çekme
   Yerinin koca yerinin
   Oğlanlı kapıya bakma

4. Şöyle uzun kol mu olur
   Böyle çürük dal mı olur
   Bir obada bir ocakta
   Yedi gelin dul mu olur

5. Üç aylık donunu giydi
   Sultan'ım gitti ekine
   Kimi yaralı geliyor
   Kimi havale hekime

6. Hele Sivas'a varsanız
   Ahraz olanlar dillenir
   Özne donunu giymiş de
   Sallanır Ali'm sallanır

7. Ağır harman kaldırırken
   Elim cezve doldururken
   Ne der ola bizim uşak
   Gavur düşman öldürürken

KAYNAK:
Hasan Gürbüz -1930- Sarız
Rasim Aydın (Sancak)-1936 Öğretmen-Trabzon

AÇIKLAMA:
1. **bilmezidim**: Bilmezdim. **ediyom**: Ediyorum
2. **yük**: Eskiden "evlik" denilen büyük oturma odasında yatak yığılan yer. **sergen**: Biçilip yere serilen ekinler.
3. **hergetmek**: Herk etmek, nadas yapmak. **yerinmek**: Üzülmek, imrenmek.
5. **don**: Giysi, elbise.
6. **ahraz**: Dilsiz. **özne**: Güveyi.

19. KOCA KÂHA'NIN AĞIDI

Kaha (kahya), bilgili akıllı, yol gösterici anlamlarında olmakla birlikte yörede "muhtar" anlamında da kullanılır.

Koca Kaha (Mustafa) ve kardeşi Yirik İbrahim Sarız-Oğlakkaya köyünden, eskilerin "çam yarması gibi" dedikleri cinsten iri yarı kişiler. Denebilir ki, Koca Kaha yörenin en babayiğit adamlarından biridir. Yirik İbrahim'i tanıyanlar, evin içinde yürürken uzun boyu ile elleriyle tavandaki merteklere dokunarak geçerdi derler. Ağıtta da geçtiği gibi; "Bel bir tutam, boy minare" deyimi onun için kullanılmıştır.

1918 Mondros Mütarekesi sırasında Koca Kaha, Diyarbakır, Silvan'da askerlik yapmaktadır. O zamanlar ortalığı kasıp kavuran bir hastalık Koca Kaha'yı da askerlikte yakalar. Arkasından ölüm. Bundan sonra Koca Kaha'nın kardeşi Yirik İbrahim de, askerlik yaparken Silvan'da öldü.

SÖYLEYEN: Anası Koca sultan.
Son üç kıtayı İmir'ın kızı Elif Ağa söyler.

1. Değirmentaşı'nın özü
   Koca'm da veriyor duzu
   Diyarbakır-Silvan kolu
   Ben ne deyim elin kızı

2. Koca'm şurdan çıkıncağız
   Kafası değer eşiğe
   Oba yanmaz ben yanayım
   Üstüne durdum beşiğe

3. Şuraya yerini yazdım
   Ayağı değer şuraya
   Hele dışarıya çıkın
   Koca'm dıkılır turaya

4. Kara kekil kıvır kıvır
   Asbap giyer tevir tevir
   Eğer bize kırgın isen
   Eşe dezzengile buyur

5. Havanda tütün doğratır
   Odada köçek oynatır
   Suyunu ocağa koymuş
   Şöhretli kahve kaynatır

6. Vallahi sıtkınan diyom
Yapma ile ot kaldırır
Böyleyidi zorbaz oğlum
Yumruğu adam öldürür

7. Dağlar yatar karıyınan
Uşak gelir boruyunan
Oğlumu özne durdurdum
Bileğimin zoruyunan

8. Koç kattırır eliyinen
İş tutturur diliyinen
Konuşurdu Sar'aslanım
Hükümette valiyinen

9. İrbehem'im var mıyıdı
Altın kuru yer miyidi
Kuzum heyle verdin canı
Yastığın da kar mıyıdı

10. İrbehem savurur harman
Dizimde kalmadı derman
Diyarbakır, Silvan kolu
Kalman kuzularım kalman

11. Eğlen kadanı alıyım
Atını çekek pınara
Böyle değil mi komşular
Bel bir tutam, boy minare

12. Hastaneden kalkmış da
Kuzucuğum oturuyor
Martini eline almış
Matırasın getiriyor

13. Hasteneden kalkmış da
Alat alat değner gözü
Hademeler diyorkine
Yumulmaz çavuşun gözü

14. Hayal karlı dağlar hayal
Otu biter heğil heğil
Ben Fatınâ yı bilmez miyim
Tana karşı yannık yayar

15. Gelin eşini istiyor
Den de Koca'm eğlenmesin
Şöyle yiğidin bacısı
Sarı yağlık bağlamasın

16. Dibek yaslı dil dökmüyor
Koca'm aklımdan çıkmıyor
Ayan olsun oğlancığım
Ağan yaylaya çıkmıyor

17. Kız seni gelin getirdim
Deve oynadı oynadı
Ocağa kazan kurdurdum
Hoşaf kaynadı kaynadı

18. Ağlar ağlar ben dururum
Ben feleğe darılırım
Haççа gelin giderkene
Eteğinden sarılırım

19. Musa'm da gidiyor sap'a
Su getirdim kopa kopa
Yavrumu böyle büyüttüm
Kulağında altın küpe

20. Sultan seni kör ederim
Fatma'sına vurma şaplak
Zorbazımı alıncağız
Gönendi mi kara toprak

21. Gökyüzünde uçan turna
Durma gül yeğenim durma
Deli misin bire yeğen
İlk avını ele verme

22. Aşağıdan gelen kazlar
Kazlar da birbirin gözler
Hiç biriniz ölmediniz
Kıran dıkılaçça kızlar

KAYNAK:
Döne Özdemir -1929- Büyük Kabaktepe-Pınarbaşı
(Kara) Hatice Maraşlı -1932- Oğlakkaya-Sarız
(Topal) Halil Ateş -1929- Oğlakaya-Sarız

AÇIKLAMA:
1. **Değirmentaşı**: Oğlakaya köyü yaylasına komşu olan bir köy. **duz vermek**: Koyunlara tuz vermek. Sürülerle koyunu olanlann haftada bir kez bunları tuza çektikleri, bu sıralarda sürü sahiplerinin bundan gururlandıkları bilinmelidir. Çünkü bu, bir zenginlik göstergesiydi. **deyim**: Diyeyim. **elin kızı**: Gelin. Gelinin yalnız kalması belirtiliyor.
2. **Koca'm**: Koca adamın adı. **çıkıncağız**: Çıkınca. **eşik**: Kapı boşluğunun üst ve alt kısmında bulunan ağaç-tahta. **oba**: El başkaları. **üstüne durdum beşiğe**: Geceleri çocuk ağlayınca, ananın bebeğini emzirmesi anımsatılıyor. Çünkü bu özveri isteyen yorucu bir iş.
3. **çıkın**: Çıkınız, bakınız. **tura**: Eğlencelerde, özellikle de düğünlerde sağlam ve kalın iplerle, birbirlerine vurularak davul-zurna eşliğinde oynanan bir erkek oyunu.
4. **kekil**: Kakül. **asbap**: Esvap, giysi. **dezze**: Teyze.
5. **havan**: İçinde kahve ya da tütün dövülmeye yarayan tahta, taş ve maden kap (Yörede ceviz ya da ardıç ağacından yapılırdı). **şöhretli kahve kaynatmak**: kahve pişirmek herkesin yapabileceği bir iş değil, belirli bir ustalık ister.
6. **sıtkınan**: Sıtk ile, gerçekten, yürekten. **yapma**: Büyük tomar ot ya da ekin yığını. **zorbaz**: Zoru yenen, güçlü.
7. **Özne**: Güvey. **özne durdurmak**: Güveyi gerdeğe koydurmak.
8. **Koç kattırmak**: Koç katımını gerçekleştirmek. Bunun için koçlar boyanır, süslenir ve belli törenler yapılırdı. Bu işleri yapmak kişiyi onurlandırır ve etrafına karşı saygınlığını artırırdı. **Sar' aslan**: Sarı aslan. **Eliyinen-diliyinen-valiyinen**: Eli ile, dili ile, vali ile.
9. **İrbehem**: İbrahim.
10. **Harman savurmak**: Buğdayın (ekinin), dövüldükten sonra danesinden ayrılması için yapılan işlem.
11. **Çekek**: Çekelim.
13. **alat alat değnemek**: Şaşkın şaşkın bakmak, alacalı, korkulu bakmak.

Gözü yumulmamak: Burada gözü açık gitmek, dünyada daha yapılacak işleri bulunmak. Özellikle muradına ermemişler için bu deyim kullanılır.

14. **heğil heğil**: Yel vurdukça otun efilemesi, eğilip doğrulması. **Tan**: şafak vakti. **yannık**: Tereyağı veya ayran çıkarmak için yoğurdu, içinde dövdükleri veya çalkaldıklan kap. Bu kapların dana ya da keçi derisinden yapılanına yannık, ağaçtan yapılanına yayık denir.
15. **den de**: Deyin, söyleyin de. **sarı yağlık**: Sarı çevre, sarı başörtüsü. Sarı renk, o zamanın tutulan ve moda olan renklerindendi. Kara günlerde, tıpkı beyaz gibi sarı renk de kullanılmazdı.
16. **Yaslı dibek dil dökmüyor**: Kahve, ceviz ya da ardıç ağacından yapılmış adına "dibek" denilen bir çanakta-havanda dövülerek un haline getirilirdi. Dibekte kahve dövmek bir sanattı. Bu iş özel bir ezgi ve ritimle yapılırdı. Buna "dibeğe dil döktürmek, konuşturmak" derlerdi. O yüzden üzüntülü yaslı günlerde dibek dövülmez, bu büyük saygısızlık sıyılırdı.
17. **deve oynatmak**: Bir köy seyirlik oyunu. Özellikle düğünlerde gelin getirilirken oynanırdı. **hoşaf kaynatmak**: Yörede değişmeyen düğün yemekleri şunlardı; Bulgur pilavı, hoşaf, çok etli-patetesli yemek.
18. **gelinin çıkması**: Başka bir kocaya gitmesi. **Haççа**: Hatice.
19. **sap'a gitmek**: Ekin saplarını getirmek için gitmek. **altın küpe**: Eskiden erkeklerin kulaklarına küpe taktıkları anımsanmalıdır.
20. **Şaplak**: Tokat. **alıncağız**: Alınca
21. **ilk av**: İlk nişanlısı, ilk hanımı.
22. **dıkılaççа**: Dıkılasıca, kıran girmek

20. ASLAN'IN AĞIDI

İmparatorluğun yıkılış dönemine doğru, Anadolu'da yürekli insanların da yok olup gittiklerini görüyoruz.

Sarız'ın Kuşçu köyünden Bedevi Ağa'nın çocuklarından üçü, Birinci Dünya Savaşı'nda Rus cephesine yollanır ve oradan geri dönmezler. Anaları Elif Hatun dördüncü oğlu Aslan'ı da askere yollar. Aslan'ın, Güney'de Fransızlar'a karşı yapılan savaşta başarıları görülür. Burada Hatay kalesine bayrak çekişi dikkat çeker. Bundan sonra Aslan'ın Rus cephesine gönderildiğini ve oradan dönmediğini öğreniyoruz.

SÖYLEYEN: Anası Elif Hatun.

1. Terkeşlioğlu Hasan Ağa
   Sözüm tokanmasın sana
   Padişah başın seversen
   Aslan'ımı gönder bana

2. Aslan oğlum hodul gezer
   İsmail'im ondan güzel
   Abdim eğrice büğrüce
   Girdiği orduyu bozar

3. Almayınan avuttuğum
   Şekerinen büyüttüğüm
   Atlas yorgan, kutmu döşek
   Kuşluğaça uyuttuğum

4. Aman eğricelim aman
   Bir Veli'ye kaldı güman
   Aslan yayla yaylar m'ola
   Yıkılası Söbeçimen

5. Oğlum oğlanlar eyisi
   Ben oldum başı kayısı
   Yok anadan bir kardeşiṇ
   Bedelin versin dayısı

6. Kaş kara dudak gülgülü
Öter bahçenin bülbülü
Çalkanın Aslan varıyor
Binboğa'nım mor sümbülü

7. Kara donu giydirirler
Tozlu yola uydururlar
Talim bilmez tor şahanım
Yüzbaşıya dövdürürler

8. Bayrak kaldırırım çifte
Davul dövdürürüm hafta
Bu yollara giden gelmez
Aslan gelirsen bir bahta

9. Kutmu yorgan, kutmu döşşek
Aslan kuşluğaça yatar
Kaş kara dudak gülgülü
Sırma bıyık yeni biter

10. Aslan sen beni öldürdün
Bir kara haber bildirdin
Hazireti Ali m'oldun
Şadoldun düşman güldürdün

KAYNAK:
Hasan Gürbüz -1328- Sarız
Mehmet Veziroğlu -1926- Dayıoluk-Sarız

AÇIKLAMA:
1. **tokanmasın**: Dokunmasın.
2. **hodul**: Cakalı, gösterişli, fiyakalı. **eğrice büğrüce**: Eğri büğrü.
3. **almayınan avutmak, şekerinen büyütmek**: O zamanlar, hele göçebe toplumlarında elma ve şekerin kolay kolay bulunmadığı anımsanmalıdır.
5. **bedel**: Bedelli askerlik.
6. **gülgülü**: gül renkli, kırmızı.
7. **don**: Giysi, elbise. **tor şahan**: Acemi şahin, burada oğlu.
8. **bayrak kaldırmak**: Düğün yapmak, düğün için bayrak dikmek.
9. **kutmu**: Kutnu (kutnu o zamanlar her evde bulunmazdı, ancak zengin evlerinde bulunurdu). **kuşluğaça**: Kuşluk zamanına değin.

21. İSMAİL'İN AĞIDI

Anlatılır ki, Tufanbeyli'nin Kan (Bozgüney) köyünden Süleyman (Yılmaz) oğlu İsmail, asker olup Gelibolu'ya yollanır. Aynı zamanda pehlivan olan İsmail askerlikte de güreşi ile ünlenir. Alaydan beş kişiyi yıkar, bu arada bir yüzbaşı, kendi bölüğündeki askerin yıkılmasını hazmedemez, soyunup ortaya atılarak İsmail'le güreş tutar. İsmail, yüzbaşıyı da yıkınca iyice sinirlenen yüzbaşı tekme, tokatla İsmail'i perişan eder. Bu tekme yaralarına dayanamayan İsmail yirmi gün içinde ölür. 1943-1945 arası.

SÖYLEYEN: Hatun Öztürk, kaynanası (İsmail'in ağzından söyler.)

1. Gelibolu, Kozlu Çeşme
   Ora topçunun gezeği
   Gözünün içi tilifli
   Kekil Kayseri tozzağı

2. Battal Dayım bayrak dikmiş
   Gelin yenge, ben seğmenim
   Anama künyemi salma
   Kurban oluyum teğmenim

3. Battal Dayım bayrak dikmiş
   Düğününe ulaşırım
   Alayda birinci çıktım
   Beşi ile güleşirim

4. Tilifli topçunun gözü
   Ağzında dişleri gümüş
   Teğmen künye yazarkene
   Aman beyim, etme demiş

5. Bıldır bu zaman geldi de
   Omuzu çenteli bekar
   Ana ben tezkere aldım
   Çocuklara verir şeker

6. Karyolaya sığmamış da
   Albay kolunu bağlamış
   Bir Kânlıoğlu öldü diye
   Kurtlar, kuşlar hep ağlamış

7. Hacı Deden kadan alsın
   Çayırda örklü gö kır atı
   Orda kalma İsmail'im
   Orda kalan olur kötü

8. Hastanede yaterkene
   Başında yanar ışığı
   Ana benden umudun üz
   Gelinine et mudara

9. Kederlenme bire peder
   Dikkat ettim talimime
   Selam söyleyin anama
   Dokunmasın gelinime

10. Yiğirmi gün hasta yattım
    Öldüm sürünü sürünü
    Arkadaşlar tezker' alır
    Kaldım yerini yerini

KAYNAK:
Senem Çolak -1932- Kan (Bozgüney)-Tufanbeyli

AÇIKLAMA:
1. **gezek**: Gezilen, eğleşilen yer. **tilifli göz**: Sürme çekilmiş gibi göz. Doğuştan olur. **tozzak**: Hotoz, Küçük süslü başlık.
2. **bayrak dikmek**: Düğün etmeye başlamak. **yenge**: Gelini getirmeye giden (düğünde), geline yardımcı olan bayanlar. **seymen**: Gelini getirmeye giden erkekler. **güleşirim**: Güreşirim.
4. **yazarkene**: Yazarken.
5. **bıldır**: Geçen yıl. **çente**: Çanta. **omuzu çenteli bekar**: O zamanlar evlenmemişti denmek isteniyor.
7. **gö kır**: Gök Kır(at)
8. **yatarkene**: Yatarken. **umudunu üz**: Umudunu kes.
10. **yerinmek**: Üzülmek, imrenmek.

22. HÜSEYİN AĞA'NIN AĞIDI

Hüseyin Ağa, diğer bir deyişle Büyük Halloğlu'nun Torunu Hüseyin Ağa. Pınarbaşı-Hasırcı köyünden Hüseyin Ağa, askerken Balkan Savaşı başlayınca bu savaşa katılır, savaşır ve yaralanır. Daha sonra da hastalanır. Hastenede ölür, mezarı İzmir-Bergama'dadır.

SÖYLEYEN: Kızkardeşi.

1. Bergama'da garip mezer
   Yel eser de kumu tozar
   Tabur Azziye'ye gelmiş
   Dayıları yeğen gezer

2. Bergama'nın önü yazı
   Yayılır ördeği kazı
   Tabur Azziye'ye gelmiş
   Yol gözlüyor emmim kızı

3. Bergama'da yatan hasta
   Kara kekil deste deste
   Mektubunu yaz kardeşim
   Yarın bağlanıcı posta

4. Alaca işlik kırmalı
   Mavi şalvarı sırmalı
   Koğuşta kefen biçilir
   Dayanıp nasıl durmalı

5. Soma'dan asker yürüdü
   Üstünü duman bürüdü
   Halloğlu öldü deyince
   Tülüde devem yıkıldı

6. Memiş Çavuş, Memiş Çavuş
   Hastamızı gör de savuş
   Aramayla bulunmuyor
   Yıkılası koca koğuş

7. Bergama'da kavak biter
   Kölgesi mezeri tutar
   Bu Halloğlu'nun oğlu
   Tosun toplar, sürek satar

KAYNAK:
Dudu Atabay -1323, Sıradan-Pınarbaşı.
Ahmet Şükrü Esen (P. Naili Boratav-R.Dor) Anadolu Ağıtları.

AÇIKLAMA:
1. **mezer**: Mezar. **Azziye**: Aziziye. Şimdiki Pınarbaşı ilçesi.
4. **kırmalı**: Beyaz üzerine siyah iplikle kırık çizgilerle yapılan nakışlı işlik. **İşlik**: Gömlek.
5. **tülü**: Erkek deve.
7. **kölge**: Gölge. **sürek**: Sürülerek götürülen ve eti için arazide beslenen hayvan sürüsü. Buna, etlik de denir.

23. AHMET'İN AĞIDI

Ahmet (Kılıç), Sarız-Karayurt köyünden. Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas cephesine yollanır. Oradan bir daha da dönmedi, şehit mi oldu, tutsak mı edildi, orasını hiç kimse bilemedi.

SÖYLEYEN: Anası Hürü.

1. Hezeni yonulu kalan
   Ben ağlamam dünya yalan
   Şaştın ise Sar'ahmet'im
   Narman dağlarını dolan

2. Ahmet nenni, Murat nenni
   Gezdiremedim türlü donlu
   Vara şehit olayıdın
   Böğrü ılgıt ılgıt kanlı

3. Narman dağı, Sarıkamış
   Öznettim dağıttım yemiş
   Tangrı canım ala Senem
   Senin Ali'n gelmem demiş

4. Kuzuları kara kara
   Ben kime gidiyim cara
   Sar'ahmet'im harbediyor
   Sabah, akşam dura dura

5. Sekide de çatal hayma
   Kardeş pürçüğünü eğme
   Ahmet'i nazlı büyüttüm
   Kollarına diktim düğme

6. Üç kurbanım var hocası
   Biri de senin odaya
   Kada kadayı savarsa
   Süleyman savsın kadayı.

7. Kadanı alıyım karı
Sağ taraftan kalktı yeri
Azziye'ye varıncağız
Künyesin okumuş Veli

8. Kardeş giderdi Yalak'a
Evin kondurur döleğe
Ey ettin Omar ey' ettin
Öküz güttürdün Melek'e

9. Gel hele yanımda otur
Hemen de ki ciğal eşim
Ahmet'i öldü diyorlar
Bunu duydun mu kardeşim

10. Uşak sehile gider de
Karışır gelir turnaya
İsmail Emmisi gelmiş
Gedikten evin ırmağa

11. Ahmet'i nazlı büyüttüm
Murat'ı dizimd' uyuttum
Böyle değil mi hocası
Kıçım çarıklı büyüttüm

12. Senin Ahmet, benim Ahmet
O da birbirini okşar
Onu da kurban ederim
Babam Murat, Emmim Avşar

KAYNAK:
(Alçı) İbrahim Kılıç -1319- Karayurt-Sarız.
Çölbey Korkmaz -1319- Karayurt-Sarız.
Murat Kılıç -1326- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:

1. **hezen**: Hezan: Ahşap evlerde merteklerin dayandığı ağaçtan yapılmış büyük kiriş. Burada ev yaptırmak için ağaç hazırlarken askere gittiği anlatılmak istenmiş.
2. **türlü donlu**: Çeşitli giysili, çeşitli elbiseli. **vara**: Nola. **ılgıt ılgıt**: Hafif hafif, yavaş yavaş.
3. **öznettim**: Özne ettim; Güveyi yaptım. **Tangrı canını almak**: Tanrı canını almak, bir beddua, Allah canın alsın yerine.
4. **car**: Yardım imdat.
5. **pürçüğünü eğmek**: Kendini dağıtıp üzülmek.
6. **seki**: Küçük tepe, tepecik. Burada, "karşıda" anlamında. **çatallı hayma**: Birkaç tane çatallı büyük ağaçların dikilmesiyle kurulan ve üzerine kışın ot vurulan yer. **kada**: Ölüm, kaza-bela gibi şeylerin tümü.
7. **Azziye**: Aziziye: Pınarbaşı. **varıncağız**: Varınca. **Veli**: Aynı köyden Molla Veli.
8. **Yalak**: Yeşükent=Sarız. **dölek**: Düzlük yer.
9. **ciğal**: Süs.
11. **gıç**: Ayak.
12. **senin Ahmet**: Aynı köyden Budak Ahmet.

24. MEHMET'İN AĞIDI

Mehmet (Yaşar), Halloğlu İsmail Ağa'nın oğludur. Dersim olayları sırasında jandarmadır. Bir çatışma sırasında dağlarda vurulup öldürülür.

SÖYLEYEN: Bacısı Ayşe.

1. Kadan' allım Bostan Ağam
   Kardeş benzer doğan aya
   Ha ne var evine gelse
   Biz de görsek doya doya

2. Sivas'aça atlı gelmiş
   Sivas'tan bin gel trene
   Müjdesine bin altın var
   Babamoğlunu görene

3. Kadan'alıyım tavsır
   Şükür sen de büyümüşsün
   Mehmet'in öldüğü gece
   Ben burada uyumuşum

4. Güldağı'nda şehit düşmüş
   Boz uruba donuyunan
   Hakkı sırtında getirmiş
   Ilgıt ılgıt kanıyınan

5. Atı tavladan boşanmış
   Ayıp babamoğlu ayıp
   Orada adam mı kalır
   Heybe düşmüş kendi kayıp

KAYNAK:
Raşit Yakut -1943- Karamanlı-Pınarbaşı

AÇIKLAMA:
1. **kadan'allım**: Kadanı alırım.
2. **Sivas'aça**: Sivas'a değin, Sivas'a kadar
3. **tavsır**: Tasvir; fotoğraf
4. **Güldağı**: Doğu bölgesinde bir yer adı. **uruba**: Asker giysisi.

25. ŞAMLI'NIN AĞIDI

Trablusgarp, Balkanlar, Birinci Dünya Savaşı biribirini izledi. Bu tarihlerde askere alınanlar hangi cepheye gideceklerini bilmedikleri gibi, kaç yıl askerlik yapacaklarını da bilmezlerdi. İşte bu yüzden, "askere gidenlerin karısı dul, parası pul" derlerdi. Askerlerin bakımı, cephanesi, giysileri de iyi değildi. Bütün bunlardan dolayı askerlikten bıkıp kaçanların sayısı bir hayli artmıştı. Yine o tarihlerde dağlar asker kaçaklarıyla doluydu.

Tomarza-Çanakpınar köyünden Şamlı (Doğan) da böyle bir asker kaçağıdır. Bir ara jandarmalar yakalar, nahiye müdürü onu kendirle bağlayıp karakola atar.

Sonra askere, cephelere gidip savaşır, yaralanır. Bu yaralardan kurtulamayarak askerî hastanede ölür.

SÖYLEYEN: Güllü Karı (Doğan)

1. Biri Kara, biri Halil
   Delil babamoğlu delil
   Kısık'tan kağnı çıkmıyor
   Yayla kaldı melil melil

2. Hamıza şehire gitti
   Kim satıcı pendirini
   Turgut'u ölesice müdür
   Kes kolunun kendirini

3. Ayıp babamoğlu ayıp
   Fesi burda kendi kayıp
   Utanman mı babamoğlu
   Böğüryol'da deven seyip

4. Ben gördüm Acem'in kızın
   Hizmet etti dizin dizin
   Halil, Kara yoğudu da
   Hademeler çalmış gözün

5. Omuzu paltalı gelir
   Gelini görse yılışır
   Acışan halay çeker de
   Dost ağlar, düşman gülüşür

6. Kağıt saldım da almadı
   Tel vurdum aynı gelmedi
   Alamanya harp eylesin
   Gayri kardeşim kalmadı

KAYNAK:
Naile Erdinç -1936- Çanakpınar-Tomarza.

AÇIKLAMA:
1. **Kısık**: Çanakpınar köyünde yer adı. **melil melil**: melül melül, Üzgün, kaygulu.
2. **Hamıza**: Hamza. **pendir**: Peynir. **Turgut**: Nahiye müdürünün oğlu olacak.
3. **Böğüryol**: Yayla adı. **seyip**: Başıboş, sahipsiz.
4. **gözünü çalmak**: Birisi ölünce, gözü açık gitmesin diye soğumadan (ceset katılaşmadan) göz kapaklarının indirilmesi.
5. **omuzu paltalı gelmek**: Omuzu baltayla gelmek, ormandan, işten gelmek. **yılışmak**: Tebessüm etmek, utanarak gülümsemek.
6. **kağıt salmak**: Mektup salmak. **tel vurmak**: Telgraf çekmek. **aynı**: Karşılığı.

26. BEKİR'İN AĞIDI

Bekir, Pınarbaşı'nın kurttepesi (Kavlaklar) köyünden. Henüz birkaç aylık evli iken askere çağırdırlar.

Askerlik görevini yaparken, Hozat dağlarında öldürüldü.

SÖYLEYEN: Anası Sultan Hatun.

1. Ağaç dalların pürlensin
   Yuman Köyneği kirlensin
   Gelin Kötören'de gezer
   Arlanır oğlum arlanır

2. Bider eker salak salak
   Tırpan biçer dölek dölek
   Gelin kaldı demedin mi
   El de kına, yüzde kelek

3. Çıksam Hozat'ın dağına
   Bekir oğlum görünür mü
   .....
   .....

KAYNAK:
Hasan Güzel -1333- Kavlaklar-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **pürlenmek**: Yaprak, çiçek açmak. **yuman**: Yumayın, yıkamayın. **köynek**: Gömlek, işlik. **Kötören**: Pazarören-Pınarbaşı'nın bir köyü.
2. **bider** (biter): Tohum, tahıl tohumu. **salak**: Bölge, yer. **dölek**: Düz yer, arazi. **kelek**: Şakak ile kulak arasından aşağıya sarkan saç, zülüf.

27. GÖĞÜŞ OSMAN'IN AĞIDI

Seferberlik yıllarında, jandarmalar asker kaçaklarının peşini bırakmazlardı. O sıralar, bir asker kaçağını yakalamak için Tomarza-Emiruşağı köyüne gelen jandarmalar, kaçağı bulamayınca, onun yerine Göğüş Osman'ı vessek (rehin) olarak alıp götürürler.

Göğüş Osman'a karakolda elli değnek vurulur. Sonunda bu değnek yaralarından kurtulamayan Göğüş Osman kısa sürede ölür.

SÖYLEYEN: Anası Koca Döndü.

1. Al atı teştte sulanır
   Sulanır örke dolanır
   Doktorlar kurtulur demiş
   Can tatlı kalbim inanır

2. Murat'ım oğlum Murat'ım
   Yıradım oğlum yıradım
   Eller öküz ham' alıyor
   Vardım ahırı aradım

3. Her işlerin başlı başlı
   Güççük yavrun sarı saçlı
   Tez gelesin Göğüş oğlum
   Kapıda kağnın kayışlı

4. Saba el yayladan iner
   Çevrinir konar özlere
   Avludan boynun uzatmış
   Seyir eyliyor kızlara

5. Kutmu yorgan, kaba döşşek
   Yavrum yatar kuşluğaça
   Çınğı düşmüş görmemişim
   Seko yanmış işliğeçe

6. Odada ötmüyor dibek
   Evlikte ağlıyor bebek
   Göğüş oğlum cirit oynar
   Ağ terlik de kara yelek

KAYNAK:
Hacı Esef Saygılı -1937- Emiruşağı-Tomarza.
(Âşık) Mehmet Kurnaz -1935- Emiruşağı-Tomarza.

AÇIKLAMA:

1. **teşt**: (o zamanlar) bakırdan yapılan, hamur yoğurmaya yarayan mutfak eşyası. **teştte sulamak**: Özenle bakmak, değerini iyi bilmek. **örk**: Atın bağlandığı ve yere çakılmaya yarayan kazık, bunun demirden yapılanma sikke denir, ya da buna bağlı ip, urgan, zincir.
2. **yıramak**: Iramak, uzaklaşmak. **öküz hamı almak**: Kış boyu bakılıp beslenilen öküzler hareketsiz kaldığından, birden bire iş yapamazlardı, bunun için belli alıştırma dönemi olurdu. Buna ham alma, alıştırma denirdi.
3. **güççük**: Küçük. **kağnının kayışlı olması**: Kağnının koşum durumuna getirilmesi. İşe gidilmesi için hazır hale getirilmesi. **kayış**: Boynuduruğu kağnı oklarına bağlayan büyükbaş hayvan derisinden yapılan kalın ve büyük sırım.
4. **saba**: sabahleyin, burada önümüzdeki günlerde, zamanı gelince. **öz**: sulak, otlu yer.
5. **kutnu**: Kutnu: Bir çeşit ipekli kumaş. **kuşluğaça**: Kuşluğa değin. **çıngı**: En küçük ateş parçası. **seko**: Palto. **işlik**: Gömlek, mintan.
6. **evlik**: Evlerde konuk odasından ayrı, sürekli kullanılan oda.

28. İBRAHİM VE KARA'NIN AĞIDI

Seferberlik başlayınca, uçsuz bucaksız Osmanlı İmparatorluğunun dört bir yanına asker gönderildi. Bunların birçoğu öldü, birçoğu hastalandı, birçoğu da tutsak edildi.

Pınarbaşı'nın Halevik (Çakılkaya) köyünden Kıvrak Elif'in oğullarından İbrahim ile Kara (Özdoğan) bu dönemde askere gidip dönmeyenlerden.

SÖYLEYEN: Elif Ağa (Elif Hatun).

1. Kağıl kağıl öten kazlar
   Ben söyleyim bellen kızlar
   Halil doruya binmiş de
   Göçünün önünü gözler

2. Aşıt gelen kör pınarım
   Akar akar da dinerim
   Mevlam bir oğlancık verse
   Dört oğlan yolun önerim

3. Karı ne halin, ne halin
   Çoban tut ki, sefil olun
   Bedelini ver Murtazam
   Yok mu bir bedellik malın

4. Osman Ağa, Tucar Ağa
   Onlar kocamın yareni
   Yitirdik de bulamadık
   Camide selâ vereni

5. Bir senede dokuz ölü
   Battı Bedirler ocağı
   Gün görmedi sefil emmim
   Oğlan görmedi kucağı

6. Hac' Osman'a düğün kurduk
   Del' emmin gider davula
   Gününde densiz gezerdi
   Var anam gününü ara

7. Kadan' allım Şefre Bibi
   Alayına diyor bacı
   Kalkmış da inek sağıyor
   Tangırı canın 'ala Ücü

8. Odaya müdür gelmiş de
   Osman Emmim çağırıyor
   Öte-an bize gelmiş de
   "Alı" kuyruk savuruyor

KAYNAK:
Halil Demirci -1326- Çakılkaya-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **kağıl kağıl**: Kazların sesi. **doru**: Kızıl kahverengi at donu. **gözlemek**: Beklemek.
2. **aşıt**: Bir dereyi aştıktan sonra derenin bitim yeri. **önerim**: Sayarım, yerine denk tutarım.
3. **sefil**: Yoksul, burada her bakımdan sıkıntıya düşmek. **bedel**: Bedelli askerlik, para karşılığı askerlik.
5. **Kucağı oğlan görmek**: Ocağını yakacak bir erkek çocuğu olmak, soyunu sürdürmek.
6. **densiz**: Yakışıksızca ve düşüncesizce davranan. Burada deli dolu.
7. **alayına**: Hepsine, herkese. **tangırı canını ala**: Tanrı canını ala anlamında. **Ücü**: Kadının lakabı.
8. **odaya müdürün gelmesi**: O tarihlerde devlet memurları, özelliklede müdür herkesin evine konuk olmazdı. Burada onurlandırma. **öte-an**: Öteki gün. **Al**: At, kızıl alev renkli at donu.

29. ASAF AĞA'NIN AĞIDI

1865 İskanı yapıldığı zaman, Sarız bölgesi bucak müdürü Yalak'tan (Yeşilkent'ten) Mehmet Ağa'dır. O yüzden kendisine Müdür Mehmet Ağa da denir.

Mehmet Ağa'nın oğlu Asaf Ağa'nın askerlik çağı gelir. Kendisini götürmeye gelen jandarmalara izzet ikramda bulunulur. Çünkü o zamanlar jandarmaların köylü üzerinde büyük ağırlığı vardır. Halkın gözünde jandarma demek padişah demek, hükümet demektir. Bu izzet ve ikramda bulunulurken jandarmalara, ağıda da yansıdığı gibi, yumurtalı çay böreği yedirilir. Fakat bu olanlara karşı jandarmalardan biri Asaf Ağa'ya yolda bir şaplak vurur.

Asaf Ağa, Sivas'ta ölür. Evli olduğu halde çocuğu da yoktur.

SÖYLEYEN: Amca kızı ve karısı Emine Hatun.

1. Yaşa emmimoğlu yaşa
   İn atını bağla taşa
   Ne Sivas'ta eğlenirsin
   Git öte olursun paşa

2. Kurban oluyum oluyum
   Kundurası mestiyinen
   Nola hizmet edeyidim
   Geyik deri postuyunan

3. Ağla kele Elif ağla
   Üstümüze olur ınak
   Eğer emmisi gelirse
   Alişir'im keser inek

4. Elim yara emmim kızı
   Çal belimin kuşağını
   Gayri geleceğim güman
   Büyüt kardeş uşağını

5. Bu sırtına dayanamaz
   Bitlendi mi kirlendi mi
   İtin dölü şaplak vurmuş
   Yoksa tellim arlandı mı

6. Güzide emmimin oğlu
   Eksik dilemiş dileği
   İlahe gözüne dura
   Yumurtalı çay böreği

KAYNAK:
Ayşe Işık -1930- Yalak (Yeşilkent)-Sarız.

AÇIKLAMA:
2. **mestiyinen**: Mesti ile. **geyik derisi post**: Geyik derisinden yapılmış namaz postu.
3. **Inak**: Koruyucu, vasi. **inek kesmek**: Kurban olarak inek kesmek.
5. **sırt**: Üst baş, çamaşır. **Şaplak**: Tokat, jandarmalar tarafından dövüldüğü anımsatılıyor.
6. **güzide**: Seçkin. **ilahe**: İnşallah, Allahım gözüne dursun anlamında bir ilenme sözü.

B) çocuksuz ölenlerin ağıtları

30. TERHEŞLİOĞLU HASAN AĞA'NIN AĞIDI

Eskiler, "Beylik soydan gelir, ağalık varlığa dayanır" demişler. Kimin ağası zenginse onun uşakları, aşireti de bolluk içinde yaşardı. Başka bir deyişle, ağa dediğin varlıklı olacak, eşine, dostuna, aşiretine her türlü yardımda bulunacak.

Ağıda konu olan Terkeşlioğlu Hasan Ağa tıpkı Dede Korkut öykülerinde görüldüğü gibi destansı bir kişiliğe sahiptir. Kendisi de bir şair olan Hasan Ağa, olayların içinde bazen usta bir ozan, bazen bir savaşçı, bazen de güçlü bir düzyazı anlatıcısı içinde görülmektedir.

Ayrıca, arkasında 300, 500 atlısı bulunan derebeyi görünümündeki Terkeşlioğlu Hasan Ağa, bölgenin en büyük yöneticisi olan Sivas valisiyle de dostluk, kirvelik ilişkisi içindendir.

Öte yandan, ailesi Kayseri-Talas'tan gitme, İstanbul doğumlu Ermeni Gülbankyan (Kalust Sarkis) de Hasan Ağa ile dostluk kurmuştur. Çünkü büyük tüccar Gülbankyan, Hasan Ağa'nın hükmü altındaki Avşar obalarından pastırmalık büyükbaş hayvan sürüleri almakta, onlara diğer ihtiyaç maddeleri satmaktadır. Gülbankyan 1902 yılında İngiliz uyruğuna geçecek ve Musul petrollerinden yüzde beş pay alacak ve adı "Mister Yüzde Beş" olarak anılacaktır.

İşte Sarız'ın Destiye köyünden ve Avşar'ın Torun obasından olan ve 19. yüzyıl Osmanlı mahkeme kayıtlarında da adı geçen bu aşiret ağası böylesine nüfuzlu bir kişi.

Gelgelelim, Hasan Ağa'nın büyük bir derdi vardır: Çocuksuzluk... Dokuz kez evlenmesine karşın yine de hiç çocuğu olmamıştır. O zamanlar evlatsızlık, hele erkek evladı olmamak toplumda horlanılan, kınanılan bir durumdu.

İlk hanımı Dudu Hatun'dan çocuğu olmayınca Tomarza tarafından, beylerden bir kız alır, ama gerdek gecesi bu kız, Hasan Ağa'ya: "Bey kızı da boz adama (halktan adama) varır mıymış? diye söz dokundurur, onu aşağılamaya çalışır. Bu sözlerden çok alınan Hasan Ağa hemen o gece kızı alıp babasına götürür. Sonra araya büyük beyler girer. Ve iş barışa bağlanır. Fakat yine de beyler inat olsun diye bu kızı Hasan Ağa'nın köyüne yakın bir köye gelin verirler.

Bey kızının bu evlilikten bir oğlu bir kızı olur. Çocuklar şöyle büyüyüp ala toraşan olunca anneleri altlarına at verip Hasan Ağa'nın köyüne yollar. Çocuklar Hasan Ağa'nın kapısından şöyle bir geçerler. Artık çok yaşlanan Hasan Ağa bu çocukların kimin nesi olduğunu sorar. Durumu anlayınca da çok üzülür.

Bey Kızının inadından ve intikamından alınan Hasan Ağa'nın gözleri dolu dolu olur ve gümreni gümreni bu ağıdı söyler:

SÖYLEYEN: Terkeşlioğlu Hasan Ağa.

1. AĞIT

1. Ağ konakta çatal pece
Sabah olmaz uzun gece
Silkinip ata binerdim
Şimdi oldum kümküm koca

2. Gel Dudu yanıma otur
Eksiğim varısa yetir
Ben yaylaya gidemiyom
Git yayladan sümbül getir

3. Ay doğar ayın ışığı
Hani şuranın beşiği
Allah bir evlat verirse
Altın döğdürrüm aşığı

4. Bacım kağnıyınan geldi
Onu da gördüm ağladım
Binboğa'nın karıyınan
Bu yıl da gönlüm eğledim

5. Ağ konağım parlarıken
Çadırımı tuttum uca
Senden oğlan istemiyom
Muhtaceyledin bir kıza

6. Çağırın Moll'ahmet gelsin
Şu derdime derman olsun
(Ben) usandım evlatsızlıktan
Efendi'sin bana versin

7. Bir incecik yol gidiyor
Evlatsızın yolu gibi
Teri burcu burcu kokar
Has bahçenin gülü gibi

8. Ben ne tuttum, ben ne yaptım
Bal yaladım, zehir yuttum
Evlatsızlığın yüzünden
Yeğenimi evlat ettim

9. Kumaş pırtım çekilirdi
Ağ konağa dökülürdü
Onu da bilin mi gönül
Âlem senden sakınırdı

10. Al atın boyununa bindim
Sarız obasın' dolandım
Kurbanlar olduğum al at
Hangi pınardan sulandın

11. Ağ konakta çatal pece
Sormazlar ki halim nice
Gönlüm bir oğlan istiyor
Gözü kara perçemlice

12. Yüce konak yüce konak
Tütün çıkar direk direk
Allah bir evlatcık verse
Kurbanımız kısır inek

13. Koyunlarım sağılıyor
Kahvelerim dağılıyor
Gel hele Dudu gel hele
Düşmanlarım seviniyor

14. Yaşa Hasan Ağa yaşa
Daha ne gelici başa
Şu karının oğluyudum
Değneği saplardım taşa

KAYNAK:

(Eşkili) Hasan Bozdoğan -1325- Oğlakkaya-Sarız.

Nuri Kara -1321- Kızılpınar-Sarız.

Kara Kocakaya -1328- Deştiye (Tekneli)-Sarız.

Hasan Gürbüz -1930- Sarız.

Mehmet Eroğlu -1927- Sarız.

AÇIKLAMA:

1. **ağ**: Ak. **pece**: Baca. **çatal pece**: O tarihte göçebelikten yerleşik düzene yeni geçen bu toplumda genel olarak her evde bir baca bulunurdu. Varlıklı ve ağa evlerinde iki (çatal) baca demekle onun zenginliği vurgulanıyor. **kümküm** (küküm): İyice, adamakıllı, çok, eli ayağı tutmaz biçimde.
2. **yetirmek**: Tamamlamak. **gidemiyom**: Gidemiyorum.
3. **döğdürrüm**: Dövdürürürüm. **aşık**: Aşık kemiği. Aşık kemikleri çeşitli renkte boyanarak tesbih gibi bir ipe dizilir ve bebeğin beşiğine bağlanırdı, oyuncak olarak kullanılması için.
4. **karıyınan**: Karı ile. Bu yayla adamı artık çok yaşlandığından Binboğa'daki yaylalara gidemediğinden, oradan getirilen karları yemek suretiyle avunmak istiyor.
5. **çadır tutmak**: Çadırı kurmak. **uç**: Köyün, obanın tümden görünebileceği yüksekçe yer. **istemiyom**: İstemiyorum.
6. **Molla Ahmet**: Kardeşi. **Efendi**: M. Ahmet'in oğlu, ağabeyine evlatlık verildi.
9. **pırtı**: Burada, yörede, insanın giymesi için dokunmuş her çeşit dokuma.
10. **oba**: Halk, bölge.
11. **perçem**: Kakül.
12. **tütün**: Duman. **kısır inek**: Kurban, hayvanın en iyisinden, en kıymetlisinden kesilirdi.
14. **gelici**: Gelecek. **karı**: Yaşlı kadın. **değnek**: Sopa. **Değneği taşa saplamak**: Sözü geçmek, etkili olmak.

31. İKİNCİ AĞIT

Terkeşlioğlu Hasan Ağa bunca varlığa karşın yine de mutsuzdur. Çünkü soyunu sürdürecek bir çocuğu yoktu.

Ağıt anlatıcısının söylediğine göre, son bir umutla dokuzuncu kez evlenir, Gürün'den Gümüş isimli bir kız alır. Günler gelir geçer, nihayet, Gümüş "gebe" kalır.

Öte yandan Hasan Ağa'nın eski hanımları Gümüş'ü çekemezler, dedikoduya başlarlar: "Senden yok, benden yok, acaba Gümüş bu çocuğu nereden aldı" diye... Bir gün Gümüş, sabaha karşı inek sağmaya giderken bu sözleri duyar. Beyninden vurulmuşa döner, arlanır, fakat yine de bir ses çıkaramaz. İnek sağmada kullanılan elindeki örmeyle haymaya asılıp kendini öldürür.

O sırada Sivas'ta bulunan Terkeşlioğlu Hasan Ağa olanlara çok üzülür. Derhal Küheylan adlı atıyla köyüne gelir, cenaze kaldırılırken de ağlayarak bu ağıdı söyler.

SÖYLEYEN: Terkeşlioğlu Hasan Ağa

1. Aman Gümüşüm Gümüşüm
   Yanılmış anam demişim
   Bu vakitler adam m'ölür
   Dün bu vakit don yumuşun

2. Gümüşüm yayla çiçeği
   Belinde kıyma bıçağı
   Şimdi bacıların gelir
   Olur bir Gürün köşeği

3. Yüksekten vurun salını
   Gitsin görünü görünü
   Bu kimin nesi derlerse
   Terkeşlioğlu'nun gelini

4. Ayağında kırmız'edik
   Menciliste yerin gedik
   Ben Gümüş'e düğün kurdum
   Sekiz davul, sekiz düdük

5. Dokuz tane el kız' aldım
Sevgilisi Dudu Hatun
Para ile vermezler ki
Canını alıyım satın

6. Ağ Gümüşüm Ağ Gümüşüm
Başım ile tâ Gümüşüm
Uyma ellerin sözüne
İneğini sağ Gümüşüm

7. Elimden de kuşum uçtu
Gene kelebim dolaştı
Kınaman obalar beni
Kestek gelin benden geçti

8. Kara çadır tutturrum
Üstüne peşkir attırrım
Ağama gelin ağama
Umucuya atlas yırttırrım

9. Hebabı gönül hebabı
Gümüş kavurur kebabı
Küççük gelin dura dursun
Büyük gelinim sebebi

10. Köpüklü atım'bağlayan
Yelgın gönlümü eğleyen
Gel Dudu yanımda otur
Uğrun uğrun çok ağlayan

11. Saba burdan eller göçer
Bastambaklı sular geçer
Beşiği olan çarşaf açar
Yerinirsin ağ gelinim

KAYNAK:
(Eşkili) Hasan Bozdoğan -1325- Oğlakkaya- Sarız
Kara Kocakaya -1328- Deştiye (Tekneli)- Sarız

AÇIKLAMA:

1. **bu vakit**: Bu zaman, böyle genç yaşta. **don yumak**: Çamaşır yıkamak
2. **köşek**: Deve yavrusu. Deve yavrusu gibi ağlayıp, sızlama anlatılmak istenmiş
3. **sal**: Tabut.
4. **edik**: Çoğu Maraş'ta yapılan sahtiyenden yapılan ayakkabı. **mencilis**: Meclis. **gedik**: Boş, yeri doldurulmayan
5. **tâ**: Denk
6. **kelep**: Büyük iplik çilesi. **obalar**: Eller. **kestek**: Yuvarlak yüzlü, kara gözlü, kibar hanımlar için böyle denir.
7. **peşkir**: Havlu **umucu**: Dilenci.
8. **hebap**: Heba olan: boşa giden.
9. **köpüklü at**: Uzak yoldan gelen yorgun at. **yelgin**: Koşturan, hızlı
10. **bastambak**: Basamak. **yerinmek**: Üzülmek, imrenmek.

32. ÜÇÜNCÜ AĞIT

Terkeşlioğlu Hasan Ağa bir kış günü hastalanır, bir türlü iyileşemez. Derken, Kayseri- Talas'ta bulunan Ermeni asıllı Osmanlı vatandaşı Gülbankyan onun hastalığını öğrenir. Derhal bir mektup yazarak Kayseri'ye gelmesini rica eder.

Kış günü, Hasan Ağa'ya bir sal (buna salaca da denir) yapılır, öylece yola çıkarılır. O zamanlar, şimdiki gibi Kayseri'de öyle çok sayıda doktor da yoktur. En ünlü doktorlar, Talas'ta bulunan Ermeni- Amerikan doktorlarıdır.

Bu hal ile sal Talas'a varınca tüm halk seyre çıkmış, böyle babayiğit birini ilk kez gördüklerinden, nazar değmesin diye "maşallah" çalmışlardır.

Hasan Ağa'yı Talas'taki doktorlar da kurtaramaz. Öldüğü zaman daha önce, kendisinden rica minnet büyük hediyelere yaylak yurt isteyen Kürt aşiretleri, o yaylalara sahip çıkmaya başlamışlardır. Köylüler de bu aileye artık eskisi gibi saygı göstermez olmuşlardır.

SÖYLEYEN: Anası Koca Hatun.

1. Yurtlarına yurtlarına
   Yemin' takın atlarına
   Yekin oğlum kölgen düşsün
   Örtülü'nün Kürtler'ine.

2. Sal beriden varırkene
   Talaslı çalmış maşallah
   Gülbankoğlu diyorkine
   "Ağam kurtulun inşallah"

3. Oğlansız uşaksız bekar
   Atı ne şöhretli seker
   Elli kilim armağanı
   Duyarım Sivas'a çıkar

4. Sarız ağaları gelmiş
   Otursun iki geçeli
   Kıvrasına at yolluyor
   Üstü has kırmız' keçeli

5. En sevdiğin Halil Kaha
O da gelmedi yanına
Ağaçtan ata binmişsin
Oğlum yakışmaz şanına

6. Odasına girdim ıssız
Yokladım ırbığı susuz
Oturmuş Dudu ağlıyor
"Gene kaldı başım öksüz"

7. Ben mezere vardımıdı
Mezer bakmadı yüzüme
Ha bakmazsan bakma oğlum
Geri dönerim izime

8. Şuradan bir yol gidiyor
Evlatsızın yolu imiş
Mirasçıya mal kazanmış
Benim oğlum deliyimiş

9. Sandığı sandal bohçalı
Yükünün dibi akçalı
Kürtler'den hediye gelir
Telli zubun, ağ bohçalı

10. Ağ konakta yüksek yapı
Eser poyraz, döğer tipi
Ya neyneyim ıssız kaldı
Çifte oda, çatal kapı

11. Yürü oğlum uğur olsun
Gitticeğin Talas yolu
Nidem arkana kalanı
Dök altını kurtar canı

12. Sarız ağ'ları birikmiş
Kalkmıyor vezir kalkmıyor
Kulağı altın küpeli
Oğlum konağa çıkmıyor

13. Seslen sesinden bileyim
Getir oğlumu göreyim
Terkeşlioğlu Hasan Ağa
İleri dur kız vereyim

14. İstanbul'a at yollayan
Tazıya çuha çullayan
Canım gel hele, gel hele
Düşmanını pek belleyen

15. Elif Hatun nerden geldin
Geldin de gönlümü aldın
Anan, bacın kurban olsun
Ta, oluşu gibi bildin

16. Ben bunun bacısı olsam
Dünyayı helak ederim
Bedevi Ağa izin verse
Karda yanına giderim

17. Sarız ağaları gelmiş
Gözledim vezir gelmedi
Kulağı altın küpeli
Konağa gelin inmedi

18. Gelenlerim gelmez oldu
Kahve ocağı yanmaz oldu
Dudu bir yumuş buyursa
Köylü yüzün dönmez oldu

19. Kara çadır orta direk
Bende de kalmadı yürek
Kara kekil perçemlice
Şu yurduna sahip gerek

KAYNAK:
Hasan Gürbüz -1930- Sarız, Cemal Karslı -1934- Çördüklü- Pınarbaşı.
Kara Kocakaya -1328- Deştiye (Tekneli) -Sarız.

AÇIKLAMA:

1. **yemin takmak**: Yemini takmak: Atın torbasındaki yemi hayvanın başına takıp yem verilmesi. **yekinmek**: Ayağa kalkmak için doğrulmak. **kölge**: Gölge. **gölgesi düşmek**: Ağırlığı, etkisi olmak. **Örtülü**: Sarız'ın örtülü köyü.
2. **sal**: Salaca. Tahtadan yapılan tabuta benzer ama üstü açık sal. **varırkene**: Varırken. **maşallah çalmak**: Nazar değmesin diye iyi dilekte bulunmak. **Gülbankoğlu**: Gülbankyan, Kalust Sarkis (Mister Yüzde Beş). **diyorkine**: Diyor ki.
3. **sekmek**: Atın sıçrayarak yürümesi. **elli kilim**: Sivas valisine armağan verilen elli kilim.
4. **kivra**: Kirve: Dost, arkadaş, ahbap. **at yollamak**: O zaman binek hayvanı olarak kullanılan en iyi atlar Uzun Yayla'da yetişirdi. Sivas valisine gönderilen atlar kastediliyor. **üstü kırmızı keçe**: Atın üstüne atılan keçe. Bunun hası, kırmızısı o zamanlar moda idi, herkeste bulunmazdı.
5. **Halil Ḱaha**: Bedevi Ağa da denilen komşu köyden birisi. **ağaçtan at**: Tabut.
6. **ırbık**: İbrik. **İbriği susuz**: Ölmüş olduğu vurgulanıyor.
7. **vardımıdı**: Vardım idi, vardıydım.
9. **sandal bohçalı**: Paket edilmiş, sarılı bohça. **telli zubun- zıbın**: Gümüşlü üç etekli entari,
10. **neyneyim**: Neyleyim.
14. **tazıya çuha çullamak**: Tazıya (avcılıkta kullanılan) özel olarak çuha yaptırınak, o dönemde herkes giyecek bulamazken, bu zenginlik işareti. Ayrıca İstanbul'a saraya da at yolladığı anlaşılıyor.
18. **yumuş**: iş, emir, buyruk .

33. EFENDİ MORTAŞ'IN AĞIDI I

Günümüzde tüp bebek sorunu gündemini koruyadursun, çocuksuzluk, her çağda, her toplumda önemli bir yaraydı. Ta Dede Korkut'tan bu yana evlatsızlık çeşitli öykülere, masallara konu olmuştur.

Sarız'ın Kemer köyünden Mehmet Mortaş (tanınmış adıyla Sapık Muhtar'ın oğlu) Efendi, gerçekten sevilen, sayılan ve çalışkan bir kişi. Fakat Efendi'nin bu dünyada bir tek derdi var: Çocuksuzluk...

Efendi 1946 yılında satlıcan hastalığından ölünce bunca varlığa karşın hiç evladı yoktu.

SÖYLEYEN: Karısı Döne.

1. Hoş geldiniz dayıları
   Hoş geldiniz safa ile
   Zabit donunu giymiş de
   Baş (ında) eğdirme efe ile

2. Kadanı allım dayısı
   Eşim ellerin iyisi
   Obalar hergin' ederken
   Hozan kalıcı Kıyı'sı

3. İkisin' de bana verin
   Biri şapka, biri börkü
   Çayırlığa at bağlar da
   Hemen değiştirir örkü

4. Bu yıl da biçerim ekin
   Elden sakını sakını
   Eşim Binboğa'dan gelir
   Sümbül sokunu sokunu

5. Âşığım anam âşığım
   Ben âşığı savuşuğum
   Aramazdın sürmel' eşim
   Böğrümde olsa beşiğim

6. Ekmeğimi ederim de
   Gene işimi tutarım
   Ha gelmezsen sürmel'eşim
   Sarıkız ile yatarın

7. Saba el yaylaya çıkar
Söker sehilin bekarı
Ne şöhretli kağnı vurur
Yanar da gelir tekeri

8. Ben Kesik'e gidiciyim
Eşim bana sallar zavur
Çiftinin önüne çıkmış
Anam kardeşlerim gavur

9. Kutmu döşek, kutmu yorgan
Gelir üstüne uzanır
Deli imiş sürmel' eşim
Mirasçıya mal kazanır

10. Gitmezdim bibim oraya
Hatırını kıramadım
Böğrüme beşik alıp da
Bir murazcık alamadım

11. Kadan' allım Nesli Dezze
Dünyadan bir tat almadım
Boynuna çente takıp da
Okula bebek salmadım

12. Kadan' allım gelin bibi
Eşi ölen olur âşık
Töbe aklımdan çıkmıyor
Olmaz olasıca beşik

13. Camızın' suya koyursa
Boynuzu yarı devirir
Anan karı, baban koca
Koc' evini kim çevirir

14. Kötü şorun' duymadım da
Beni öldürüyor derdi
Çek koyunu sürmel' eşim
Kesik derler dede yurdun

15. Hezerine hüzerine
Kuşlar konmuş mezerine
Sabahınan al atını
Çekin Yalak pazarına

KAYNAK:
Ayşe Işık -1932- Yeşilkent (Yalak) -Sarız.
Dudu Yılmaz -1926- Bozgüney (Kan) -Tufanbeyli.
Elif Korkmaz -1328- Karayurt -Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **zabit**: Subay. **don**: Giysi, elbise. **eğdirme efe**: Şapkanın başa eğri bir şekilde giyilmesi fiyaka için yapılırdı.
2. **oba**: El. **hergetmek**: Herk etmek: Tarlayı bir yıl boş bırakıp ekime hazırlama işi, nadas. **hozan**: Tarlanın ekilmeyip boş bırakılması. **Kıyı**: Binboğa dağlarının eteklerinde bir yer adı.
3. **börk**: Elde örülüp başa giyilen filikten yapılmış bir çeşit kalpak. **örk**: Atın bağlandığı kazık. Bunun demirden olanına sikke denir.
4. **elden sakınmak**: Başkalarından çekinmek.
6. **sarı kız**: Görümcesi.
7. **saba**: Sabahleyin, burada vakti gelince. **sehilin bekarı**: Birkaç aylığına Çukurova'ya çalışmaya gidenlere (evli de olsalar) bekar denirdi. **Kağnı vurmak**: Ekin saplarını düzenleyip kağnıya vurmak, gelirken onun yolda düşmemesini sağlamak büyük ustalık isterdi. Aksi halde ele güne rezil olmak da vardır.
8. **gidiciyim**: Gideciyim. **Kesik**: Yeşilkent kasabasında Kilise Yeri dedikleri yerdedir. **zavur sallamak**: Azarlamak, yüksek sesle hitabetmek.
9. **kutnu**: Kutnu: İpekle karışık bir çeşit dokuma. O zamanlar kutnu her evde bulunmazdı.
10. **bibi**: Hala. **muraz**: Murat, dilek.
11. **çente**: Çanta.
12. **töbe**: Tövbe.
13. **boynuzun yarı devirmesi**: İlkbahar gelince camuzlar dere kenarındaki yarlarla oynar, bu, canlılık, kuvvetlilik işaretidir. Ayrıca her ailenin camuz koşamayacğı de bilinmelidir. **karı**: Yaşlı, ihtiyar. Yaşlı kadınlara karı, erkeklere koca denir. **koc' ev**: koca ev Büyük ev.
14. **şor**: Söz, laf.
15. **hezerine hüzerine**: Uyak için söylenmiş bir söz. **mezer**: Mezar. **Yalak**: Şimdiki Yeşilkent kasabası.

34. EFENDİ MORTAŞ'IN AĞIDI II

(33. nolu ağıtta öyküsü anlatılan Efendi Mortaş'ın ağıdı.)

SÖYLEYEN: Anası, Müdürün kızı...

1. Sabahaça yatamıyom
   Ağrıyınan acıyınan
   Düşman başına vermesin
   Kardeş yatar bacıyınan

2. Atlık tayına binmiş de
   Maşallah oğlum maşallah
   Yaz çiftini sürsün baban
   Hergine varın inşallah

3. Kadanı alıyım Emiş
   Yavrumun dişleri gümüş
   "Anam bana güvenmesin"
   Ben kalan varmıyom demiş

4. Oba öküz hamı alır
   Anan gezer bomuz bomuz
   Günde bir müşteri gelir
   Boynuzu tokalı camız

5. Kadan' allım Zeynep Bacı
   Halım neye varır ola
   Ağ konağım, bölük malım
   Acep kime kalır ola.

6. Kadan' alıyım Ziya
   Emeklerim gitti suya
   İk' elimin bir deyneği
   Gel ha yalınızım gel ha

Bu kez de bacısı söyler:

7. Düşman olanlar gelmesin
   Kapıya kilit vurmasın
   Ağlama anam ağlama
   Yiğit olanlar ölmesin

KAYNAK:
Hatice Uçak -55 yaş- Kemer-Sarız.
(Kınalı) İsmail Özkan -1932- Kemer-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **sabahaça**: Sabaha değin. **yatamıyom**: Yatamıyorum. **kardeş yatar bacı ile**: İkisi de bir mezara konmuş.
2. **atlık tay**: İki yaşında, ilerde binek atı olacak tay. **yaz çifti**: İlk baharda sürülen çift. **herk**: Tarlanın gelecek yıl için ekime hazırlanması, nadas. **varın**: Varırsın.
3. **dişleri gümüş**: Bembeyaz, temiz. **varmıyom**: Varamıyorum.
4. **öküz hamı**: Bütün kış boyu çalıştırılmamaktan tembelleşen öküzleri ilkbaharla birlikte çifte alıştırma işi. **oba**: El. **bomuz bomuz**: Buruk buruk. **boynuzu tokalı**: Eskiden süs için camuzların boynuzuna toka takılırdı.
5. **bölük mal**: Bir miktar, sürüden az mal.

35. AVŞAR'IN AĞIDI

Avşar, Sarız-Karayurt köyünden ve Çimeli obasından. 1865 iskanından hemen sonra, 1880'li yıllarda evleniyor, ama hiç çocuğu olmuyor.

Hastalanınca tüm köy onun derdine çare aramaya başlıyor. O zamanlar doktor yok, ilaç yok... İyi olması için, eski bir Türkmen geleneğini uyguluyorlar: Avşar'ı, koyun derisine çekiyorlar (koyun derisinin içine sokuyorlar). Ve Avşar koyun derisinin içinde bayılıp ölüyor.

O sırada Tomarza'nın Çanakpınar köyünde gelin olan kız kardeşi ünlü ağıtçı Kır Sultan kara haberi duyar duymaz üç günde ancak ölü evine gelebiliyor.

SÖYLEYEN: Bacısı Kır Sultan.

1. Yağmur yağdı, gök gürlerdi
   Havanın yüzü bulandı
   Ulaşırdım anamoğlu
   Kuruçay'da çok dolandım

2. Vili babamoğlu vili
   Halakayı almaz malı
   Gelirdim ya babamoğlu
   Aşamadım Kurubel'i

3. Odasının yan' atlıklı
   Hayması çatal otluklu
   Tabağa düzdürmüş kardeş
   Fincanları möhör götlü

4. Eliyinen asbap almaz
   Şaml' Efendi alır deyi
   Başka asbap giymez kardeş
   Özn' asbabı olsun deyi

5. Hac' Ahmet hacdan gelmiş
   Alem' ağzına bakıtır
   Keçisi sümbül yayılır
   Memeğinden süt akıtır

6. Tan'dan ateşimiz yanar
Kahvenin tütünü söner
Soğuk sulu, mor çiçekle
Almalı yurtlara konar

7. Ağ Maşat'ta serin yayla
Avşar kondu yurt eyledi
Kardeşin böyle ölmesi
Yüreğime dert eyledi

8. Şu Maşat'ın salağına
Hüğ tutardık döleğine
Beş çeşitli baş bağlardık
Biz Avşar'ın Melek'ine

9. Kurban oluyum oluyum
Anamın oğlu sunaya
Varıncağız ben ne deyim
Tülü yapılı Döne'ye

10. Kabirciler kabir deşer
Korkarım ki mollam şaşar
Bazı Kurubel'den gider
Bazı Kuruçay'dan aşar

11. Maşat'ta da var odası
Bana gelmedi kadası
Oğlu yok da boz Avşar'ım
Yalandan elin "edesi"

12. Yekinir yekinir kalkar
Beş yüz dirhem püskül takar
Anamoğlu Kar' Avşarım
Kaymakama palta çeker

KAYNAK :

Şerife Göktaş -1325- Karayurt-Sarız

(Kiraz) Elif Korkmaz -1328- Karayurt-Sarız.

Altın Kılıç -1932- Karayurt-Sarız.

Hasibe Karakaya - 1951 Almanya.

AÇIKLAMA:

1. **Kuruçay**: Tomarza-Sarız arasında Toroslar'da yer adı.
2. **vili**: Vay li, vah vah, eyvah. **halaka**: Meydan, köy ortası. **Kurubel**: Kokar Kuyu'nun üstü-Tomarza.
3. **yan**': Yanı. **atlık**: At bağlanan yer. **hayma**: Çatallı büyük ağaçların dikilmesiyle kurulan ve üzerine ot vurulan yer. **düzdürmüş**: Dizdirmiş. **göt**: Fincanın tabağa konulduğu kısım, fincan tabanı.
4. **asbap**: Elbise, giysi, **Özne**: Güveyi.
5. **Hacı Ahmet**: Köyden deve ile hacca giden ilk insan. **ağzına bakıtmak**: Sözünü dinletmek. Otlu, sümbüllü yaylalarda yayılan hayvanların eti de, sütü de lezzetli olur.
7. **Maşat**: İç Toroslar'da Karayurt köyünün yaylası.
8. **salak**: Salınıp gezilen yer, bölge, bülüm. **huğ**: Çalı çırpıdan yapılan evcik. **dölek**: Dağlar ve tepeler üzerindeki düzlükler. **baş bağlamak**: Burada gelin başı bağlamak, bu, bir gelenekti.
9. **Kurban oluyum**: Kurban olayım: Kaza, belasına ortak olmak. **tülü**: Erkek deve.
10. **kabir**: Mezar.
11. **oda**: Yayla evlerinde ayrıca bir oda bulunmazdı. Burada ise, yayla evinde konuklar için ayrıca bir oda bulunduğu belirtiliyor. **ede**: Ağabey, baba, büyük baba.
12. **püskül**: Feslerin, eskiden püsküllü olduğu anımsanmalıdır. **dirhem**: Eskiden kullanılan bir ağırlık ölçüsü, okkanın dört yüzde biri, 31 desigram. **Kaymakama balta çekmek**: Avşar'ın, bir gün, Pınarbaşı kaymakamına balta ile saldırdığı, sonra da oradan kaçıp kurtulduğu söylenir.

36. TOPUZ'UN AĞIDI

Pınarbaşı-Karamanlı köyünden Halloğlu Topuz çok varlıklı, çevrede sayılan ve sevilen bir kişidir. Topuz'un bunca varlığına karşılık bu dünyada soyunu sürdürecek bir tek çocuğu bile olmamıştı. Osmanlı döneminde, daha yirminci yüzyıla geçmeden önce ölür. Öldüğünde onun için üzülmeyen kalmamıştı.

SÖYLEYEN: İki bacısı.

1. Duyun benim elli yaşım
   Sar' altınım gö kuruşum
   Kıyma kadir Mevlam kıyma
   Bundan başka yok kardeşim

2. Topuz Topuz dedikleri
   Gül-şeftali edikleri
   Topuz'un göçü geliyor
   Oynaşıyor bodukları

3. Biner atın daylağına
   Sürer yolun saylağına
   Çan taktırır anamoğlu
   Dizi böyük daylağına

4. Biner atın tavlusuna
   Kabut bağlar sağrısına
   Dayanamaz Döne gider
   Gözü böyük yavrusuna

5. Kabaktepe, ardı Köklü
   Kervan gelir, şerit yüklü
   Topuz'un göçü geliyor
   Erkek atlı, girgen löklü

6. Kabaktepe Koçdağı'na
   Binerler sığın avına
   Şemsili kabut giyerdi
   Kurban olduğum boyuna

7. Demircili böyük ören
Var mı kardeşimi gören
Binip de eşkinen süren
Ben Topuz'un bacısıyım

8. Keklik kekliğe takılar
Kur'an okuyor fakılar
Topuz kondu yurt eyledi
Sarı çiçekli sekiler

9. Kabaktepe kar yatağı
Sarıyecek gül biteği
Kardeşimin gelinleri
Şateri zubun eteği

10. Öşekçi'nin güneyine
Seyfi tüner tüneğine
Üç tuğlu vezir inerdi
Kardeşimin konağına

11. Hemi üzüm hemi koruk
Hemi keklik hemi ferik
Ayan olsun babamoğlu
Bohçaya sarıldı sarık

KAYNAK:
Dudu Atabay -1323- Sıradan - Pınarbaşı.
Cemal Karslı -1934- Çördüklü- Pınarbaşı.
Ahmet Şükrü Esen (P. N. Boratav-R. Dor)-Anadolu Ağıtları. Rasim Aydın (Sancak) -Öğretmen-Özel Notları-Trabzon.

AÇIKLAMA:
1. **sar'altın**: Sarı altın. **gö**: Gök
2. **edik**: Çoğu Maraş'ta yapılan sahtiyandan ayakkabı. **boduk**: Deve ve manda yavrusu.
3. **daylak**: Taylak : İki yaşındaki deve yavrusu. **saylak**: Bayır, sarp yer.
4. **tavlu-tavlı**: Etli, besili, tavlanmış. **Kabut**: palto.
5. **Kabaktepe**: Şimdi Sarız'a bağlı bir köy, ve orada tepe. **Köklü**: Kabaktepe'de bir yer adı. **şerit yüklü**: Sarılı, topu ile. **lök**: Bir çeşit erkek deve, **girgen lök**: Kızgın erkek deve.
6. **şemsili**: Parlak.
7. **Demircili**: Pınarbaşı'nın Demircili köyü. **eşkile**: Aşk ile, iştahla.
8. **fakı**: Fıkıf bilgini, burada hoca. **seki**: Alçak tepelerden oluşan yer.
9. **şateri**: zubun: Halep'ten getirilip diktirilen kumaş. **Sariyecek**: Pınarbaşı Kadılı yaylası.
10. **Öşekçi**: Pınarbaşı Demircili köyünde yer adı, **seyfi**: Gözleri güzel bir alıcı kuş.
11. **ferik**: Keklik pilici.

37. TOPAL AĞA'NIN AĞIDI

Her toplumda, her yörede, belli ekonomik gücü olan ve belli ağırlığı olan insanlar vardır. Sarız Ayranlık köyünden Topal Ağa (Mehmet) da bunlardan biridir.

Altı kızı olan Topal Ağa'nın ocağını tüttürecek bir erkek evladı yoktu. Oğlansızlık onu derinden üzmüştü. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra öldü.

SÖYLEYEN: Bacısı Elif Hatun.

1. Katmıyorum ölünüzü
   Bilmiyorum birinizi
   Diyarbakır'da ölenim
   Emmimoğlu Melik Gazi

2. Meğer vezir ölmüşümüş
   Ölmez deyin avuturlar
   Gün gelince çatal damın
   Kazma ile dağıtırlar

3. Gel ağlayak bacım Hürü
   Kuru yerden yer istiyor
   Oğlu yok yüreği yangın
   Çobanlardan kar istiyor

4. Kapıya tahtalı çatar
   Çatal döşeklerde yatar
   Hayrat için yanan oda
   Bir gün olur o da batar

5. Kalk Dudu odayı yokla
   Ağan tahtaya vuruyor
   Elinde topal değneği
   Kaymakan tarzı veriyor

6. Azziye'ye giderkene
   Bize de uğradı yolu
   Hürü'den kıymatlı derdin
   Kadan allım babamoğlu

7. Çatal döşekte yatarken
   Kuru yerden yer istiyor
   Kınık'ta davar döllenir
   Yaylaya çekilir sürü

8. Aziziye'ye giderkene
   Bir kere de beni yoklar
   Kayg'eyleme babamoğlu
   Karılar köşeni bekler

9. Bunu sana vermezler ki
   Boynu buruk durmayınan
   Doruya keçe döktürür
   Üstü safi sırmayınan

KAYNAK:
Altın Kılıç -1932- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Diyarbakır'da ölen Melik Gazi**: 1933 yılında yurtta huzursuzluk çıkaranları devlet sürgüne göndermişti. Burada, Diyarbakır'da sürgünde iken ölen Melik Gazi anılmsatılıyor.
2. **deyin**: Diye. **çatal dam**: Geniş, büyük ev, burada altlı üstlü ev.
3. **ağlayak**: Ağlayalım. **kuru yer**: Mezar, toprak. **yangın:** Yanmış, acılı. **kar istemek**: Temmuz, Ağustos aylarında bile bu yörede dağların doruklarında kar eksik olmazdı. Buzdolabının olmadığı zamanda karlı su içilirdi.
4. **tahtalı**: Yatak sermek için yüksekçe yere döşenen tahtalar. **hayrat**: Herkesin yararına kullanılan. Eskiden köy odalannda kahve, yemek, yatak ücretsizdi. Yani bir kişinin odası, köy odası olarak kullanırdı.
5. **Kaymakam tarzı**: Kaymakam gibi, ona benzer.
6. **Azziye**: Aziziye: Şimdiki Pınarbaşı ilçesi, **gederkene**: Giderken. **allım**: Alırım.
7. **çatal döşek**: Çift döşek. **Kınık**: İç Toroslar'da yayla. **davar döllemek**: Koç katımı yapmak.
8. **kayg'**: Kaygı, tasa

38. MEMİŞ ÖZBEY'İN AĞIDI

Pınarbaşı -Kavaklar köyünden Memiş Özbey, köyün en varlıklı kişilerinden birincisi. Memiş Özbey'in erkek çocuğu yoktu, bu yüzden kardeş çocuğunu evlat edinmeye çalışmıştı.

Aynı zamanda tüccarlık da yapan Memiş Özbey bir kış günü ölmüştü 1953.

SÖYLEYEN: Bacısı Şemsi Doğan.

1. Aman babamoğlu aman
   Gayri geleceğin güman
   Kardeşoğlu oğlan olmaz
   Babamoğlu o da yalan
2. Tüccar yayladan geliyor
   Halı heybe, ağa başlık
   Dolansam yanına varsam
   Cebinden verirdi harçlık
3. Yoz bucağa dökülmüş de
   At yedekte dolanıyor
   Dışarıya gün değmiş de
   Gene gönlüm bulanıyor
4. Tüccar yaylaya gidici
   Kol kulaç da, kulunç enli
   Azziye'den yurt alıyor
   Tüccarım içinde belli
5. İlenger attım Ceyhan'a
   Akar fırlanı fırlanı
   Batkın ocak su istemez
   Batar körleni körleni
6. Aşağıya pancar ektik
   Ha gidek de otun' alak
   Alimin de kolu çolak
   Kanadımız' kırdı felek

KAYNAK:

Şerife Özbay -1935- Kavaklar-Pınarbaşı

Mustafa Yalçınkaya - 1948- Öğretmen, Aslanbeyli-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:

2. **halı heybe, ağa başlık**: Halı heybe, ağa (ak-beyaz) **başlık**: O zamanlar belli kişilerin kullanabildiği eşyalardandı.
3. **yoz**: Kısır süt vermeyen koyun, keçi.
4. **gidici**: Gidecek.
5. **İlenger** : lenger.

39. MAHMUT'UN AĞIDI

Pınarbaşı -Kavaklar köyünden, Köseoğulları'ndan Mahmut 1936 yılında ekin biçim zamanı öldü. Çocuksuz öldüğünden bütün köyde ve çevre köylerde onun için üzülmeyen kalmamıştı.

SÖYLEYEN: Anası Fadime.

1. Kocataş'ta ekin biçer
   Tırpan sallayı sallayı
   Beri gel Gümüş beri gel
   Şunu belleyi belleyi

2. Tırpanı peneğe astım
   Ana yorgunum yorgunum
   Eller bebeğin' seviyor
   Yerniğim ana yerniğim

3. Yamaçta talim ediyor
   Belinde kasaturası
   Giderken mezer' uğradım
   Fatma bakmadı yüzüme

4. Purçak purçak ter terlemiş
   Kekil dağılmış yüzüne
   Buna kimin nesi derler
   Mulla Mustafa'nın oğlu

KAYNAK:
Hazan Güzel -1930- Kavlaklar-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
2. **penek**: Baca. **bebeğin'**: Bebegini
3. **mezer'**: Mezarı
4. **burçak burçak**: Burçak bitkisine benzer biçimde.

40. BEBEK KARSU'NUN AĞIDI

Bebek, Pınarbaşı'nın Çördüklü köyünden, Emine Bacı'nın oğludur. 1915 yılında yeni evliyken evlatsız olarak öldü.

SÖYLEYEN: Anası Emine.

1. Ayar ağ bebeğim ayar
   Boğazlarda kuzu yayar
   Mor kefiye bağlanır da
   Antalya cekmeni ğiyer

2. Ağ bebeğim ala gözlü
   Memmet'im tekerek yüzlü
   Allah ben' ele katmadı
   Kucağım oğlanlı kızlı

3. Memmet yayar kuzumuzu
   Kim verici sözümüzü
   Ayağı kademsiz geldi
   Hatın götür kızınızı

4. Kadanı alıyım Haççа
   Öyle dediğime küsme
   Benim oğlum dal kekilli
   Gelinim de gezer yosma

KAYNAK:
Cemal Karslı -1934- Çördüklü-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **ayar**: Düzgün, düzenli olanlar için böyle söylenir. Bunun karşıt anlamlısı ayarsız. **yaymak**: Gütmek, otlatmak. **kefiye**: Püsküllü bayan ve erkek baş örtüsü. **cekmen**: Çepken: Kolları yırtmaçlı ve uzun bir çeşit salta, giyecek.
2. **ağ**: Ak. **tekerek**: Yuvarlak, kibar. **ben'**: Beni.
3. **verici**: Verecek.
4. **Haççа**: Hatice. **yosma**: Genç ve güzel.

C) namus için ölenlerin ağıtları

41. KİRAZ'IN BABASININ AĞIDI

KİRAZ'IN ÖYKÜSÜ

Tarih 1910-1920'li yıllar. Kiraz, Kozan'ın Hamam köyünden: Mirzeoğlu Hacı Ali Bey de Ceyhan'ın İmren köyünden.

Kiraz Hacı Ali Bey'in hanımıdır, onunla mutlu bir yaşantı sürerken bir gün, mecliste, bir söyleşi sırasında, farkında olmadan kocası Hacı Ali Bey'i küçük düşürücü bir söz söyler. Hacı Ali Bey buna çok üzülür, için için de karısına içerler. Hatta bu olayı ima yoluyla Kiraz'a da sezdirmeye çalışırsa da Kiraz bunu anlamaz.

Ertesi gün Hacı Ali Bey Ceyhan'a gider, dönüşte Kiraz'a:

- Baban seni istiyor, haberin olsun, der.

Ve böylece bir planla Kiraz'ı babasının evine yollar. Arkasından da çobanı ile "boş" kâğıdını gönderir.

Aradan aylar geçer, Mirzeoğlu Hacı Ali Bey'den bir ses yok. Bu arada Kiraz kocasına gitmek ister, ama babası göndemez. "Artık seni istemiyor, daha niye gideceksin?" diye kızını azarlar.

Beri taraftan Kiraz, gönderilmeme nedenini babası ile Hacı Ali Bey arasındaki bir sorundan kaynaklandığını sanır. Bu konuda babasını suçlar. Hatta amcası çocukları da Kiraz'ı haklı bulan bir davranış içine girerler. Ama Kiraz'ın babası "boş kâğıdı" nını gönderildiğinden hiç söz etmez.

İşte bu konularla ilgili bir münakaşadan sonra Kiraz, birkaç yerinden babasını kamalar. Kızın babası bu kama yaralarından kurtulamayarak ölür. Son nefeste savcı ifadesini alırken: "Kiraz'ım suçsuzdur, ben kendi kendimi öldürdüm, onu ellemeyin" demiş.

Bundan sonra Kiraz Çukurova'dan tek başına kaçar, amcalarının yanına Tomarza Zelhin Beylerine sığınır. Ama jandarmalar Kiraz'ı burada yakalayıp hapse atar.

SÖYLEYEN: Kiraz.

1. Anavarza kan kaynağı
   Çukurova at oynağı
   Yel estikçe efiliyor
   Ağamın kanlı köyneği

2. Ağamın da gözü büyük
   Al at ile kovar geyik
   İfadesi alınırken
   "Kiraz'ı ellemen" deyik

3. Üçümüz de üç bacıyık
Üçümüz de bir boyakta
Kız babayı öldürür mü
Cenderme gezer ayakta

4. İrili ufaklı dağlar
Nazife anam dey' ağlar
Elimden bir kaza çıktı
Yardım eylen emmim beyler

5. Sabahanan çay pişirir
Yedi türlü kokuyunan
Ağam cenazen kılındı
Otuz iki fakıyınan

6. Çukurova'nın yılanı
Akar dolanı dolanı
Ağ çardaklı yer eyledim
Yatsın beleni beleni

7. Kaçtım Urum'dan tuttular
Beni zindana attılar
Suçum yok Ahmet Efendi
Muska çalgını ettiler

8. Kara yağlık arıyorum
Ben alnıma bağlamaya
Evlat babayı vurur mu
Arlanıyom ağlamaya

9. Aşağı bağlar kuşağı
Üstüne döker fişeği
Suçum yok Ahmet Efendi
Sebebim emmim uşağı

10. Siniler sehil sineği
Issız kaldı ağ konağı
Yüz koyunu şorda dursun
Mağrışır camız ineği

11. Şaştım hey Allahım şaştım
Bilmediğim dağlar aştım
Ben kamayı sokuncağız
Huğun ardına savuştum

KAYNAK:

Mehmet Uydaç -1326- Yeşilkent (Yalak)-Sarız.
Sultan Karslı -1330- Çördüklü-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:

1. **Anavarza**: Çukurova'da. Adana'nın 71 km. kuzeydoğusunda yer, kale. **Kan kaynağı**: Kanın kaynadığı, coştuğu yer. **efilemek**: Yel vurdukça hafif hafif sallanmak. **köynek**: Gömlek.
2. **böyük**: Büyük. **deyik**: Demiş.
3. **bacıyık**: Bacıyız. **boyak**: Çalım, yapı, boy.
4. **Nazife**: Kiraz'ın kızı.
5. **sabahanan**: Sabahleyin, sabah ile. **kokuyunan-fakıyınan**: Koku ile, fakı ile. **fakı**: Fıkıh bilgini, burada hoca, imam.
6. **çardak**: Ağaç dallarından çatılmış gölgelik.
7. **Urum**: Çukurova'ya göre Toroslar'ın öte yüzü. **muska çalgını olmak**: Birisinin okuyup üflemesiyle doğru yoldan sapmak.
9. **sebebim emmim uşağı**: Amcası çocuklarının kışkırttığı söylenir.
10. **sinilemek**: İnceden ses çıkarmak. **şorda**: Şurda. mağrışmak: Bağrışmak, meleşmek.
11. **huğ**: Bataklık sazından yapılmış kulübe.

42. MEHMET'İN AĞIDI

Güney Türkmenler'i daha yerleşik düzene geçmeden önce, göçebe Türkmenler'in içinde çok zengin bir "av dulu" vardı. Bu dul kadının, deve çuvallarıyla altını, sürü sürü koyunları herkesin dilinden düşmezdi. Yüz, yüz elli sığırla yaylalara konar göçerdi, tek oğlu Mehmet en iyi atlara binerdi.

Ala karlı, mor sümbüllü yaylalar, kışınsa Çukurova... Bunlar. Osmaniye bölgesinde, Tecirli Türkmenleri'nin içinde kışlarlardı. Günler böylece gelip geçerken, Mehmet oranın ileri gelenlerinden birinin kızı ile arayı tutturur. Mehmet kızı babasından istiyorsa da alamıyor. Bu arada kız da kendisini çok sevmekte ve "Beni kaçır" diye ısrar etmektedir. Mehmet de:

- Benim anam çok zegin, deve çuvallarıyla altınımız var, eğer şimdi seni kaçırırsam sizinkiler bizim evi pampal pay (yağma) eder. Bütün servetimiz elden gider, ancak bahar gelip de yaylaya göçtükten sonra, atıma yaz çayırı aldırmak bahanesiyle gelir seni alır, kaçırırım, diyor.

Ve çadırlar yaylaya kurulup ev göçünce, Mehmet atını çayırlatmak bahanesiyle oralarda oyalanırken, kızın yakınları, özellikle de kardeşleri bunun makasadını anlıyorlar. Beş, altı kişi birleşip Mehmet'in üzerine saldırıyor. Mehmet atına atlayıp kaçmak isterken, düşmanları atını da, kendisini de vurup öldürüyor.

Kara haber yaylaya ancak üç günde ulaşır, anası oylamaya başlar.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Kırat gitti ben de gittim
   Ketenimi bayrak ettim
   Gözü kör olası kırat
   Başı cığallımı nettin

2. Kıratımın ardı bağa
   Yönünü döndermiş dağa
   Oğlum ora varmadı mı
   Sırkınt'oğlu Samur Beğ'e

3. Sikke kakık, örk takılı
   Bende koymadın akılı
   Mehmet cahil, ben yerniğim
   Kesmedim gelin kekili

4. Bir ok attım Ağcasaz'a
   Cereni koyurdum düze
   Aşağıya çok giderdi
   Meğer vurgunumuş kıza

5. Tecirli almış araya
   Düşememişler dereye
   İkisi de bir araya
   Kırat nenni, oğlum nenni

6. Del' ineğim yurda kaçar
   Ağızından köpük saçar
   Tez gelesin ergen oğlum
   El göçmeden anan göçer

7. Kıratı da beder beder
   Çalkanarak tumar eder
   Mor üçgüllü yerde güder
   Kırat nenni, oğlum nenni

KAYNAK:
Mehmet Veziroğlu -1328- Dayıoluk-Sarız. Hasan Gürbüz -1930- Sarız. Mustafa Akka -60 yaş- Mürseller- Göksün.

AÇIKLAMA:
1. **keten**: Ketenden yapılan beyaz, büyük kadın başörtüsü. **cıgal**: Süs.
2. **ora**: Oraya. **Sırkıntıoğlu**: Çukurova'da bir Türkmen oymağı.
3. **sikke**: Atları örklemeye yarayan demir kazık. **kakık**: Kalkık, çekilmiş. **örk**: Atın yuları ile sikke arasındaki ip. **cahil**: Çocuk. Genç, küçük. **yernik**: İsteğine ulaşamamış. **gelin kekili kesmek**: Genç kızlar evlenene değin saçlarını kesmezlerdi, ancak gelin olunca saçı kesilirdi. **muraz almak**: Muradına ermek.
4. **Ağcasaz**: Çukurova'da Kadirli yöresinde bir yer adı. **aşağı**: Yaylaya göre Çukurova.
5. **Tecirli**: Tecirli Türkmenler'i.
6. **del'inek**: Deli inek. **yurda kaçmak**: Yaylada alıştığı yere kaçmak.
7. **beder beder**: Ayın bedir hali gibi. **tumar**: Tımar. **çalkanarak**: Suyun çağlayarak aktığı gibi, özenle.

43. İNCE HACI'NIN AĞIDI

Ağıt anlatıcısına göre İnce Hacı, Sarızlı ve de Hacı Bebek'in amcası oğludur. 1910'lu yıllarda, kendisi sürek alır, sürek satar. Buralarda büyükbaş hayvan sürüsüne "sürek" denir.

Günün birinde İnce Hacı, Ceyhan ilçesinin İnceyar köyünde Zöhre (Zühre) adlı bir kız görür. Dünyalar güzeli olan bu kız İnce Hacı'nın hoşuna gider. Nişanlılı olduğu halde bir türlü gönlünü ondan alamaz. Beri taraftan kız, yörenin hatırı sayılır belli bir ailesindendir. İnce Hacı kızı almak için hesaplar yapar, planlar kurar.

Nihayet bir yayla zamanı, İnce Hacı aile büyüğünden de izin alarak tebdili kıyafet edip gider kızın babasına çoban durur. Kendi atını da günlüğü bir mecidiyeden (mecidiye 20 krş.) besiye verir. Günlerden bir gün kız helkeleriyle pınara gidince İnce Hacı da peşine takılır. Kız helkesine su doldururken, İnce Hacı da altın saatını suya akıtır. Bunu gören kız:

- Be adam babama çoban durup, bana gözdağı mı çekiyorsun? der. O da: - Ben babanın değil, senin çobanınım, deyip üzerindeki çoban elbisesini çıkarır, altından temiz elbisesi görünür. Kıza da:

- Geçen yıl kapınızdan 12 inek satın aldım, işte seni o zaman gördüm, sana o zaman vuruldum, der.

Kızla anlaşır, sonunda da onu alır kaçırır. Atını besiye verdiği adam da birlikte gelir. Kız çok güzel olduğundan bu kez besici de kıza âşık olur. Öte yandan kızın babası Halil Ağa, "Kızımı kim bulursa ona vereceğim." diyerek her tarafa ilanat verir.

Bunu duyan besici, "Benim ki daha iyi" diyerek altıpat tabancasını İnce Hacı'ya verir. Gizlice de bu verdiği tabancasının iğnesini kırar.

Bir gün, Ceyhan'ın Tatarlı (Irmaklı) köyü yakınlarında, 36 kişi, uykudayken İnce Hacı'yı kıstırır. Kız, durumun kötlüğünü anlayınca ağlamaya başlar. Onu bu halde gören İnce Hacı atına atlayıp nara atmaya başlar:

- 36 değil, 100 Cerit de üzerime gelse korkmam, diye haykırır. (Kızın ailesi Cerit Türkmenleri'ndendir.)

İnce Hacı silahını çalar çalar, almaz. Hilenin besiciden oluduğunu anlayıp kılıcıyla derhal onun bir kolunu ve bir kulağını düşürür.

Bu arada atı, kız alıp kaçmak ister, fakat topuğundan vurulup yaralanır, kolon kırılır, at düşer, kız yakalanır. İnce Hacı da bu sırada vurulup öldürülür.

Bundan sonra babası Zühre'ye yüz vermez, yoksulluk içinde perişan bir hayat yaşar. İnce Hacı'dan bir çocuğu olur, onu büyütmeye çalışır.

Günün birinde Avşar'dan yedi kişi babasının evini basıp Zühre'yi oradan kaçırır. Kızın isteği üzerine onu İnce Hacı'nın mezarının başına götürürler ve kız orada ağlaya ağlaya bu ağıdı söyler. Daha sonra da kendisini İnce Hacı'nın kardeşi Uruşan'la evlendirirler. Uruşan'dan ilk çocuğu Adana eski milletvekili Hasan Cerit'in anasıdır.

SÖYLEYEN: Zühre.

1. İşte geldim mezerine
   Ağlıyorum üzerine
   Emmilerim düğün kurmuş
   Adana'nın pazarına

2. Şu işliği görüyon mu
   Bedenine dar geliyor
   Benim için öldürdüler
   Namusuma ar geliyor

3. Yanıyorum yanıyorum
   Gökte bulut dönüyorum
   Nereden bir atlı çıksa
   İnce Hacı'm sanıyorum

4. Düşman gelir katar katar
   Hacı'm kolun bir hoş atar
   Altıpatın topu dönse
   Hacı'm bir orduya yeter

5. Gayrı canımdan usandım
   Obalar vuruyor sözü
   Topuğumdan kurşun değdi
   Görmesin Hacı'mın gözü

6. Yürüdü Tatarlı uşağı
   Kuşanın gayret kuşağı
   Benim arkam çok diyordun
   Hani emmiyin uşağı

7. Tatarlı'nın söğütleri
   Top top olup bitti m'ola
   Avın' almış İnce Hacı'm
   Murazına yetti m'ola

8. Kadan'alıyım Uruşan
   Del' olur bu derde düşen
   Ulaş beri tel kayınım
   Hacı'mın hali perişan

9. Üzüm kara üzüm kara
Salkımları düzüm kara
Bana düşman kızı derler
Ger 'ardımdan yüzüm kara

10. Kıyak ince Hacı'm kıyak
Ağ dudakta sümbül bıyık
Onu d' aldı doydu m'ola
Tatarlı'da koca hüyük

11. Adana'nın döleğinde
Bizim uşak oymağınan
Hacı'm kaçkın gece gelir
Kahvaltı ver kaymağınan

12. Çıktı Derende Burnuna
Beni de aldı terkiye
Uruşan'a el ediyor
Ulaşın diyor Bakı'ye

13. Şu dağlara karlar yağdı
Çalılar boyunun eğdi
Öyle deme kele bacım
Gitti geldi yol eyledi

14. Belinde Hama kuşağı
Şuna canım kaynamaz mı
Nerde bir düğün görürse
İnce Hacım oynamaz mı

15. Zöhre'nin gözü sürmeli
Hacı'ya öğüt vermeli
Yüreği yangın Hacı'mın
Binboğa'dan kar salmalı

KAYNAK:
Ağıdın öyküsü, Mustafa Gürbüz -1335- Sarız.
Dudu Atabay -1323- Sıradan-Pınarbaşı.
İbrahim Aslankaya -1925- Yedioluk-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **mezer**: Mezar.
2. **işlik**: Gömlek, mintan. **görüyon mu**: Görüyor musun.
4. **altıpat**: Toplu, altı kurşun alan tabanca.
5. **obalar**: Eller, başkaları
6. **Tatarlı**: Ceyhan'ın Tatarlı köyü. Şimdiki adı Irmaklı.
7. **avın almak**: İstediği kızı almak-mecazen. **muraz**: Murat, istek, dilek.
8. **Kadasını almak**: Kaza ve belasının kendisine gelmesini istemek.
9. **Ger'ardımdan yüzüm kara**: Sevgilisinin olanlara neden olması yüzünden baba tarafından iyi karşılanamayacağı vurgulanıyor.
10. **onu d'**: Onu da. **Koca hüyük**: Tatarlı'daki hüyük.
11. **dölek**: Düz, **oymak**: Pek çok, grup, topluluk. **kaçak**: Yayladan gizlenerek gelmiş. **kaymağınan**: Kaymak ile.
12. **Derende Burnu**: Tatarlı yakınlarında.
13. **kele**: Bir hitap sözü, ayol.
14. **Hama**: Suriye'nin Hama kenti.

44. GARİP ÇOBAN'IN AĞIDI

Kimileri 19. yüzyılın sonunda, kimileri de 20. yüzyılın ilk on yılı içinde diye söze başlarlar. Bir Garip Çoban bir Ağa'nın kızını kaçırır. Dağlarda köylerde, fakir fukaraya gölge olan yerlerde birkaç yıl yaşarlar. Bu arada bunların bir de erkek çocukları olur.

Ama ağa'nın adamları bir gün çoban'ı dağda, bir akşam üzeri kıstırır. Karşılıklı silah atmalar bir hayli sürer. Bu kurşunlardan çoban yaralanır kız da yazmasını çıkarıp yaralarını bağlar ve gecenin karanlığından yararlanıp kaçıp kurtulurlar. Ancak çoban bu yaralardan kurtulamaz, ölür. Kız da Çobanın elbisesini giyip erkek kıyafetinde yaylaya çıkar, oğlanın babasının çadırına varır. Hısım akraba başına toplanır, küçüğü de yanında olduğu halde ağlamaya başlar. (Ağıdın gerçek kişileri ve gerçek yeri öğrenilemedi.)

SÖYLEYEN: Hanımı.

1. Uzak yoldan gelin geldim
   Bilmiyorum elinizi
   Ayağı kademsiz derler
   Ben m' öldürdüm oğlunuzu

2. Çengel boynuzlu inekler
   Boşa çıkıcı emekler
   Şuna adam güvenir mi
   Daha yenice imekler

3. Ben bunu böyle büyüttüm
   Köy sığırın güde güde
   Yalın ayak, başı kabak
   Ardı sıra gide gide

4. Yenice de gelin geldim
   Arlanıyom ağlamaya
   Bana kara yakışır mı
   Utanıyom bağlamaya

KAYNAK:
Hüseyin Özkan -1930- Karyurt-Sarız.
Alişir Işık -90 yaş- Yalak (Yeşilkent)-Sarız

AÇIKLAMA:
1. **kademsiz**: Uğursuz.
2. **çıkıcı**: çıkacak. **çengel**: Cağmel: Eğri. **imeklemek**: emeklemek.
3. **Kabak**: Örtüsüz, açık.
4. **kara bağlamak**: Yaslı, üzüntülü olduğunu belli etmek için kara giysiler giymek, kara baş örtüsü bağlamak.

45. GİZİK DURAN'IN AĞIDI

Saimbeyli'nin Cumhurlu köyünden Gizik Duran, Mondros Mütarekesi sonrasında Fransızlar tarafından konulduğu Adana Cezaevi'den kaçmış ve Develi'nin Pungu (Kılıçkaya) köyünü merkez yaparak eşkıyalığa başlamıştı. O günlerde Fransızlar'ın işgal altındaki Saimbeyli'ye para gönderdiğini öğrendi. Feke'nin Bozat Gediği denilen yerde posta arabasını soydu. Başta Misak adlı teğmen olmak üzere altı kişiyi öldürdü 22.11.1919.

Bu sırada Mustafa Kemal Atatürk Kilikya-Adana cephesini kurmak için Topçu Binbaşı Kemal Doğan'ı görevlendirmişti. Kemal Doğan, Güney cephesini kurarken Pungu köyündeki Gizik Duran ve çeteleriyle de konuştu ve onları ulusal kuvvetlere kazandırdı. Bundan sonra Gizik Duran ulusal kuvvetlerle birlikte Hacın'ın (Saimbeyli) Ermeni zulmünden kurtarılması için destansı mücadeleler vermiştir. Kurtuluş Savaşı süresince Fransızlar'a karşı yapılan çete harekatına da katılan Gizik Duran'ın bu çabaları Fransızlar'ın Kozan'ı terketmelerine kadar sürmüştür.

Kozan, Feke, Saimbeyli ve Tufanbeyli dağlık yörelerini çok iyi bilen Gizik Duran ölene değin silahıyla birlikte bu dağlarda dolaşmıştır.

Gizik Duran bir gece dağlardan Feke'ye giderken bir eski değirmende, Kel Kadı Osman tarafından vurularak öldürüldü. Anlatılanlara göre, Gizik Duran, Kel Kadı Osman'ın karısına göz koymuştu. O sıralarda Kel Kadı Osman askere gidiyor, Mersin'de askerlik görevini yaparken silâhıyla birlikte kaçıyor ve bu silâhla arkadaşlarının da yardımıyla Gizik Duran'ı vuruyor. 29 Haziran 1929.

SÖYLEYEN: Karısı, Bacısı ve Oğlu.

1. Yaşa kar'aslanım yaşa
   Yazılanlar gelir başa
   Öldüğünü yeni duymuş
   Ankara'da Kemal Paşa

2. Değirmenin çifte gözü
   Dizlerime indi sızı
   Öldürmüşler Duran Beyi
   Yetim kaldı kuzuları

3. Feke'nin de dağı yüce
   Düşmanların gezer gece
   Halep öldüğünü duymuş
   Düğün etmiş on beş gece

4. Karadeniz dalgalandı
   Gene gönlüm ıvgalandı
   Duran Beyin koltuğunda
   Nice yiğit kölgelendi

5. Ben d' ağlıyom deli gibi
Derelerin seli gibi
Duran Ağam harbediyor
Hazireti Ali gibi

6. Karşıdan düşman geliyor
Aslan Duran Ağam aslan
Öldüğüne yanmıyorum
Seni vuran Kel Kad' Osman

7. Kaya da mı kaldı haban
Kırıldı mı senin oban
Altı kardeş büyüyoruk
Hayfını alırık babam

8. Eller ne derse desin
Kurban olurum Duran'a
Mahşerde seni dilerim
Çürüme ha ben varana

9. Oy Duran'ım oy Duran'ım
Ayrılık zor toy Duran'ım
Dolan da gel kapımıza
De ki, ölmedim, yalanım

10. Urum yolunun ağzında
Kötünlü Duran mı duran
Allah uzun ömür versin
Gavuru şöhretli kıran

11. Kabul oldu mu dilekler
Su verdi m'ola melekler
Kurşun deymiş Duran'ıma
Çırpındıkça kan'ulaklar

12. Yanarım Allah yanarım
Şu benim cahil gönlüme
Dezz' evin ataşa yansın
Kayıl değilim oğlana

13. Üç gün de kayada yattım
Evimi basarlar deyi
Varıp teslim olucuyum
Korkuyom asarlar deyi

14. Çifte değirmenin özü
Dizlerime indi sızı
Gavurumuş gavur düşman
Yetim kaldı körpe kuzu

15. Geldi Kötün'ün uşağı
Ne kıvrak bağlar kuşağı
Öldürmüşler Duran'ımı
Boşuna atman fişeği

16. Ünlü Duran Ağam ünlü
Döşünün arası enli
Bana kurşun geçmez derdin
Niye geldin ala kanlı

17. Elpenli'nin dağlarına
Duman indi bağlarına
Bir yağlıca kurşun değmiş
Cumhurlu'nun beylerine

18. Elpenli'nin gedikleri
Essah oldu dedikleri
Şöyle dönüp baktımıdı
Duran'ımış vurdukları

19. Evimizin önü bostan
Biz de olduk ele destan
Öldüğüme gam yemiyom
Beni vuran Kel Kad'Osman

KAYNAK:

Mustafa Onar - Hacın Gavuru - 1975.

Gazi Doru -1930- Han köyü-Tomarza.

Mustafa Gürbüz -1335- Sarız. Mustafa Onar -Hacın Gavuru- 1975.

Züberced Coşkun -Hacın- Milliyet Yayınları-1975.

Hayrettin İvgin : 3. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bildirileri 1999

AÇIKLAMA:

1. **Kemal Paşa**: Atatürk. Kurtuluş Savaşı'nda Gizik Duran'ın Ulusal Kuvvetlerle birlikte çalıştığı anımsanmalı.
3. **Helep öldüğünü duymuş**: Saimbeyli Ermenileri'nin, o zamanlar Fransız işgali altında bulunan Halep'e kaçtıkları biliniyor. Söylentiye göre Gizik Duran vurulunca Halep'teki Ermeniler çok sevinmişler, bunu kutlamışlar.
4. **ıvgalanmak**: Kederlenerek, coşmak. **kölge**: Gölge.
7. **haba**: Aba, palto yerine giyilen ama ondan kolları kısa giyecek, yünden dokunur ve elde yapılırdı, Maraş habalarıyla ünlüdür. **oba**: El, çevre, akraba. **büyüyoruk**: Büyüyoruz.
9. **toy**: Acemi, tedbirsiz.
11. **Kanı ulaklar**: Durmadan peş peşine akmak.
12. **cahil**: Genç. **dezz' evin**: Dezze evin; **dezze**: Teyze, **kayıl**: Kail: Razı.
13. **olucuyum**: Olacağım. **deyi**: diye.
17. **Elpenli**: Şimdiki adı Gökmen. Kadı Osman'ın köyü.

46. GÜZEL KIZIN AĞIDI

Eskiler, "Kızı kardeşli yerden, koyunu, tarlayı arkaçlı (düz-dölek) yerden alcaksın" derler.

Avşar aşiretinin konup göçtüğü zamanlar, çadırların birinde dünyalar güzeli bir kız yaşardı, bu kızın yedi tane erkek kardeşi vardı. Yedi kardeşin tek bacısı olmak büyük sorumluluk ister.

Zamanı gelince kızı isteyenlerin sayısı çoğalıyor. Yedi kardeşin yedisi de bacılarını çok sevdiklerinden bu konuda onu serbest bırakıyorlar. Kızı sevdiği bir delikanlı ile nişanlıyorlar.

Gel gelelim, onda gözü olan başka bir delikanlı bu işe acı biber oluyor: Kız hiçbir şeyden habersiz karşıdaki pınara helkelerini doldurmaya gidince, bir kocakarı, kızda gözü olan delikanlıya varıp:

- Koş, ne duruyorsun, pınarda kız seni bekliyor, diyor.

Delikanlı atına atlayıp pınara varıyor, gerçekten kızın kendisini beklediğini sanıyor.

Bu arada kocakarı, bu kez de kızın çadırına varıp kardeşlerine: -Ahey (amanın) şu kardeşlerin bacısı da bu haltı işler miymiş. Hele bir pınara bakın...

Elin oğlu ile kardeşlerini pınarda gören kardeşler köpürüp küplere biniyor. İlla da ortanca kardeşi ne olup bittiğini sormadan çakmaklı tüfeğiyle varıp pınarda bacısını vuruyor.

Bütün oba kızın başına toplanıyor, kız yaralı yaralı bu ağıdı söyleyip orada ölüyor.

SÖYLEYEN: Güzel Kız.

1. Kara şalvar yıldır yıldır
   Kardeş tüfeğini doldur
   El içinde arlanıyom
   Evimize gidek d' öldür

2. Dağların karı erisin
   Yayla çiçeği yürüsün
   Bedda varmem kardeşime
   Ağzımda dilim çürüsün

3. Hele bakın eloğluna
İk' elin sokmuş koynuna
Bu dünyada bir şey bilmem
Ahrette sarıl boynuma

4. Varmam pınarın başına
Gülyağı sürmem kaşıma
Ben bu yaradan ölürsem
Ceza vermen kardeşime

5. Yüce dağın karıyıdım
Ben anamın biriyidim
Yazık oldu eloğluna
Sağ gözünün nuruyudum

6. Ardımda yüz on beliğim
Çiğnimden aldım soluğum
Böyle söyledi'me bakman
Vallahi de ben ölüyom

KAYNAK:
(Kıllı) İbrahim Özdemir -1930- Büyük Kabaktepe-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **yıldır yıldır**: Yaldır yaldır, parlamaktan. **gidek**: Gidelim.
2. **bedda**: Beddua, ilenme.
3. **eloğlu**: Nişanlısını kastediyor. **ik'elin**: İki elini.
4. **vermen**: Vermeyin.
5. **nuruyudum**: Nuru idim.
6. **çiğnimden**: Omuzumdan. **söyledi'me**: Söylediğime. **bakman**: Bakmayın. **ölüyom**: Ölüyorum.

47. SELVER'İN AĞIDI

Daha bin dokuzlu yıllara geçmeden önce, Çukurova yöresinin şöhretli beylerinden İmirzeoğlu Hacı Ali Bey evlenmek ister. O tarihlerde Osmaniye'nin Araplı köyünden güzelliği ile ün salmış İbişinoğlu'nun kızı Selver'e dünür olur.

Hacı Ali Bey, arkadaşı Celleoğlu Halil Efendi'ye bir mektup salarak, yanına gelmesini ister. Hali Efendi (Turgut):

- Buyur Bey, deyince:

- Seninle bir yere gideceğiz, der. Ve birlikte atlarına atlayıp Araplı köyündeki güzel kızın evine inerler.

Hacı Ali Bey nüfuzlu bir bey, öyle her eve konuk olmaz. O yüzden evde bir heyecan, bir telaş başlar. Hemen bir kısır koyun kestirilir, gelenek görenek gereği genç kız Selver Hanım Türmen giysisi içinde kahve getirir. Kahveyi verdikten sonra usül gereği geri geri çekilip karşılarında yan durur.

Beri taraftan Celleoğlu Halil Efendi, kızı ilk görür, onun güzelliğine hayran kalır, içten içe ona vurulur, fakat belli etmez. Celleoğlu Halil Efendi aynı zamanda şair olduğundan Selver Hanım üzerine bir türkü söyler.

Olanlardan alınan Hacı Ali Bey:

- Vallahi de billahi de ben bu kızı almam. Aha sana 50 madeni lira nişan parası, istiyorsan kızı sen al, der.

Fakat Celloğlu (Celiloğlu) Halil Efendi, İmirzeoğlu Hacı Ali Bey'in korkusundan bu teklifi reddeder. Hacı Ali Bey'den çekindiklerinden, kızı başka kimse alamaz, ortada kalır, ergen olarak ölür. Başka bir ağıt anlatıcısına göre ise yıllar sonra kızı Bulanık (Bahçe-Adana) köylerinden birine gelin verirler. Orada ölür.

O zamanlar Araplı köyü Haruniye üstlerine, Gavur dağına yaylaya çıkardı. Araplı köyü Tecirli Türmenlerindendir.

Şimdi kızın mezarı Haruniye yakınlarından geçen, Sabun suyu kenarında, Gökçeçayır köyü civarında, bir tepe üzerindedir.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Belinde ipek kuşağı
   Selver'im tülü köşeği
   Üç sene ardına düştü
   Vermedim İmirz' uşağı

2. Selver'i yuduğum taşlar
   Üstüne tüneşir kuşlar
   Toza toprağa karışmış
   Tımar etticeğim saçlar

3. Selver'in bindiği deve
   Hem yürür de hem bozular
   Karayağızın güzeli
   Alnında parlar gaziler

4. Selverim'in söbe yüzü
   Bulgur gibi kaynar gözü
   Bulanık'ta gelin ettim
   İbişinoğlu'nun kızı

5. Bulanıklı Bulanıklı
   Size de etmem mudara
   Mezerler karanlık olur
   Yakar da korum idare

6. Çıktım Berit'in dağına
   İrembil attım bağına
   Üç sene ardına düştü
   Vermedim Cerit Beyine

7. Eğriştiğim kab' ardıçlar
   Don yuduğum yastı taşlar
   Toza toprağa karışmış
   Tımar etticeğim saçlar

KAYNAK:
Abdülkadir Işık, 1311, Sarız, Yalak (Yeşilkent).

ÖYKÜ:
Mehmet Uydaç, 1326, Sarız, Yalak (Yeşilkent).

AÇIKLAMA:
1. **tülü köşeği**: Deve yavrusu.
2. **etticeğim**: Ettiğim.
3. **bozulamak**: Yanık yanık ses çıkarmak. **gazi**: Altın.
4. **söbe**: Oval. **Bulanık**: Bahçe ilçesi.
5. **mudara**: Müdare, minnet.
6. **Berit**: Dağ adı. **irembil**: Remil.
7. **eğrişmek**: Yün bükmek için kızların toplanması. **don yumak**: Çamaşır yıkamak. **yastı**: Yassı.

48. HÜSEYİN'İN AĞIDI

(Kalbur Dağı'nın Ağıdı)

Yerleşik düzene geçmeden önce, ta konar göçerlik zamanında, Maraşlı Bayazıt Beyi'nin kızını, Arap Ağa'nın oğlu Hüseyin kaçırır.

Ne var ki ünlü Bayazıtoğlu kızının kaçırılmasını bir türlü içine sindiremez, bunu bir namus meselesi sayar. O zamanlar bir beyin kızının kaçması-kaçırılması ele güne karşı büyük ayıp sayılırdı.

Bu düşüncelerden olacak, Bayazıtoğlu önce ince bir hesap yapar: Kız kaçıranlarla barışır, hiçbir şey olmamış gibi davranır. Aradan biraz zaman geçince, bir gün Bayazıtoğlu, o sırada Kalbur dağında yaylamakta olan eniştesi Hüseyin'i ısmarlar, yanına çağırır.

Yapılan plandan haberi olmayan Hüseyin hemen kayın babasının yanına koşar. Hüseyin bir hafta kadar orada kalır, sonra da işlerini bitirip geri çadırlara dönerken, Bayazıtoğlu'nun adamları tarafından pusu kurulup öldürülür. Ayrıca, Bayazıtoğlu adamlarına Arap Ağa'nın yurdunu da yağmalatır. Bu yağma acımasız olur. Atlılar obayı basınca kız, kadın, çocuk çığlık çığlığa karışır. Hüseyin'in bacıları korkularından kayalıklara saklanır.

SÖYLEYEN: Hüseyin'in Hanımı, Bayazıtlı Kızı.

1. Kalbır derler serin yayla
   Yarim yerelerin heyle
   Kulakların duysun eşim
   Ben d' ağlarım künde böyle

2. Göçü Kalbır'dan yürüdü
   Malı dünyayı bürüdü
   Yumam Hüseyin'im yumamı
   Delmede kanın kurudu

3. Kırlangıç yapar yuvayı
   Çamır sıvayı sıvayı
   Bana düşman kızı derler
   Gavur babamdan dolayı

4. Kırlangıç yapar yuvayı
   Çamır sıvayı sıvayı
   Ben yüklettim beyler çezdi
   Dizi zilli boz mayayı

5. Annacımız kafir köyü
Horozları ötmesin mi
Kafir babam ısmarlamış
Hüseyin'im gitmesin mi

6. Evinin ardı kaşşaklı
Yükünün dibi döşşekli
Kızım gelin demedin mi
Altın başlı, taç kuşaklı

7. Hüseyin beyden birisi
Minderi kaplan derisi
Gördüm tayfalar elinde
Kahribardan imamesi

8. Mavi şalvar ışıl ışıl
Kaçma ayağın dolaşır
Car eyleme ağa babam
Hüseyin oğlun ulaşır

9. Halbır'ın akaba yanı
Akar gider adam kanı
Bir yıllıkçık gelin kaldım
Nider de alırdın beni

10. Yekin kara löküm yekin
Al geldi kendini sakın
Hüseyin'i öldürdünüz
Gavur babam tuğlar sokun

11. Kır atı bilmiyor terki
Bacısına düştü korku
Aldı doymaz Bayazıtlı
Bir sandıkta dokuz kürkü

12. Akşamdan beylik yollandı
Sabahtan deve yüklendi
Ar değil mi Hüseyin'im
Kızlar kayaya saklandı

13. Yokuşu çıkamaz oldum
Dizimde kalmadı takat
Aldı doymaz Bayazıtlı
On iki kordonlu saat

14. Yarim yiğitler koçağı
Belinde akma bıçağı
Yarim ile bana benzer
İt burnu, hartlap çiçeği

15. Varın süylen inandığa
Biz de derdine yandığa
Balta çaldı Bayazıtlı
On iki yaşıl sandığa

16. Halbır'ın da kar'ardıcı
Halep'ten alırlar tuncu
Hüseyin'im düğün kurmuş
Acep kim olur sağdıcı

KAYNAK:
Nuri Kara -1321- Kızılpınar-Sarız.
Mehmet Eroğlu -1927- Sarız. Sabahattin Eyüboğlu -Yaşar Kemal Gökyüzü Mavi Kaldı.
A. Şükrü Esen (P. N. Boratav-Remy Dor) Anadolu Ağıtları

AÇIKLAMA:
1. **Halbır**: Halbur. **Halbur Dağı**: Andırın-Maraş arasında. **künde**: Günde, hergün.
2. **delme**: İşlik, gömlek. Kadın ve erkek üst giysisi.
4. **çamır**: Çamur. **çezmek**: Çözmek. **maya**: Dişi deve. **Dizi zilli**: Eskiden develerin dizlerine zil takılırdı, yürdükçe ses çıkarması için.
5. **annaç**: Yamaç, karşı.
6. **Kaşşak**: Sık, sık ormanlı, kamış ya da çubuktan yapılmış kuzu ve oğlak ağılı. **yük**: Yüklük, yatak yığılan yer.
8. **car eylemek**: İmdat istemek. **ağa baba**: Kayın babası.
9. **akaba**: Akabe: Sarp geçit.
10. **lök**: Erkek deve. **al**: hile, dolap, aldatma işi. **tuğ**: Sorguç, süs.
11. **dokuz kürk**: Yağmada sandık kırılarak alınan kürkler. **terki**: Eyerin arka kısmı.
14. **akma bıçak**: İnce ucu sivri bıçak. **it burnu**: Kuş burnu: Yaban gülü. **hartlap**: Dikenli, yabani bir Çukurova bitkisi.
15. **yaşıl**: Yeşil.
16. **kar'ardıç**: Karaardıç. **Halep**: O zamanlar Osmanlı yönetimindedir.

49. KARAHASANOĞLU MEHMET AKSÖZ'ÜN AĞIDI

1940'lı yıllar, hem İkinci Dünya Savaşı'nın hem de kuraklığın etkisiyle kıtlık yıllarıdır.

O tarihlerde Sarız-Kemer köyünden Mehmet Aksöz, komşu köyden bir kız kaçırır. Mehmet sevilen, sayılan bir kişidir. Ama kaçan kızın erkek kardeşi bunu bir türlü hazmedemez. Yıllar geçtikçe içinde öfke büyür büyür, kocaman bir kine dönüşür.

Bölgede kış ayları uzun sürer, hayvanların otu, samanı tükenir. Bahara doğru herkes hayvanlarına yem bulmak için keven (geven) toplamaya gider. Mehmet de keven almak için Yeniçıktı denilen yere gider. Ne var ki kaçırdığı kızın kardeşi Hamza orada pusuda beklemektedir.

Mehmet orada vurulup öldürülür.

SÖYLEYEN: Kaçırdığı kadın, Habibe

1. Kopa kopa vardımıdı
   Karamığa gelmiş yüzü
   Şu gelin yadırgı amma
   Şu gelin emmiyin kızı

2. Eşim şuradan dıkılır
   Bakar bakar da yılışır
   Kardeşten düşman mı olur
   Düşman desem el gülüşür

3. Şefre'ye verirler ekmek
   Vezir'e vururlar şaplak
   Memmet'in enli düşüne
   Gönendi mi kara toprak

4. Yeniçıktı'nın deresi
   Vara vara kavuşma mı
   Seni vuran gavur dölü
   Buralardan savuşma mı

5. Kapımızın uğru dölek
   Yağmur yağar olur gölek
   Ağlaması iyi değil
   Hocalar vermiyor yolak

6. Koca, Göksün'e gitmiş de
   Oradan alıyor akıl
   Ben bunu kabul eylemem
   Getirin yiğide takım

7. Karının oğlu varıdı
   Yalanımış dünya yalan
   Hapsenede yatarıken
   Hamıza'yı soksun yılan

8. Ağlama yavrum ağlama
   Babayın kanlı yeleği
   Gavurumuş gavur düşman
   Sırtında keven şeleği

9. Kazma tutuyordu eli
   Keven alıyordu kolu
   Beş günden beri büyleyim
   Süylemez eşimin dili

10. Elbir içinden olursa
    Tez yıkarlar söğüdünü
    Saba el yaylaya çıkar
    Kim verici öğüdünü

11. Ben ağlarım bence bence
    Derelerde biter yonca
    Karamığı kavralamış
    Sanasın ki ekme yonca

12. Ezellaham oğlan şehit
    Nurlar doğar kılıç gibi
    Böyleyidi sürmel'eşim
    Teri kokar turunç gibi

KAYNAK:
(Cığal) Ayşe Poraz -55 yaş- Kemer-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Yadırgı**: Yabancı, el.
2. **dıkılmak**: Girmek, İçeri girmek. **yılışmak**: Tebessüm etmek.
3. **Şefre**: Şerife. **Vezir**: Öldürülenin çocuğu.
4. **Yeniçıktı**: Kemer köyünde bir semt.
5. **yolak**: Yol, izin. **dölek**: Düz yer. **gülek**: Su birikintisiyle oluşan küçük göl, gölet
6. **koca**: Kayınpeder. **takım**: Elbise, anlaşılan cenaze iş elbisesi ile ölü evine getirilmiştir.
8. **babayın**: Babanın. **şelek**: Yük.
10. **elbir**: Arabulucu, söz getirip götüren.
11. **bence bence**: Bana özgü, benim gibi, **ekme yonca**: Kültür bitkisi olan yonca.
12. **Ezellahem**: Her halde, Allaha malum.

50. ŞIK (ŞEYH) HAMİT'İN AĞIDI

Şık (Şeyh) Hamit (Börklü) Gürün'ün Börklü köyünden, olabildiğince varlıklı birisi. 65 koyun sürüsünün olduğu söylenir. Bir kişi o zamanın koşulları içinde böylesine zengin olunca; elbet tanıyanı, sayanı da çok olur. Onun için fukara babası diyenler de vardır. Bundan 60-70 yıl kadar önce yörenin en tanınmış kişisi olarak ün yapmıştı. Bir tarikata girip girmediği belli olmadığı gibi, "şeyh" sıfatının kendisine hangi nedenle verildiği de bilinmemektedir.

O sıralarda Şık Hamit'in yeğeni, aynı zamanda değirmencisi olan Celal bir kız kaçırır. Yörede belli ağırlığı olan dayısı Şık Hamit'in yanına bu kızı getirir. Şık Hamit bakar ki, kız çok güzel, hemen yeğenini kovup kızı kendi alır.

Dayısının bu davranışı Celal'ı çileden çıkarır. Derhal bir Alman muaddili (silahı) alıp dağa çıkar. Gürün'ün Akdere köyünde Şık Hamit'in değirmeni vardır, orada dayısını beklemeye başlar.

Bir gün Şık Hamit değirmenden gelirken yeğeni Celal onunla karşılaşır. "Bire deli yeğen böyle nereden geliyorsun?" der demez, Celal Şık Hamit'i arkadan vurur. Şık Hamit at üzerinde bir dakika kadar durduktan sonra "Kal Gövdeli Dağları" diyerek attan düşüp ölür.

SÖYLEYEN: Bacısı Döndü ve Karısı.

1. Kır atın takımı gümüş
   Heybeye doldurur yemiş
   Mazı'ran' a çıkıncağız
   "Kal Gövdeli Dağlar" demiş

2. Dokuz tavla at bağlanır
   Kangal'da ünü söylenir
   Her varan Börklü'ye varır
   Ağarı Gürün'de eğlenir

3. Uzun Yayla at oynağı
   Alaydan atar deyneği
   Kıyma felek kul oluyum
   Ağam fukara köyneği

4. Uzun Yay'lanın çayırı
Ağam berk sever hayırı
Vurulup attan düşünce
Atı dolanmış bayırı

5. Bacısının adı Döndü
Duyan eller buna yandı
Ben ağama öldü demem
Yozunan Halep'e indi

6. Bir bohçada iki meşlek
Biri sarı, biri mavi
Ölürkene vadettin mi
İsa oğlum giysin deyi

7. Bacısının adı Emiş
Kamçısının sapı gümüş
Mazı 'ran'a varıncağız
"Kal Gövdeli Dağlar" demiş

8. İşlik giyerdi oymalı
Bu vezire kim uymalı
Ağamın yemeği çıkar
Dokuz ilenger kıymalı

9. Boğazına dürbün takar
Karşıdan gelena bakar
Sen de silahına davran
Zalım düşman gafil avlar

10. Emiş Hatın Emiş Hatın
Dengi ile gelir tütün
Ar değil mi beyefendi
İs' oğluna derler yetim

11. Dört döşekten yer ettiğim
Fitilli çarşaf örttüğüm
Sarılalım vezir eşim
Küsüp de ayrı yattığım

12. Atına biner azılı
Koyunu gelir kuzulu
Altı yüz bin atkı verir
O da kütükte yazılı

13. Çıktım kalenin başına
Kuşlar tünemiş taşına
Kuzgun gibi birikmişler
Hamit'imin üleşine

14. Gövdeli'nin başı otlu
Döndü söyler dili tatlı
Bu da bana zor geliyor
Baban borç yerine sattı

KAYNAK:
Hasan Gürbüz -1930- Sarız.
Mehmet Eroğlu -1927- Sarız.
Nuri Kara -1321- Kızılpınar-Sarız.
Hüseyin Özkan -1930- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Mazı'ran**: Mazıkıran: Gürün, Pınarbaşı arasında bir dağ. **Gövdeli**: Pınarbaşı, Sarız, Gürün üçgeni içindeki dağ sırası.
3. **alaydan deynek atma**: Cirit oyununda topluluğun içinden deynek atma. **at oynağı**: At ile gezilen yer.
4. **berk**: Fazla, çok, sık. **atı dolanmış bayırı**: Şık Hamit vurulduğunda at, bayırı şöyle bir dolanıp geri cesedin başına geldiği söylenir.
5. **yozunan Halep'e indi**: O zamanlar Halep Osmanlılar'dadır. **yoz**: Süt vermeyen koyun.
6. **meşlek**: O zamanlar herkeste bulunmayan geniş kollu palto. **ölürkene**: Ölürken.
7. **varıncağız**: Varınca, vardığında.
8. **ilenger**: Lenger, bir çeşit yassı geniş kap.
10. **dengi ile gelir tütün**: Eskiden şimdiki gibi sigara fabrikaları yoktu, Tütün yaprak halinde kaçak olarak satılırdı. **dengi ile**: Yükle.
12. **azılı**: Azgın, gözü bir şeyden yılmayan. **atkı**: Herkese hesaplanıp bildirilen para miktarı, vergi, salma. **kütük**: Ana defter.
13. **üleş**: Leş, burada ceset.

51. AĞ GELİN'İN AĞIDI

Ağ Gelin onun lakabı, asıl adı Fadime'dir. O sıralar Sarız-Karayurt köyünde gelin olan Fadime aynı zamanda güzelliği ile de dikkatleri çekmektedir. Ara bozanlar nasıl yapmış, neylemişlerse söyleye söyleye Fadime'nin aklını çelmişler. Günlerden bir gün Hacı adında biri Fadime'yi kaçırır.

Ama beri taraftan kocası (Kara) Halit, olaya son derece üzülür. İntikam almak için hesaplar yapmaya başlar. Etrafın da kışkırtmasıyla, bir güz günü bulgur kaynatılırken, Yastı Pınar denilen yerde Ağ Gelin'i yakalar. Ağ Gelin'in yalvarmaları, karşı koymaları yarar sağlamaz, 17 yerinden kamalanarak öldürülür (1933).

SÖYLEYEN: (Hönük) Musa'nın anası, Ayşe Karı.

1. Şaşık Ağ Gelin'im şaşık
   Şaşık da Şefre'ye düşük
   Günü yakın Zala Dezze
   Ağ elleri sallar beşik

2. Yağ döksün de fistan koksun
   Bakan imrenir gözlere
   Yüzü kara itin kızı
   Ne diye gittin özlere

3. Kadanı alıyım bacı
   Bu acı ne şekil acı
   Gelin Telli'nin gelini
   Ne ağlıyon oğlum Hacı

4. Kıykam efeyi bağlar da
   Gören imrenir gözlere
   Yüzü kara itin kızı
   Ne diye gittin özlere

5. Yekin Ağ Fadimem yekin
   Şunu giy de şunu takın
   Emmin ayaklı edici
   Kalk gidek orada takın

6. Yenice Talas'tan geldim
Ağlamaya yok ki halim
On yedi kama yarası
Kele bu ne şekil ölüm

7. Sığdırmadılar buraya
Alır giderim oraya
Kurban oluyum oluyum
Ardındaki mor beliğe

8. Ben senin anan değilim
Vermem elimi elimi
Bir kuş bir çalıya düşer
Niye öldürttün gelini

9. Hacı'ya gelin getirdim
Kara Selin versin inek
Bozarım kardeş bozarım
Dokuz kapılı konağı

KAYNAK:
(Topal) Halil Ateş -1927- Oğlakkaya-Sarız.
Melek Özdemir -1945-Büyük Kabaktepe-Pınarbaşı.
Hüseyin Özkan -1930- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Şaşık**: Şaşmış, şaşırmış. **Şefre**: Şerife. **düşük**: Düşmüş. **dezze**: Teyze. **Zala**: Zeliha. **günü yakın**: Doğum için günü yakın, doğum yapacağı sıra.
2. **Yüzü kara itin kızı**: Kaçtığı için, kocasını bıraktığı için böyle söyleniyor. **özlere**: Köyün önünde, özde oluyor bu olay.
3. **ağlıyon**: Ağlıyorsun.
4. **kıykam**: Fesin hafif yana doğru eğik, fiyakalı giyilmesi.
5. **ayaklı**: Fesin altından alına takılan altınların (gazilerin) iki köşesinde bulunan takı. **edici**: Edecek.
6. **kele**: Bir hitap, ayol.
8. **Bir kuş bir çalıya düşer**: Ağ gelin'e sahip olamadığı, öldürttüğü için oğlu Hacı'ya sitem.

52. DELİ MOLLA'NIN AĞIDI

Deli Molla, Pınarbaşı- Dilciler köyünden. Birinci Dünya Savaşı'nda Yemen'de askerlik yapmıştı. Daha sonraları da bir kadın meselesinden mahkeme edilip asılmış.

SÖYLEYEN: Hanımı.

1. Aziziye'ye gidiciyim
   Keklik gibi seke seke
   Vuruldum kendire düştüm
   Ördek gibi baka baka

2. Anam d'ölsün, bacım d'ölsün
   Ben d'ölüyüm kınayınan
   Aziziye'yi gidiciyim
   Babamoğlu sunayınan

3. Yol üstünde kara çalı
   Eğme dalını dalını
   Anamın zorbaz Mollası
   Uzat kolunu kolunu

4. Tan kuşları öter m'ola
   Bacı yaran biter m'ola
   Şu Yemen'de sarı kardeş
   O yerimi tutar m'ola

5. Cenderme gitti döşümden
   Fes, yağlık düştü başımdan
   Beni d' içine attırır
   Mektup gelir kardeşimden

6. Dar ağacını dikmişler
   Ben oraya çıkıcıyım
   Geri durun cendermeler
   Sevdiğime bakıcıyım

KAYNAK:
(Apak) Fadime Aydoğdu -1327- Mollahüseyinler- Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Aziziye**: Pınarbaşı. **gidiciyim**: Gideceğim. **kendire düşmek**: Asılmak.
2. **d'**: de. **kınayınan-sunayınan**: kına ile, suna ile.
3. **zorbaz**: Güçlü, zoru yenen.
5. **cenderme**: Jandarma. **içine attırmak**: Mektubun içine yazdırmak.
6. **çıkıcıyım-bakıcıyım**: Çıkacağım-bakacağım.

53. MERYEM'İN AĞIDI

Padişahlık döneminden Cumhuriyet dönemine geciş Türk toplumu için önemli bir olay. Yeni dönemde birbiri ardına çıkarılan yeni yasalar, o arada kadın hakları ile ilgili yenilikler gerçekten çağdaş gelişmeler. Ne var ki, toplumsal değişmelere öyle kolay kolay ayak uydurulamadı, eski alışkanlıklar sürüp gitti.

Ağıda konu olan Meryem, Sarız'ın Esirik (Yaylacı) köyünden, yoksul bir aile kızı. Onu, istemediği bir erkekle evlendirirler. Meryem çaresizdir. Bir çıkış yolu bulamaz. Sonunda boynuna bir ip atıp ahırda asılır, ölür.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Yekin Ağ Meryem'im yekin
   Orağı koluna takın
   Sahipsizliğin yüzünden
   Duran ile biçer ekin

2. Kadanı alıyım Melek
   Bir kız sana çok muyudu
   Başın darda ise kızım
   Dezzelerin yok muyudu

3. Bura benim evim değil
   Gider kapımda dizlerim
   Ağ Meryem'im can verirken
   Ha göreyidi gözlerim

4. Sabahanan kalktımıdı
   Tan davulu vuruluyor
   Yumuldum yumuldum düştüm
   Cendermeler darılıyor

5. Ne mutlu kızım canına
   Cipler geliyor yanına
   Elin ahırında ölme
   Yakışmaz tülüm şanına

6. Kendiri boynuma taktım
   Anam görsem hallarımı
   Yanımı duvara çaldım
   Dişim kesti dillerimi

KAYNAK:
Durdu Göktaş -1332- Karayurt-Sarız.
Fadime Gürbüz -58 yaş- Sarız.

AÇIKLAMA:
2. **dezze**: Teyze.
4. **sabahanan**: Sabahleyin. **cenderme**: Jandarma.
5. **cip**: Jeep: Hükümet adamlarının arabalarla gelmesinden kendine bir onur payı çıkarıyor. O zaman taksi yerine jip vardı.

D) eşkiyalıkta ölenlerin ağıtları

54. HALİL AĞA'NIN OĞLU MEHMET AĞA'NIN AĞIDI

Ahmet Cevdet Paşa Maruzat'ında anlattığına göre 1865 iskanı olduğu zaman Avşar aşiretinin boybeyi Hacı Bey'di. Ağıtta konu edilen Mehmet Bey işte bu Hacı Bey'in torunudur. Mehmet Bey, o zamanlar Pınarbaşı ilçesinin Karamuklu köyünde otururdu.

Anlatılanlara göre, beylik döneminden yerleşik döneme geçilince kimse kimseye pek eskisi gibi saygı göstermez olmuş, beylerin halk üzerindeki ağırlığı azalmıştı. İşte bu sıralar, Mehmet Bey'in kız kardeşi eşkıyalar tarafından kaçırılmıştı. Kaçan kız ile eşkıyalar arasındaki söz getirip götürme işini de Mehmet Bey'in küçük hanımı yapmaktaydı. Mehmet Bey'in hanımı kızı getirip gece eşkıyalara teslim ederken eşkıyalar bu hanımı da alıp götürmüşlerdi.

Olup bitenleri sonradan öğrenen Mehmet Bey, bunu bir namus meselesi sayarak eşkıyalığa çıkmış. Hanımını ve kız kardeşini kaçıranların peşine takılmıştı. Derken iş yol kesip, kervan vurmaya kadar gider. Artık bundan sonra o yörede gece gündüz Mehmet Bey'in ağırlığı duyulur, onun adamları etrafa korku salar. O zamanlar adı Aziziye olan Pınarbaşı'ndan jandarmalar takibe çıkar. Halktan şikayet arttıkça jandarma takibi de sıklaşır. Yıllar süren kovalamaca, yıllar süren kervan soymalar...

Bu arada Mehmet Bey evine uğrar. Atını da çayırlığa bırakır, atın ipini evinin yanındaki sikkeye bağlar. Bunu o şekilde yapar ki, gece birileri tarafından basılırsa, arka kapıdan da, ön kapıdan da kaçsa kolayca ata atlayabilsin... Gece büyük hanımı ile yatmak üzereyken jandarmalar evi çevirir. Mehmet Bey hemen atına atlayıp kaçmak ister, bu arada silah sesleri çağırıp bağrışmalar. Tam bu sırada da Mehmet atının sikkesini çekip çıkarmak ister, ama bunu başaramaz ve jandarmalar tarafından vurulur.

Jandarmalar Mehmet Bey'in cesedini bir kıl palaza (çula) sarar. Belini de kırıp atın üzerine bir heybe gibi atarlar ve öylece Pınarbaşı'na götürürler.

Dini tören yapılması için, hükümet yetkilileri (kaymakam, savcı ve doktor) izin vermek istemez. Pınarbaşı'nda bulunan öteki Avşar beyleri de korkularından bir ses çıkaramazlar. Sonunda o sıralar Sivas'ta bulunan amcaoğlu Nuri Bey gelip hükümet yetkililerinden cenazeyi alır. Hatta ilgilileri bir hayli sıkıştırır. Çünkü Nuri Bey, yaman, yiğit bir beydi. O zamanlar herkes ondan çekinirdi.

SÖYLEYEN: Anası ve öteki kadınlar.

1. Çektim de sikke çıkmadı (*)
   Kırık kollarım kalkmadı
   Sultan martinimi getir
   Kardeş kardeşe bakmadı

2. Annacımız Kızılkaya
   Oğlan benzer doğan aya
   Akşam Tomarza'dan geldi
   Bakamadım doya doya

3. Halil A'nın Mehmetoğlu
   Belinde kılıcı zağlı
   Ell'atlıya benim demez
   Küçük cura anamoğlu

4. Sabahanan tan yüzüne
   Vurdum dizime dizime
   Türlü bohçalar bozdurur
   Öksüzler bakar gözüne

5. Al atının burnu göğde
   Düşmanına kurar bağda
   Böyle aslan gördünüz mü
   Hemi boz da, hemi beğde

6. Aldım yüzüme keteni
   Geldim utanı utanı
   Kim küstürmüş kim darıltmış
   Söyledemedim sultan'ı

7. Altında da ala atlar
   Sağ yanında altıpatlar
   Düşmüş tarlanın içine
   Kanını yalamış itler

8. Azziye'de emmim beyler
   Sezdirmez de uğrun ağlar
   Al at haykırıp çıkınca
   Zenzeleye gidik dağlar

9. Akşam Tomarza'dan geldim
   Baktım amma doyamadım
   Dilim, dişim kitlendi de
   "Kara Mansur" diyemedim

(*) Kemal Sadık Göğceli (Yaşar Kemal), bu dizeyi "Çektim de nalbant çıkmadı" biçiminde yazarak anlamsızlaştırmıştır.

10. Azziye'ye vardımıdı
Mızıkalar çalınıyor
Seni vuran Çerkezler'e
Binbaşılık veriliyor

11. At altımda alçak geldi
Sıyırma yoldu kolumu
Ana bana ar değil mi
Kıl palaz soydu belimi

12. Sabah oldu kalkmaz mısın
Tan yüzüne bakmaz mısın
Uyan Memmet sabah oldu
Ul' Allah'tan korkmaz mısın

13. Başında gülgülü yazma
Fermanlısın burda gezme
Kapıyı atlı çevirdi
Gafil durup kuşak çezme

14 Azziye'ye vardımıdı
Ballar gelir tabak tabak
Kırılasın Avşar Eli
Memmet gitti başı kabak

15. Umucular geld' oturdu
Davran sar' aslanım davran
Bin atına ılgar eyle
Gezbel'den aşıyor kervan

16. Çadır görülmez atlıdan
Kahvaltı verir tatlıdan
Düşmanlara yer yazmışlar
Sar' artlas, sade kutmudan

17. Yağmur yağar yaş altına
Kalem oynar kaş altına
Memmet Bey'e bir kız aldım
Her bakması beş altına

18. Erciyes'ten duman kalktı
Herkes harmanına koştu
Sabahanan tan yüzüne
Evimi başıma yıktı

19. Yıldırım gibi görünür
Yürüyünce yer yarılır
Söğüt gibi sallanır da
Kekili iki bölünür

20. Gören duyanı dillensin
Ala beşiğim sallansın
Kanlı salacam geliyor
Mustafa Bey'im atlansın

21. Al at, kır atın ayarı
Güne koymuşlar eyeri
Sağ yanından kurşun değmiş
Yoktur boynunun hayırı

22. Tan yüzüne tan yüzüne
Elimi vurdum dizime
Çadırda bohça bozulur
Yetimler bakar gözüne

23. Ilık ılık bir su akar
İçsem ciğerimi yakar
Memmet Bey'i öldürmüşler
Kardeşleri damdan bakar

24. Kahpe felek kul oluyum
Körpe oğlu var kucakta
Tüfeğimi aldım amma
Hamaylım kaldı bucakta

25. Biner atını yeldirir
Yelkesini yel kaldırır
Yiğitliğin şerefidir
Hem ölür, hemi öldürür

26. Al atının alnı sakar
Sakar da yıldıza bakar
Hotacı kullar oluyum
Meydanda ezdirir şeker

27. Sultan gelin kıyma kıyar
Ağ elleri soğan soyar
Hepimiz Araphasanlı
Hangimiz Memmet'e uyar

28. Sögüt gibi sallanıyor
Kekil iki parlanıyor
Kıl palaza sarmışlar da
Adam elden arlanıyor

29. Karlı dağların aşıdı
Yanıma aldım düşüdü
Hasan değil, Battal değil
Memmet oğlumun çeşidi

30. Derimevini kurdular
Kara çadırı derdiler
Sabahınan gün burnuna
Battal, Memmet'i vurdular

31. Altında atı yel gibi
Cebinde harçlık sel gibi
Umucuya altın verir
Altın yanında pul gibi

32. Akıll'oğlum, sürmel'oğlum
Sırtı başı sırmal' oğlum
Düşman kapıya gelince
Onun birin' vurmal' oğlum

33. Atladılar taştan taşa
Martin vermiş vali paşa
Hemi atar, hem öldürür
Yaşa aslan oğlum yaşa

34. Çuha yelek, işlik Şam'dan
Giyer de salınır efen
Kör ederim al at seni
Yıldıza değiyor kafan

35. Dibeğ'nizi dillendirrim
Bebenizi oynadırım
Söyle hey köpeyin kızı
Taş olsa da söyledirim

36. Eviniz yurdundan göçer
Deven oynayı oynayı
Memmet Beyim'i vurmuşlar
Tüfek kaynayı kaynayı

37. Maşlahın' çapraz vurur
Al at bir hoş hodul yürür
Umuculuğa bey kardeşim
Hil'at giydirir, at verir

38. Üç ay oldu kekil geldi
Anam saklayıp vermiyor
Acı ile bir dert oldum
Vallahi gözüm görmüyor

39. Ocakta kahve kavrulur
Dumanı göğe savrulur
Kuşlar tünekten uçmadan
Memmet anadan ayrılır

40. Değirmene diktim söğüt
Oba verse almam öğüt
Dört oğlanın bir içinde
Memmet'im bir çelen yiğit

41. Yekindim konağa vardım
Merdivenine dayandım
Ateş düştü yanıyorum
Konağım senden usandım

42. Gitti görünü görünü
Kolu sürünü sürünü
Dönüp de geri kişniyor
At da biliyor yerini.

KAYNAK:
Mehmet Uydaç -1326- Yalak (Yeşilkent)-Sarız.
Ahmet Şükrü Esen (P.N. Naili Boratav-R. Dor)-Anadolu Ağıtları.

AÇIKLAMA:
1. **sikke**: Atı bağlamak için yere çakılan ucu sivri demir. **martin**: Tek kurşun atabilen tüfek.
3. **zağlı**: Keskin, ucu sivri. **elli atlıya benim demek**: Meydan okumak. **cura**: Bir çeşit doğan kuşu. Doğan kuşunun, dişisi, erkeğine baz denir.
4. **sabahanan**: Sabahleyin.
5. **göğde**: Gökte. **bağda**: Çelme.
6. **keten**: Bir çeşit başörtüsü, ketenden yapıldığı için bu adla anılır.
7. **altıpat**: Toplu tabanca.
8. **Azziye**: Pınarbaşı ilçesi. **uğrun**: Gizli. **zenzele**: Zelzele. **gidik**: Gitmiş.
9. **Kara Mansur**: İhbarcı olacak.
10. **vardımıdı**: Vardıydım, vardım idi.
11. **sıyırma**: Dikenli bir bitki, deve dikeni. **kıl palaz**: Keçi kılından dokunan çul. Sergi ve çadır olarak da kullanılırdı, giyecek olarak da...
12. **ul'Allah**: Ulu Tanrı.
13. **gülgülü**: Gül renkli, kırmızı. **fermanlı**: Hakkında padişah buyrultusu olan. **kuşak çözmek**: Birisiyle cinsel ilişkiye başlamak. Söylenir ki Mehmet Bey o sıralar karısıyla yatmaktadır.
14. **Avşar Eli**: Avşar köyleri. **kırılasın**: Bir ilenme, sitem sözü. **başı kabak**: Başı açık. O sıralar Müslüman erkeklerinin başı çeşitli giyeceklerle örtülür. Hristiyan ve öteki dinden olan erkeklerin başı açık olurdu. O yüzden başı açıklık ayıp sayılırdı.

15. **umucu**: Muhtaç, dilenci. **ılgar**: Atın dörtnala koşması. **Gezbel**: Tomarza, Tufanbeyli arasında bir yer adı.
16. **sar'atlas**: Sarı atlas: Bir tarafı parlak ipekli kumaş. **kutnu**: Kutnu: İpekli karışık bir çeşit dokuma (o sıralar bunların her evde bulunmadığı bilinmeli).
19. **kekil**: Kakül.
20. **salaca**: Cenaze, tabut.
23. **damda bakmak**: Kardeşlerinin korktukları ima ediliyor. İçerden bakıyorlar, gelip yardımcı olmuyorlar, sitem.
24. **oluyum**: Olayım. **bucak**: Çayır.
26. **hotacı**: Alkışçı, güldürücü. **şeker ezdirmek**: O zamanlar ülkede şeker fabrikası yoktu. Yurt dışından getirilen "kelle şekerler" kırılarak yiyeceklere atılırdı.
27. **Araphasanlı**: Avşar'ın Araphasanlı oymağı.
29. **aşıt**: Dağların sarp yamacı. dağların geçit yeri. **düşüt**: Düşüp ölünen yer, mezar. **çeşit**: Özellikleri olam, iyisi.
30. **derimevi**: Büyük ev, bey evi, büyük çadır.
34. **çuha**: İnce ve sık dokunmuş yün kumaş. **efe**: Fes, festeki püskül.
35. **dibeğ'nizi**: Dibeğinizi. **köpeyin**: köpeğin: Bir azarlama sözü.
37. **maşlah**: maşlak: meşlek: Bir çeşit kolları geniş palto. **hodul-fodul**: Kendini beğenmiş, cakalı. **hil'at**: Kürk.
40. **oba**: el, başkaları. **çelen**: Uzun boylu ve yakışıklı.

55. KÖRÜNOĞLU'NUN AĞIDI

Kurtuluş Savaşı'nın sona erdiği, düşmanların yurttan temizlendiği sıralar, Anadolu asker kaçakları ve eşkıyalarla doluydu.

Körünoğlu Göksün'ün Çamurlu köyünden. Hali vakti yerinde, çevrede sayılan, sevilen birisi. Hanımı ise Pınarbaşı ilçesinin Melikgazi köyünden, orada bulunan Melikgazi Türbesinin bekçisinin kızı.

Günlerden bir gün Körünoğlu Mehmet, hanımı ile birlikte kayınpedereni görmeye gidiyor. Altlarında iki at, atların üzerinde içi ağzına kadar dolu heybeler. Tam ikindi üzeri, Sarız'ın Kemer-İncemağara köyleri arasında Düşüktaş denilen yerde önlerine eşkıyalar çıkıyor. Körünoğlu tedbirsiz davranıyor, atını ılgarlayıp geri dönüyor. Çünkü arkadan eşkıyalar; "Erkeksen kaçma" diye haykırıyorlar. Karısı ise ; "Sakın dönme, git, başını kurtar" diye yalvarıyor. Ama Körünoğlu geri dönüyor.

Eşkıyalar Körünoğlu'nu önce sol ayağının topuğundan vuruyorlar, silahı, bir yere, kendi bir yere düşüyor. Sonunda üzerine çullanıp onu kama ile öldürüyorlar. Karısını da, kıymetli eşyalarını da alıp kaçırıyorlar.

Körünoğlu kimilerine göre karısı için, kimilerine göre de parası için öldürüldü. Öldürenlerin kimlikleri ise bugün bile belli olmamıştır. Ağıtta adı geçen İncemağaralı Karaman ve arkadaşları sadece bir söylenti üzerine tutuklanmışlar, o sıralar bölgenin bağlı olduğu Sivas ilinin Görün ilçesindeki cezaevine konmuştu.

Yine o zamanlar eşkıyalık yapan, Çerkez Ethem'in kaçak adamlarından Çerkez Deli Ziya, suçlarından dolayı Pınaraşı'nda idama mahkum olmuştu. Söylentiye göre; darağacında Ziya'ya "son arzusu" sorulduğunda, "Körünoğlu'nun hanımını biz kaçırmıştık, onu Koçdağı'ndaki Kara Mağara'ya götürüp orada öldürdük" diye konuşmuş.

Jandarmalar söylenilen mağarayı bulmuşlar, bakmışlar ki, kadının kemikleri orada duruyor, bu kemiklerden öldürülenin Körünoğlu'nun karısı olduğuna kanaat getirmişler. Bunun üzerine de Gürün'de hapis yatan Karaman serbest bırakılmış.

SÖYLEYEN: Karısı ve öteki kadınlar.

1. Yaslan karlı dağlar yaslan
   Seslen sürmel'eşim seslen
   Yas yerine gidiyok da
   Altımızda arabistan

2. Kardeşlerim kardeşlerim
   Kana boyandı saçlarım
   Ayan olsun Körünoğlu
   Issız ahırda kışlarım

3. Silkinip ata binince
   Fes, püskül güzel olunca
   Ya kimlere baba desin
   Ağ bebeğim dillenince

4. İncemağra'nın deresi
   Yıkılıp viran kalası
   Bir kurşun sıkın da ölsün
   Zor olur kama yarası

5. Terkimizde bir top kutmu
   Ben kutmuyu nidiciyim
   Koyurun da beni Kürtler
   Ben anama gidiciyim

6. Kellesi taşın başında
   Saat düşmüş kordonuyla
   Bunu Gazi Paşa duysa
   Asker salar orduyunan

7. Dar ikindi vakit akşam
   Öldüm yalvarı yalvarı
   Şöyle döndüm baktımıdı
   Karaman giymiş şalvarı

8. Heybemiz dolu yemişten
   Atımız inmez inişten
   Buna Körünoğlu derler
   Tabakası var gümüşten

9. Bebeğim düştü terkimden
Alamadım ki korkumdan
Ayan olsun Körünoğlu
Atın boşandı örkünden

10. Hazi deli gönlüm hazi
Yüreğime düştü sızı
Ben bekçinin kızıyıdım
Annımdan aldılar gazi

11. Düşman karşımdan çıkınca
At üstünde imekledim
Ayan olsun sürmel' eşim
Yedi gün ahır bekledim

12. Altıma iskembi aldım
Hükümette böyl' ağlarım
Senin için sürmel' eşim
Sivas valisin' boylarım

13. Ben söylerim ben bellerim
Azziye'ye tel yollarım
Senin için sürmel' eşim
Yenge beşiği sallarım

14. Yaz gelir yaylaya konar
Güz gelir engine iner
Buna Körünoğlu derler
Arabistan ata biner

15. Kaç başını kurtar dedim
Döndü düşman sözüyünen
Daha başım bağlı eşim
Alnım bağlı gaziyinen

16. Kapımızın uğru avlu
İçinde küheylan bağlı
Sen' öldüren sürmel' eşim
Düşmanın Gengö'nun oğlu

17. Kara çizmesi ışılar
Kınaman beni komşular
Babam evine giderken
Düşmanlar bizi karşılar

18. Beliğimden tuttular da
Yürümedim imekledim
Senin için sürmel' eşim
Yedi gün ahır bekledim

19. Gelin ağlayın kızlar
Alnımız kara yazılı
Eğer aslımı sorarsan
Aslım da melikgazili.

KAYNAK:
Mehmet Veziroğlu -1328- Dayıoluk-Sarız
Hecer Kaya -1325- Akpınar-Pınarbaşı. Mehmet Eroğlu -1927- Sarız.
Rabiye Özkan -1329, Zala Özkan -1952- Karayurt-Sarız.
(Gö) Halil Demirci -1326- halevik (Çakılkaya)-Pınarbaşı.
Mehmet Uydaç -1326- Yalak (Yeşilkent)-Sarız.
Mustafa Yalçınkaya - 1948, Öğretmen, Aslanbeyli - Pınarbaşı

AÇIKLAMA:
1. **arabistan**: Arap atı denmek isteniyor.
2. **ıssız ahırda kışlamak**: Kaçırılınca ahırda saklamışlar.
4. **zor olur kama yarası**: Kama ile öldürüldüğü anımsatılıyor.
5. **kutmu**: kutnu: Bir çeşit dokuma. **koyurun da beni Kürtler**: Kaçıranlann içinde Kürtler'in de olduğu söylenmekteydi. **gidiciyim**: Gideceğim.
6. **Gazi Paşa**: M. Kemal.
8. **tabaka**: Tütün tabakası, sigara fabrikası kurulmadan önce tütün tabakada muhafaza edilirdi.
10. **annımdan**: Alnımdan.
11. **imeklemek**: Emeklemek.
12. **iskembi**: Sandalye, oturacak alçak tabure. **Sivas valisi**: O zamanlar bölge Sivas'a bağlıdır.
13. **Azziye**: Aziziye: Pınarbaşı. **yenge**: Kuma.
15. **sözüyünen-gaziyinen**: Sözü ile-gazi ile. **başı bağlı**: Kocasından ayrılmamış.
18. **yenge**: Kuma, kocanın öteki hanımı.

56. ZİYA BEY'İN AĞIDI

Avşar boy beylerinden Hacı Bey'in torunu olan Ziya Bey. Pınarbaşı'nın Sıradan (şimdi Oğuzlar) köyünde otururdu.

1946 yılında, Tomarza Zelhin beylerinden birisi, o zamanlar Saçlı köyünde oturan Ziya Bey'in amcası kızına dünür oluyor. Fakat kızın rızası olmadığından bu iş sonuçsuz kalıyor.

Bunun üzerine bazıları, "Canım zorla alın kaçırın" diye Zelhinliler'e akıl vermeye kalkınca, onlar da, "Asla olamaz, biz Ziya Bey'den korkarız" diyorlar. Bu arada da Ziya Bey'in bacıları, "siz ondan çekinmeyin Ziya Bey'i bize bırakın" diye güvence veriyorlar. Öte yandan bu olup bitenlerden, bu konuşmalardan Ziya Bey'in hiç haberi yoktur.

Bir akşam, evde kimsenin bulunmadığı sırada, Saçlı köyündeki Rıza Bey'in kızı Döndü'yü basıp kaçırıyorlar. Ama bu kaçırma işine kız bir hayli direniyor, gitmek istemiyor. Kız kaçırmada görevli olanlardan bir tanesi kurnazlık yapıyor, karanlıkta, "Ziya Bey, bak, kız gitmek istemiyor" diye yüksek sesle bağırıyor. "Ziye Bey" sözünü duyan kız direnmeyi bırakıp onlara teslim oluyor. Çünkü Ziya Bey'in yörede hem beylikten gelen, hem de kişisel olarak önemli ve belli bir ağırlığı vardır. Yukarıda da değinildiği gibi, Ziya Bey'in bunlardan hiç haberi yoktur.

Üç ay kadar sonra kız jandarmalar tarafından yakalanınca ifadesinde, "Beni kaçıranların içinde Ziya Bey de vardı" dedi. Böylece kız da işin aslını anlamamıştı.

Ziya Bey bu ifadeye son derece üzülür, kendisini karakola, mahkemeye çağırırlar gitmez. Böylece "kaçak" durumuna düşer. Jandarma, müfreze, takip... Derken bir gece, kış mevsiminde jandarmalar Sıradan köyündeki Ziya Bey'in evini çevirirler. Bu arada kız, Ziya Bey'le evlenir.

Ziye Bey ahır damının kapısından kaçarken, jandarmalar tarafından kafasının arkasından vurularak öldürülür.

SÖYLEYEN: Karısı Dudu Atabay ve Bacısı.

1. Sıradan'da Koca Bucak
   Kanlı asbap kucak kucak
   Kadan' allım bibileri
   Böyle m' olur batan ocak

2. Batın Sıradanlı batın
   Mal verin de alın satın
   Böyle gavur emmi m'olur
   Çocukları koydu yetim

3. Atı nalbatta nallanır
Kendi çarşıda sallanır
Bir kötü cenderme vurmuş
Adam düşmandan arlanır

4. Atını tavlaya bağlar
Orada da tımar eyler
Şöyle yiğidin gelini
Al kaldırır, kara bağlar

5. Sıradan atın oynağı
Kana bulanmış köyneği
Nasıl kıydın gavur dölü
Ziya'm elimin değneği

6. Kapıda kısır yüzdürür
Dudu yüzünü azdırır
Kardeşim sehilden gelmiş
Hizmetçiler at gezdirir

7. Ben söylerim türküsünü
Dudu bağlar terkisini
Cendermeler vurur deyi
Çekiyordum korkusunu

8. Güvercinler konar burca
Ziya'mı komuşlar uca
Su selası verdi m'ola
Ziya Bey'i yuyan hoca

9. Kır atın alır yarışı
Gelir yılışı yılışı
Kellesini oynatmışlar
Düşman gülüşü gülüşü

10. Davarının dölü düştü
Arısı oğul veriyor
Dorusu başlık serperek
Pazaröreh'den geliyor

11. Bizim dağlar aşıt aşıt
Takım giyer çeşit çeşit
Nasıl ağlamayım anam
Yanım mezer böğrüm düşüt

12. Koyun gelir sürüyünen
Dudu kurban Huruyünen
Ha hapise gireyidin
Cendermenin biriyinen

13. İnce Ziyam ince Ziyam
Yeni dağılacak yuvam
Bir ocağa sebep oldu
Rıza Bey'in bu kızları

KAYNAK:
Gelini Saniye Atabay -50 yaş- Sıradan-Pınarbaşı.
Mustafa Yalçınkaya - 1948, Öğretmen - Aslanbeyli - Pınarbaşı

AÇIKLAMA:
1. **bucak**: Çayır, çayırlık. **asbap**: Esvap, giysi. **bibi**: Hala.
3. **nalbat**: Nalbat. Köyde değil, özel olarak nalbantta nallatırdı.
6. **kısır yüzdürmek**: kısır, etli, kasaplık hayvanı yüzdürmek. Bu, zenginlik ve yiğitlik işaretiydi. **sehil**: Sahil, burada Çukurova. **at gezdirmek**: Yolculuktan gelen at, hemen bağlanmaz, biraz gezdirildikten sonra bağlanırdı, bunu da hizmetçiler yapardı.

57. DELİLEROĞLU ÇOLAK'IN AĞIDI

Kurtuluş Savaşı yıllarında dağlar eşkıya ve asker kaçaklarıyla doluydu. O zamanlar, yalnız Pınarbaşı-Kozan arasında yüz, yüz elli eşkıya grubu vardı.

8-10 kişilik eşkıya grubuyla Çolak da bunlardan biriydi. Çolak, Avşarlar'ın Deliler oymağından olduğu için kendisine Delileroğlu Çolak denmişti. Halk "Delleroğlu" biçiminde söyler. Aslında Pınarbaşı'nın Kılıçkışla köyünden olduğu halde Kozan'ın Anavarza köyüne yerleşmişti.

Cumhuriyet kurulduktan sonra devlet bu eşkıyalara "teslim ol" çağrısı yaptı. Hatta bunlardan bir kısmını yakalatarak Diyarbakır'a sürgüne göndermişti.

Ama eşkiya Çolak bu çağrıya uymadı. 1932-1933 yıllarında devlet güçleri Çolak'ı Kılıçkışla köyünde bir evde kıstırdılar. Kendisine Kayseri valisinin geldiğini, teslim olması gerektiğini söylediler.

Anlatılanlara göre Çolak bunlara inanmaz ve:

- "Vali olduğunu nereden bileyim? Şapkasını gösterin de anlayayım"der.

O zamanlar fötr şapka yalnız Kayseri valisinde vardır. Çolak'ı inandırmak için, valinin şapkası bir öküzün boynuzuna bağlanıp Eşkıya Çolak'a doğru sürülür. Fakat Çolak derhal öküzü vurup öldürür. Bu arada ev sahibini de vurur.

Kimilerine göre ise bu şapkayı bir adama giydirip onu ileri sürerler. Bundan sonra vali, evin üzerindeki otu yaktırarak evi ateşe verdirir. Damın üzeri ateşler içinde yanarken Çolak ve arkadaşları yamçılarını ıslatıp yangından kaçar ve kurtulurlar. Hatta Çolak, kurşun menzilinden çıktıktan sonra dönüp valiye okkalı bir küfür de savurur. O sıralar Kayseri valisi Nazmi Toker'di.

O arada Eşkıya Çolak'ın en yakın arkadaşı Gökçek İsmail'di. Devlet Gökçek İsmail için de sürgün emri çıkarmıştı. Günlerden bir gün, işte bu Gökçek İsmail'in kardeşi, Katil Ahmet ve Nurvanalı İmdat Çavuş Kayseri valisinin makamına çıkarlar:

- "Biz eşkıya Çolak'ı vurdurursak tüm arkadaşlarımızla birlikte bizi affeder misiniz?" derler. Vali "evet" der ve yeminler edilir...

Bundan sonra, plan gereğince, Tomarza'nın Karacaören yaylasında arkadaşları tarafından Çolak'a bir ziyafet verilir. Yenilir, içilir. Tüm yanında olanlar Çolak'ın samimi arkadaşları oldukları için onlardan kuşkulanılmaz.

Yemekten sonra herkes uykuya döleşince Gökçek İsmail'le kardeşi, Çolak'ı silahla öldürür, arkasından arkadaşlarını da öldürürler. Kordonlu saatini ve öteki eşyalarını da alırlar. Sonrası, hükümete haber uçar, jandarmalar ve doktor muayeneleri...

SÖYLEYEN: Anası ve Katil Ahmet'in anası.

1. Karacaören'in başında
Silahım kaldı taşında
Gökçek bize plan etti
Yeğenlerim sağ paşinde

2. Biri okur, biri yazar
İnce Hacım kızdan güzel
Çolak'a usta diyorlar
Uçan kuştan hile sezer

3. Ne kötüsün bire Gökçek
Siper oturdun çalıya
Doncak, köynekçek olduk da
Resim çektirdik valiye

4. Kardeş gibi geziyorduk
Adam kardeşe kıyar mı
Yoklu musun itin dölü
Adam elbise soyar mı

5. Çanakpınar'a gelir de
Haymaya bağlar atını
Kol açık, dirseğim açık
Böyle büyüttüm yetimi

6. Çolak deyip gelip geçme
Her pınardan bir su içme
İşte bura meydan yeri
Kaçma valiciğim kaçma

7. Kağnıyınan getirdiler
Teker çaldı kollarını
Kekil iki yargalandı
Anam görsen hallarını

8. Çolak'a usta derlerdi
Hiç iş geçmemiş başındam
Sol böğrüne yat İrbehem
Ateş et siper taşından

9. Kara Hacı'nın kekili
Cebinde mendil sokulu
Azziye' ye varıncağız
Müstantik vermiş akılı

10. Siz Çolak'ı biliniz mi
Üç kor bağlardı fişeği
Öldürmüşler sıra sıra
Üçü de Kozan uşağı

11. Azziye'ye varıncağız
Tepe mahalle (ye) koymuşlar
Katil Memmet'i bilirik
Çolak hangisi demişler

12. Zor olur kardeş acısı
Yalımı yakar bacısın
Hepiniz uykuya yatman
Bekçi kon küçük Hacısın

13. Katil Ahmet çetebaşı
Yukardan dürbünle bakar
Kimi tabancamı almış
Kimi saatımı takar

14. Koç boğazlamış yemişler
Yatak, uyuyak demişler
Gavurumuş gavur dölü
Oğluma nasıl kıymışlar

15. Akşam değirmenden geldim
Oturup da kalka kalka
Oğlum' elimden aldılar
Şu gözlerim baka baka

16. Ayağımız yalın kaldı
Atı bağladık çalıya
Köynekçek Zelhin'e indik
İresmi durduk valiya

17. Ahmet vuruldu deyince
Bir kalktım da bir oturdum
Gavur musun gavur dölü
Seni sırtımda götürdüm

18. Saykı bir yangından kaçtık
Gece Gezbel'ini geçtik
Karacaören'in başında
Orda bir plana düştük

19. Daha akılmdan çıkmıyor
Tüfeği astığım çalı
Gökçek beni heyl' öldürür
Üstüme gelemez vali

KAYNAK:
Fatına Kılıç (Kara) -1326- Yalak (Yeşilkent)-Sarız.
(Âşık) Mehmet Kurnaz -1935- Emiruşağı-Tomazra.
Hasan Gürbüz-Sarız -1930- Sarız.
Cemal Karslı -1934- Çördüklü-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
3. Çolak öldürüldükten sonra katiller elbisesini soyuyor, vali de onu bu biçimde gördüğünden böyle söylüyor.
4. **yoklu**: Fakir.
5. **çanakpınar**: Tomarza'nın bir köyü. **hayma**: Ot vurmak için yere dikilen çatallı ağaç-ağaçlar.
6. Bu dörtlükte anlatılan, öyküsünde de anlatıldı.
7. **Kollarının tekerin çalması**: Kağnıya yükletilen cesedin, buraya sığmayıp, kağnı tekerine kollarının değmesi, çalması olarak belirtilmiş. **kekil**: Kakül.
8. **İrbehem**: İbrahim.
9. **müstantik**: Sorgu yargıcı. **Azziye**: Aziziye-Pınarbaşı.
10. **biliniz mi**: Bilir misiniz. **Kor**: Sıra, dizi.
11. **varıncağız**: Varınca. **bilirik**: Biliriz.
12. **yalım**: Alev, yangı. **yatman**: Yatmayın. **kon**: Koyun.
14. **yatak**, uyuyak: yatalım, uyuyalım.
16. **Zelhin**: Tomarza'nın köyü. **İresmi**: Resmi.
19. Ağadın öyküsünde anlatıldı.

58. GÖKÇEK İSMAİL'İN AĞIDI

Bir önceki ağıtta adı geçen Gökçek İsmail, yıllarca arkadaşlık ettiği Çolak'ın öldürülmesinde kendisini birinci derecede suçlu bulur. Aylar geçtikçe bu olay içine dert olur, büyük pişmanlık duyar.

Derler ki, bir yıl kadar sonra Gökçek İsmail de öldü. Kimileri bunun delirerek öldüğünü belirtmişlerdir.

SÖYLEYEN: Hanımı Elif.

1. Ayağında Frenk çizme
   Dağlarda yalınız gezme
   Vali tokaya varıyor
   Aslan irengini bozma

2. Hamza bana hiç darılma
   Kaynar kazan kapak tutmaz
   Mavizeri tak dalına
   Ünl' eşkiya evde yatmaz

3. Kadan allım asker ağa
   Yıkıldı ardımın dağa
   Beşli'yi ele alınca
   Hep sakınır bozu, beği

4. Kadan allım İmdat Çavuş
   Ha evine uğra, savuş
   Gelenlere hizmet eder
   Kara bıyık yılış yılış

5. Kaldırdılar sobasını
   Dağıttılar obasını
   Üstünüz' atar çıkarım
   Salman, kızın babasını

6. Aleme horsa koyardı
   Şu silahın havasına
   Elden evvel göç yükletti
   Aydınlı'nın devesine

7. Suyu soğuk büyük yurdu
   Yeni kalınlaştı derdi
   Yekin sar' aslanım yekin
   Düşmanların havıl kurdu

KAYNAK:
Fatma Kılıç (Kara) -1326- Yalak (Yeşilkent)-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Frenk**: Fransız, Avrupalı. **yalınız**: Yalnız. **toka**: Tokalaşma, el sıkma. **irenk**: Renk.
2. **kaynar kazan kapak tutmaz**: Kaynar kazanın kapak tutmaması: Kanı kaynayanın, alışkanın ögüt dinlememesi, her engele karşı bildiğini yapması. **mavizer**: Mavzer, **Ünl' eşkiya**: Ünlü eşkiya.
3. **dağa**: Dağı. **beşli**: Beş mermi atan silah. **boz adam**: Halk. **beğ**: Bey.
4. **yılış yılış etmek**: Tebessüm etmek.
5. **oba**: El. **salman**: Salmayın, göndermeyin.
6. **horsa koymak**: Fors'tan saygınlik, kafa tutmak. **Aydınlı**: Yörük.
7. **kalınlaşmak**: Artmak, çoğalmak. **havıl**: Cirit, eğlence, tuzak.

59. ÇÖLLO'NUN AĞIDI ve DESTANI

Halk arasında Cello ya da Çello diye söylenirse de, daha çok çöllo biçimi yaygındır.

Çöllo kimilerine göre Sarız'ın İncedere köyünden, kimilerin göre de Pınarbaşı'nın Kadılı köyünden olup asıl adı İsmail'dir. Çöllo genç yaşta bir ağanın yanında, çobanlık yapıyor fakat ağa ücretini vermeyince eşeğini satıp bir toplu tabanca alıyor. Bundan sonra da eşkıyalığa başlıyor.

Çöllo'nun eşkıyalığı yirmi yıl kadar sürer. Bu süre içerisinde Kayseri ve çevresindeki zenginleri soyar. Elde ettiği malları ve paraları yoksullara dağıtır. Böylece halk arasında saygınlığı artar. Özellikle Kayseri ve Talas'ta oturan Ermeni ve Rum ailelerin takılarını alır, bu arada Kayseri zenginlerinin de takılarını almaya kalkınca, Kayserili zenginler onu hükümete şikayet eder. Takibe çıkan jandarmalar Çöllo'yu yakalayamazlar.

O sırada Kayseri, Ankara iline bağlı bir sancak merkezidir. Çöllo bir gün, arkadaşı Gücük Hasan'la birlikte Kayseri'den Ankara'ya gitmekte olan posta arabasını Boğazköy çıkışında soyar. Bunu İstanbul'daki padişah duyunca çok kızar ve Çöllo'nun üzerine sivil giyimli zabitler (subaylar) gönderir. Bu zabitlerden biri Çöllo'yu Tomarza civarında vurur, öldürür.

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Aşiret elinden kendisi Avşar
   Görenler Çöllo'nun işine şaşar
   Nedir Çöllo da tuttuğun işler
   Avşar'ın aslanı sen misin Çöllo

2. İlikli heybeyi terkiye astı
   Papazın kızının saçını kesti
   Gücük Hasan'la Yozgat'ı bastı
   Tanımaz bir canı, bir adam Çöllo

3. Çöllo'nun meskeni fakirin yurdu
   Fakir fukaraya ihsanı vardı
   Ermeni'den aldı yoksula verdi
   Kutmunun, kumaşın harmanı Çöllo

4. Kayseri yurduna bir cenk kuruldu
Cem oldu ahali orda derildi
Ağzıaçık'ta dört zaptiye vuruldu
Görenler seyretsin al kanı Çöllo

5. Erciyes dağını kantar mı tartar
Tartarım diyenin belası artar
Gel Çöllo şimdicik yakayı kurtar
Fakirin atası sen misin Çöllo

6. Talas'ın yolunda kesilen saçlar
Saçı kesilenler nizaha başlar
Nedir Çöllo'da yaptığın işler
Fukara babası sen misin Çöllo

7. Kızlar altın takmaz oldu saçına
Senin ünün gitti Çin'e, Meçin'e
Gazeteler gitti Moskof içine
Titrettin Frengistan'ı Çöllo

8. Aynalı martinin parlar kucakta
Gümüşlü cezvesi kaynar ocakta
Yüce dağ başında, sarı sıcakta
Göresin mi geldi elini Çöllo

9. Senin için kitlendi bu kadar merkez
Korkunu çekiyor her yerde herkes
Tekgöz'de vurduğun beş tane Çerkez
Tavuk mu zannettin insanı Çöllo

10. Postayı vurmakla sen çok yanıldın
Dua edenlerden inkizar aldın
Dokuz yüz lirayı yekten de aldın
Darlığına noksan kaldı mı Çöllo

11. Kavgaya girince koç gibi yürür
Martini, dürbünü cihanı görür
Zenginden alır da züğürde verir
Fukara babası sen misin Çöllo

12. Bilmem deli misin bilmem serseri
Tam öğleyen basılır mı Kayseri
Peşinde dolanıyor beş bin süvari
Dünyanın sultanı sen misin Çöllo

13. Bir aslan türemiş Avşar elinde
Bal akıyor dudağında, dilinde
Iras geldim Kayseri'nin yolunda
Tanrı'nın aslanı sen misin Çöllo

14. Kıl namazını da Hakkına yalvar
Yardımcın olsun cihanı server
İngiliz, Fransız, kör moskof derler
Onlar da hayfını çekiyor Çöllo

15. Sağ yanında Hasan, solunda Eyvaz
Uykusun' uyumaz Kayseri, Sivas
Çıkmış yücesine ediyor avaz
Tanrı'nın aslanı sen misin Çöllo

16. Çöllo'yu dersen de bir Hakkın kulu
Ağca Kayalıoğlu Zarbın' gördü
Önünde yürüdü bir bölük ordu
Paşalara kurşun atıyor Çöllo

17. Yatmazdı gecede gezerdi karda
Gene ahaliyi koymaz zararda
Avidik derede, Müzekkere'de
Orta yere dikti cidayı Çöllo

18. Âşık Abdurrahman mekanın nere
Sürmeli Traş da kaşları kara
Atından ileri diz' gelir yere
Haksızlara cıda atıyor Çöllo

KAYNAK :
Mustafa Gürbüz -1335- Sarız.
Ali Yakut -1937- Karamanlı Pınarbaşı.
Hüseyin Dönmez -1903- Cıllavuk (Mimarsinan)-Kayseri.
Mustafa Yalçınkaya - 1948 - Öğretmen - Aslanbeyli - Pınarbaşı.

60. İBRAHİM BEY'İN AĞIDI

Pınarbaşı-Karamuklu beylerinden Battal Bey'in oğludur. Kurtuluş Savaşı sırasında Hacın'da (Saimbeyli'de) çetebaşıdır. Yüzbaşısı kendisini çok seviyor, o yüzden izine gelirken kendi atını İbrahim Bey'e veriyor. Köyde izinli iken bu atı çaldırıyor. Beri yandan da yüzbaşısından utandığı için geri askerliğe dönemiyor. Bu arada da sıkıntısından köyden birisini vuruyor. Karakol, jandarma, müfreze, takip... Derken eşkıya oluyor.

Bir gün müfreze köyü basıyor. Derhal İbrahim Bey'in evi Jandarmalar tarafından çevriliyor. O sıralar İbrahim Bey hanımı ile evde yatmaktadır. Jandarmanın evi çevirdiğini anlayınca gecenin karanlığından yararlanarak atına atlayıp kaçmak istiyor. Çatışma sabaha kadar sürüyor, nihayet şafakla birlikte İbrahim Bey atına atlayıp kaçmak isterken Abdülkadir adlı bir yüzbaşı ile karşı karşıya geliyor. Jandarmaların da yardımı ile yüzbaşı Abdülkadir, İbrahim Bey'dan aldığı tüfekle onu vurup öldürüyor. Cesedi bir kağnı ile Pınarbaş'na götürülüyor.

SÖYLEYEN: Ağıtçı Güllü Hanım, Çanakpınar-Pınarbaşı.

1. Aslantaş'ın koyağına
   Çizme giyer ayağına
   Kaymakamdan ne olur ki
   Vali gelir ayağına

2. Kara kekil yıldır yıldır
   Sis'ten çıktıyıdım bıldır
   Kötü müsün beyin oğlu
   Yat sipere birin' öldür

3. İbrahim Bey diyorkene
   Hatırını sayarkene
   Kar'aslan'ı öldürdüler
   Tan yıldızı doğarkene

4. Bir de oğlu, bir de kızı
   Beyler istemiyor bizi
   Ta Sivas'a bir tel vurmuş
   Kör olsun Asker'in gözü

5. Turna Bacı, Sırma Bacı
Doru kişner acı acı
Müdafasız öldürdüler
Hayfın' alsın Çerkez, Hacı

6. Üç katar fişek bağlanır
Kadimi bizde eğlenir
Kanlı kıtallı yaşında
Kazada ünü söylenir

7. Aslantaş'a göçü konar
Karakol üstüne döner
Şehit benim atamoğlu
Mezerinde çıra yanar

8. Arzu azığımı etsin
Adana'ya gidiciyim
Doru'nun gemini vurun
Meydan kavgas' ediciyim

9. Bibi senden kız istiyor
Dolanır Pazaröreni'e
Zala'yı kurban ederim
Kekilinin bir teline

10. Haymanın altında yatar
Dolaş kara vezir dolaş
Senin bacılığın batsın
Kağnıyınan gitti üleş

11. Azziye'ye varmayınan
Geçer miyim bebeğimden
Dizimde ölmedi Sırma
Kurşun değdi göbeğinden

12. Durucun mu çıkıcın mı
Ocağımı yakıcın mı
Allah ırızası için
Yetimlere bakıcın mı

13. Serin ağla Hatın Bacı
At kişniyor acı acı
Öldüğümü aramıyom
Hayfım alsın Çerkez, Hacı

14. Konağını siper al da
Çıkma kardeşim dışarı
Gemlemiş kapıya çıkmış
Bindirmez Doru haşarı

15. Çanakpınar'da eğlenir
Üç katar fişek bağlanır
Böyle ünlü deli çete
Ünü kazada söylenir

16. Aziziye'de duyunca
Kaymakam vurdu dizine
Yara biter, yangı söner
Ne deyim Kürt'ün kızına

17. Bir oğlu var, kırklı kızı
Beyler ısmarlamış bizi
Konağımı çevirdiler
Doğarkene tan yıldızı

18. Konağamı çevirdiler
Atıma biner kaçarım
Bu yıl sehile inince
Yozu tokludan seçerim

19. Kadanı alıyım Sırma
Ben yüzünde sıra sıra
Şimdi at oynadır gelir
Kır Mehmet'in oğlu Kara

20. Hemi okur, hemi yazar
At üstünde serbest gezer
Kurnaz idi emmimoğlu
Uçan kuştan hile sezer

KAYNAK:
Dudu Atabay -1323- Sıradan-Pınarbaşı.
A. Şükrü Esen (P.N. Boratav-R. Dor- Anadolu Ağıtları).

AÇIKLAMA:

1. **Aslantaş**: Karamuklu Çanakpınar Yaylası. **koyak**: Dağlar, tepeler arasındaki düzlük.
2. **kekil**: Kakül. **yıldır yıldır**: Parıl parıl. **Sis**: Kozan.
3. **diyorkene - sayarkene - doğarkene**: Derken - Diyorken - sayarken, doğarken.
4. **tel vurmak**: Tel çekmek. **Asker**: Emiruşağından biri. Şikayetçi.
5. **Turna Bacı**: Amca kızı. **sırma**: Analığı. **hayf**: İntikam. **çerkez-Hacı**: Akrabaları.
6. **katar**: Sıra, dizi. **Kadimi**: Eskiden beri, her zaman.
7. **mezarında çıra yanmak**: Halk arasında bazı mezarlardan ışık geldiği söylenir. Bu durum iyiye yorumlanır.
8. **azık**: Yolculukta ya da başka amaçla hazırlanmış yiyecek. **gidiciyim**: Gideceğim. **kavgas'**: Kavgası. **ediciyim**: Edeceğim.
9. **bibi**: Hala.
10. **hayma**: Ot vurmak için dikilen çatallı direkler. **üleş**: Leş, burda ceset. **kağnıyınan**: Kağnı ile.
11. **Azziye**: Aziziye: Pınarbaşı. **varmayınan**: Varma ile, varmayla. **çıkmak**: Başka bir kocaya varmak. **yakıcın mı**: Yakacak mısın. **ocak yakmak**: Soyunu sürdürmek, evine sahip olmak. **ırıza**: Rıza.

13-14. **serin ağlamak**: Taşkın ağlamanın karşıtı. **aramıyom**: Aramıyorum.

15. **çanakpınar**: Tomarza'nın köyü.
16. **deyim**: diyeyim.
17. **Kırklı**: Kırk günü dolmamış, bebek. **doğarkene**: Doğarken.
18. **sehil**: Sahil, Çukurova. **toklu**: Bir yaşını bulmuş kuzu. **yoz**: Kısır koyun.
20. **kurnazıdı**: Kurnazdı, kurnaz idi.

61. PAZARÖRENLİ HASAN BEY'İN AĞIDI

Hasan Bey, "Yüz Ellilikler" den Gedik Ahmet'in (Yıldırım) babasıdır diye söylenir. O zamanlar Osmanlı dönemi... Bir yığın haksızlık yolsuzluk eksik olmazdı. Hasan Bey de nedeni bilinmeyen bir olaydan dolayı dağa çıkmış, eşkıya olmuştu. Devlet güçleri peşine takıldı, sonunda vurularak öldürüldü.

SÖYLEYEN: Ağıtçı Güllü Hanım-Çanakpınar.

1. Kestiler yayla yolunu
   Söktüler kırın nalını
   Beş katar fişek doldurur
   Hasan Bey'imin belini

2. İzci Veli sürer izi
   Kırık Hasan Bey'in dizi
   Yat sipere kalkma Gazi
   Ahmet Bey öldürür sizi

3. Emmin kırını vurdurmuş
   Üsünden keçe aldırır
   Aşk olsun iki çeteye
   Askeri köye doldurur

4. Yağlı çizmesi dizinde
   Aynalı dürbün gözünde
   Hasan Bey'im harbediyor
   Karagedik'in yüzünde

5. Ahmet Bey'im çetebaşı
   Papağa karışmış kaşı
   Karıları siper alma
   Meydana çık Kürt Yüzbaşı

6. Mor Memmet'im Mor Memmet'im
   Kurşun değdi zor Memmet'im
   Köyümüzü atlı bastı
   Bak dürbünü gör Memmet'im

7. Beyim çetelik ediyor
Döşünde altın saati
Ankara'dan emir gelmiş
Ya kellesi, ya meyiti

KAYNAK:
Dudu Atabay -1323- Sıradan-Pınarbaşı.
P. N. Boratav-R. Dor- Anadolu Ağıtları.

AÇIKLAMA:
1. **Kır**: At, **katar**: dizi, sıra.
3. **askeri köye doldurma**: Askerî birliklerin köyü basmasını, Hasan Bey'in onlarla vuruşmasını yigitlik sayıyor.
5. **papak**: Filikten örülen baş giysisi, kalpak.
7. **meyit**: Mevta, ceset.

62. DELİ ÖMER'İN AĞIDI

Sarız'ın Yalak (Yeşilkent) kasabasından Deli Ömer, aynı köyden Alişir'in arkadaşıdır. Sonraları kadın meselesinden araları açılır. Deli Ömer, Alişir'i vurmak için dağa çıkar ve eşkiya olur.

En yakın arkadaşı Kürt Ali ile Çörekdere köyü yaylasında bulunduğu sırada, bu köyden Abdurrahman adlı bir adamın kızını görür ve ona âşık olur. Ama Abdurrahman kızını Ömer'e vermek istemez, Omer ise diretir. Böylece iş sarpa sarınca, Abdurrahman akrabalarıyla bir plan kurar:

Deli Ömer'i çağırıp kızı vereceklerini söylerler. Bunun üzerine Ömer, arkadaşı Kürt Ali'yi de yanına alarak Abdurrahman'ın evine gider. Evde gece yarısına kadar yenilir, içilir, konuşulur. Tam bu sırada evde gizlenen Abdurrahman'ın adamları baltalarla saldırarak Deli Ömer'i öldürür. Kürt Ali'yi de bağlarlar, ama olaya tanık olur korkusuyla sonra onu da öldürürler.

O sıralar Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlama hazırlıkları yapılmaktaydı.

SÖYLEYEN: Okkalı'nın kızı Ferik Zala ve anası.

1. Sabahanan sabahanan
   Kayfe gelir tabağanan
   Ömer bacıların kurban
   Kucağında bebeğinen

2. Ne topracık elemişim
   Ne beleğe belemişim
   Ömer ışkıya olsun deyi
   Devre dilek dilemişim

3. Ömer benzer doğan aya
   Martinin' dayamış taşa
   Tevirinen öldürmüşler
   Sen' öldürmek diye diye

4. Paltayınan adam' ölür
   Seni tutsun kara dertler
   Ben Ali'ye güveniyom
   Hayfını alıcı Kürtler

5. Vili tel yeğenim vili
Kekil girebolu teli
Ana ben' öldürtme demiş
Akkız'a yalvarmış Ali

6. Ne ağlıyon kele Zala
Ellaham bacısı olun
Binboğa çok serin olur
Poçuyu boyununa dola

7. Ne fazla ağlıyon Emiş
Ellaham bacısı olun
Tevirinen öldürmüşler
Kamasının ucu gümüş

8. Burda ışkıya eğlenmez
İn Yalak'ın döleğine
Öleneç' aklımdan çıkmaz
Palt' oturmuş küreğine

9. Oğlum Koçdağına gitmiş
Orada almış ününü
Ar değli mi İnc' Ömer'im
Soymuşlar zabit donunu

10. Kapıya bayrak diker de
İçerde dövdürrüm davul
Bu yanına kalır m'ola
Cin Durdu dediği gavur

11. Sağ yanında altıpatlar
Sol yanında kama saklar
Öldüğünü duydu m'ola
Ömer'in yoldaşı Kürtler

12. Aplak İnc' Ömer'im aplak
Poşu bağlar yaprak yaprak
Enli döşe, çatık kaşa
Gönendi mi kara toprak

13. Yalak'ın arkası kaya
Oradan bakarlar aya
Oğlum kivrasına gitmiş
Gezememiş doya doya

14. Şu da Ömer'in bacısı
Ağlar yolunu yolunu
Bir korkum var diyemiyom:
Alişir alır gelini

15. Işkıyalar dağa çıktı
Ömer silahını doldur
Düşmanın Kara Halil değil
Vur da Alişir'i öldür

16. Hele kekile kekile
Kekil yüzüne döküle
Öldürmüş adını vurmuş
Evin başına yıkıla

17. Odaya buyur etmişler
Altına döşek atmışlar
Ocağa kayfe sürmüşler
Boynuna palta vurmuşlar

18. Haymanın altına atmışlar
Üstüne palaz örtmüşler
Gavurumuş gavur düşman
Paltayla kıyma etmişler

19. Emeklerim emeklerim
Yürüyemez imeklerim
Kapıları açık kor da
Ömer yolunu beklerim

20. Gezdiğin dağları gördüm
Ağlayı ağlayı öldüm
Hiç bir şeyin bulamayıp
Kanlı kekiline döndüm

KAYNAK:
Dudu Koç, 1938, Çörekdere-Sarız.
Ziyadoğlu Tatlı Mustafa Doğan, 1929, Yalak (Yeşilkent) Sarız.

AÇIKLAMA:

1. **sabahanan**: Sabahleyin. **kayfe**: Kahve. **tabağanan**: Tabak ile.
2. **ışkıya**: Eşkıya. **devre**: Ters.
3. **martin**: Tek kurşun atan tüfek. **tevir**: Hile, al. **öldürmek**: Öldürmeyiz. **sen'**: Seni.
4. **paltayınan**: Balta ile. **güveniyom**: Güveniyorum. **hayf**: Öç.
5. **vili**: Yazık, eyvah, vah vah. **kekil**: Kakül. **girebolu**: Üzüm salkımı gibi fakat ondan küçük, meyvalı bir ağaç. **ben'**: Beni.
6. **ellaham**: Alaha malum, her halde, sanıyorum. **poçu**: Poşu.
7. **ağlıyon**: Ağlıyorsun. **olun**: Olursun.
8. **öleneç'**: Öleneçe, ölene değin. **palt'**: Balta.
9. **İnç' ömer**: İnce Ömer. **zabit**: Subay. **don**: Elbise, giysi.
10. **dövdürrüm**: Dövdürürüm.
11. **altıpat**: Altı kurşun alan-atan toplu tabanca.
12. **aplak**: Yuvarlak, dolgun yüz için böyle denir.
13. **kivra**: Kirve, dost, arkadaş.
14. **yolunmak**: Saçını, yüzünü yolarak ağlamak.
15. Ömer'in, Alişir sanarak yanlışlıkla, Alişir'in ağabeye Kara Halil'e silah sıkması anlatılmak isteniyor.
16. Deli Ömer'i öldürenler, o günlerde doğan bir çocuğa "Ömer" adını koymuşlar, bunu anlatmak istemiş.
18. **palaz**: Keçi tüyünden dokunan çul, sergi.
19. **kor**: Koyar, bırakır.

63. KEKEÇ MUHİTTİN'İN AĞIDI

1950 - 1960 Yılları Sarız yöresi için kıtlık ve yokluk yıllarıdır. O tarihlerde çalışmak için başka yerlere gitme olanağı oldukça kısıtlıydı. Bölgede çalışma hayatı eski sistemle sürüyor, karasaban, kağnı... Nihayet geleneksel hayvancılık.

Kapalı ekonomi, kapalı kültür... İşsizliğin doğurduğu geçim sıkıntısı... O yıllarda sayıları da, kimlikleri de yöneticilerce bilinen bazı gruplar türemişti. Bunlar, canlı hayvan çalma, adam soyma, tehditle para alma gibi eylemler içindeydiler. İşin ilginç yanı, yukarıda da belirtildiği gibi yöredeki devletin görevlileri bunları bilir, gerekirse evlerinde konuk eder, hatta destek verirdi. Bu ağıdın, özellikle de üçüncü bölümünde görüldüğü gibi yöneticiler bunlarla yakın ilişki içindeydiler.

Bu grupların içinde Kekeç Muhittin, toplumda oturmasını, kalkmasını ve konuşmasını bilen biriydi. Kendisi Sarız'ın Ayranlık köyündendi. Kekeç Muhittin bir gece (6.8.1965) evinden çıkarken vuruldu. O tarihlerde kimileri arkadaşları, akrabaları tarafından, kimileri de başka hasım gruplarca vurulduğunu söylediler. Gerçek katil ya da katiller bir türlü ortaya çıkartılamadı.

Kekeç Muhittin'in ağıdını üç ayrı kişi söylemiştir.

1. AĞIT:
SÖYLEYEN: Anası,

1. İyi bakın konu komşu
   Ölüm şuna hak mıydı
   Dolan da gel itin dölü
   Arka kapı yok muyudu

2. Bir eli aynaya bakar
   Bir eli kekilini tarar
   O cip beni öldürüyor:
   Gelin gece eşin arar

3. İlahe elim kırıla
   Kapıtı taktım direğe
   Ağlarım da sürmel' oğlum
   Gelini salmam yırağa

4. Yekin inc' aslanım yekin
Şunu giy de şunu takın
Duyuşun dizine vurmuş
Sarız'daki Kara Hakim

5. Nicoluk Miniş'in kızı
Kirlenmiş işliğin yüzü
Haftada ütüsün eyler
Geçtin mi köpeyin kızı

2. AĞIT:
SÖYLEYEN: Karısı Hatice,

1. İtler yalar yorganını
Satın alırım canını
Elden selef sarıldım da
Döndermedin dillerini

2. Şu konağın sahibiydin
Üstüne tuttular kölge
Açın da bakın eşime
Kara kekil dalga dalga

3. İşliğe kurban oluyum
Yenice yayladan gelik
Kadanı alıyım bibi
Bunu dayıları vuruk

4. Arlanman mı inc'aslanım
El bebeğe fistan alır
Derdinin ortağı gelin
Herslensen yanına gelir

5. Kayseri'ye varıncağız
Hakimler ayağa kalkar
Salim, Memmet dura dursun
Küçük Elif beni yakar

6. Yüzünün ortası çukur
Dili bülbül gibi şakır
Adana'ya varıncağız
Hakimlere verir akıl

7. Yana yana oldum küller
Buna ne der ola eller
Çürüdü mo'la sürmel' eşim
Kaymakamı yoran diller

8. Ağ ellerin kalem tutar
Kara topraklar gönendi
Siz eşime kekeç demen
Muhittin beyler menendi

9. Gönlümünen vardımıdı
Gene beni ağlattılar
Bunu vuran dayıları
Bana kara bağlattılar

3. AĞIT:
SÖYLEYEN: Cennet Patat (Altısöğüt),

1. Oğlunu bilirim anam
Onbaşıya keser kuzu
Dayı adamı vurur mu
Avradı düşmanın kızı

2. Şu yiğide kıyılır mı
Kele bu yakışmaz Hak'a
Dezze oğlunu bilirim
Valiyinen yapar toka

3. Şu yiğide ağlanma mı
Yandım meşe külü gibi
Hakiminen el tutar da
Sallanırdı vali gibi

4. Beşli'yi takın dalına
Fişekliği çal yanına
Tehli yürü kar' aslanım
Düşman oturmuş yoluna

5. Pırtıyı bohçaya koyma
İyice ağlarım buna
Dam dibinde öldü demen
Yiğit arlanıyor ona

6. Boyuna kurban oluyum
Takım alayından güzel
Halayın başına çıkar
Söyletmez orduyu bozar

7. Korkma kar' aslanım korkma
Beşli'yi dalına takma
Kadanı alıyım gelin
Şu yiğidin için çıkma

8. Dezzeleri birikmiş de
Kar' aslanı alıcılar
Kavlilerin öyle bildim
Gelin seni salıcılar

9. Kayseri'de Hakkı Sümer
Varıncık ayağa kalkmış
Bizden ünü fazla deyin
Düşman bile bile yaptı

10. Bin liralık "kara bellor"
Yiğit beline takıyor
Hep yandı Adana eli
Duyan kimse of çekiyor

KAYNAK:
Hasan Korkmaz -1942- Ayranlık-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. AĞIT:
2. **cip**: Çok, daha çok, **kabıt**: Palto. **yırak**: Irak.
3. **İlaha**: İnşallah.
4. **duyuşun**: Duyunca. **Kara Hakim**: O sırada Sarız'da görevli yargıç.
5. **nicoluk**: Nicolmuş, nerede kaldı. **Miniş'in kızı**: Karısı. **köpeyin kızı**: Köpeğin kızı: Sitemli bir hitap.

2. AĞIT:
1. **selef**: Önce. **dilini döndermek**: Konuşturmak.
2. **kölge**: Gölge.
3. **İşlik**: Gömlek, mintan. **gelik-vuruk**: Gelmiş, vurmuş.
4. **fistan almak**: Giysi, giyecek almak. **herslemek**: Hırsa kapılıp bağırmak.
5. **varınağız**: Varınca.
6. **dilinin bülbül gibi şakıması**: Güzel ve etkili konuşması.
7. **beşli**: Beş mermi atan silah.
8. **kekeç**: Kekeme.
9. **vardımıdı**: Vardım idi, vardıydım.

3. AĞIT:
1. **kuzu kesmek**: Ziyafet için kuzu kesmek.
2. **kele**: Bir hitap sözü, ayol. **dezze**: Teyze.
3. **ağlanman mı**: Ağlanmaz mı. **hakiminen**: Hakim ile.
4. **tehli**: Dikkatli.
5. **pırtı**: Manifatura eşyası.
6. **Takım**: Elbise. **oluyum**: Olayım. **alayı**: Hepsi.
7. **çıkmak**: Başka bir kocaya varmak.
8. **birikmek**: Toplanmak, bir araya gelmek. **alıcı**: Alacak. **kavlilerin**: Kavillerini: Sözleşmek, konuşuk etmek. **salıcı**: Salacak.
9. **Hakkı Sümer**: Hakkı Kurmel. O zaman Sarız'da yargıç, daha sonra Kayseri milletvekili. **varıncık**: varınca. **deyin**: Diye.
10. **karabellor**: Karabina, kısa ve hafif tüfek, filinta.

64. ÖMER'İN AĞIDI

Ömer, Sarız'ın Karyurt köyünden. İkinci Dünya Savaşı'nın kıtlığı, yokluğu en fazla da Sarız yöresini etkilemişti. 1950'den sonra çalışma hayatı daha da daralmıştı. O nedenle bazıları yasal olmayan yollardan kazanç elde etmeye başlamışlardı. O tarihlerdeki devlet görevlileri, halka hoş görünmek bahanesiyle, yasadışı kazanç elde etmeye çalışan vatandaşlara karşı oldukça yumuşak davranıyorlardı. Hatta bunları kolluyor ve koruyorlardı. Sarız yöresinde, hemen her zaman beş on koyun, birkaç çift öküz çalınması, adamların soyulması hiç eksik olmazdı.

Halkı rahatsız eden ve sayıları da beş, on kişiyi geçmeyen bu insanları ilçedeki hükümet yetkilileri de bilir fakat her nasılsa bir türlü önlem alamazlardı, bunları yakalayamazlardı.

Söylentiye göre mal paylaşımı konusunda Ömer'le arkadaşları anlaşamayınca, Ömer arkadaşları tarafından gece dağda öldürüldü. Cenazesi bir dağ başında 18 gün sonra bulununca kendisi tanınmayacak haldeydi.

SÖYLEYEN: Karısı Sultan.

1. Ben söylerim Hafız yazar
   Kurulu orduyu bozar
   Omar derler babayiğit
   Bir küçüçek olmuş mezer

2. Maşat derler serin yayla
   İki ken çıktım oraya
   Emmilere selam söylen
   Sinek çokuyor yaraya

3. Teslime bunun bacısı
   Yürekten çıkmaz acısı
   Kolunu itler götürmüş
   Bulmuş Kambur'un Hacı'sı

4. Hoş geldiniz bibi, dezze
   Hoş geldini biliniz mi
   Malını bazara çeksem
   Para verip alınız mı

5. Hele görsen babam kızı
   Cip çıktı dağın başına
   Arlandım da bakamadım
   Kurt oynamış ağ döşüne

6. Selver'in evine varır
   Telli bohçalar açtırır
   Asıl babasının dölü
   Irgada ekin biçtirir

7. Kadan' alıyım bacısı
   Başına oluyum poçu
   Emmim bu yıl bize baksın
   Allah ırızası için

8. Hac' oğlu'nu biliniz mi
   Berk eser oranın yeli
   Emmim bize bakar m'ola
   Hafız güder kuzusunu

KAYNAK:
Hamza Korkmaz -1934- Karyurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Hafız**: Öldürülenin oğlu. **mezer**: Mezar.
2. **Maşat**: Karayurt köyünün yaylası. **ken**: Kez, defa.
3. **Kambır'ın Hacı'sı**: Kambur'un Hacısı (köyden bir çobanın adı).
4. **bibi-dezze**: hala-teyze. **biliniz mi**: Bilir misiniz. **alınız mı**: Alır mısınız.
5. **cip**: Jeep-araba. **kurt**: Solucan gibi bağırsak asalağı.
6. **ırgada ekin biçtirmek**: Eskiden halk, saygın kişilerin işini, bu arada ekinini ister parayla, ister parasız olarak toplanıp biçerlerdi. Bu işleri görenlere ırgat denirdi.
7. **poçu**: poşu: Başa, bele, boyna bağlanırdı. Bunun beyaz olanına poşu, renkli olanına tarabulus derlerdi. **ırızası**: Rızası.
8. **Hac' oğlu**: Hacıoğlu: Karayurt'ta bir bölge adı.

65. HACI BEBEK'İN AĞIDI

Hacı bebek, Sarız'ın Kemer köyünden. 1965 yılında düşmanları tarafından öldürülmüştü.

SÖYLEYEN: Karısı Hatice.

1. Hele görsen kız Emine
   Koyun gibi yüzüyorlar
   Düşmanları başucunda
   Hota vurup geziyorlar

2. Kapımızda alm' ağacı
   Ben görmedim böyle acı
   Acep hayfın alır m' ola
   Emmisinin oğlu Hacı

3. Bugün ulu bayram günü
   Elimize vurduk kına
   Kurban uluyum eşime
   Eşim de istiyor ana

4. Bir koptum da bir yürüdüm
   Meğer yollar yırağımış
   Eşimin öldüğü yerde
   Emmi, dayı gereğimiş

5. Üç günden beri inmiyom
   İnek içerde meliyor
   Ayan olsun sürmel' eşim
   Hayrettin'i el beliyor

6. Ağlama kızım ağlama
   Bayramcalık allim fistan
   Hel' öldüren adam olsa
   Kötü Tatar, Kötü Bostan

7. Şöyle döndüm baktımıdı
   Değirmenden uçmuş ören
   Canımı müjde verirım
   Yok mu çöl veziri gören

KAYNAK:
Turna Bozbıyık -1955- Kemer-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **hota yapmak**: Fiyaka, caka yapmak. Gezinerek gidip gelmek.
2. **alm'**: Elma. **hayf**: Öç, intikam.
4. **kopmak**: Koşmak. **yırak**: Irak, uzak.
5. **inmiyom**: İnemiyorum, inmiyorum. **Hayrettin**: Öldürülenin oğlu.
6. **bayramcalık**: Bayramlık. **allım**: Alırım. **hel'**: Hele.
7. **baktımıdı**: Baktım idi, baktıydım.

E) tarla, sınır, köy kavgasında ölenlerin ağıtları

66. TÜRKMEN ALİ'NİN OĞULLARI'NIN AĞIDI

Avşar'ın Yozgat-Bozok sürgünü sırasında Türkmen Ali ve oğulları daha Sarız'dan ayrılmamıştı. İşte bu sırada Tecirli Türkmenler'i bir gece Türkmen Ali'nin büyükbaş hayvan sürüsünü sürüp kaçırıyor. Buna kovgun denirdi. (*)

Bir gün sonra, hayvanlarının kaçırıldığını duyan Türkmen Ali'nin çocuklarındaın üçü (Ömer, Osman, Aslan) Tecirliler'in peşine takılıyor. Tıpkı filmlerdeki gibi zorlu bir kovlamaca... Tecirliler Ceyhan Nehrini geçerken Türkmen Ali'nin oğullarının üçü de yetişiyor. Hemen atlarıyla nehre dalıyorlar, nehrin tam orta yerinde hayvan sürüsünü döndürmeyi başarıyorlar. Ancak, nehrin karşı tarafında pusu kuran 40-50 Tecirli çakmaklı tüfeklerle Türkmen Ali'nin oğullarının üçünü de suyun içinde vurup öldürüyor.

Kanlar içinde cenazeler Sarız'a getirildiğinde vakit ikindi-akşam üzeriydi. Tüm çadırdakiler toplanmış ağlaşıyorlardı. Fakat illa da kızkardeşi Hatice (Haççа) Hatun bir başka türlü ağlıyordu. Hatice Hatun akşama değin ağıt yaktı, sesi kısılıp sustuğu zaman güneş doğmak üzereydi.

İşte Hatice Hatun'un söylediklerinden bugüne kalanlar:

SÖYLEYEN: Kızkardeşleri Haççа Hatun.

1. Omar, Osman kardeşlerim
   Gitmez burada kışlarım
   Omar'ımın al atını
   Osman'ıma bağışlarım

2. Akşamınan bir yel esti
   Çıktım yellik bağlamaya
   Omar d'ölük, Osman d'ölük
   Arlanıyom ağlamaya

3. Üleş geldi düzüm düzüm
   Alayından Osman uzun
   Ocak başlarından yırak
   Şu da bizim, şu da bizim

4. Bucakta taban eğrisi
Enmez Doru'nun sağrısı
Üç kardeşim birden ölük
Dayanamıyom doğrusu

5. Bucakta taban kılıcı
Ciğerime battı ucu
İk' elimde iki efe
Ne zaman sabah olucu

6. Bir elimde yanıl alma
Bir elimde kanlı salma
Kadanı alıyım gelin
Sarıl da özneni salma

7. Şu yatana Aslan derler
Şu yatana Osman derler
Öksüz Haççа yaslan derler
Yaslanırım kardeşlerim

8. Sağ yan üleş, sol yan üleş
Kardeşler uykuya döleş
Katarlanmış kanlı üleş
En başında Boz Omar'ım

9. Omar almıyor amandan
Kayfesi gelir Yemen'den
Değirmene taş kestirir
Örtülü, Söbeçimen'den

10. Eli ivir ivir işli
Her işleri heril başlı
Var kardeşin gelinleri
Güvel ördek yürüyüşlü

KAYNAK:

Mehmet Veziroğlu -1328- Dayıoluk-Sarız.

Hasan Gürbüz -1930- Sarız.

Nuri Sezgin -1329- Karamanlı- Pınarbaşı.

Mehmet Eroğlu -1927- Sarız.

AÇIKLAMA:

2. **akşamınan**: Akşam ile, akşamleyin. **yellik**: Çadıra bağlı olarak, çadırla toprak arasındaki parça. Çadır havalandırılmak istendiğinde bu parça açılır, fazla yel estiğinde ise kapatılır. **Omar d'ölük**: Ömer de ölmüş
3. **üleş**: Leş, burada ceset. **alayı**: Hepsi. **yırak**: Irak, uzak.
4. **bucak**: Evin (odanın) baş köşesinin karşısı. Odanın evin kapıdan tarafı. **taban eğrisi**: Enli eğri kılıç. **sağrı**: Hayvanın beli ile kuyruğu arasındaki dolgun ve yuvarlakça yer. **enmez**: İnmez. **Doru**: At rengi.
5. **Taban kılıcı**: Enli keskin kılıç. **ik' elimde**: İki elimde. **efe**: Fes, festeki püskül. **olucu**: Olacak.
6. **yanıl alma**: Bir yanı kırmızı, bir yanı yeşil renkteki elma.
7. **özne**: Güveyi.
8. **döleşmek**: İyice rahatlamak.
9. **kayfe**: Kahve. Örtülü, **Söbeçimen**: Sarız'ın köyleri.
10. **ivir ivir işli**: İnce işli. **heril**: İpek.

(*) Kemal Sadık Güğceli (Yaşar Kemal) bu ağıdı yanlış ve eksik derlemiştir. Ağıtta konu edilen Türkmen Ali'yi Cerit aşiretinden göstermiştir. Türkmen Ali'nin torunları bugün Sarız'da oturmaktadır. Türkmen Ali Avşar'dır

Sonra K.S. Göğceli "kovun" diyor. Doğrusu "kovgun" dur. İşin gerçeği halk da "kovun" demez. Demek ki, yayladan Çukurova'ya gidenler ağıdı eksik ve yanlış aktarmışlardır.

67. DOKUZ KARDEŞİN AĞIDI

Derler ki, 1865 iskanından sonra göçebelikten yerleşik hayata geçildiği sıralarda, ya da seferberlikten 30-40 yıl kadar önce iki ünlü ağa birbirleriyle atnaşırlar (zıtlaşırlar). Bu ağalardan birinin dokuz, ötekinin dört oğlu vardır. Dokuz oğlanlı ağa her zaman ötekine arba (üstün) gelirmiş.

Sonunda dört oğlanlı ağa bu baskılardan yılıyor ve günün birinde kiralık bir katil bulup dokuz oğlanlı ağayı ortadan kaldırmayı planlıyor. Bunun için önce bir kama yaptırıyor, bu kamayı çarklatıyor, zehirletiyor ve kiralık katilin eline veriyor. Arkasından da, "Dikkatli ol, öldüreceğin adamda tabanca var" diye tembih ediyor.

Planladığı gibi kiralık katil zehirli kama ile dokuz oğlanlı ağayı arkadan kamalıyor, fakat son anda dokuz oğlanlı ağa da kiralık katili vurup öldürüyor, kendisi de ölüyor.

Beri taraftan dokuz oğlan işin aslını anlayıp dört oğlanlı ağayı hedef seçiyor. Bunlar kendi planlarını kuradursun...

Dört oğlan daha atik davranıp üzerlerine gelen dokuz kardeşten önce beşini, sonra da dördünü pusuya düşürüp öldürüyor.

Bu olayda dokuz oğlanlı aileden, sadece, Boz Ömer'in yedi yaşında bir oğlu kalmıştı. Anlatılanlara göre, anası bu oğlanı alıp Yalak (Yeşilkent) kasabası yakınlarındaki İSLİ MAĞARA denilen yere götürüyor. İsli Mağara aynı zamanda hayvan kömü (ağılı) olarak da kullanılmaktadır. Anası bu geniş mağarada çocuğu bir iyice yetiştiriyor. Orada ona yedi yıl bakıyor, kılıç çekip, silah atmasını öğretiyor, sıkı bir eğitim yaptırıyor.

Çocuk on, on beş yaşına doğru gelince anasına:

- Niye beni böyle yetiştiriyorsun, maksadın nedir? deyince anası,

- Sen yetiştin mi ondan haber ver diye cevap veriyor.

Oğlunun silah kullanmada tam olarak yetiştiğini anlayan anası, gerçeği ona bir bir açıklıyor ve "işte babanı, amcalarını öldüren onlardır" diyerek sözü bağlıyor.

Bu arada dört oğlanlı ağa, dört oğluyla birlikte, koyunların kırkım zamanı. Binboğa'daki yaylasında "koyun kırkım yerine geliyorlar.

Tam bu sırada, çocuk da uygun bir yerde siper alıp bekliyor. Kadın da atıyla, silahıyla karşı tepenin ardından durumu izliyorlar.

Dört oğlan öğle üzeri mola verip yemeğe oturunca, delikanlı silahını ateşliyor, ağayı da, dört oğlunu da vurup öcünü alıyor. Şimdi Yalak yaylasında bulunan bu yere, bugün de "Kırklıkçılar mezarı" denir.

SÖYLEYEN: Anaları.

1. Dokuz teneşir kuruldu
Dokuz da kazan derildi
Düşman başına vermesin
Dokuz oğlum bir vuruldu

2. Dördü evli, beşi ergen
Dokuz örtü ipek yorgan
Boz Omar'ım sağ olsaydı
Keserdim inekten kurban

3 Hekili gönlüm hekili
Omar evimin vekili
Benim gibi anan ölsün
Yunurken kestim kekili

4. Mull'Osman'ım, Ağ Murat'ım
Yıradım kuzum yıradım
Dokuz oğlan anasıydım
Düşmanın eline kaldım

5. Murat'ın benli gelini
Ağlar yolunu yolunu
Üç günlük bunun gelini
Soymayın özne donunu

6. Ali oğlum, Mull' Osman'ım
Hani Halil'im, Aslan'ım
Düşmanlar hota çalıyor
Nerdesin kuzum seslenin

7. Burdan vardım yele yele
Dokuz mevta sıra sıra
Yönümü dönmem o yana
Kan akar da kanlı dere

8. Dar ikindi gün aşıyor
Kınaman aklım şaşıyor
Dar boğaza indimidi
Orada kanlar taşıyor

KAYNAK:
(Kaytancı) İsmail Demirci -1942- Kuşçu-Sarız.
Gözübüyük Abdullah Aslan -1936- Kurttepe-Pınarbaşı.
Ali Karakuş - 1325 - Oğlakkaya - Sarız

AÇIKLAMA:
1. **teneşir**: Ölü yıkanılan tahta, kerevet.
2. **ergen**: Bekar.
3. **Omar**: Ömer. **yunurken kekil kesmek**: Anı olarak kalması için kesilen saç, kekil (kakül).
4. **Mull' Osman**: Molla Osman. **yıramak**: Iramak.
5. **özne donu**: Güveyi elbisesi.
6. **hota çalmak**: Caka yapmak, alkışlamak, yaşa demek.
7. **yelmek**: Telaşla koşmak.
8. **indimidi**: İndim idi, indiydim.

68. DİRGEN ALİ'NİN AĞIDI

Dirgen Ali Afşin'in Lorşun (şimdiki adı Altınelma) köyündendir. Uzun süre köyün ağalığını yaptı, fakat daha sonraları Binboğa dağlarındaki Tikenli-Bostanbeli yaylası yüzünden köylülerle arası açıldı.

Lorşun köyü Fakı'lar denilen Dirgenlerle: Tıbılılar, Tatlılar ve öteki birkaç aile grubundan oluşur. Söylenir ki, 1915-1916 yıllarında bile Dirgenler yörenin belli ağırlığı olan ünlü ailelerinden biriydi.

Tikenli yaylası yüzünden Dirgenler bir grup, tüm köylüler de karşı grubu oluşturur. Tikenli yaylasının özel mülkiyeti Dirgenler'in olmakla birlikte, köylüler de burada zilyede dayalı meralık iddiasında bulunurlar.

1933 yılında başlayan hesaplaşma 1940 yılına değin sürer. Bana anlatılanlara göre köylüler, Dirgen Ali'nin öldürülmesiyle Tikenli yaylasına sahip olacaklarını sanırlar. Planlarını da buna göre yaparlar. Nihayet 1940 yılında Dirgenler'e ait özel mülkiyeti ayırmak için tüm köylü ile karşı gruptan Dirgen Ali ile oğlu Fakı Tikenli yaylasına giderler.

Tam hududa vardıklarında, bir tedbir olarak Fakı içlerinden ayrılır, geride, siperde durur. Köylüler, tasarlandığı gibi Dirgen Ali'yi ortaya düşürürler ve Bostanbeli denilen yerde vurup öldürürler. Bunu gören Fakı da köylülerden dördünü vurup babasının yanına yatırır.

Bundan sonra çetin mücadeleler, çetin kavgalar olur, arkasından hapishaneler...

Yukarıda kısaca öyküsü anlatılan olaylarla ilgili pek çok ağıt yakılmıştır. İşte bunlardan bazıları:

1. AĞIT:

1933 yılında Dirgen Ali, Gaziantep'te aslında kilise olduğu halde cezaevi olarak kullanılan yerde hapis yatmaktadır. Oğulları ve yakınlarıyla birlikte Dirgenler'den dokuz kişi burada yatmaktadır. Dirgen Ali'nin kendisi de, hanımı Avşar kızı Hatice Hatun da şairdir. Cezaevinden, Dirgen Ali bu ağıdı yakıp hanımına gönderir:

SÖYLEYEN: Dirgen Ali (Binboğa)

1. Binboğa dağına çadır kurardım
   Düşmanları diyar diyar sürerdim
   Bu kara kaderi ben mi arardım
   Alnıma yazılmış bu kara yazı

2. Bir para koymayın alın malımı
Mahkemede kısık ettin dilimi
Düşman korkmaz görmeyince ölümü
Kader böyleyimiş kime ne deyim

3. Haççam senden karşılığın isterim
Yazdığımı cemaata gösterin
Kilise'de dokuz aslan beslerim
Alnıma yazılmış bu kara yazı

2. AĞIT:
Hatice Hatun'un buna cevabı:

1. Kader böyleyimiş bulmam mahana
Karga hücum etti uçan şahana
Bir parmağın vermezidim cihana
Ağamı konakta göreydim bir gün

2. Ağam ile çok safalar sürdüğüm
Üç öğüne ağır yemek verdiğim
Nazlı Kır'a gümüş takım vurduğum
Muhammet'i üstünde göreydim bir gün

3. Kır'ın kişnemesi beni yakıyor
Taze gelinlerim yola bakıyor
Fakı'ım, Tikenli'ye düşman çıkıyor
Martini dalında göreydim bir gün

4. Kitli kaldı Hayriye'nin kapısı
Düşmanlar istiyor tarla tapısı
Baş baş oldu şu köylünün hepisi
Hasmıyın üstünde göreydim bir gün

5. Kişnedi de Kır At durdu, yoruldu
Tikenli'ye bugün mahşer kuruldu
Muhammet'im bugün baban vuruldu
Seni de meydanda göreydim bir gün

6. Çok ağlıyor benim gelin Asiye
Sözüm kar etmiyor artık kimseye
Haber salın gelsin oğlum İsa'ya
Onu da döğüşte göreydim bir gün

7. Kab' ağacın gürlemesi dalınan
Günlerim geçiyor ahu zarınan
Emmiyinen, dayıyınan, elinen
Cuma'nın düğünün kuraydım bir gün

8. İsmail'i senden aşağı görmem
Abbas, Yemliha'yı gözümden ırmam
Bin öğüt verseniz birini almam
Dokuzun da burda göreydim bir gün

9. Fakı'ım, Muhammet'im yaktı özümü
Hapis ettik yiğitlerin bazını
Sağlığınan göreyidim yüzünü
Çık da kurbanlarım kesilir bir gün

10. Hayırsız Kır At da taşa bağlanır
Ağır menciliste adın söylenir
Fakı'm Tikenli'de düşman eğlenir
Düşmanın üstünde göreydim bir gün

3. AĞIT:
Hatice Hatun'un, kocası Dirgen Ali'ye ölümünde söylemesi.

1. Bir dostum yoğumuş tutam elinden
Yerli kaya oynarımış yerinden
Büyük Tikenli'den, dağlar salından
Keklik avladığın günler nic' oldu

2. Kopardılar Elbistan'ın gülünü
Uzattılar kötülerin dilini
Yamacında söyletmezdin birini
Hüküm yürüttüğün günler nic' oldu

3. Tesirin varıdı uçan kuşlara
Nüfuzun geçerdi dağa, taşlara
Hele bak gözümden akan yaşlara
Gülüp eğlendiğin günler nic'oldu

4. Şerinden korkardı Elbistan düzü
Çakalın eline düşürdün bizi
Döğüşe girdi mi Battalı Gazi
Önüne kattığın günler nic'oldu

5. Vurma ile bitmez düşmanın ardı
Üstüne gelemez bir bölük ordu
"Çekinmen, düşmandan kurtarrım" derdin
Hani söylediğin günler nic'oldu

6. Kayıbettim yiğitlerin merdini
Yavrularım boş koymadı yurdunu
Fakı'm başucunda vurdu dördünü
Hayfın' aldırdığın günler nic'oldu

7. Bunu böyle söyler kaderi kara
Kaybettim beyimi uzadı ara
Gayri hiç gelmiyor dostlarım bura
Hizmet ettirdiğin beyler nic'oldu

4. AĞIT:
Hatice Hatun'un Dirgen Ali'ye başka bir söylemesi.

1. Derdi yeğin ağrır başı
Durmuyor gözümün yaşı
Gidip doktor getirmiyor
Nerede Hafız kardeşi

2. Fakı'sı ata binemez
Muhammet doktor bulamaz
Şu düzün ağası, beyi
Kimse senin gib' olamaz

3. Bir ocakta kuzu bişer
Bir ocakta kayfe taşar
Çocuklara kıran girsin
İnsan eşiyinen yaşar

4. Alt' oğlu var, beş de kızı
Kül yetim bırakma bizi
Kapı döşlüm, kurt bileklim
Yıkılsın Elbistan düzü

5. Aslan düşmüş ağır yatar
Gitme beyim evin batar
Çocuklara kıran girsin
Sahipsiz fidan mı biter

5. AĞIT:
Bir gün Hatice Hatun hastalanır ve kendi kendine söyler:

1. Çeke çeke bu dert beni alıcı
Etim gidip kemiklerim kalıcı
Doktora gidersem can mı verici
Kader böyleyimiş derim ağlarım

2. Gene yeşillendi ova, yazılar
Meleşir de kösten çıkar kuzular
Oğlum, kızım ağlaşır da bozulur
Kurarlar konağa figanı bir gün

3. Ali gelir Haççam diye ararsa
Kızlarım toplanıp yüzün yolarsa
İsa'm küçük anam diye ağlarsa
Düşmanlar duyar da sevinir bir gün

KAYNAK:
İsa Binboğa -1940- Lorşun (Altınelma)-Afşin.
Hasan Gürbüz -1930- Sarız.

AÇIKLAMA:

1. AĞIT:
1. **kısık etmek**: Kısmak, söyletmemek.
3. **Haççа**: Hatice.

2. AĞIT:
1. **mahana**: Bahane. **şahan**: Şahin.
2. **ağır yemek**: Çok çeşitli, kaliteli ve bol yemek.
3. **martin**: Tek kurşun atan tüfek.
4. **kitli**: Kilitli. **tapı**: Tapu.
7. **kab' ağaç**: kaba ağaç. **emmiyinen-dayıyınan**: Amca ile...
8. **ırmak**: Uzak tutmak, uzak görmek.
9. **baz**: Doğan kuşunun erkeği.
10. **mencilis**: Meclis.

3. AĞIT:
1. **tutam**: Tutayım.
2. **yamaç**: Karşı.
4. **şer**: Kötülük.
7. **bura**: Buraya.

4. AĞIT:
1. **yeğin**: Çok fazla.
2. **gib'**: Gibi.
3. **bişer**: Pişer.
4. **alt'**: Altı. **döşlü**: Geniş, enli göğüslü.

5. AĞIT:
1. **alıcı:** Alacak. **verici**: Verecek.
2. **kös**: Yeni doğan kuzuların konduğu yer. ağıl. **bozulamak**: Yanık sesler çıkararak ağlamak.

69. MEMİŞ HOCA'NIN AĞIDI

1920'li yıllarda şimdiki Pınarbaşı ilçesi Sivas iline bağlıdır. O zamanlar adı Aziziye olan bu ilçenin Çanakpınar köyünde ağalığı ve zenginliği ile ünlü Memiş Hoca vardı. Dört evli, dağlarla dokuz sürü yozu yayılan Memiş Hoca, oldukça gösterişli, babayiğit bir adamdı.

Bir kuşku üzerine, köylülerinden bazı kişilerce, kimilerine göre ise ağaların teşvikiyle onu çekemeyenler tarafından pusu kurularak Sarız Tomarza arasında Kuruçay deresinde öldürülmüştü.

SÖYLEYEN: Bacısı Fatma.

1. Mengillioğlu tülü çeker
   Dengiyinen gelir şeker
   Öksüz batsın neylemeli
   El vurur boynunu büker

2. Sen buraya devre geldin
   Vezir odada oturur
   Ne zengin kadan alayım
   Tülüsü altın getirir

3. Ağlama anam ağlama
   Görenler bilir eveli
   Mengilloğlu Memiş Hoca
   Onbeş camız, tor develi

4. Havlımızda çatal hayma
   Hayması çifte direkli
   Kayseri'de düşün görmüş
   Ondan korkmuş kurt bilekli

5. Caminin dibinde yatar
   Nenni Kara Vezir nenni
   İt m' oluksun bacım Dudu
   Elin, yüzün ala kanlı

6. Hepisinden Bahar nazlı
Verin de Bahar ağlasın
Bibisinin oğlu Selim
Sarız'da yozun ağlesin

7. Kuruçay'ın seli söker
O da boz bulanık akar
Kağnıya sığmamış Vezir
Kollarını teker çalar

8. Odası yıldız ışıklı
Sofrası gümüş kaşıklı
Melek evden heyle çıksın
Koltuğu alabeşikli

9. Tahtalı'ya indi yozu
El eline verdi sözü
Yarıyolda koydun Hoca
Onmadık Hatice kızı

10. Açın deliğin camını
Kuş tünesin pecesine
Kulağı altın küpeli
Aynı gider Hoca'sına

11. Sen yaylaya çıkma Fatma
Kalsın çadırın salağı
Zırtaboz babamın oğlu
Her işlik gelmez bileğe

12. Sofrası ballı, börekli
Çadırı dokuz direkli
Ben ölüyüm babamoğlu
Dosta, düşmana gerekli

13. Yeşil ördek göldeyiken
Eğricesi teldeyiken
Tez gelesin babamoğlu
Dört gelinin evdeyiken

14. Dere şu Taf'ın deresi
Hayli çekiyor arası
Beyler buna sebep olmuş
Kır Mehmet'in Gö Kara'sı

KAYNAK:
Fadime Bozkurt -1923- Çanakpınar-Tomarza.
Melek Özdemir -1945- B. kabaktepe-Pınarbaşı.
A. Şükrü Esen (P. N. Boratav-R. Dor) Anadolu Ağıtları.

AÇIKLAMA:
1. **tülü**: Uzun tüylü erkek deve. **dengi ile gelir şeker**: Yük ile denmek isteniyor. O tarihte şeker İngiltere'den getirilirdi. **neylemeli**: Ne yapmalı, netmeli. **yüzünü yıkmak**: Başını eğip üzgün durmak.
2. **devre**: Yanlış, ters. **altın getirmek**: Altın taşımak.
3. **eveli**: evveli: Öncesini. **tor deve**: Genç deve.
4. **havlu**: Avlu, ev önünde duvarla çevrili üstü açık yer. **hayma**: Büyük çatal direklerle yere dikilen ve üzerine ot vurulan düzenek.
5. **oluk**: Olmuş. **eli, yüzü alakanlı olmak**: Ta Şamanizm'den bu yana yakını ölenler ellerini, yüzlerini yolarak üzüntülerini belirtirlerdi.
6. **bibi**: Hala. **Selim**: Kara Selim. **yoz**: Süt vermeyen koyun.
7. **kollarını tekerin çalması**: Cesedin, kağnı ile getirilirken tekerlerin yaralaması kağnıya sığmaması.
8. **evden çıkmak**: Başka kocaya varmak. **alabeşikli**: Küçük çocuklu.
9. **onmak**: Gün görmek, murat almak.
10. **delik**: Pencere. **Aynı**: Kızının ismi.
11. **salak**: Salınıp gezilen yer, burada çadır yeri. **zırtaboz**: Babayiğit, iriyarı. **işlik**: Gömlek, mintan.
12. **ölüyüm**: Öleyim.
13. **göldeyiken, teldeyiken, eldeyiken**: Gölde iken, telde iken, elde iken. **eğrice**: Tüy, telek.
14. **gö**: Gök, mavi.

70. OSMAN'IN AĞIDI

1970 yılı, ekin biçme zamanı, yörede yaylamakta olan göçebe Yörük (Aydınlı) Türkmenleri'nin koyun sürüleri, Pınarbaşı ilçesine ait Büyük Kabaktepe köylülerinin ekinlerini yayılır.

Haber, geceleyin köye ulaşır ulaşmaz köylülerle Aydınlılar arasında silahlı bir kavga başlar. Yaralananlar, ölenler olur.

Ölenlerin içinde köy ihtiyar üyesi de olan ve yörede saygınlığı ile de tanınan Osman da vardır.

SÖYLEYEN: Anası Rahime.

1. Sabahanan kalktımıdı
   Dumanlanmış karlı dağlar
   Emmiden düşman mı olur
   Adam yarasını bağlar

2. Bundan sonra okutmam ki
   Pazarören'deki kızı
   Eliyinen aldıyıdı
   Kefen ettikleri bezi

3. Kadanı alıyım bebek
   Geceler olmuyor sabah
   Saba ulu bayram gelir
   Odamızda döner tabak

4. Ben tepeye çıktımıdı
   Oradan görünür mezer
   Dal kekillim harman vurur
   Dolanı dolanı gezer

5. Feramuz gözüme bakar
   Kuzusu boynunu büker
   Eli bağlı giden hapis
   Bir gün olur o da çıkar

6. Dizlerim tutmuyor anam
   Öldü' yere gidiciyim
   Aşşada yonca biçer
   Yan'da kuzu güdücüyüm

7. Ben kapıya çıkamıyom
   Çıksam mezer görünüyor
   Obalar baba dedikçe
   Ciğerlerim bölünüyor

KAYNAK:
Ayşe Özdemir -1935- B. Kabaktepe-Pınarbaşı.
Melek Özdemir -1945- B. Kabaktepe-Pınarbaşı.
Leyla Özdemir -1929- B. Kabaktepe-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **sabahanan**: Sabahleyin. **kalktımıdı**: Kalktıydım, kalktı idim. **emmiden düşman**: Vurulduğunda akrabalarının anında müdahale etmediklerine sitem.
2. **eliyinen**: Eli ile. **bez**: Kefen için alınan bez. **aldıyıdı**: Aldıydı.
3. **tabağın dönmesi**: tabak: Tepsi. Fincan, bardak tepsisinin hizmet için kullanılması, bu zenginlik, konukseverlik işareti.
4. **çıktımıdı**: Çıktıydım, çıktı idim. **mezer**: Mezar.
6. **öldü'**: Öldüğü. **gidiciyim, güdücüyüm**: Gideceğim, güdeceğim. **aşşada**: Aşağıda. **yan'da**: Yanında.
7. **çıkamıyom**: Çıkamıyorum.

71. MUSTAFA UZUNLU'NUN AĞIDI

Avşarlar'ın yaşadığı yörelerde tarla sınırları pek belli değildir. İskandan sonra (1865) 2. Abdülhamit döneminden itibaren verilmeye başlanan tapulardaki sınırlar açık açık yazılmamıştır. O yüzden gerek iki köy, gerekse iki aile arasında sınır saldırılarından dolayı sık sık kavgalar olmaktadır.

Ağıda konu olan olay da bunlardan biridir. Yalak (Yeşilkent) kasabasından Mustafa Uzunlu, tarlasında çift sürmektedir. Ne var ki, amcasıoğlu Musa, sınırı geçtiği iddiasıyla tartışmaya girişir. Derken iş kavgaya dönüşür. Bu yörede çift sürerken kulanılan uzun sopaya meses, ucundaki nacağa da labıt denir.

Mustafa Uzunlu amcasıoğlu tarafından kafasına labıtla vurularak yaralanır (1948). Kayseri hastanelerine götürülür ise de kurtarılamayarak orada ölür.

SÖYLEYEN: Karısı Emine.

1. Ne bekliyon anam karı
   Basmam Kemer toprağına
   Öleneçe böyl' oturrum
   Kıymam yeşil yaprağına

2. Eşim sehilin cereni
   Toplanır gelir yareni
   Baykuş muyum ben obalar
   Beklerim ıssız öreni

3. Öleneçe burd' oturrum
   Bura peygamber döşeği
   Acep beni çıkartır mı
   Soysuz babamın uşağı

4. Hacı Durdum, Melik Gazi'm
   Onlar geçit taşıyımış
   Boran Ağam kadan' allım
   Tüccarların başıyımış

5. Ben ağlamam dünya yalan
Merteği yonulu kalan
Ulu peygamber aşkına
Yok mu yaralımı gören

6. Bana verin bağlamayı
Göstereyim ağlamayı
Zat' alışkın Yalak eli
Ben ağlayıp dinlemeyi

7. Hota sürmel' eşim hota
Yol gitmez ölümden öte
Emine'm öksüz böyü'cü
Vay düşman ocağın bata

8. Koca Afan'ın deresi
Ne çok çekiyor arası
Labıtını uççа kaldır
Emmioğlu körolası

9. Durman Uzunlu uşağı
Kuşanın gayret kuşağı
Saba beni çıkartırlar
Gelir babamın uşağı

10. Kayseri koca vilayet
Ora eşimin gezeği
Bana dulluk yakışır mı
Saçım turnanın tozzağı

11. Kabıtımı salsın demiş
Gelenlerin biriyinen
Yazın ben de varrım demiş
Başöğretmen Ali' yinen

12. Kadan' allım Apti Emmi
Sabahanan bir kuş öttü
Emmiden düşman mı olur
Yenice ocağın battı

13. Geldin mi Yeğenim Turna
Anayın gözleri hurma
Güççük evin ele kaldı
Durma sürmel' eşim durma

14. Şimden keri giyemem ki
Ucu güllü bağlamayı
Zat' alışık Yalak eli
Ben söyleyip ağlamayı

15. İlaha şu anan bata
Ne kötü uykuya daldı
Duymadın mı sürmel' eşim
İlk aşamdan geldi haber

KAYNAK:
Ayşe Işık -Yalak (Yeşilkent)-1930 Sarız.
Ahmet Kıvcı -1941- Yeşilkent-Sarız.
(Cığal) Ayşe Poyraz -55 yaş- Kemer-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **bekliyon**: Bekliyorsun. **kemer toprağı**: Kemer köyü. **öleneçe**: Ölene değin.
2. **sehil**: Sahil, deniz kenarı. Çukurova. **oba**: El.
3. **burd'**: Burada, burda. **oturrum**: Otururum. **çıkartmak**: Başka kocaya varmasını sağlamak. **soysuz**: Evden çıkartırlarsa diye onlara sitem.
4. **geçit taşı**: Dar yerde sıkışıldığında gerekli olan.
5. **mertek**: Evlerin tavanına döşenen uzun ağaç, yuvarlama. **yonulu**: Yontulmuş, anlaşılan ölen yeni bir ev yaptırıyordu.
6. **bağlama**: Burada bayan giysisi, şimdi adına etek deniyor, önü tamamen açık, üzerinde siyah şerit bulunan giysi. Ayrıca buna, belleme ya da dolama da denirdi ki, o takdirde bu mavi renkten olurdu. **zat'**: Zatı: Zaten.
7. **hota**: Yaşa, fiyaka, övgü sözü. **horta**: Palavra. **böyü'cü**: Büyüyücü: Büyüyecek.
8. **Afan**: Dayıoluk köyü yaylasında yer adı. **labıt**: Övendirenin ucundaki demir nacak. **uççа**: Uzca, yavaş.
9. **Uzunlular**: ölenin aile lakabı.
10. **gezek**: Gezilen, eğlenilen yer. **tozak**: Telek, tüy.
11. **kabıt**: Palto. birliyinen, **Ali'yinen**: Biri ile, Ali ile. **varrım**: Varırım.
12. **kadan'**: Kadanı. **sabahanan**: Sabahleyin. **yenice**: Yeni.
13. **güççük**: Küçük.
14. **Şimden keri**: Şimden sonra. **Zat'alışık**: Zaten alışmış.
15. **İlahi**: Allah, inşallah. **bata**: Batsın. **aşamdan**: Akşamdan.

72. POYRAZOĞLU'NUN AĞIDI

Adana-Ceyhan'ın Eşkiler (Ekşiler, Tatarlı) köyünde dul bir kadın iki oğlunu da büyütüp yetiştiriyor. Fakat bu iki delikanlı, tarlada ekinlerini biçerlerken düşmanları Musa tarafından vurulup öldürülüyor (1925). Delikanlılıların adları Poyraz ve Dede.

SÖYLEYEN: Anneleri.

1. Kapıya kaldırdım bayrak
   Tüfek öter seyrek seyrek
   Geben'e okuntu saldım
   Armağanım kanlı köynek

2. Abalar giydim abalar
   Kınaman beni obalar
   Poyrazoğlum can veriyor
   Kah yekinir, kah çabalar

3. Kanlı köynek kanlı köynek
   Yumamı seni kuruturum
   Poyrazoğlum geleneçe
   Bohçalarda çürütürüm

4. Kayfesi kaynar ocakta
   Uşak kalmadı kucakta
   Ne yatarsın kuzularım
   Öğle vakti ısıcakta

5. Şu Eşkiler'in deresi
   Hayli çekiyor arası
   Birin vur da, birin bırak
   Eli, kolu kuruyası

6. Nenni Poyrazoğlum nenni
   Kucakladım alakanlı
   Öldürürler seni oğlum
   Patpatlar ezelden kinli

7. Kapımızın önü ekin
   Yekin Poyrazoğlum yekin
   Ağlamaya arlanıyom
   Düşmanların evi yakın

8. Yedi sene dul oturdum
   İki tek şitil yetirdim
   Elli atlı, altmış yayan
   Ali'me gelin getirdim

9. Yol üstünde kutmu kese
   Çaldım ağzın' bağlamaya
   Eller düğünde, bayramda
   Ben oturdum ağlamaya

KAYNAK:
Raşit Yakut -1943- Karamanlı-Pınarbaşı.
Mehmet Veziroğlu -1328- Dayıoluk-Sarız.
Hasan Gürbüz -1930- Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **bayrak kaldırmak**: Düğün yapmak, bunun için bayrak dikmek. **Geben**: Andırın yöresinde. **köynek**: Gömlek, mintan.
2. **aba**: Kalın şayaktan yapılmış yakasız ve uzun üstlük, daha güzelleri Maraş'ta yapılırdı. **kınaman**: Kınamayın, ayıplamayın. **oba**: El.
3. **geleneçe**: Gelene değin.
4. **kayfe**: Kahfe. **ısıcak**: Sıcak.
6. **öldürüller**: Öldürürler.
7. **arlanıyom**: Arlanıyorum.
8. **iki tek**: İki tane. **şitil**: Filiz, burada genç. **elli atlı, altmış yayan**: Kalabalık denmek isteniyor. O tarihlerde köylerde böyle kalabalık az bulunurdu.

73. HACI OSMAN'IN AĞIDI

Hacı Osman. Tomarza Zelhin köyünden. 1900'lü yıllarda bir kavgada öldürülmüş. Yolda giderken düşmanları tarafından vurulup öldürüldüğü de söylenir.

SÖYLEYEN: Anası Eşe Hatun ve bacısı

1. Hac' Osman'ım, Hac' Osman'ım
   Benim yularsız aslanım
   Oğlum cirite biniyor
   Yaslanın beyler yaslanın

2. Benim oğlum nişan taşı
   Gökte vurur uçan kuşu
   Git oğlum sefer ağzına
   Seni yaparlar binbaşı

3. Bak oğlumun zavrağına
   Benzer paşa bayrağına
   Hac' Osman cirite binmiş
   Bey dayanmaz deyneğine

4. Sal götüren al kısırak
   Gelir nalına basarak
   Çiftçelerim at koşturur
   Battal'ınan yılışarak

5. İmamkulu'nda oturur
   Erciyes ılgın getirir
   Varın söylen şu geline
   Kalbur sudan ne getirir

6. İmamkulu büyük Avşar
   Ben geldim kuruldu mahşer
   Öyle değil mi bacılar
   At kişner üzengi çağşar

7. Çuha seko, sırma salta
   Sallan babamoğlu sallan
   Köyler imtihan oluyor
   Dillen babamoğlu dillen

8. Kara tabanca İngiliz
   Sıngın oturur mencilis
   Bunda ayıplamak olmaz
   Kardeşe benzer hanginiz

KAYNAK:
Lütfi Atabay -1934- Sıradan-Pınarbaşı.
Ali Karakuş-1325-Oğlakkaya-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **cirit**: Ata binilerek oynanan bir değnek oyunu. **yaslanmak**: Kafayı, vücudu eğerek yerle bir olmak.
2. **nişan taşı**: Göze batan, belirli. **sefer ağzı**: Savaş alan.
3. **zavrak**: Çalım. **deynek**: Değnek.
4. **kısırak**: Kısrak: Atın dişisi. **sal**: Salaca, tabut. **çiftçe**: Çift olan, iki. **yılışmak**: Tebessüm etmek.
5. **İmamkulu**: Tomarza'nın köyü.
   Ilgın: Belli belirsiz, yavaş, hafif esinti.
6. Çağşamak:
7. **Seko**: Palto, salta.
8. **İngiliz**: ingiliz yapısı.

74. HASAN KAHALER'DEN MEHMET AKSÖZ'ÜN AĞIDI

"Yoklukla cehaletin olduğu yerde kötülük vardır" derler. Sarız-Kemer köyünden Hasan Kahaler'den Mehmet Aksöz'ün başına gelen de bu ikisinden.

Bir gün, tarla, sınır konusunda hasımları Mehmet'in başına sikke ile vurup yıkarlar. Buralarda atları yere bağlamak için kullanılan demir kazığa sikke derler. Mehmet aldığı bu yaralardan iyileşemez, sakat kalır, saralı olur. Çok sonraları da dengesini kaybederek suya düşer ve ölür.

SÖYLEYEN: Bacısı Selver.

1. Kağal kağal gelen kazlar
   Kazlar da birbirin gözler
   Biz düğünü bilmez miyik
   Öter davul, oynar kızlar

2. Aşağı çadır tutmuşlar
   Üstüne peşkir atmışlar
   Sahipsiz anamınoğlu
   Çamur içine atmışlar

3. Yamaçta da Koca Bucak
   Otu biter kucak kucak
   Kulak yara, kafa kırık
   Bu benim kardeşim değil

4. Hele mezere mezere
   Mezerin otu bozara
   Ekini iyi bitmiş de
   Kardeş uğramış nazara

5. Beş tane emmin uşağı
   Beşi de Recepli beyi
   Beş gün yazıda yatmış da
   Erimiş kardeşin yağı

6. Sabahanan abdest alır
   Bilmem tülü, bilmem buhur
   Başın dara geldi ise
   Ha Deli Bostan'ı çağır

7. İlahe elin kırıla
   Hemi vurmuş, hemi yıkmış
   Hiç m' arkam yok mu deyi
   Dönmüş de Sarız'a bakmış

8. Ellemen de o da ölsün
   Düşmanın evine gider
   Emmiden düşman mı olur
   Emm' adamı böyle eder

KAYNAK:
(Cığal) Ayşe Poyraz -55 yaş- Kemer-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **kağal kağal**: Kağıl kağıl: Kazların ötüşü. **bilmez miyik**: Bilmez miyiz.
2. **peşkir**: Havlu.
4. **mezer**: Mezar. **nazar**: Göz değmesi diye de söylenir.
6. **tülü**: Erkek deve. **buhur**: İki hörküçlü erkek deve cinsi. Bunun dölünden tülü çıkar, boz deve çıkar.
7. **ilahe**: İnşallah. **hiç'm arkam**: Hiç mi arkam: Hısım akraba, taraf etraf. **deyi**: Diye. **emm'**: emmi: Amca.

75. HACI'NIN AĞIDI

Bundan 40-50 yıl kadar önce, Tomarza-Çanakpınar köyü yaylasında koyun çobanları birbiriyle tartışmaya girerler. Nedeni açık olarak bilinmeyen bu tartışma sonucunda iş döğüşe çevrilir. Yaralananlar ölenler olur, ölenlerin içinden biri de Hacı'dır. Hacı aldığı kama yaralarından kurtulmayarak ölür.

SÖYLEYEN: Melek Kaya.

1. Aslantaş'ın döleğinde
   Sarı sümbül, yeşil çimen
   Düğünü oluyor gibi
   Kız, gelin toplanmış hemen

2. Aslantaş'ın döleğinde
   Bağacak var bileğinde
   Su dökmeye gelin kızlar
   Sümbül dolu küleğinde

3. Kürtler kamayı sokunca
   Öldüm çağnayı çağnayı
   Kızlar beni savuşturdu
   Kaldım değneyi değneyi

4. Başlık yere atılır mı
   Yoz Memişsiz satılır mı
   Dur diyorsun Ahmet Emmi
   Buna karar tutulur mu

5. Kanlı işlik, kanlı başlık
   Yaralım alamaz dışlık
   Böyleyidi babamoğlu
   Aptala küreler beş'lik

KAYNAK:
Fadime Bozkurt -1923- Çanakpınar-Tomarza.

AÇIKLAMA:

1. **Aslantaş**: İç Toroslar'da yayla. **dölek**: Düzlük yer.
2. **bağacak**: İp, geceleyin çoban, uykusu geldiğinde bileğine bu ipi bağlar, bir ucunu da bir koyuna bağlar. Bu suretle gece hırsızdan ve kurttan haberli olur. Böylece koyun çobana alarm vermiş olurdu.
3. **çağnamak**: Kıvranmak, yuvarlanmak. **değneyi değneyi**: Baka baka.
5. **dışlık**: Tad dışlık deyiminde geçer. Rahat olamama. **aptal**: Burada davulu çalanlar (düğünde). **beş'lik**: Beş kuruş, o zaman büyük para. (Eskiden, düğünlerde seymenler davul, zurna ile karşılanırdı. Gelenler buna karşılık davulculara para atardı, verirdi. Paranın çok ya da az oluşu onun saygınlığını gösterirdi.)

76. ABUZET AĞA'NIN AĞIDI

Abuzet Ağa, Gürün'ün Akdere köyünden, yüz yıl kadar önce düşmanları tarafından vurularak öldürüldü. Eliaçık, çevrede saygınlığı ile tanınan Abuzet Ağa, dönemin Sivas valisiyle sıkı ilişkiler içindeydi.

SÖYLEYEN: Bacısı Emine.

1. Al Vayıs'ın efesini
   Süremedim safasını
   Kürt'e düğüne gidiyor
   Dür kardeşin çuhasını

2. Kapımızın önü havlu
   Kır atın kuyruğu düğlü
   Kardeş yükün denkleştirmiş
   Minnet eyle Terkeşl' oğlu

3. Amanın ağrıyor başım
   Bir Allah'a kaldı işim
   Sivas'ta İzzettin Paşa
   Pendirin verir kardeşim

KAYNAK:
Nuri Kara -1321- Kızılpınar-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **efe**: Başa giyilen, fes ya da yağlık. **çuha**: Tüysüz, ince sık dokunmuş kumaştan yapılmış elbise. O zamanlar herkeste bulunmazdı.
2. **havlı**: Avlu. **Terkeşlioğlu**: O dönemin ünlü ağalarından.
3. **pendir**: Peynir. **İzzettin Paşa**: Sivas valisi olacak.

77. MEVLİT'İN AĞIDI

Cumhuriyet'ten önce devletin eli öyle her yere anında yetişemezdi, iletim araçları da gelişmemişti. Özellikle köylerde yapılan kanunsuzluklar anında merkeze duyurulamazdı.

Seferberlik sırasında Sarız'ın Büyük Söbeçimen köyünden Mevlit bir köy kavgasında öldürülünce bütün akrabaları, tanıdıkları günlerce yas tuttular. Mevlit'in nişanlı olması, ölümü daha bir acıklı hale getirmişti.

SÖYLEYEN: Bacısı Fatma. (Karakuş)

1. Gardak babamoğlu gardak
   Su üstünde yeşil ördek
   Ağaç kesmeden geliyor
   Omuzunda palta, bardak

2. Seydi'nin kellesi kesik
   Bizim Pamuk kime küsük
   Kar' Mustafa, Çellen Hösük
   Sütçüyü de desem m' ola

3. Haklı Ağ Mevlit'im haklı
   İşlik de zubunda kaplı
   Gitme Körkuyu yoluna
   Boranı da düşman saklı

4. Mevlit'in tuttuğu konak
   Biz içine nasıl girek
   Şimdi burda ağlayacak
   Fadime, Emine gerek

5. Mevlit döğüşten geliyor
   Ağ işlik kurşun delikli
   Nişanlın mı kaldı yavrum
   Kuluncu kara belikli

6. Kır Mustuk'un oğl' İsmail
   O da Mevlit ile yaşıt
   Gitmem Körkuyu yoluna
   Oraya yaparlar düşüt

KAYNAK:
Nuri Kara -1321- Kızılpınar-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **gardak**: Sözü tok, cakalı. **palta**: Balta.
2. **kesik**: Kesilmiş. **küsük**: Küsmüş. **Hösük**: Hüseyin. **Kar' Mustafa**: Kara Mustafa. (Bu kavgada beş kişi ölmüştür.)
3. **işlik**: Gömlek, mintan. **zubun**: zıbın: Gömlek gibi, fakat ondan uzun pazen ve pikeden yapılan giysi. **Körkuyu, Boranı**: Söbeçimen'de yer adları.
4. **konak tutmak**: Konak yapmak.
5. **kulunç**: Sırt. **belik**: Saç örgüsü.
6. **Kır Mustuk**: Kır (Sarı) Mustafa. **yaşıt**: Aynı yaşta. **düşüt**: Ölünen yer. (Zamanla her gelen bir taş bırakmasından orası mezarımsı bir görünüm kazanır, bazen de yatır ve ziyaret yeri olur.)

78. ERGEN'İN AĞIDI

Eskiden eğlence yerleri şimdiki gibi yaygın ve çok değildi. Eğlenmeler daha çok düğünlerde, nişanlarda ve öteki özel günlerde yapılırdı. Örneğin gelin almaya tüfek sıkılarak, cirit oynanarak, türkü okunarak gidilir: Gelin binerken de, gerdek gecesinde tüfek sıkılırdı.

Otuz, kırk yıl kadar önce, Tomarza-Aslantaş köyünden Ergen, işte böyle bir köy düğününde halay çekilirken kaza kurşunuyla öldü.

SÖYLEYEN: Anası Ümmügülsüm (Kiraz).

1. Kurubel'de sal bağladı
   Din' ayrı gavur ağladı
   Karapınar'a varınca
   Orada Haceller eğledi

2. Şu döşümden emzirdim de
   Eteğimde döğdüm deste
   Oğlumdan bir haber getir
   Elini öptüğüm posta

3. Kurşun gelip değinceğiz
   Vurdum dizime dizime
   İki tane kuzusu var
   Ne deyim Kânlı kızına

4. Kadan' allım Mor Mustafa
   Bende koymadın akılı
   Ali Çavuş asker emme
   Ergen evimin vekili

KAYNAK:
Naile Erdinç -1936- Çanakpınar-Tomarza.

AÇIKLAMA:
1. **sal**: Salaca, tabut. **din' ayrı**: Dini ayrı. **Haceller**: Hacı Aliler.
2. **deste döğmek**: Ekin danelerini bir sopayla döverek danelerini çıkarmak işi. Özellikle ekin yetimine az süre kala halk un sıkıntısı çekerdi, destede buğday dövülerek bu gereksinim giderilirdi.
3. **değinceğiz**: Değince, değdiği zaman. **kuzu**: Burada çocuk. **Kân**: Şimdiki adı Bozgüney-Tufanbeyli.
4. **kadan'**: Kadanı. **esker**: Asker. **emme**: Ama.

79. TOKLAR BUCAĞINDAN HACI BEY'İN AĞIDI

Birisi tarafından vurulup öldürüldüğünde söylenmiştir.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Ben Hacı'nın anasıyım
   Vurulanlar ağlamasın
   Şu sekiyi aşanaça
   Uşak çente bağlamasın

2. Eğil karlı dağlar eğil
   Otlar biter eğil eğil
   Mezere nasıl sığarsın
   Eğil, oğlum, başın değer

3. Kızılgöl'e varıncağız
   Orada eyledim zılgıt
   Oğlum senin yaran nerde
   Kanın akar ılgıt ılgıt

4. Sıksam sızılıyor dişim
   Ağlasam ağrıyor başım
   Dede'nin başı boranlı
   Gezbel'i dolan gel kuşum

5. Ben konağa çıkarkene
   Müdür bilene ağladı
   "Karı oğlun öldü" deyi
   Ulu ağaçlar söyledi

KAYNAK:
Hac Esef Saygılı -1937- Emiruşagı-Tomarza.

AÇIKLAMA:
1. **seki**: Yüksekçe yer, tepecik, aşıt. **öleneçe**: Ölene değin. **çente**: Çanta. **çente bağlamamak**: Çukurova'ya çalışmaya gidenler yiyeceklerini de, giyeceklerini de çantalarında taşırlardı. Ana, oğlunu onların içinde göremeyince üzülüyor. O yüzden çanta bağlamalarını istemiyor.
2. **eğil eğil**: Efil efil, yel vurdukça otun sallanması. Heğil heğil diye de söylenir. **mezer**: Mezar.
3. **Kızılgöl**: İç Toroslar'da yer adı. Tomarza'da yayla. **zılgıt**: İçin için, gümrenerek ağlama.
4. **Dede**: İç Toroslar'da yer adı. Tomarza. **Gezbel**: Tomarza-Tufanbeyli arasında yer adı, köy.
5. **çıkarkene**: Çıkarken. **deyi**: Diye.

80. ZİYA'NIN AĞIDI

Eskiden devletin kolu, şimdiki gibi her yere kolayca uzanamazdı. Tüfeğini dalına takan aklına koyduğunu rahatça vurabilirdi.

İşte, Pınarbaşı'nın Kayaaltı köyünden Hali İbrahim'in oğlu Ziya'yı da böyle bir düşünce yaylada yakaladı (1937).

SÖYLEYEN: Babası.

1. Al atın göğsünde yazı
   Ziya kim' eden nazı
   Kör olsun babanın gözü
   Silah vermez ellerine

2. Ağ konağa karşı mezer
   Binme ata değer nazar
   Öksüz olan densiz gezer
   Değmen şunun tellerine

3. Dört yerde kandili yanar
   Odasına beyler iner
   Duyan eller seni kınar
   Tak tüfeği dallarına

4. Yetişin emmiuşağı
   Yaylada kaldı düşeği
   Düşman sıkınca fişeği
   Neler geldi dillerine

5. Fani yalan dünya fani
   Bacıların yalar kanı
   Ver doktora kurtar canı
   Kıran girsin mallarına

6. Hal' İbrahim başlar tacı
   Yürekten çıkmıyor acı
   Çekilmiş gülün siyeci
   Bülbül konmaz dallarına

KAYNAK:
(Kaytancı) İsmail Demirci -1942- Kuşçu-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **kim' eden**: Kime edersin.
2. **ağ konak**: Ak konak. **mezer**: Mezar. **densiz**: Korkusuz, patavatsız, çekinmez.
3. **kandil**: Elektriğin olmadığı zamanlar anımsanmalı. **kınamak**: Ayıplamak.
4. **düşek**: Düşüp ölünen yer.
6. **siyeç**: Çit. **Hal' İbrahim**: Halil İbrahim.

F) hastalıktan ölenlerin ağıtları

81. ZELHİNLİ ALİ BEY'İN AĞIDI

Eskiler, "Güzel yüzlü adama bakan gebe kadınların çocukları da güzel olur" demişler. Ağıda konu olan Zelhinli Ali Bey iri, güzel gözlü, güzel yüzlü, gerçekten yakışıklı bir kişi. O kadar ki, halkın arasından geçerken hemen sekiz, on kişi ortalarına alırdı. Kem gözler görmesin de nazar değmesin diye.

Ali Bey, eski Avşar beylerinden, Pınarbaşı ilçesinin Zelhin (Halk, Zelfin biçiminde söyler) köyünde otururdu. 1930-1940 yıllarında ticaret, sanayi şimdiki gibi gelişmediğinden zenginlik, bir kimsede bulunan canlı hayvan sürüsünün çokluğu ile ölçülürdü. Ali Bey'in atları, sığırları, sürü sürü koyunları vardı. Anlatılanlara göre, Ali Bey'in o tarihte 8-10 sürüsü vardı. (Bir sürü 300-400 koyundan oluşur).

Ali Bey koyunlarını Kadirli-Hardallık'ta kışlatırdı. Bir gün orada hastalanır ve ölür. Ölürken son nefesinde, yaylalara doğru uçup giden turnaları görür ve onlara "Gülperi'ye selam söyleyin" diye seslenir. Gülperi hanımıdır. Bacısı Emine Hatun Ali Bey'in ölümünü düşünde görür, uyandığında, "Vallahi kardeşin başında bir iş var" diye söylenir. Bir gün sonra da ölüm haberi köye ulaşır.

SÖYLEYEN: Bacısı Emine Hatun.

1. Çarşıdan kazan almışlar
   Garip suyunu koymuşlar
   Bu tüccar nereli deyin
   Kardeş aslını sormuşlar

2. Kardeşimi yuyan hoca
   Garip diye koyman uca
   Sabahaça uyumuşum
   Kardeşin öldüğü gece

3. Su istiyor babamoğlu
   Kırkpınar'dan, Aslantaş'tan
   "Gülperi evde mi" deyin
   Haber almış uçan kuştan

4. Su istiyor babamoğlu
   Gölyan'dan, yağlı Pınar'dan
   Kardeş yozların geliyor
   Hardallık, Gücükçınar'dan

5. Hota babamoğlu hota
Silkinir de biner ata
Kardeş yozların dağılmış
Kızıldağ'dan Karaçat'a

6. Kangal'dan sürü yürüdü
Toplansın Göksün Kürtler'i
Gedikten canavar kovar
Kara çadırın itleri

7. Ne iyi ata binerdi
Altında üveyik kırı
Sen Dede'den aş kardeşim
Gezbel'den dolansın sürü

8. Kardeşim Halep'ten gelir
Parlar meşleğin sırması
On sürüye azık koyar
Kardeşin Benli Turna'sı

9. Akşamdan çobanı geldi
Tüccarım satık sürüyü
Boğazı sarı takımlı
Ele kattık Gülperi'yi

10. Sabahanan kalktımıdı
Ağ oda olmuş virane
Kurban oluyum kardeşim
Seni getiren trene

11. Farısın gönlüm farısın
Dağları duman bürüsün
Yaylanın zamanı geldi
Kardeş sürüler yürüsün

12. Çatal kandili yanar da
Nurvana'ya vurur şavkı
Bekir Çavuş'a koşulur
Ne güzel çağırır türkü

KAYNAK:
Mehmet Eroğlu -1927- Sarız.
Elif Özer -1924- Kayseri.
Fadime Bozkurt -1923- Çanakpınar-Tomarza.
(Eşkili) Hasan Bozdoğan -1325- Oğlakkaya-Sarız.
Mustafa Önder -1938- Taf (Özlûce Şimdi Dadaloğlu) -Tomarza.

Ali Bey'in kızı Elif Hatun'un (Özer) babasına söylemesi

1. Babam olsa beni nazlar
Anam cehizimi düzler
Ne mutlu canlarınıza
Analı, babalı kızlar

2. Allaha seven yatmasın
Bugün komşular gitmesin
Bir anasız kız çıkıyor
Yuvada kuşlar ötmesin

3. Sabahanan tana karşı
Bir kuş gitti öte öte
Bir gün yanımda yatmadın
Senin anlaığın bata

4. Anam yuvamı bozdu da
Kırıldı benim kanadım
Babamın yerin şaşırdım
Akşam kapıya tünedim

5. Yönümü dönüyom yüke
Ben ağlıyom baka baka
Anamın yüzü benli de
Babamın gözleri toka

6. Anam yok taşkın ağlıyom
Eller beni kınamasın
Bir anasız kız çıkıyor
Kuşlar bile tünemesin

7. Bibilerim darılmasın
Babamdan da anam tatlı
Toprakkale'de görmüşler
Kara yamçılı, kır atlı

8. Issız evlikte yatarım
Yönümü dönerim yüke
Anamın yüzü gülgülü
Babamın gözleri toka

KAYNAK:
Elif Özer -1924- Kayseri.

AÇIKLAMA:

1. **Kazan**: Ölü yıkamak için su kurulan kazandan söz ediliyor. **deyin**: Diye.
2. **sabahaça**: Sabaha değin.
3. **Kırkpınark, Aslantaş, Gölyanı, Yağlıpınar**: Tomarza-Toroslarda yer adı.
4. **Hardallık, Gücükçınar**: Kadirli köyleri.
5. **hota**: Çaka, fiyaka. **Kızıldağ, Karaçat**: İç Toroslar'da.
6. **kovar**: Kovalar. **Gedik**: Göksün-Meryemçil, Mıngıldak üzerinde yer adı.
7. **Dede**: Dedebeli. Tomarza, Develi arasında yer adı. **üveyik kırı**: Gri, kül rengi, bir at donu.
8. **meşlek**: Bir çeşit palto.
9. **satık**: Satmış. **sarı takım**: Altınlı denmek isteniyor.
10. **kalktımıdı**: Kalktım idi, kalktıydım. (Cenazenin trenle getirildiği hatırlanmalı.
11. **farımak**: Kocamak, bezgin hale gelmek.
12. **Nurvana:** Köy, **koşulmak**: Birlikte türkü söylemek, türkü söyleyene eşlik etmek.

İKİNCİ AĞIT

3. **analğın batsın**: Anası daha önce öldüğünden sitem.
5. **yük**: Yüklük: Eski evlerde adına "evlik" denilen yerde, mutfak, yatak ve diğer eşyalar hep evlikte bulunurdu.
7. **bibi**: Hala. **Toprakkale**: Osmaniye-Toprakkale.
8. **babamın gözleri toka**: Toka gibi yuvarlak, iri.

82. DURMUŞ AĞA'NIN OĞLU ÖMER'İN AĞIDI

Ömer, Tomarza'nın Taf (Özlüce Dadaloğlu) kasabasından. Onun öyküsünü anlatanlar söze, "Bundan kırk, elli yıl önce" diye başlarlar. Ömer daha delikanlıyken Haççа kıza nişanlanır. Haççа (Hatice) kızı kendisi de sevmektedir. Ancak nasıl olmuşsa, o sıralar kendi ailesiyle bir tartışmaya girmiş. Bu tartışma sonunda da Çukurova'ya küskün gitmiş.

Yaz mevsimi, Çukurova'nın yakıcı sıcağı, sineği... Delikanlı sonunda sıtmaya yakalanır ve orada ölür.

Anlatılanlara göre, anası oğlunu getirmeye gidiyor, fakat onun cesediyle karşılaşıyor.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Kuruçay'ın seli söker
   O da boz bulanık akar
   Adana'da kalma oğlum
   Gözlerine mucuk çokar

2. Obruk'tan, Dedebeli'nden
   Bir kan aldırdım kolumdan
   Hasan, Memmet olsayıdı
   Onlar tutardı salımdan

3. Şuvara oldum şuvara
   İçmezken içtim cuvara
   Ömer Bey'im ölürkene
   Elini vermiş duvara

4. Bizim yayla taplak taplak
   Kaş kara da yüzler aplak
   Ben öpmeye kıyamazdım
   Gönendi mi kara toprak

5. Benim oğlum okur yazar
   Siptinli pazarın gezer
   Adana'da güleş tutmuş
   Söylemişler değmiş nazar

6. Hem yürüdüm, hem oturdum
   Felek vurdu ben götürdüm
   İşte ceket, işte şalvar
   Size hediye getirdim

7. Kamıyona biniciyim
   Kayseri'ye varıcıyım
   Öldüğümü aramıyom
   Haççа Kızı görücüyüm

8. Adana'dan aldım çepken
   İçinin de harcıyınan
   Özneyi böyle överler
   Kokuyunan burcuyunan

KAYNAK:
Mustafa Önder -1938- Taf (Özlüce)-Tomarza:
Mehmet Eroğlu -1927- Sarız.
Hasan Gürbüz -1930- Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Kuruçay**: Sarız-Tomarza arasında, dağlar içinde akan su. **mucuk**: Gündüz ısıran sivrisinek.
2. **Opruk**: Obruk: Saimbeyli-Tufanbeyli arasında yer adı. **Dedebeli**: Tufanbeyli-Tomarza arasında yer adı. **sal**: Salaca, tabut.
3. **şuvara**: Şair, şairler. **cuvara**: Cıgara. **ölürkene**: ölürken.
4. **taplak**: Dağlar arasındaki düzlük, çukur yerler. **aplak**: Parlak, yuvarlak, dolgun yüz. **gönenmek**: Hoşlanmak, mutlu olmak.
5. **siptinli**: Adana'da bir semt. **güleş**: Güreş.
7. **biniciyim**: Bineceğim... **aramıyom**: Aramıyorum.
8. **çepken**: Kolları uzun ve yırtmaçlı bir çeşit salta. **harç**: Harcanan diğer şeyler. **özne**: Güveyi. **Özne övmek**: O yörelerde yapılan, güveyi gerdeğe koyarken yapılan özel ezgili tören. **kokuyunan**: Koku ile.

83. CELLOĞLU HALİL EFENDİ'NİN AĞIDI

Celloğlu Halil Efendi, (Turgut), hem Osmanlı, hem Cumhuriyet dönemini görmüş bir kişi. Bir ara encümen üyeliği görevinde de bulunan Halil Efendi, yazın yaylada yaylar, kışın Çukurova'da kışlardı.

Tanıyanlar, gerçekçi, haksever, herkesçe aranan bir meclis adamı olduğunu belirtmişlerdir. Vadesi ile öldü. (1935)

SÖYLEYEN: Kızı Ferize Hatun (Işıkdağ).

1. Öte geçe, beri geçe
   Ağlayalım seçe seçe
   Atını yarışa koymuş
   Üstünde sırmalı keçe

2. Şurdan bir top atlı geçti
   İçinden babamı bildim
   Bugün ulu bayram günü
   Ağlayı ağlayı öldüm

3. Kayseri'yi ister gönlüm
   Ara uzak, yollar taşlı
   Kâzım'a kurban oluyum
   Kayseri tozzağı saçlı

4. Ağam bir şehirden gelse
   Pırtı atar şeridinen
   Konar göçer vezir babam
   Bozdoğan'la, Cerit'inen

5. Şurada tahtal'odası
   İçine vurdurrum sıvak
   Yerin temmuz dayanaman
   Bölüşürler kara sinek

6. Hacı Ba' Nuri Ba'
   Babam da onların ta'
   Kınaman beni komşular
   Yıkıldı arkamın da'

7. Şu da ağamın odası
   Ona da vururum sıvak
   Odasını yakar m'ola
   Mustafa 'sı daha ufak

8. Saba Alişir Â gelir
   Bize verir kara haber
   Böyleyidi küçük Kazım
   Dökme boncuk, kara biber

KAYNAK:
Ziyadoğlu Mustafa Doğan (Tatlı) 1929-Yalak (Yeşilkent)-Sarız.
Halil Özdemir -1328- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **yarış**: O tarihte, o bölgede (Yalak) at yarışları yapılırdı.
2. **sırmalı keçe**: O tarihlerde çoğu kişilerin atlarının üzerine çul atılırdı, sırmalı keçe herkeste bulunmazdı.
3. **tozzak**: Başa takılan sorğuç, tuğ.
4. **pırtı**: Manifatura eşyası. **şerit**: Kumaş ve bez topunun bağlandığı kumaş parçası. **şeridinen**: Şerit ile: Top halinde. Bozdoğan, **Cerit**: Güney'de Türkmen oymakları.
5. **tahtal'**: Tahtalı. **tahtalı Oda**: Odanın tavanı da, tabına da tahta ile döşeli olması, her evde tahtalı oda yoktu. O tarihlerde bu Türkmenlerin çadır hayatından yerleşik hayata yeni geçtikleri anımsanmalı. **vurdurrum**: Vurdururum. **sıvak**: Sıva. **dayanaman**: Dayanamazsın. **yerin**: Bulunduğun yer, Çukurova.
6. **ba'**: Bey. **ta'**: Tayı, dengi. **kınaman**: Kınamayın. **da**: Dağı.

84. KÖR İSMAİL AĞA'NIN AĞIDI

İskanın ilk yıllarında canlı hayvan ticareti Kayseri'den çok Adana'da yapılırdı. Çünkü o yıllarda Kayseri daha il merkezi yapılmamıştı, sancaktı.

İşte bu sıralarda, Pınarbaşı ilçesinin Demircili köyü yakınlarındaki Akpınar mezrasında Halloğlu Kör İsamil Ağa vardı. İsmail Ağa sürek alır, sürek satardı. O bölgede büyükbaş hayvan sürüsüne sürek deniyor.

İsmail Ağa sürek satmak için Adana'ya gidiyor, orada hastalıktan ölüyor.

SÖYLEYEN: Kardeşi kızı Hürü (Huriye) Hatun.

1. Yönü beri uzun çamlar
   Güneş vurur yağı damlar
   Kul oluyum Battal Emmi
   Yelgin sürme Doru hamlar

2. Kefiyesi morluyumuş
   Palaskası telliyimiş
   Aşamamış kız bibisi
   Daha yollar karlıyımış

3. Kabaktepe'nin koyağı
   Gökcek emmimin boyağı
   Saba Urum karı yağar
   Meste öğrengin ayağı

4. Mezerlikte ağca taşlar
   Cığıl cığıl öten kuşlar
   Kul oluyum Battal Emmi
   Buyıl emmin burda kışlar

5. İndin mi Çukurova'ya
   Vurdun mu tosun salını
   Günbegün biz böyleyik
   Yenemiyok ki gelini

6. Yönü beri uzun çamlar
   Kölgen beri döndü m'ola
   Ağam şehirden binişin
   Ağpınar'a indi m'ola

KAYNAK:
Raşit Yakut -1943- Karamanlı-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **oluyum**: Olayım. **yelgin**: Yelli, hızlı. **hamlamak**: Uzun zaman idman yapmamaktan, yürümemekten çevikliğini yitirmek.
2. **kefiye**: Erkek ve kadın baş örtüsü, erkeklerde baş üzerine sarılırdı. **palaska**: Bel kemeri. **bibi**: Hala. **morluyumuş, telliyimiş, karlıyımış**: Morluymuş, telliymiş, karlıymış.
3. **Kabaktepe**: O yörede bir tepe ve bu adda iki köy. **gökcek**: Güzel. **boyak**: Çalım, gösteriş, fizik. **Urum**: Çukurova'ya göre Toroslar'ın öte yüzü. **saba**: Sabahleyin. Burada, ileriki günlerde. **meste öğrengin**: Meste alışık.
4. **mezerlik**: Mezarlık. **Kışlamak**: kışı orada geçirmek.
5. **tosun salı**: Tosun pazarı. **günbegün**: Hergün, her zaman. **böyleyik**: Böyleyiz. **yenemiyok**: Yenemiyoruz. (Ağlamasını, üzüntüsünü durduramıyoruz).
6. **kölge**: Gölge. **binişin**: Binince. **Ağpınar**: Akpınar.

85. KOLERADAN ÖLENLERİN AĞIDI

İmparatorluğun son zamanları... Bir yandan savaşlar sürerken, öbür yandan da yokluk, kıtlık ve bunların doğurduğu hastalıklar...

O yıllarda Sarız'ın Kuşçu köyünden Güzel Ahmetler'den (Musalar'dan) Havva, koleradan ölen kardeşlerine söyler.

SÖYLEYEN: Havva.

1. Şaşmış Kalender'im şaşmış
   Ağzında dilleri bişmiş
   Ala karda, boz dumanda
   Bir Çerkez eline düşmüş

2. Kurban oluyum oluyum
   Düştüğün Çerkez eline
   Eşe beni kaldır deyi
   Elin' uzatmış geline

3. Benim kardeşim beşidi
   Alayına bu başıdı
   Görünce aklım şaşıyor
   Mulla Hasan'ın yaşıdı

4. Gürül gürül kitap okur
   Eğdirme fesli kardeşim
   Camide sala veriyor
   Bir turna sesli kardeşim

5. Sekiz kardeşin salağı
   Ne zorumuş mull' ölmesi
   Okumadan mı geliyon
   Heybede Gürün alması

6. Vili babamoğlu vili
   Şu bavulu, şu da dili
   Beşiniz birden dıkılman
   Taşı deler elin gözü

7. Ellerin göçü geliyor
Kardeşin göçü gelici
Selam söylen Gallice'ye
Sedat'ı kime verici

8. Kara tire giyme dedim
Yakasını oyma dedim
Nazar değer babamoğlu
Maravuz'a varma dedim

9. Gelen geçen müjdeliyor
Çobanınız geldi deyi
Aldatıyor itin dölü
"At aksadı kaldı" deyi

10. Yıkılasın Büyük Oluk
Gene çiçek bağladı mı
Garip elde ölen Mustuk
Ayval' elin ağladı mı

11. Yıkılasın Büyük Oluk
Çiçek bağlar koruyunan
Ben d' ölüyüm, Gümüş d' ölsün
Fatma d' ölsün Nuru'yunan

KAYNAK:
İsmail Demirci (Kaytancı) -1942- Kuşcu-Sanz.

AÇIKLAMA:
1. **bişmiş**: Pişmiş.
2. **oluyum**: Olayım. **Eşe**: Ayşe'nin yörede söylenişi. **elin**: Elini.
3. **alayına**: Hepsine. **Mulla**: Molla. **yaşıt**: Akran, aynı yaşta.
5. **salak**: Salınıp gezilen yer, uğrak yeri, bölge. **mull'**: Molla. **geliyon**: Geliyorsun. **Gürün alması**: Gürün elması kırmızı olur.
6. **vili**: Vay le, eyvah, yazıklar olsun. **dil**: Anahtar. **dıkılman**: Dıkılmayın, girmeyin. **elin gözü**: Nazar.
7. **gelici**: Gelecek. **verici**: Verecek.
8. **tire**: Basma. **Maravuz**: Marabuz: Afşin'in bir köyü.
9. **deyi**: Diye. **at aksadı**: Anlaşılan çoban, at aksadı da gelemedi, daha yolda diye onları avutmuş
10. **Büyük Oluk**: Sarız-küçük Söbeçimen köyünde. **Mustuk**: Mustafa. **Ayvalı eli**: Gürün'de.
11. **kor**: öbek, sıra. **konuyunan**: **Nuru'yunan**: koru ile, Nuri ile. **ölüyüm**: Öleyim.

86. DURDU EFENDİ'NİN AĞIDI

Durdu Efendi, Pınarbaşı'nın Alagazili köyünden, Kara Şeyhli obasından. 1930'lu yıllarda köylerde okur yazar bulmak çok güç. Ama Durdu Efendi okuma yazma bilen, bolpaça pantolon ve şapka giyen bir kişi. O zamanlar herkesin şalvar ve fes, börk giydiğini düşünürsek, Durdu Efendi'nin nasıl ayrı bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılacaktır.

Durdu Efendi Ankara'da ameliyat oldu, kurtulamayarak orada öldü.

SÖYLEYEN: Şerife Hatun.

1. Şu da yamçı, şu da başlık
   Hasiret kardeş kavuştuk
   Atlılar cirite çıktı
   Durdu Efendi savuştu

2. Altında göbelek kırı
   Kaş kara da gözü iri
   Ankara'ya giden hasta
   Ne diye dönmemiş geri

3. İşt' oldu gece yarısı
   Oğul veriyor arısı
   Pazaröreni'den geliyor
   Başlık serpiyor Doru'su

4. Lacivertten bolpaçası
   Parlar Kır'ının keçesi
   İki defa geri dönmüş
   Yok ki evinden geçesi

5. Ankara'ya giden hasta
   Kitap kaldı deste deste
   Hakidendi bolpaçası
   Bize başlık geldi hısta

6. Ankara'ya giden hasta
   Döndü de deynedi geri
   Baban, ben ölüyüm diyor
   Deli kızcağızım deli

7. Altında da atı Düldül
   Sen atı ahıra kaldır
   Yoldaşların kötü ise
   Tel vur Hür'oğlu'na bildir

KAYNAK:
Rüsvet Özdoğan -1921- Halevik (Çakılkaya)-Pınarbaşı.
Cemal Karslı -1934- Çördüklü-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **yamçı**: Kalın, kara yünden, keçeden yapılan yağmurluk. **hasiret**: Hasret. **savuşmak**: Öne geçmek.
2. **göbelek kırı**: Beyaz rengi fazla olan at donu, rengi.
3. **işt'**: İşte. **başlık**: Daha iyisi Maraş'ta yapılan püsküllü at başlığı. **başlık serpmek**: Atın, başını silkeleyerek gitmesi. **doru**: Kızıl kahve rengi at donu, rengi.
4. **lacivet**: Lacivert. **bolpaça**: Pantolan, şalvara göre paçası daha bol. **iki defa geri dönmüş**: Hastaneye götürülürken iki kez geri dönüp evine bakmış.
5. **çemrek**: Kol, paça, etek gibi giysileri yukarı çekmek.
6. **haki**: Yeşile çalan sarı renk. **hısta**: Hisse.
7. **deynedi**: Dinledi, baktı. **ölüyüm**: Öleyim.

87. HAMZA'NIN AĞIDI

Konar göçer döneminde bir Avşar obası, oldukça kalabalık olan sığır sürüsünü Sarız'ın şimdiki Dayıoluk köyü yaylasına sürer. Bir süre sonra güz gelir, Binboğa'daki çadırlarda düğünler kurulmaya başlanır.

İşte böyle bir zamanda Kara Döne'nin oğlu ile kızı birer hafta ara ile ölürler.

SÖYLEYEN: Anaları Kara Döne.

1. Nesli Hanım düğün kurmuş
   Ya neyleyim hayırl' olsun
   Hamzam cahil gönlü ister
   Okuntu salın da gelsin

2. Vili Hamza oğlum vili
   Asbap solgun devre hali
   Anasını örzülüyor
   Ellahâm şaşırık yolu

3. Yoğumuş bunun bacısı
   Yağlığını ben bağladım
   Gelmedi şunun anası
   Döne döne ben ağladım

4. Hamzam davarını yeller
   Sultan pürçüğünü teller
   Senden içen iflah m'olur
   Yüzü kurbağalı göller

5. Kalmadı benim kararım
   Kimseye değmez zararım
   Gelinçi şordan gelirken
   Seymenin için' ararım

6. Sal devesin donattılar
   Üstüne kilim attılar
   Oğlan seymen olmuyon mu
   Sultan'ı gelin ettiler

7. Karar ey Allahım karar
   Çift kekliğim eşin arar
   Yılda iki düğün kurdum
   Kimseye olmadı zarar

8. Sal devesi yürüyünce
   Çanı bozgun bozgun öttü
   Ne ağlıyon kele karı
   Oğlun gelmez yola gitti

9. Yüce dağdan yüce dağa
   Yerin temus garbi değe
   Çıkar Gavur dağın yaylar
   Bunun emmileri ağa

10. Selbi'nin donu gülgülü
    Öttü yaylanın bülbülü
    Temus'ta mı kaldın kuzum
    Eli Uruşvan örgülü

KAYNAK:
(Eşkili) Hasan Bozdoğan -1325- Oğlakkaya-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **hayırl'**: Hayırlı. **cahil**: Genç, yeni yetme. **okuntu**: çağrı, düğün davetiyesi.
2. **vili**: Vay le, eyvah. **asbap**: Esvap, giysi. **devre**: Ters, alışık olmayan. **örzülemek**: Arzulamak. **ellaham**: Her halde, Allah'a malum. **şaşırık**: şaşırmış.
4. **davarı yellemek**: Koyun sürüsünü kaldırıp otlağa sürmek. **yüzü kurbağalı göller**: Çukurova'nın sularını kastediyor ılık, kirli, kireçli.
5. **gelinçi**: Gelin getirmeye giden topluluk, seymen. **şordan**: Şuradan.
6. **sal**: Tabut. **sal devesi**: Üzerine tabut bağlanan deve. **olmuyon mu**: Olmuyor musun.
8. **ağlıyon**: Ağlıyorsun. **kele**: Bir hitap. **bozgun bozgun ötmek**: Acı acı, insana dokunacak biçimde ötmek.
9. **garbi**: Batı. **Gavır dağı**: Amanos dağı.
10. **selbi**: Selvi. **don**: Giysi. **gülgülü**: Gül renkli, kırmızı. **Üruşvan**: Van, Van işi. **Temus**: Temmuz.

88. BEŞ KARDEŞİN AĞIDI

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce, Göksün'ün Bozhüyük köyünden beş kardeşin beşi de amansız bir hastalığa yakalanıyor.

O zamanlar doktor, sağlıkçı bir yana, hastalığın adını bile bilen yoktu. Derken, bir hafta içinde beş kardeşin beşi de ölüyor.

SÖYLEYEN: Anneleri Zeynep Hatun.

1. Benim oğlum beş miyidi
   Bir birinden hoş muyudu
   Alnındakin' kömür sandım
   Kömür değil kaş mıydı

2. Beş oğlun var diye diye
   Ocağımı batırdılar
   Olmaz olsun harman yeri
   Sıra sıra yatırdılar

3. Dört oğlum daha varıdı
   Musa'm Hindistan gümüşü
   Kapıya gelinçi geldi
   Ne aldın kına yemişi

4. Oğlum çok diye güvenme
   Kavaktaki gazelemiş
   Daha sıtkınan bakmadım
   Meğer Musa'm güzelimiş

5. Hiç kimsecik kalmamış mı
   Gelmeyeni getirecek
   Ölüm benimle iyeşmiş
   Ocağımı batıracak

KAYNAK:

Ayşe Işık -1930- Yalak (Yeşilkent) Sarız.

AÇIKLAMA:

3. **gelinçi**: Gelin almaya giden topluluk, seymen alayı.
4. **gazel**: Ağaç yaprağı.
5. **iyeşmek**: İddialaşmak, **iğeşmek**: Zıtlaşmak, yarışmak.

89. RÜSTEMOĞULLARI'NIN AĞIDI

Arkası olmak: Emmisi, dayısı, kardeşi, eli obasıyla kalabalık olmak demektir. Devletin, hükümetin şimdiki gibi etkili olmadığı dönemlerde, kalabalık ailelerde, aile reisi bir derebeyi gibiydi. Böylelerinin şerrinden herkes uzak dururdu.

Ağıda konu olan Rüstem'in dokuz oğlu vardı. Anlatılır ki, yüz yirmi yıl kadar önce bu dokuz oğlan dokuz tırpanla tarlaya ekin biçmeye gidiyor. Sarız, Karayurt köyü Paşa Pınar'ı denilen yerde, dokuz oğlanı dokuz tırpanla ekin biçerken görenlerin parmakları ağzında kalıyor.

Sonrası, dokuz ağlanın dokuzu da amansız bir hastalığa yakalanıyor. Bir ay içinde dokuz oğlanın dokuzu da ölüyor. Bu ölümün sebebini hiç kimse bilemiyor. Kimileri nazar değdi, kimileri de bir kıran girdi de ondan öldü diyorlar. Yine anlatılır ki, bu ailenin soyu o sırada Yemen'de askerlikte bulunan Süleyman Kâha'dan devam edegelmiştir.

SÖYLEYEN: Bacıları Anşa.

1. Yadellerde gelin başım
   Yoklayacak yok kardeşim
   Karıya döndüm karıya
   Otuza varmadı yaşım

2. Hele bakın şu karşıya
   Çift koşturdum tarl'eyledim
   Kucağım altı oğlanlı
   Koca Maşat'ı boyladım

3. Kimi oğlağımı güder
   Kimi davarıma gider
   Babamoğlu İnc' Omar'ım
   Değirmen ustalığın eder

4. Şuvara oldum şuvara
   Kara'm da içer cuvara
   Babamoğlu İnce Alim
   Davar döker Üçpınar'a

KAYNAK:
Çölbey Korkmaz -1319- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:

1. **yadeller**: Yabancı eller, anlaşılan ağıt yakıcı başka köyde gelindir. **karı**: Yaşlı bayan.
2. **çift koşturmak**: Çift sürdürmek. **Maşat**: Karayurt köyünün yaylası.
4. **şuvara**: Şair, şairler, ozan. **cuvara**: Cıgara, sigara. **Kara**: İnsan adı. **Üçpınar**: Karayurt köyünde semt. **davar dökmek**: Davarları suya indirmek.

90. KAMBUR HAMZA'NIN AĞIDI

Kambur Hamza (Özkan), Sarız-Karayurt köyünden, o yörede belli ağırlığı olan tanınmış bir kişi. Göçebelik döneminin yaşam biçimini benimsediğinden yoz alıp, yoz satar, Toroslar'da ünlü yaylalara çıkardı.

1950 yılında hastalanıp Kayseri'ye götürüldüğünde doktorlar pek ilgilenmemişler, hastaneye bile almamışlardı. Anlaşılan tedavisi olanaksız bir hastalığa yakalanmış.

SÖYLEYEN: Hanımı Şemsi Hatun.

1. Kadanı alıyım hoca
   Sabah olmaz uzun gece
   Kavaklar da ırgalandı
   Vezirin öldüğü gece

2. Hössüyün'e bir tel çekin
   Ağasının eliyinen
   Salını onlar indirsin
   Beder Memmet, Ali'yinen

3. Gelininin adı Emiş
   Örgüye takmasın gümüş
   Oğlu ölesice hekim
   İçeriye almam demiş

4. Kadan' allım kayınlarım
   Yeni düştüm kolunuza
   Söylen de evine gelsin
   Dağda gezen delinize

5. Ararım vezir gününü
   Dizime vurrum yamalık
   Aklı yeter oğlum yok da
   Adıma derler "analık"

6. Mahmut'u verdim eline
   Yenice düştüm koluna
   Ufak ala kuzuyunan
   Hele bak benim halime

7. Kınık'a yaylaya göçer
Yücesine çadır açar
Vezir' uğrattım nazara
On beş kağnıyınan göçer

8. Şafak yeri attı m'ola
Tan yerleri battı m'ola
Ağamın öldüğü gece
Döne, Zala yattı m'ola

9. Kadan' allım Hanım Ana
Vezir del'eyledi bizi
Ateşini bize attı
Kodu gitti Zala kızı

10. Kadan' allım Hanım Ana
Ölüs' ölen imdat umar
Adam babadan geçer mi
Ağlayarak geldi Omar

11. Karşıda da kara mezer
Yel eser de kumu tozar
Ünlüyüdü çöl vezirim
Kınık kuşağında gezer

12. Mahmut'um öksüz kılıklı
Zala'sı ufak belikli
Ne şöhretli yayla yaylar
Kınık'ı çatal oluklu

KAYNAK:
Döne Terkeşli -1927- Tozlu-Kadirli.
Melek Özdemir -Ayşe Özdemir -1945, 1933- B. Kabaktepe-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **ırgalanmak**: Yel istikçe hafifçe sağa sola sallanmak, ığralanmak. **vezir**: Ölenin sıfatı.
2. **Hössüyün**: Hüseyin, askerdeki oğlu. **tel çekmek**: Telgraf çekmek. **sal**: Tabut, salaca, cenaze.
3. **içeriye almak**: Hastaneye kabul etmek.
4. **dağda gezen deli**: O sıralarda ölenin bir oğlu gasp suçundan aranmakta.
5. **vurrum**: Vururum. **yamalık**: Yamalak. **analık**: Üvey ana.
7. **Kınık**: Toroslar'da bir yayla.
9. **kodu**: Koydu, bıraktı.
11. **Kınık kuşağı**: Kınık bölgesi.

91. AZGIN'IN AĞIDI

Pınarbaşı'nın Sindel köyünden, Deli Azgın diye de anılır. 19. yüzyılır bitim yılları, Azgın onulmaz bir hastalığa yakalanıp genç yaşta ölüyor.

Azgın, iyi giyinen, efe efe dolaşan, arkadaşlarına göre değişik görünümlü bir kişi.

SÖYLEYEN: Aynı zamanda amca kızı olan hanımı.

1. Hele Del' Azgın'ım hele
   Tarabulus çalar bele
   Bin atına ılgar eyle
   Kağnıcı koyurdu göle

2. Altında da atı türer
   Fesini bir yana eğer
   Gürün'e nişana gitmiş
   Her öven Azgın'ı över

3. Deli dersen ben deliyim
   Del' Azgın'ı ne biliyim
   Haftada kısır boğazlar
   Ben emmimin geliniyim

4. Gelmez olsun kara güzler
   Olmaz olsun öksüz kızlar
   Haftada kısır boğazlar
   Ben emmimin geliniyim

5. Şetil atar dal ığranır
   Yanar ciğerim doğranır
   El eline bir şey verir
   Alma Meryem'im Meryem'im

6. Göçümüz gelir Kiraz'dan
   Oğlu büyü(yü)cü birazdan
   Ne ben aldım, ne de kendi
   Elin aldığı murazdan

KAYNAK:
Cemal Karslı -1934- Çördüklü-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:

1. **Del'**: Deli, **ılgar**: Atın dört nala koşması. **kağnı koyurmak**: Anlaşılan çayırlağa kağnıcalar mal koyurmuş.
2. **türemek**: Çoğalmak.
3. **biliyim**: Bileyim. **kısır boğazlamak**: Salt et yemek için en etli, kuzusuz koyunu kesmek.
5. **şetil**: Ağaç fidanı. **ığramak**: Sallanmak. **eline bir şey verir**: Öksüz eline öte beri verilir, yardım diye, ondan arlanıyor.
6. **Kiraz**: Feke'nin Kiraz yaylası. **muraz**: Murat.

92. HALLAOĞLU AMBER AĞA'NIN AĞIDI

Hallaoğlu Topal Amber Ağa, yörenin ünlü ağalarından. Pınarbaşı ilçesinin Karamanlı, Kızılören, Hasırcı onun eğleştiği köylerdi.

Amber Ağa, aynı zamanda eski göçebelik döneminin yaşam biçimini de sürdürmekteydi. O yüzden Çukurova'da Anavarza'nın kuzeyi onun kışlak yurduydu. Burada bulunan "Amber'in Arkı" denilen yer bugün de aynı adla söylenmektedir.

Çok zengin olan Topal Amber Ağa, anatılanlara göre 1910 yılında vadesiyle ölmüştü.

SÖYLEYEN: Bacısı.

1. Sırma atlastan yorganı
   Dokuz kesilir kurbanı
   Maden filcan gümüş zarflı
   Unutur muyum Amber'i

2. Tabanca taşır ingliiz
   Ağır oturur mencilis
   Kınamayın kardeşlerim
   Amber'e benzer hanginiz

3. Ev dutardık sıra sıra
   Kardeş verdim bağrım yara
   Ana oğlun binmez miydi
   Çer alası Benli Kır'a

4. Evimiz göçerdi güzün
   Tosun damgalanır yazın
   Eniş yokuşun annacı
   Borumuz öterdi bizim

5. İnce anamoğlu ince
   Kabıt giyer dal boyunca
   Çukurova şen olurdu
   Kardeşin göçü varınca

6. Öksüz çocuk halden bilmez
İki bacı onar m'ola
Oğlan yok mu babamoğlu
Baban beni döver m'ola.

7. Terz' oturur bucağında
Yemek pişer ocağında
Gitsem kardeşi bulurum
Şu devletin sancağında.

8. Evimiz konar koruya
Cepken diktirir Hürü'ye
Sar' Amberim babamoğlu
Perdesiz varır valiye.

KAYNAK:
Hasan Gürbüz -1930- Sarız.
Mehmet Eroğlu -1927- Sarız.
Mustafa Yalçınkaya - 1948 - Öğretmen-Aslanbeyli - Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1 **dokuz kurban**: Varsıllık işareti. Bugün bile dokuz kurban kesen yok sanırım. **sırma atlaslı yorgan**: O günün göçebe toplumu için lüks. **gümüş zarflı fılcan**: Gümüş altlıklı fincan.
2. **taşır**: İngiliz yapısı tabanca. **mencilis**: Meclis.
3. **dutardık**: Tutardık. **çer**: Çor, **çör**: Hastalık, veba hastalığı. Aniden öldüren hastalık.
4. **damgalamak**: Belli olsun diye hayvan üzerinde işaret yapmak. **eniş**: İniş. **annaç**: Karşı. **borusu ötmek**: Sözü geçmek, etkili olmak.
5. **Kabıt**: Palto. **dal boyunca**: Boylu boyunca.
7. **terz'**: terzi. **sancak**: Küçük il.
8. **cepken**: Uzun kollu salta. **perdesiz**: İzin almadan, randevusuz.

93. KÖRÖMER OĞLU HÜSEYİN'İN AĞIDI

120 yıl kadar yaşamış olan Körömer Oğlu Hüseyin, yaşamının son yıllarında akli dengesini yitirmiş, çocukluk halleri göstermeye başlamıştı.

Torunu olan Hacı Bebek bu durumdan çok endişelenir, "Eğer dedem evinde doğru dürüst ölürse bir tosun kurban edeceğim." diye dua edermiş. Avurdu Dokuz Kurşunlu diye de bilinen Körömer Oğlu Hüseyin vadesi ile ölmüştü. 1902.

SÖYLEYEN: Topal Akkız Hatun.

1. Bibimoğlu el gereği
   Yüreği aslan yüreği
   Topalım da babam kızı
   Yakın edemem yırağı

2. Ağlama sarım ağlama
   Ben anama ağlıyorum
   İki seher çatık kaşa
   Geline baş bağlıyorum

3. Avurdu kurşun doldurur
   Kurşunu para kaldırır
   Kapıyı açın demesi
   Çok uzatmaz ben' öldürür

4. Evini kondurur uca
   Kuzuyu doldurur saca
   Eski gününe ağlıyom
   El derkine ölmüş koca

Tecirliler'e tutsak olduğunda bu kez de Hutulu Hatun Söyler:

5. Kolun bağlamışlar daldan
   Aşırmışlar çamlı belden
   Car umuyor Hössüyün'üm
   Şurdaki muhanet elden

6. Aynı deyin bakındığım
Cığal deyin dokunduğum
Esen yelden sakındığım
Bu da Hössüyün Hössüyün

KAYNAK:
Hasan Gürbüz -1930- Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **bibi**: Hala. **el gereği**: Ele karşı, başkalarına karşı gerekli. **yırak**: Irak, uzak.
3. **avurda kurşun doldurmak**: Kurşunları ağza doldurup, oradan alarak sıkmak. **kurşunun para kaldırması**: Yerdeki parayı kurşunla vurmak. **iki seher**: Gözlerin bakmasını, sabahleyin güneşin doğmasına benzetiyor. **ben'**: Beni.
4. **Kondurmak**: Yapmak, burada çadır tutmak. **ağlıyom**: Ağlıyorum. **derkine**: Der ki.
5. **car ummak**: Yardım beklemek. **muhanet:** İş bitirmeyen, yardım etmeyen.
6. **aynı**: Ayna. **deyin**: Diye. **cığal**: Süs. **Hössüyün**: Hüseyin.

94. PONTÖMEROĞLU İSMAİL'İN AĞIDI

Sarız'da Türkmenaliler'den olan Pontömer İsmail vadesiyle öldü. 1957 yılında il genel meclisi üyeliği de yapan Pontömeroğlu, uzun süre sürek ve yoz alıp satma ticaretiyle de uğraşmıştı.

SÖYLEYEN: Amcası Kızı Medine Eroğlu.

1. Ağ konağını dutmuş da
   Tahtasın' vermiş hızara
   Türkdönmez öldü deyi
   Hakim yazdırmış mezere

2. Sünnet düğünü kurmuş
   Kapıda oynar şebeke
   Valiye hediye etmiş
   İçi çakmaklı tabaka

3. Hekili gönlüm hekili
   Bende koymadın akılı
   Encümen başkanı sunam
   Kırk iki köyün vekili

4. Sehilden sürek toplamış
   Beşçeşme'dir bunun yurdu
   Ar değil mi emmimoğlu
   Yerine saldılar Kürt'ü

5. Vallahi sıtkınan diyom
   Hürü kurban Eşe'yinen
   Horta atmıyom kör oluyum
   El tutardı paşayınan

6. Osman'a kurban oluyum
   Osman yakar odasını
   Vallahi sıtkınan diyom
   Kızlar alsın kadasını

7. İleri gel kız Fadime
   Getir vezirin donunu
   Kurban oluyum oluyum
   Söylerim eski gününü

KAYNAK:
Döndü Pontömmeroğlu -1928- Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **ağ konak:** Ak konak. **dutmak**: Tutmak, yapmak. **deyi**: Diye. **mezere yazdırmak**: Mezar taşına yazı yazdırmak.
2. **şebeke**: Şebek, burada düğünde oynayan bayan. **tabaka**: Sigara tabakası.
3. **hekili**: Ukala, her şeye karışan, yanan. **Koymadın**: Bırakmadın. **Kırk iki köy**: Sarız ilçesinin kırk iki köyü.
4. **sehil**: Sahil, Çukurova. **sürek**: Sığır sürüsü. **Beşçeşme**: Sarız-İncedere köyünde. **saldılar Kürt'ü**: Ölünce, yedekteki encümen üyesi görevlendirilmiş.
5. **sıtkınan**: Sıtk ile, gerçekten. **diyom**: Diyorum. **horta atmak**: Palavra atmak. **el tutmak**: Tokalaşmak.
6. **oda yakmak**: Soyunu sürdürmek, konukseverliğini sürdürmek.
7. **don**: Giysi, elbise.

95. KEKEÇ AMBER'İN (EROĞLU) AĞIDI

Kekeç Amber, Pınarbaşı ve Sarız yöresinde "Tarihçi Amber" olarak da bilinir. Denilir ki, Avşar'ın konup göçtüğünü, yani göçebelik hayatını ve bu Türkmen oymağının geçmişini ondan iyi, bilen yoktu. O kadar ki, araştırmacı-yazar Taha Toros ile Ahmet Z. Özdemir Dadaloğlu ile ilgili yazdıkları kitaplarda onu kaynak kişi olarak göstermişlerdir.

Kekeç Amber 1957 yılında öldü.

SÖYLEYEN: Gelini Medine Eroğlu.

1. Gövdeli'den yurt almış da
   Getirir geyik göbeği
   Kapıda yüzülür kısır
   Döner ortada tabağı

2. Adana'ya indi yozu
   İniş yokuşun başında
   Kınaman beni komşular
   Kuzularım on yaşında

3. Çok iyi gününü gördüm
   Kırmaz telimi telimi
   Anamın nazlı kardeşi
   Kurban ederim Ali'mi

4. Dedemi kurban ederim
   Cıngıllıoğlu'nun yeğeni
   İnc' akıllı vezir dayım
   Seçer Avşar'ın beyini

5. Doktordan imdat umuyor
   Dolap dolu şişeyinen
   Canım kurban vezir dayım
   Hürü ölsün Eşe'yinen

6. Çok iyi gününü gördüm
   İnkar etmem emeğini
   Kapıda kısır yüzülür
   Ben bişirrim yemeğini

7. Çok iyi gününü gördüm
   Hizmetini ede ede
   Ondan aldı dayım derdi
   Adana'ya gide gide

KAYNAK:
Selver Güvenç -46 yaş- Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Gövdeli**: Pınarbaşı, Gürün, Sarız üçgeni içindeki dağ sırası. **yurt almak**: Hayvanları otlatmak için yaylak ya da kışlak yer almak. **geyik göbeği**: Yenebilen, çok güzel kokulu bir yayla çiçeği. **Kısır yüzdürmek**: Salt yemek için etli kısır koyun kestirmek.
2. **yoz**: Süt vermeyen koyun. **kınamak**: Ayıplamak.
3. **gün görmek**: İyi günler yaşamak. **tel**: saç, hatır kırmamak anlamında.
4. **Cıngıllıoğlu**: Kayseri'de bir aile. **inc**': İnce. **seçmek**: Bilmek.

96. ARAP OĞLAN İLE HAVVA KIZIN AĞIDI

Seferberlik sırasında, Avşar'ın Torun obasında, iki genç birden hastalanıyor. Kimse bu derde çare bulamıyor. Önce Arap oğlan, üç gün sonra da Havva kız... Hastalar kağnı ile Pınarbaşı'na götürülüyorsa da doktor bulunmadığı için tedavi ettirilemiyor, orada ölüyorlar.

SÖYLEYEN: Anaları Eşece.

1. Arap oğlum, Havva kızım
   Kuru yere geldi dizim
   Eller kapı süpürüyor
   Yeriniyor yalınızım

2. Dışarıya yağmır yağdı
   Bugün mezer aktı m'ola
   Dayanamaz sarı benlim
   Yekindi de kalktı m'ola

3. Buyur Arap oğlum buyur
   Kuşluğaça adam m'uyur
   Hacveller'den kız istemiş
   Ona da giderim düğür

4. Yekin Arap oğlum yekin
   Çuha şalvar döküm döküm
   Kağnıya yükletti gitti
   Dayın bulamamış hekim

5. Hastanaya varışın
   Gelin bakıyor gözüme
   Kadanı alıyım gelin
   Vurma dizine dizine

6. Ağ elleri dokur kilim
   Ya neren ağrıyor gülüm
   Arap oğlum, Havva kızım
   Bunu nerden buldu ölüm

7. Arap'ın deste kekili
Bende koymadı akılı
Üç evin kahrını çeker
Oğlum dört evin vekili

KAYNAK:
(Bebek) İbrahim Aslankaya -1925- Yedioluk-Sarız.
Durdu Göktaş -1332- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **kapı süpürmek**: Çadırın ya da tek katlı evlerin önünü süpürge ile temizlemek. **yerinmek**: Bir mutluluğa erememekten üzülmek.
2. **yağmır**: Yağmur. **mezer**: Mezar.
3. **Kuşluğaça**: Kuşluğa değin. **Hacveller**: Hacıveliler: Sarız'ın köyü, şimdiki adı Çörekdere. **düğür**: dünür.
4. **çuha şalvar**: Yanları nakışlı, mavili çuhadan dokunmuş şalvar.
5. **varışın**: Varınca.
7. **kekil**: Kakül. **Kahır çekmek**: Geçindirmek.

97. BİLAL YILMAZ'IN AĞIDI

Tufanbeyli'nin Kân (Şimdi Bozgüney) köyünden Bilal Yılmaz, hem çiftçilikle, hem ticaretle uğraşırdı. Doğruluğu ve konukseverliği ile de tanınan Bilal Yılmaz'ın yörede geniş bir çevresi vardı. O yıllarda gurbet gezen, belirli kişilerle arkadaşlık kuran insan sayısı az olduğu halde Bilal'in bu geniş çevresi onu halk arasında daha saygın hale getirmişti.

1962 yılında hastalanıp öldüğünde tüm dostları üzüldü.

SÖYLEYEN: Karısı Dudu Yılmaz.

1. İskendurun'dan gaz almış
   Kozan'da yatıyor fıçı
   El öksüze ekmek verir
   Allah ırızası için

2. Erciyes'in başı duman
   Bugün bize koptu figan
   Ormanc'arkadaşın gelmiş
   Uyan sürmel' eşim uyan

3. Gümülek'e ev yaptırır
   Sırtımda çekerim azık
   Ben evimi geçindirrim
   Senin genç ömrüne yazık

4. Koca damın ağıl gibi
   Ufak kabım çağıl gibi
   Bilal gidel' üç gün oldu
   Bu ev benim değil gibi

5. Süyüküne kuş kondurmam
   Konan serçeyi taşlarım
   Beni burdan kovarlarsa
   Taşkesen'de de kışlarım

6. Tanır'a oğlak götürür
   Başçavuş yolun bağlamış
   Kânlı Bilal öldü deyi
   Kurtlar, kuşlar hep ağlamış

7. Kamıyon arıza vermiş
   Yed' oluk'un karşısında
   Tüccarlar ile geziyor
   Kayseri'nin çarşısında

KAYNAK:
Dudu Yılmaz -1926- Kan (Bozgüney) 'Tuganbeyli.

AÇIKLAMA:
1. **İskendurun**: İskenderun (Elektriğin olmadığı dönemde İskenderun'dan aydınlatma için gazyağı getirilip yakılırdı). **fiçı**: Varil. **ırıza**: Rıza.
2. **figan**: Felaket, çığlık, inilti. **ormanc'**: Ormancı.
3. **Gümülek**: Bozgüney köyünde ünlü bir yer adı. **geçindirrim**: Geçindiririm.
4. **koca dam**: Koca ev, büyük ev. **kap**: Kap kacak.
5. **süyük**: Saçak (damlarda) **Kovmak**: Eskiden kocası ölen kadınları, babası evine gönderirlerdi, bu anlatılmak isteniyor. **Taşkesen**: Bozgüney köyünde bir yer adı.
6. **Tanır**: Afşin ilçesinde bir köy.
7. **Kamıyon**: Kamyon. **Yed'oluk**: Yedioluk; Sarız'ın köyü.

98. MOLLA MUSTAFA EFENDİ'NİN AĞIDI

Molla Mustafa, Pınarbaşı'nın Çördüklü köyünden. Daha Cumhuriyet kurulmadan önce, Osmanlı döneminde Kayseri medresesinde öğrencidir. O zamanlar medrese öğrencisine "molla" denmektedir. "Efendi" sıfatı da bu okumuşluğundan dolayıdır. Molla Mustafa, aynı zamanda bir kızla nişanlıdır.

Öğrenci iken Kayseri'de hastalanıp öldüğünde cenazesi Çördüklü köyüne kağnı ile getirilmişti.

SÖYLEYEN: Anası Şemsi.

1. Efendi oğlumun adı
   Oğlum mencilisin tadı
   Güzün düğün ediciyim
   Bir aydan gelirim dedi

2. Biner gider Cinahmet'e
   Han'dan dolanır Kaman'a
   Kayseri'de ölen efem
   Ananı koyma gümana

3. Öznelik diktiğim yorgan
   Everek'te satılıyor
   Tez gelesin efend' oğlum
   Anan suya atılıyor

4. Bir acarca pırtı döktüm
   Çarşılarda satılıyor
   Ell' uşağın deste başı
   Anan suya atılıyor

5. Beş liralık aldım izar
   Gelin dolanma mı mezer
   Mevlam öğmüş de yaratmış
   Kız gözel, Efendi gözel

6. Devemiz geldi kireden
   Evimiz doldu şireden
   İkisinin birini ver
   Kurban olduğum yaradan

7. Sultan Kiraz otlu otlu
   Efendi'min dili tatlı
   Biz gelinçi gidiciyik
   Gediğe toplaştı atlı

8. Sultan Gelin böyle gelmez
   Atlı gelir mezer gezer
   Yaradan böyle yaratmış
   Kız güzel, Efendi güzel

9. Sana gelen bana gelsin
   Tatlı canım kurban olsun
   Kim dedi Efendi oğlum
   Nişanlın ardına kalsın

KAYNAK:

Cemal Karslı -1934- Çödüklü-Pınarbaşı.
A. Şükrü Esen (P.N. Boratav-R. Dor) A.Ağıtları.

AÇIKLAMA:

1. **mencilis**: Meclis. **ediciyim**: Edeceğim.
2. **Cinahamet, Han, Kaman**: Pınarbaşı'nın köyleri. **güman**: Kuşku.
3. **öznelik**: Güveylik. **Everek**: Develi ilçesinin eski adı. **Efend'**: Efendi. **Su**: Zamantı suyu.
4. **pırtı**: Manifatura eşyası. **pırtı dökmek**: Yatak yapmak. **ell'uşak**: Elli öğrenci (sınıfta). **deste başı**: En gözdesi. **dolanmak**: Eskiden, gelin güveyi evine gelmeden seymenle birlikte mezarı dolanır, ondan sonra attan inerdi. **gözel**: Güzel.
6. **kire**: Kira: Eskiden eşya nakliyesi deve ile yapılırdı, bu nakliye işinden de belli bir ücret (kira, alınırdı. Bu anlatılmak isteniyor. **şire**: şıra: Pekmez ve sebze, meyva kurusu.
7. **Kiraz**: Feke'de yayla, Sultan Kiraz diye de bilinir. **toplaştı**: Toplandı.
8. **Mezar gezmek**: Eski bir şamanlık geleneği, gelinçi alayının mezarlığı dolanması âdetti.

99. BİLAL'İN AĞIDI

Sarız-Ayıranlık köyünden Bilal (Şahin), bir ocağın bir umudu bir delikanlı. Bir ailede tek oğlu olanlar için bu deyim kullanılır. Çünkü eskiden ailede ocak tüttürecek, ocak yakacak, diğer bir deyişle soyu sürdürecek erkek evlatlı.

Beş bacının tek erkek kardeşi olan Bilal 1940'lı yıllarda "ince dert" denilen vereme yakalanıp ölmüştü.

SÖYLEYEN: Bacısı Zala (Arık).

1. Yamaçta da koca bucak
   Otu biter kucak kucak
   Kadan' allım Gelin Zala
   Mahınut'um yakar mı ocak

2. Kadan allım Hasan Dayı
   Bu da Battal'ın menendi
   Biz öpmeye doyamazken
   Kara topraklar gönendi

3. At üstünde cirit oynar
   Anam bu yiğit nereli
   Orda garip eğlenir mi
   Kul ollum İncedereli

4. Bir kere de bize gelir
   Yılış yılış, güle güle
   Bir tabanca, bir de hançer
   Düzülürdü ince bele

5. Ben şuna dayı demem ki
   Öldü dayımın iyisi
   Saba el yaylaya göçer
   Kalır yaylanın koyusu

6. Düşman olanlar gelmesin
Haydar görükıne gözüme
Sıvandın bedda verdin
Sebep mi olduk kızına

7. Kadan' allım Gelin Şefre
Dik Bilal'in gömleğini
Ha nidicin Kadir Mevlam
Beş bacının direğini

8. Çoban idi hakı yetti
Zala verdin mi hakını
Bu değil ki bunun donu
Kızlar götürdü takımı

9. Düşman sizi bir şey sanmaz
Hep gezerler sele serpe
Gelen engine otursun
Gayri çıkmam yüksek tahta

10. Karınan karsambaç oldu
Yorganı üstüne bürün
Kardeş kekliğe gidici
Deyneğin' eline verin

11. Şimdi ne var babamoğlu
Sabattan oyun açarım
Ta sehile giderim de
İçtiği suydan içerim

12. Bebek küçük, gelin cahil
Sana ar da, bana namus
Ar değil mi babamoğlu
Gelinin alıcı Hamıs

Bu kez de bacısı Ümmühan söyler:

1. Yalak'tan çıktım böyleyim
   Bir yürüdüm, bir hopladım
   Benim bacılığım batsın
   Geldim soykanı topladım

2. Bebek küçük, gelin cahil
   Korkarım ki oturamaz
   Eller yaylaya göçerken
   Oğlun kağnı götüremez

3. Süt topladım, yoğurt çaldım
   Oturdum onu bekledim
   Hasan kapıdan dıkıldı
   Yürümedim imekledim

4. Uzadı kardeşin yolu
   Uzar gider kavak gibi
   Beş tane yetimi kaldı
   Bostanlarda tevek gibi

5. Gözü görmez İnce Mullam
   Elinden kitap düşüyor
   Düşmanı çok babamoğlu
   Filinte tüfek taşıyor

KAYNAK:
Yeter Kaya -1936- Ayranlık-Sarız.
Altın Kılıç -1932- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
I-1. **yamaç**: Karşı. **bucak**: Çayırlık. **ocak yakmak**: Soyunu sürdürmek. **kadan'**: Kadanı.
2. **menent**: Eş, benzer, denk.
3. **kul ollum**: Kul olurum. **İncedere**: Sarız'ın köyü.
4. **saba**: Sabahleyin, burada vakti gelince, önümüzdeki günlerde. **koyusu**: lyisi, otlusu.
6. **görükmek**: Gözükmek, görünmek. **bedda**: Beddua. **sıvanıp beddua etmek**: Abdest alıp ilenmek.

7. **Şefre**: Şerife. **nidicin**: Nedeceksin. **beş bacının bir direği olmak**: Beş bacının bir erkek kardeşi olmak.
8. **hak**: Ücret. **yetmek**: Zamanı gelmek, tamamlanmak. **don**: Elbise, giysi. **dakım**: Takım, takım elbise (ceket, yelek, pantolon).
9. **sele serpe**: Sere serpe.
10. **Karınan karsambaç olmak**: Yok olmak, ortadan kaybolmak. **gidici**: Gidecek.
11. **sabattan**: Sabahtan, ilerik günlerde. **sehil**: Çukurova, sahil.
12. **cahil**: Toy, genç. **Hamıs**: Aynı köyden biri.

II-1. **Yalak**: Sarız'da bir kasaba, Yeşilkent. **soyka**: Ölüden arta kalan giyecek.
2. **oturmak**: o evde kalmak, başka bir kocaya gitmemek. **Kağnı götürmek**: O zamanlar ulaşım kağnı ile yapılırdı. Kağnı ile yaylalara göçüldüğü anımsanmalı.
3. **Hasan**: Haberci, kardeşinin öldüğünü söyleyen. **dıkılmak**: Girmek.
4. **tevek**: Sebze yaprağı.
5. **filinta**: Alman yapısı beşli tüfek.

100. KALTAKKIRAN AVŞAR KOCA'NIN AĞIDI

Kaltak: Atın üstüne konan kuskunsuz eyere denir. Pınanbaşı-Kızılören köyünden Avşarkoca bindiği kaltağı kıracak kadar iri yarı, güçlü kuvvetli bir adam. Çevrede saygınlığı ile de tanınan Avşarkoca, iskanın ilk yıllarında hastalanarak, vadesi ile ölmüştü.

SÖYLEYEN: Bacısı Eşe.

1. Kaltakkıran Avşarkoca
   Buna zubun diktirirler
   Kumaşın hasın alır da
   Harçın sarı çektirirler

2. Bunun evi bir sultanlık
   Yanaştırır ev dutarık
   Kumaş yükünü yığar da
   Fitilli çarşaf örterik

3. Sabahanan er göçerler
   Dizlik vururlar mayaya
   Göç yokuşa dizilişin
   Yankısı vurur kayaya

4. Kuyuluk kardeşin yurdu
   Savrun'dan kalkardı arkı
   Maden fılcan gümüş zarflı
   Unutur muyum kardeşi

KAYNAK:
Güllü Ağca -1317- Çamlıca-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **zubun**: Zıbın; gömleğin üstüne, mintan yerin giyilen pazenden ya da pikeden, kısa kollu giysi. **harçın sarı çektirmek**: Kenarlarını kaytan gibi sarı ile diktirmek.
2. **bir sultanlık ev**: Büyük, geniş ev. **dutarık**: Tutarız. **örterik**: Örteriz.
3. **sabahanan**: Sabahleyin. **dizlik vurmak**: Develerin dizlerine vurulan keçe, yün. **maya**: Dişi deve. **dizilişin**: Dizilince.
4. **Kuyuluk**: Çukurova'da. **Savrun**: Kadirli ilçesinden akan su. **zarf**: Fincan altlığı.

101. MUSTAFA BEY'İN AĞIDI

Kimi ağıt anlatıcılarına göre Mustafa Bey, Karamuklu beylerinden olup iskanın ilk yıllarında Avşarlar'ın boy beyi olan Hacı Bey'in babasıdır.

Mustafa Bey, bir yayla zamanı hastalıktan ölmüş.

SÖYLEYEN: Hanımı Hatun.

1. Dumanlı'dan sal yürüdü
   Memmet çekti halayını
   Büyük evim dağılıyor
   Bulamadım kolayını

2. Dumanlı'dan sal yürüdü
   Ya neyidi bunun aslı
   Bacıların karşı gelsin
   Ağ Kemile, Pembe Nesli

3. Kapımızda binek taşı
   Bin eyliyor atlısına
   Kıyma felek kul oluyum
   Aşiretin tatlısına

4. Dumanlı'nın ağ yolları
   Kulaç beyimin kolları
   Telin başına oturmuş
   Irakım döker elleri

Bu kez de bacısı söyler:

5. Kara vezirin gününde
   Altın takardım Sırma'ya
   Ayan olsun bey kardeşim
   Sözüm geçmiyor Turna'ya

KAYNAK:
Hacer Kaya -1325- Ağpınar-Pınarbaşı.
Altın Kılıç -1932- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Dumanlı**: İç Toroslar'da bir dağ. **sal**: Salaca, tabut, cenaze.
2. **Kemile**: Kamile. **Karşı gelmek**: Karşılamak, ağırlamak.
3. **binek taşı**: Ata kolay binilmesi için evlerin önüne konan taş.
5. **ırakım**: Rakam.

102. HACI BEYİN AĞIDI

1865 yılında Güney Türkmenler'inin iskanları sırasında Avşar oymağının boy beyi Hacı Bey'dir. Fırka-i İslahiye komutanları Derviş Paşa, Ahmet Cevdet Paşa yerleşme konusunda Hacı Bey'le pazarlık yapmışlar. Önceleri Uzun yaylaya aşiretini yerleştirmeyi kabul eden Hacı Bey, sonraları bu isteğinden vazgeçmiştir. Çünkü o sıralar devlet Uzun yaylaya Çerkez göçmenlerini yerleştirmeye karar vermişti.

Hacı Bey aşiretini Pınarbaşı yöresine iskan ettirdi. Pınarbaşı ilçesinin şimdiki hükümet konağının bulunduğu yer de Hacı Bey'in konağıydı. Göçebelikten yerleşik düzene geçiş çok sancılı olmuş, o yüzden de haksızlıklar, buna bağlı huzursuzluklar eksik olmamıştı. Hacı Bey hastalanarak ölmüştü.

SÖYLEYEN: Hanımı.

1. Sektirir Kır At sektirir
   Gümüş ireşme döktürür
   Hükümetin kapısında
   Uşaklara kur' çektirir

2. Ağ konağı koyak koyak
   Merdiveni seksen ayak
   Peygamber suratlı beyim
   Kuru yere nasıl koyak

3. Kundura giyer ayağa
   Çadır tutturur koyağa
   Kaymakamın sözü m' olur
   Paşalar kalkar ayağa

4. Biçimi zabit biçimi
   Kundura sıkmış kıçını
   Bu dünya vefasız dünya
   Ahrete çekmiş göçünü

5. Ağ konağı çarşıyıdı
   Hükümete karşıyıdı
   Kaymakama kılıç çeker
   Paşaların başıyıdı

KAYNAK:
A. Ş. Esen (P.N. Boratav-R. Dor)-Anadolu Ağıtları.

AÇIKLAMA:

1. **Sektirmek**: Atın seke seke, sıçrayarak gitmesi. **iseşme**: Atın çenesi altına gelen gem, yular zinciri. **kur' çektirmek**: Kur'a çektirmek (Askerlik için),
2. **koyak**: Dağlar üzerindeki düzlükler, burada, konağın balkonları anlatılmak isteniyor. **koyak**: Koyalım.
4. **zabit**: Subay. **kıç**: Ayak.
5. **Konak**: Konuk ağırlanan ev, yapı.

103. HALLOĞLU MEHMET AĞA'NIN AĞIDI

Pınarbaşı, Karamanlı köyünden Mehmet Ağa, hali vakti yerinde, okur yazar o yörede sevilip sayılan bir kişi.

Seferberlikten sonra vadesi ile ölmüştü.

SÖYLEYEN: Hürü Yakut.

1. Ağar sofrasın' verdiğim
   Türlü gönlünü gördüğüm
   Kahvesini bişirip de
   Temennahane durduğum

2. Sular akar çağlayarak
   Ben ölürüm ağlayarak
   Ağası böyle büyüttü
   Tozlu atın bağlayarak

3. Hemi okur, hemi yazar
   Sağ elinde kalem tutar
   Demir gö kır ata biner
   Sağa, sola verir selam

4. Bir elim sofra verir de
   Bir elim bişirir kahve
   Kelam'ı Kadim okur da
   Mushaf'ında başlı sayfa

5. Mahzen'de çayır biçer de
   Çifte atının duşşağı
   Alayın kurban ederim
   Kalmadı dedem uşağı

6. Vallahi göresim geldi
   İçi ambarlı üce seren
   Yitirdim de bulamıyom
   Odada mencilis yoran

7. İlahi kadan alıyım
   Alnının çatı bir karış
   Heylediyim kar'aslanım
   Atımız almadı yarış

8. Dili her an "hayret" okur
   Başlı Kelam'ı Kadimi
   Aradın da buldun m'ola
   Anayın kızı Adin'i

9. Yusuf Ağa'ma yalvarsam
   Salar m'ola delisini
   Pirinç suyu ile yurduk
   Doru'sunun yalısını

10. Pirinç suyu ile yurduk
    Bir de döner geri yağlar
    Bebek Esker çobanımız
    Doru'nun kuyruğun bağlar

11. Ağar vaktim son sinimde
    Seni kar'aslanım seni
    Vallahi kırgınım sana
    Dar yerde boğradın beni

KAYNAK:
Hürü Yakut -70 yaş- Karamanlı-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **ağar sofra**: ağır sofra: Zengin sofrası. **temennah**: Eli başa, göğse götüre-rek yapılan saygı işareti.
2. **toz**: Erkek atı besiye bağlamak.
3. **gö kır**: Gök kır (at donu).
4. **sofra vermek**: Sofra hazırlamak. **Mushaf**: Kur'an.
5. **duşşak**: Atın ön ayaklarını bağlamaya yarayan ip. **alayı**: Hepsi.
6. **üce**: Yüce. **yüce seren**: Değirmen sereni. **mencilis**: Meclis. **yormak**: Yenmek, bir tartışmada üstün çıkmak.
9. **yalı**: Yele.
11. **son sin**: Ömrün sonu. **boğramak**: Bunaltmak.

104. HATIN'IN AĞIDI

Anadolu insanını tüketen nedenlerden; savaşlar, kıtlıklar, hastalıklar yanında sağlıksız, bilgisiz doğumlar da etkili olmuştur.

Ağıda konu olan Sarız-Karayurt'tan Hatın (Hatun) Bozbıyık işte 1945 yılında böyle bir doğum kurbanlarındandır.

SÖYLEYEN: Ünlü ağıtçı Halevikli Elif (Halası).

1. Ne yırağımış yolunuz
   Ne garibimiş eliniz
   Obalar suydan geliyor
   Nicoluk bizim delimiz

2. Kara cekit fistan allı
   Kuluncundan belik elli
   Gelinler sudan geliyor
   Hatın'ım içinde belli

3. Gelin bacımın gelini
   Yalım Hatın'ın yalımı
   Babamoğlunun kızı da
   Anam kızının gelini

4. Hota ağ gelinim hota
   Şafağınan bindik ata
   Sarı beliği sallar da
   Meses' alır gider çifte

5. Bugün böyle ağlayım da
   Saba çıkartırım oyun
   Babası inek verip de
   Anası verici koyun

6. Kadan' allım babam kızı
   Ağ eli doldurur kuzu
   Yıkılınca depik vurmuş
   İnsafsız Topal'ın kızı

7. Anam kızı don yurdu da
Taşlara serer melefe
Öz'de davar güderkene
Çoban uğramış alafa

8. Böyleyidi babam kızı
Çalma çalar biçim biçim
İnc' akıllı babam kızı
Elden selef yurda göçer

9. Ay yerinde, gün yerinde
Baktım Hatın yok yerinde
Oturmuş inek sağıyor
Kutmu zubunu belinde

10. Yekin babam kızı yekin
İkindi akşama yakın
Düşman bize arba geldi
Kar' İbiş beşlini takın

11. Hele babamoğlu hele
Martinini takın dala
Aynı'yı beyler alıcı
Al martini dinel dağa

12. Ağlaşın bacım kızları
Allah onarmaz bizleri
Hatın da bahane oldu
Göresim geldi sizleri

KAYNAK:
(Kiraz) Elif Korkmaz -1328- Karayurt-Sarız.
Altın Kılıç -1932- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **yırak**: Irak, uzak. **oba**: El, başkaları. **sudan gelmek**: Su getirmeden, pınardan gelmek. **niçoluk**: Nerede kalmış, nicolmuş.
2. **cekit**: Ceket.
3. **yalım**: Alev.

4. **hota**: Gösteriş, caka, fiyaka. **meses**: Öküzleri sürmek için ucu demirli değnek.
5. Yeni evlilere mal, mülk verilerek ev olması sağlanırdı.
6. **depik**: Tekme.
7. **don yumak**: Çamaşır yıkamak. **güderkene**: Güderken.
8. **çalma**: Kilim nakışları.
9. **kutmu**: Kutnu. **zubun**: Zıbın.
10. **arba gelmek**: Üstün gelmek. **Gar' İbiş**: Kara İbiş.
12. **ağlaşın**: Ağlayın.

105. ABDURRAHMAN'IN AĞIDI

Abdurrahman (Kılıç) Sarız-Karayurt köyünden. Uzun süre köyün muhtarlığını yapmış, çevrede tanınıp sevilen bir kişidir.

1976 yılında hastalanıp öldüğünde tanıyanları çok üzülmüştü.

SÖYLEYEN: Hanımı Altın Kılıç.

1. Kumaş pırtıyı yığdım da
   Üstüne örtmedim yorgan
   Buna kim ınak olucu
   Alt' oğlanın hepsi ergen

2. Köteğini yemediğim
   Kötü sözün duymadığım
   "Altın" deyi çığırınca
   "Buyur canım" demediğim

3. Buyur kadanı alıyım
   Çığır yanına varıyım
   Kötü şorun duymadığım
   Ben seni nerde buluyum

4. Kadanı alıyım Fatma
   Dünya gitmedi tadıma
   Mustafa 'ma düğün ettim
   Vezir senin inadına

5. Görüyon mu kele Zala
   Bak başıma gelen hale
   Vezir eşim dayanamaz
   Şimdi gelir güle güle

6. Erdoğan boynunu büker
   Ergen sefil beni yakar
   Kime güydün vezir eşim
   Oğlanların hepi ergen

KAYNAK:

Altın Kılıç -1932- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:

1. **pırtı**: Manifatura eşyası. **ınak**: Yardım. **alt' oğlan**: Altı oğlan.
2. **kötek**: Sopa, dayak.
3. **şor**: Söz, laf. **çığırmak**: Çağırmak. **alıyım, varıyım, buluyum**: Alayım, varayım, bulayım.
5. **görüyon mu**: Görüyor musun. **kele**: Bir hitap, ayol.
6. **güymek**: Emanet etmek, bırakmak.

106. OSMAN ÇAVUŞ'UN AĞIDI

Tomarza-Çanakpınar köyünden Osman Çavuş (Kaya), uzun süre orduda jandarma olarak görev yaptı. Ve oradan emekli oldu.

Hatırı sayılan, çok sayıda eşi dostu bulunan Osman Çavuş 1976 yılında öldü.

SÖYLEYEN: Naile Erdinç ve karısı Koca Fatma

1. Osman Çavuş ünlü adam
   Çatmada kısır yüzdürür
   Bilin mi Hal' Efendi'yi
   Yedekte doru gezdirir

2. Bunlar Zelhinli yeğeni
   İsmail Ağa dayısı
   Kara gözlük, banı damı
   Yurtlak Sarı'nın Kuyusu

3. Çeşmeye yozu eğlenir
   Kapıya man'ı bağlanır
   Sultan Hatun'un gününde
   Koltuğunda yokl' eğlenir

4. Senin burada öldüğün
   Ta Ankara'ya uzanır
   Pınarbaşı koşusunda
   Atların yarış kazanır

5. Acı soğan acısıyım
   Yüce dağın kırcısıyım
   Kimse layık görmez yine
   Ben Osman'ın bacısıyım

6. Ben burada ağlamam ki
   Varır odama giderim
   Odaya karakol inmiş
   Eşime hizmet ederim

7. Kadan allım Emiş Bacı
   Sandık dolu yemişinen
   Bir gelincik alamadım
   Ardı çıngıl gümüşünen

8. Kapısında kara camız
   Hürü'm gezer bomuz bomuz
   Vezir cirite çıkınca
   Maşallah dememiş domuz

KAYNAK:
Naile Erdinç -1936- Çanakpınar-Tomarza.

AÇIKLAMA:
1. çatma: Daha çok yannık yaymaya yarayan üç ayaklı sırık. **kısır yüzdürmek**: Salt et yemek için koyun kesip yüzdürmek. **doru**: Doru at.
2. **Zelhin**: Tomarza'nın Zelhin köyü. **banı damı**: Yayla evi.
3. **man**: Man marka kamyon. **yokl**': Yoklu, fakir.
4. **Pınarbaşı koşusu**: Eskiden Pınarbaşı'nda at yarışları yapılırdı.
5. **kırcı**: Doluya benzer yağış şekli.
6. **Karakol indi**: Jandarmalar konuk olarak geldi.
7. **çıngıl**: Salkım, beliği üzüm salkımı gibi
8. **Camız**: Manda. **bomuz**: Üzgün, buruk. **vezir**: Ölenin sıfatı.

107. DURAN AĞA'NIN AĞIDI

Duran Ağa, Pınarbaşı-Kaman köyünden, bir güz günü ekinler biçilirken öldü.

SÖYLEYEN: Bacısı Sultan.

1. Bilin mi Duran Emmini
   Ona selam salıcın mı
   Selam salma emmim kızı
   Günün yetti varıcın mı

2. Ağlama Osman ağlama
   Kada Mevla'nın kadası
   Duran Emmi'ne de söyle
   Daha yanmadı odası

3. Eşe Bacı Eşe Bacı
   Acıyı bastırdı acı
   Duran Emmi'ne de söyle
   Çiftini sürüyor Hacı

4. Bayrağımız karalı da
   Davulsuz ederik düğün
   Gaz' Usta'ya saz çaldırmış
   Kızlara oynatmış oyun

5. Yılda bu zaman böyleyik
   Ne bizi belledi ölüm
   Kadan' allın Abdurrahman
   Nerde eylediniz talim

6. Hal' aklım başıma gelsin
   Deyiciyim hepinizi
   Elif ekini biçtirdi
   Kim çekici sapınızı

7. Çavuş'tan müjdeci gelse
   Keseniz mi kurbanını
   Duran Emmi'ne de söyle
   Getirdiler tırpanını

KAYNAK:
Emine Bozkurt -1323- Kaman-Tomarza.

AÇIKLAMA:
1. **bilin mi**: Bilir misin. **salmak**: Göndermek. **varıcın mı**: Varacak mısın.
2. **kada**: Kaza belasını alma anlamında bir söz, yolunda ölmek.
4. **ederik**: Ederiz. **Gaz' Usta**: Gazi Usta.
5. **böyleyik**: Böyleyiz.
6. **hel'**: Hele. **deyiciyim**: Diyeceğim. **çekici**: Çekecek. **sap :** Biçilmiş ekin
7. **keseniz mi**: Keser misiniz.

108. ABDURRAHMAN'IN AĞIDI

Abdurrahman, Adana-Tufanbeyli ilçesinden. Kendisi Tomarza'nın Toklar bucağından evli, onun için Toklar'a hanımının köyüne yerleşmiş. Böylelerine kimileri "garip", kimileri de "sürgün" der.

1930 yılında hastalandığında Kayseri'ye götürüldü, orada öldü.

SÖYLEYEN: Bacısı Fadime.

1. Şu şekilde, şu boyakta
   Anam yaylar gö koyakta
   Hedemeler yuyarkene
   Ben de dolansam ayakta

2. Abdurahman deyinceğiz
   Ağzından şeker saçıldı
   Kalk gidelim Kamer Bacı
   Hastahaneler açıldı

3. On beş tırpancı dıkılır
   Şu ağamın bucağına
   Göresim geldi kardeşim
   Al Emiş'i kucağına

4. Abdurahman deyinceğiz
   Sallandı Erciyes dağı
   Ağzın açan sürgün diyor
   Kardeşim Hökeççe beyi

5. Denginen yemiş kaldırır
   Öksüz Emiş ben' öldürür
   Tiringiz babamın oğlu
   Maslak söyler, el güldürür

6. Abdurahman babamoğlu
   Yüzü beder beder benli
   Ağamı kurban ederim
   Sürü gelir içi çanlı

7. Uşağı toplar başına
   Kardeş oturur kumara
   Küskün müsün babamoğlu
   Bacın dediği Kamer'e

8. Dokunman onun keyfine
   Varsın bostanına baksın
   Emiş'i Allah kayırsın
   Neyleyim durmazsa çıksın

KAYNAK:
(Âşık) Mehmet Kurnaz -1935- Emiruşağı-Tomarza.

AÇIKLAMA:
1. **boyak**: Çalım, gösteriş. **koyak**: Dağlar üzerindeki düzlük. **gö**: Kök, otlu, yeşil. **hademe**: Hastabakıcı. **Yuyarkene**: Yurken, yıkarken.
2. **Abdurahman**: Abdurrahman. **deyinceğiz**: Deyince.
3. **on beş tırpancı**: O zamanlarda ekin tırpanla biçilirdi.
4. **sürgün**: Aslında başka bir ilçe doğumlu olmasına karşın. Toklar'da oturmasından böyle söyleniyor. **Hökeççe**: Tufanbeyli.
5. **denk**: Yük. **ben'**: Beni. **tiringiz**: Titiz, kolay kolay beğenmeyen. **maslak**: Şakacı.
6. **beder beder**: Dolunay, ay gibi. **içi çanlı**: Keçi sürüsünün içi çanlı, zilli.
8. **bostan**: Bostanlık, sebze bahçesi. **çıkmak**: Başka kocaya varmak.

109. BATTAL BEY'İN AĞIDI

Battal Bey, Karamuklu beylerinden. Ağıt anlatıcısına göre, bundan 80 yıl kadar önce yaşamıştır. Okur yazar olmasından, bilgili olmasından kendisine Battal Kadı da derlerdi. Hastalanarak öldü.

SÖYLEYEN: Eşi Hatun.

1. Çıkmaz olasıca tipi
   Geldim kitliyimiş kapı
   Dudu bacın kadan' alsın
   Zubun giyer Harput topu

2. Güz gelince hayma vurur
   Aşılanır koç bağlanır
   Meydana ataş yaktırır
   Tülü devesi yağlanır

3. Bir niyeti var Kabe'ye
   Şam'da dezzesine uğrar
   Çördüklüoğlu kahve döğer
   Hafız tütününü doğrar

4. Bir niyeti var Kabe'ye
   Kerbela yazısından
   Ali Bey'im yatamamış
   Dizlerinin sızısından

5. Murat Emmim havut basar
   Dizi böyük tülüsüne
   Biner de Sivas'a gider
   Söz anlatır valisine

6. Devesi düzde yayılır
   Eline gazi sayılır
   Turna bu ölen Battal Bey
   Kızları telli soyunur

7. İleri gel Hatın Bacı
   Halep'ten görülür kayıt
   Mercenli tabanca sokar
   Üstüne dökülür saat

KAYNAK:

Çerkez Yıldırım -75 yaş- Karamuklu-Tomarza.

AÇIKLAMA:

1. **zubun**: Zıbın: Gömleğin üstüne mintan yerine giyilen pazenden ya da pikeden yapılmış kısa kollu giysi. **Harput topu**: O zamanlar Malatya Harput'ta dokunan top kumaş, bez.
2. **hayma**: Üzerine ot vurulan çatallı ağaçlar. **aşılamak**: Belli olsun diye ve süs için koyunların üzerine çeşitli renkte boya sürmek, vurmak. **tülü**: Erkek deve.
3. **dezze**: Teyze. kahve dövmek, **tütün doğramak**: O zamanlar kahve dibekte dövülür, tütün bıcaklarla doğranırdı.
5. **havut**: Deve semeri. **Sivas'a gitmek**: O zamanlar Sivas iline bağlı.
6. **gazi**: Altın. **telli**: Simli telli elbise.
7. **Kayıt görmek**: Düğün için gereken eşyaları alarak hazırlık yapmak.

110. HAFIZ AĞA'NIN AĞIDI

Avşar'ın Kara Şeyhli obasından Hafız Ağa (Kağan), yörede oldukça hatırı sayılan ve belli ağırlığı olan kişilerdendi. Ayrıca çok varlıklı, sürü sürü yozları olan Hafız Ağa ticaretle de uğraşırdı.

1968 yılında hastalandı, Kayseri'de tedavi edilirken kurtarılamayarak öldü.

SÖYLEYEN: Oğlu Hali Kağan.

1. Kayseri'den geldi babam
Memiş, Bayram, Gazi'yinen
Babam Adana'ya gider
Gürünçalı yozuyunan

2. Kangal'dan yozu yürüdü
Birikin Sarız Kürtler'i
Dokuz sürü, on sekz' çoban
Nasıl şen olur yurtları

3. Ilıyarak gelir yazlar
Yaylaya çekilir yozlar
Hizmete şahpaz dolanın
Babanız darılır kızlar

4. Kızılömerli, Hardallık
Babamın sehil yurtları
Camız' ayrı güdülür de
Hama çekilir atları

5. Gö kırat, kara yamçılı
Gelirken yolu doldurur
Her kabıt bedene olmaz
Yumruğu adam öldürür

6. Kınık'tan Teke Deresi
Şar'da yatar inekleri
Ün almış şöhretli tüccar
Macar atı binekleri

7. Sekiz oğlu, beş de kızı
Hiç birin' görmemiş gözü
Uşaklar karşı yürüyün
Zencirli'yi sardı yozu

8. Darende, Elbistan bilir
Andırın'dan inek alır
Kızları yolun bekliyor
Hediyeli heyben gelir

9. Mıhlı'ya kurar çadırı
Nasıl sayılır hatırı
Safkan arap ata biner
Azık dağıtır katırı

10 Mersin'e yozu yüklenen
Adana yolu beklenen
Karaşıhlı'nın ağası
Kolunda kaçak saklanan

11. Yaz geld' alaca veriyor
Davar kırktırdığın dağlar
Sar' Ali'ye dayanaman
Yekin babam geldi beyler

12. Şimdi Mehmet Çavuş d' olsa
Zorbaz bibim Eşe'yinen
Ben bu tüccarın oğluyum
Fotoğrafı Paşa'yınan

KAYNAK:
Halil Kağan -1934- Kaman-Tomarza.

AÇIKLAMA:
1. **Gürünçalı**: Koyun çeşidi. Gürün malı.
2. **sekz'**: Sekiz.
3. **şahpaz**: Çevik.

4. **Kızılömerli, Hardallık**: Kadirli köyleri. **hama çekmek**: Kış boyu tembelleşen hayvanlan işe alıştırma hareketi.
5. **Kabut**: Palto.
6. **Kınık**. **Teke Deresi**: İç Tosorlar'da.
7. **Zencirli**: Çukurova'da yurt. Saimbeyli, Kadirli sınırını oluşturan dağlar dizisi
9. **Mıhlı**: Yayla. **azık dağıtır katırı**: Çobanların azığı katırla dağıtılır (övünme-övme).
10. **Kaçak**: Kanundan kaçan insanlar.
11. **Paşa**: İsmet Paşa.

111. DUDU'NUN AĞIDI

Köylerde bazı kadınlar vardır herkes tarafından sevilip sayılır. Böylelerinin halk üzerinde etkileri de fazla olur.

Pınarbaşı Keltepe (Gültepe) köyünden Dudu (Koçak) 1946 yılında öldüğünde onun için üzülmeyen kalmamıştı.

SÖYLEYEN: Kocası Osman Koçak.

1. Han' ayaklı, hani köşe
   Altın karışmış saçına
   Ayrıksı asbap giydirdim
   Mendühler giyer kıçına

2. Sallanarak suya gider
   Güz gelir çıkarır harman
   Gönlümünen salar mıyım
   Allah'tan geldi bu ferman

3. Babasının evi viran
   Dağda keklik, çölde ceren
   Din' ayrı gavurlar ağlar
   Naci ile beni gören

4. Amanın belim büküldü
   Canım cesetten çekildi
   Kınaman beni komşular
   Orta direğim yıkıldı

5. Bir ataş attım sineme
   Muhtaç ettin Koc' anama
   Adana'dan Tez gelir de
   Çare bulurum sunama

6. Hele beliğe beliğe
   Sar' ayaklı ağ duluğa
   Osman kağnı gidedursun
   Biz uğrayak Bokl' Oluk'a

7. Adana'dan aldım pırtı
   Issız kaldı bunun yurdu
   Neçe doktorlar getirdim
   Çaresiz sunamın derdi

8. Atınan şurdan götürdüm
   Salınan geri getirdim
   Kınaman beni komşular
   Yeni bir suna yitirdim

9. Ağ kolcak giyer döşüne
   Ne güzel sıkarak koyun
   Yarın buray' yaz gelirse
   O zaman oynarım oyun

10. Ne desem de o yakışır
    Altın köşeye tokuşur
    Damın başına çıkar da
    Giden yolcular bakışır

KAYNAK:

Sultan Kağan -1330- Kaman-Pınarbaşı.

Gazi Doru -1930- Han-Pınarbaşı.

Mustafa Yalçınkaya-1948- Öğretmen- Aslanbeyli-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:

1. **han'**: Hani. **ayaklı**: Eskiden kadınların şakaklarının üzerine takılan ve aralarına gazi denilen altınlar yerleştirilen ziynet eşyası. **ayrıksı**: Öteki-lerden ayrı, başka. **mendüfe**: Didilmiş, atılmış, çöpünden arınmış pamuktan yapılan dokuma. **asbap**: Esvap: giyecek. **gıç**: Ayak.
3. **din'**: Dini. **Naci**: oğlu.
6. **sar'**: Sarı. **duluk**: Yüz, şakak. **Bokl' oluk**: Boklu Oluk: Toroslar'da bir yayla (Alagazi köyü yaylası). **uğrayak**: Uğrayalım.
7. **pırtı**: Manifatura eşyası. **neçe**: Nice. **sal**: salaca: Tabut, cenaze.
9. **Kolcak**: Eskiden kadınların giydiği, önden kolla giyilip arkadan bağlanan gömlek gibi fakat ondan kısa giysi. **koyun sıkmak**: Koyun sağmak. **buray'**: Buraya.

112. MEHMET'İN AĞIDI

Eskiden evli, hele hele yeni evli birisinin ölümü aile içinde büyük yıkım olurdu. Gelinin o evden çıkıp başka bir erkekle evlenmesi ölenin yakınlarına çok ağır gelirdi. Buna, yörede özel olarak "çıkmak" denirdi.

Sarız'ın Deştiye (Tekneli) köyünden Gümüş'ün torunu Mehmet öldüğünde geride kalanları büyük bir üzüntüye boğmuştu. 1930.

SÖYLEYEN: Gümüş.

1. Takaklıdan fistan giyer
   Saltasının üstü telli
   Kız, gelin koyun sağıyor
   Ağ Dudu'm içinde belli

2. Gaşşağımı beri çekin
   İçinde yağım eridi
   Sol kulağım çiniledi
   Duydu da vezir yürüdü

3. Hacı Kaha demişkine
   "Çık demeye tutmaz dilim"
   Hazım Ağam demişkine
   "EI evinde olmaz gelin"

4. İkisi de boz sekolu
   Birbirinden seçemiyom
   Hele Çavuş dura dursun
   İnc' oğlumdan geçemiyom

KAYNAK:
Samur Akça -1329- Deştiye (Tekneli)-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Takahlı**: Hassa bezi. **salta**: Yakasız, iliksiz, kolları geniş kısa ceket.
2. **gaşağı**: Kaşağı: Yağ derisi. **çinilemek**: Çınlamak.
3. **demişkine**: Demiş ki.
4. **seko**: Palto.

113. ŞEMSİ'NİN AĞIDI

Bu yörelerde Şemsi adı Şemşi biçiminde söylenir. 1920'li yıllarda inc dert denilen verem hastalığı almış yürümüştü. Özellikle yoksul halk kesim lerinde bu hastalık oldukça yaygındı.

Sarız-Karayurt köyünden Şemsi (Sezer) o yıllarda veremden ölmüştü.

SÖYLEYEN: Kardeşinin kızı Sultan.

1 Hepeler gönlüm hepeler
Yel eser, yağmur sepeler
Sehilin sığırı söktü
Korkarım etlik tepeler

2. Keten başlım hiç kalmadı
Dolanıp yan'na varacak
Sıkı başa dar gelince
Gönlümün gamın alacak

3. Bugün buna beş gün oldu
Vara vara olur hafta
Kız bacı habarın var mı
Urustam indirmiş mefte

4. Beş kapıyı kitli kodun
O da demir kilidinen
Ben bibimi gelin verdim
Gök yüzünde buludunan

5. Kara cekit gö dolama
Gezer salını salını
"Arap, Memmet öksüz" dedim
Aldatamadım gelini

6. Ben bunu elime almam
Kara cekit olmayınca
Bir daha evine gelmem
Hatın bibim gelmeyince

7. Kara cekit gö dolama
   Bibim gezer densiz densiz
   Ya nidiyim hatın bibim
   Aha geldi sakall' öksüz

8. Kalıncı Eşe kalıncı
   Bibim yaylalar turuncu
   Uşak salavat getirir
   Üstünden gider gelinçi

9. Sen ananı burda sandın
   Kadasın aldığım Eşe
   Oğlum da yok, kızım da yok
   Dünyada almadım neşe

KAYNAK:
Eşe Bozbıyık -1332- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **hepeler**: Hep eler. **sehil**: Sahil, Çukurova, **etlik**: Kesilmesi, pastırma yapılması için beslenen büyükbaş hayvan sürüsü.
2. **keten başlı**: Akrabadan aklı yeten, akıl danışılan bayan. (Başlarına ketenden örtü örttüklerinden böyle denir), yaşlı kadın. **yan'na**: Yanına.
3. **Urustam**: Rüstem. **mefte**: Mevta, ölü (Mezara indirmiş anlamında)
4. **bibi**: Hala. **beş kapı**: Beş eve baktığından.
5. **cekit**: Ceket. **gö**: Gök, mavi. **dolama**: Etek gibi fakat bir yanı tümden yırtmaçlı kadın giysisi.
7. **densiz**: Burada, rahat, kimseye aldırmayan. **sakall'**: Sakallı, **Öksüz**: Kocası.
8. **Üstünden gider gelinçi**: Gelin alayının mezarlığı dolanıp gelmesi. Şamanlıktan beri süregelen bu gelenek bugün de aynen uygulanmaktadır. **kalıncı**: Kalınca: Kaldığında, kal şimdi.

114. ŞAMLI HOCA'NIN AĞIDI

Şamlı Hoca, 1865 iskanı olduğu zaman Karayurt köyünü kuranlardandır. Daha Kayseri sancak merkezi iken orada okumuş, hoca olmuştur.

O sıralar Avşar içinde okuyan az olduğundan, Şamlı Hoca herkesin akıl danıştığı bilge bir kişi olarak da bilinir.

Öldüğü zaman. Tomarza, Çanakpınar köyündeki bacısı ünlü ağıtçı Kır Sultan, o zamanın koşullarında cenazeye güç yetişmişti.

SÖYLEYEN: Bacısı Kır Sultan.

1. İlahe dağlar yıkıla
   Dumanı göğe çekile
   Yırak yere kız verenin
   Evi mirasa döküle

2. Aştım geldim dağ başından
   Gözüm görmüyor yaşından
   Salı alıp yürüyünce
   Çıkamadın sağ peşinden

3. Hatın'a da uğramadım
   Bugün beni salmaz deyi
   Ümmü'ye de uğramadım
   Gece sabah olmaz deyi

4. Kara keçimiz hellenir
   Boz koyunumuz bellenir
   Duyarım kardeşim ölük
   Gelmeye adam arlanır

5. İlahe kıran dıkıla
   İrkilişti kaldı kızlar
   Eski günü biliniz mi
   Kırk keçimiz ikiz kuzlar

6. Eski günü onlar bilir
   Fatma desin Melek ile
   Böyle gezer babamoğlu
   Çitim' işlik yelek ile

7. Başkana yuları vurun
   Dizleri büyük tülüye
   Varıncağız ben ne deyim
   Maya yapılı Hürü'ye

8. Gözlerimin yaşı selden
   Bend' utanır oldum elden
   Ulaşırdım babamoğlu
   Aşamadım Kurubel'den

KAYNAK:
Döne Kılıç -1335- Karayurt-Sarız.
Eşe Bozbıyık -1332- Karayurt-Sarız.
Ayşe Özdemir -1936- Büyük Kabaktepe-Pınarbaşı

AÇIKLAMA:
1. **İlahe:** Allahın, inşallah, **yırak**: Irak, uzak. **mirasa döküle**: Mirasçıya kala.
2. **sal**: salaca: Tabut, cenaze.
3. **kızları**.
4. **hellemek**: Sürünün yatağından ya da bir yerden diğer yere sürülmesi. **bellemek**: Sürünün, sıcaktan bunalmaması için bel üzerine vurulması, havalanması için yapılırdı. **ölük**: Ölmüş.
5. **irikilmek-irkilişmek**: Bir engel karşısında duraklayıp beklemek, birikmek. **biliniz mi**: Bilir misiniz.
6. **çitime işlik**: Süs olsun diye gömleğin iğne ile işlenmesi, nakış yapılması.
7. **başkana**: Tülü deve, erkek deve. **varıncağız**: Varınca. **maya**: Dişi deve.
8. **bend'**: ben de, **Kurubel**: Tufanbeyli-Ayvat köyü yakınlarında yer.

115. MUSA'NIN AĞIDI

19. yüzyıl, Osmanlı dönemi. Tomarza-Çanakpınar köyünden Musa, adı bilinmeyen bir hastalığa yakalanıp ölür. Musa'nın yörede çok seveni var. Önceleri amcası kızını istiyor, fakat vermiyorlar. Bazıları, Musa'nın hastalanmasına bu olayın neden olduğunu söylerler.

SÖYLEYEN: Ebesi Kır Sultan.

1. Vardım gözümünen gördüm
   Kuru yere yatırdılar
   Öldüğünü bilinceğiz
   Kızı bize getirdiler

2. Şimdi Aygörmez'den gelir
   Kır Memmet'in üç uşağı
   Biz nişana gidiciyik
   Yeşil aşılan şişeği

3. Kapıya bayrak dikmedim
   Başına ayva sokmadım
   Bayraktan çığırıp da
   Elim çomçalı çıkmadım

4. N' oldu Ergen Musa'm noldu
   Yüreğinde bir dert oldu
   Şimdi dünür gidiciyim
   Arz' ettiğin bibin geldi

5. Musa'mın gözleri söbe
   Ne düzgün verir sözleri
   Beyim birini bitirrim
   Toplanmış emmin kızları

6. Hele Musa'ya Musa'ya
   Yaylaların top nergizi
   Özne donunu kestirrim
   Gelinin donu kırmızı

7. Süzün Musa oğlum süzün
   Kaşı kirpiğinden uzun
   Şimden keri at binersem
   Muraz almayasın kızım

8. Kadan' allım Aşık Fatma
   Sen mi diktin terniğini
   Hocası kırgın salmasın
   Mullahmet'in yerniğini

9. Armutlu'da ekin biçer
   Kollarını çemrek açar
   Musa'mı yuyan hocalar
   Zahar bugünü de geçer

KAYNAK:
Fatma Kılıç (Kara) -1326- Yalak (Yeşilkent)-Sarız.

AÇIKLAMA:
1 **bilinceğiz**: Bilince. (İsteyip de alamadığı kızı anlatıyor).
2. **Aygörmez**: İç Toroslar'da bir yayla. **gidiciyik**: Gideceğiz. **şişek**: İki yaşındaki koyun. **yeşil aşılamak**: Nişana giderken birkaç koyun da birlikte götürülür, orada ziyafet verilirdi. Ayrıca bu koyunlar çeşitli renkte boyanır ve onlann boğazına mavi boncuklar takılırdı. Böylece oğlan evinin ağırlığı hissettirilirdi.
3. **bayrak dikmek**: Düğün yapmak için kapıya bayrak dikmek (Burada düğünü yapamadım anlamına). **ayva sokmak**: Bayrağın bağlandığı direğin ucundaki ayva, bu, elma, ya da soğan da olabilirdi. **bayraktar**: Düğünde bayrağı taşıyan kişi. **çığırmak**: Çağırmak. **çomça**: Kepçe.
4. **ergen**: Bekar. **giciyim**: Gideceğim. **arz'**: Arzu. **bibi**: Hala.
5. **söbe**: Oval. **bitirrim**: Bitirirım. **kız bitirmek**: Kız nişanlamak.
6. **özne**: Güveyi. **don**: Elbise, giysi.
7. **keri**: Sonra. **muraz**: Murat, mutluluk (Kıza ilenme).
8. **allım**: Alırım. **ternik**: terlik: Başa giyilen takke. **yernik**: İsteğini alamamış, arzusuna ulaşamamış.

116. SULTAN'IN AĞIDI

Anlatanlar, "Bundan 70-80 yıl kadar önce" diye söze başlıyorlar. O zamanlar Sarız'ın Ayranlık köyünden, Mahsenler'den bir ailenin kız çocukları doğar fakat hiç yaşamazmış, hemen ölürmüş.

Ağıda konu olan Mahsen'in kızı Sultan ise nişanlı iken öldü.

SÖYLEYEN: Anası, Arap'ın Kızı Hürü.

1. Göç günü sudan geliyor
   Elleri çemrek bilekten
   Dört oğlum var, kurban kızım
   Canı candan, ta yürekten

2. Koca Maşat, koca Maşat
   Ağ gövdemi ettin haşat
   Sultan halaya çıkıcı
   Eşe kuşağını kuşat

3. Omuzundan eğilmiş de
   Gözü Memmet'e bakıyor
   Gelin mi gidicin kızım
   Ağ eli ternik dikiyor

4. Yeşil aynaya bakınır
   Esen yellerden sakınır
   Yüreğindeyimiş derdi
   Alır alır da yekinir

5. Dediğini ettim kızını
   Fesini taktım direğe
   Böyle öleceğin' bilsem
   Seni verirdim yırağa

6. Koca Maşat'ın başında
   Biz de eyledik destanı
   Komşu hatırı için
   Kızlar giymedi fistanı

7. Ağ Sultanı'ım hilal kaşlı
   Zala'm Kassemoğlu işli
   Kızları göresim geldi
   Güvel ördek yürüyüşlü

KAYNAK:
Çerkez Kaya -1948- Ayranlık-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **çemrek**: Yukarı çekme, kol ve parçaları yukarı tutturmak.
2. **Maşat**: İç Toroslar'da yayla. **haşat etmek**: Kırmak, ezmek. **çıkıcı**: Çıkacak. **Eşe**: Ayşe'nin yörede söylenişi.
3. **gidicin**: Gideceksin, gidecek misin. **ternik**: Takke.
5. **yırak**: Irak, uzak.
7. **Kassemoğlu**: O zamanın ünlü bir çerçisi.

117. MULLA (MOLLA) MEHMET'İN AĞIDI

1865 yılından itibaren göçebelik düzeninden yerleşik hayata geçen Avşarlar, bu yeni düzene alışmada bir hayli güçlük çekmişlerdir. Şimdiye değin kış aylarını hep Çukurova'da geçiren bu insanlar, ilk kez kışı da yaylada geçirmek zorunda kalıyorlardı.

O yüzden çok sayıda hayvan sürülerini yitirdiler. Bu arada hastalanan, sakatlanan ve ölen insan sayısı da bir hayli çoktu.

Sarız-Karayurt köyünü kuranlardan Murtçu Hoca'nın babası Mulla Mehmet bir kış günü ince dert denilen veremden bu koşullar altında öldü.

SÖYLEYEN: Kızı Hürü.

1. Dambaşına çardak kurmuş
   Bahçemiz var şo derede
   Öksür, tükür kul oluyum
   Ne varımış bu yarada

2. Yalak'tan adam gelemez
   Yeğin poyrazın tipisi
   Odaya emanet atmış
   Camiye benzer kapısı

3. Mustaf' oğlu Hürü kızı
   Buyurur sözün tutturur
   Hayırdar kadan' alıyım
   Geçit'e köprü attırır

4. Geldin mi bibi geldin mi
   Yettin mi bunun aslına
   Bebeğini ele vermiş
   Dün öldü Gelin Teslime

5. Mest, kundura tıkır tıkır
   Ana vezir Kur'an okur
   Uşaklar tokanır deyi
   Anam da ediyor fikir

6. Başında yanar çıralık
İyi gün gördüm analık
Mest, kunduraylа gezer
Dolamana vur yamalık

7. Fincan düzdürür tabağa
Koygun öttürür dibeği
Aklında var kul oluyum
Yakup'u edici kâha

8. Hacı İrbehem Molla Ahmet'im
Bastı vezirin dalgası
Şu Maşat'ın dağı gibi
Ne koyuydu kölgesi

9. İçerde çatal dorusu
Berk yanar bunun Hürü'sü
Kadan allım Elif dezze
Bilir Sivas'dan berisi

10. Şu aşağı vezir gider
Ala meşlek haşıl haşıl
Hacı İrbehem Molla Ahmet'im
Şehit kardeşler ulaşır

11. Ben burada yatamam kı
Ağam odada yatıyor
Hacı Apti bana darılma
Gayri burnuma tütüyor

KAYNAK:

Fatma Kılıç (Kara) -1326- Yalak (Yeşilkent)-Sarız.

Süleyman Kılıç - 1949 - Öğretmen - Karayurt - Sarız.

AÇIKLAMA:

1. **Dambaşı**: Damın üzeri. **çardak**: Ağaç direklerle yapılan hayma, kulübe.
2. **Yalak**: Şimdiki Yeşilkent kasabası.
3. **hayırdar**: İyilik yapmayı, hayır yapmayı seven.
4. **yetmek**: Anlamak.
5. **tokanmak**: Dokunmak, hatır kırmak, üzmek.
6. **çıralık**: Elektriğin, gaz lambasının olmadığı zamanlarda aydınlanma çıra ile yapılırdı. Bu amaçla evin bir köşesine çıralık yapılırdı. **analık**: Üvey ana. **dolama**: Belleme de denir, önden açık, şeritli bayan giysisi, etek. **yamalık**: Yamalak.
7. **fincan düzdürmek**: fincen dizdirmek: Eskiden kahve takımı belli evlerde bulunurdu, burada varlıklı anlamında. **koygun**: Dokunaklı, içli. **dibek**: Kahve dövmeye yarayan küçük soku. **edici**: Edecek. **kâha**: Kahya, muhtar.
8. **Maşat**: Karayurt köyü yaylası
9. **Doru**: At. **berk**: Fazla.
10. **Meşlek**: Geniş kollu palto.

118. MUHTAR HACI'NIN AĞIDI

Uzun süre köyünün muhtarlığını yaptığı için bu adla anılır. Köylüleri onu hak-hukuk bilir, halden anlayan iyi bir kişi olarak anımsamaktalar. Binboğa'daki komşu köyle olan bir yayla davasını kazanınca ünü daha da artmıştı.

Sarız-Kemer köyünden Muhtar Hacı (Mortaş) vadesi ile öldü (1939).

SÖYLEYEN: Döndü Bostan.

1. Hac' İsmail, Mehmet Ali
   Onlar bunu kollar m' ola
   Geline kurban oluyum
   Bebekleri teller m' ola

2. Mıktar bir bayrak kaldırmış
   Nuru çeksin halayını
   Hem' ağladık, hemi güldük
   Böyle bulduk kolayını

3. Akşam Azziye'den geldi
   Potini sıkmış kıçını
   Kaymakamınan döğüşmüş
   Ben de bilirim suçunu

4. Akşam Azziye'den geldi
   İçerde bağlı Doru'su
   Düğünlerde halay çeker
   Dezzemin ördek Nuru'su

5. İçerimde meşe koru
   Yanıyorum harıl harıl
   Avradını çoban aldı
   Yalladığın ite darıl

KAYNAK:

(Kınalı) İsmail Özkan -1933- Kemer, Sarız.

AÇIKLAMA:

1. **Hac'**: Hacı. **kollamak**: Gözetmek. **oluyum**: Olayım.
2. **Mıktar**: Muhtar.
3. **kıç**: Ayak.
4. **Azziye**: Aziziye: Bugünkü Pınarbaşı ilçesi. **Doru**: Doru renkte at. **dezze**: Teyze.
5. **kor**: Ateş (Meşe odunu öteki ağaçlardan daha etkili yanar.). **ite darılmak**: Sevmeyenlerinden birine kinaye.

119. KIR AHMET'İN AĞIDI

"Kır" sözcüğü Avşar yöresinde "sarı" sözcüğünün yerine kullanılmaktadır. Ağıda konu olan Kır Ahmet Pınarbaşı'nın Kızılören köyünden. Avşaroğlu diye de anılır. Bundan 70-80 yıl kadar önce yaşamış, o dönemde okuma yazma bilenlerin sayısı oldukça azdı, ama Kır Ahmet'in okur yazar olmasından nahiye müdürlüğü görevinde bulunduğu bile söylenir.

Avşarkocaoğlu Kır Ahmet hastalanarak ölmüş.

SÖYLEYEN: Kardeşi Davut.

1. Amanın ağrıdı başım
   Bir Allah'a kaldı işim
   Sultan d'ölsün, ben d'ölüyüm
   Kulunç atlısı kardeşim

2. Obalar bizden belledi
   Kündükü zubun giymeyi
   Ağ takaklı işlik giyer
   Vururdu heril düğmeyi

3. Benim kardeşim beşidi
   Biri birine eşidi
   Gümüşlü kefiye bağlar
   Bu, alayına başıdı

4. Benim kardeşim dördüdü
   Biri birine ördüdü
   Gümüşlü kefiye bağlar
   Bu kardeşim bozkurdudu

5. Evin' kondurur koruya
   Cepken diktirir Hürü'ye
   Zırtaboz babamın oğlu
   Perdesiz varır valiye

6. Hacı Memmet de yalınız
   Kürekten düştü dalımız
   Gazamız mühür bastı da
   Müdür olduydu oğlumuz

7. Boyağa beyler boyağa
   Kalkamaz oldu ayağa
   Göç atlısı biner kardeş
   Gö otlu, sulu koyağa

8. Uşak ufak halden bilmez
   Çerçi başı öner m' ola
   Oğlum yok babamınoğlu
   Oba beni döver m' ola

KAYNAK:
Güllü Ağca -1317- Çamlıca-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **kulunç**: İnsanda, ense ve boyundan aşağı, belden yukarı kısım. **kulunç atlısı**: Düşmanı kovan, onu kuluncundan vuran, yaralayan atlı.
2. **zubun**: Zıbın. **kündükü**: Mor renkli. **takaklı**: Patiska. **heril**: İbrişim, ebrişim.
3. **kefiye**: Birkaç renkil ipekli başörütüsü. **alayı**: Hepisi.
4. **ört**: Arka, arkalı.
5. **koru**: Korunan yer. **cepken**: çepken: Kolları yırtmaçlı ve uzun, harçlı bir çeşit kısa salta. **Hürü**: Huriye. **zırtaboz**: zırtapoz: Delişmen, deli dolu.
6. **dal**: Burada kol. **kaza**: İlçe.
7. **boyak**: Çalım, **göç atlısı**: Yaylalara gidilirken kimi deveye, kimi ata, kimi eşeğe biner, kimi de yaya giderdi. Ata binmek varlıklı işiydi. **gö**: Gök, yeşil renk. **koyak**: Dağlar arasındaki düzlük.

120. KARA ZALA'NIN AĞIDI

Balkan savaşları sırasında Sarız'ın Karayurt köyü Elibazlı obasından Kara Zala'yı, aynı köyden, Setterli obasından Halil Sezer'le nişanlarlar.

Binboğa dağlarıyla İç Tosorlar'ın birbirinden en çok yaklaştığı bu yörede kışlar uzun sürer. Giyeceksizlik, barınaksızlık ve yoksulluk Kara Zala'yı da hasta eder. Önce üşütme, zatürre sonra verem ve arkası ölüm.

SÖYLEYEN: Setter Mustafa'nın hanımı Telli Hatun.

1. Garbi yağdı kar eridi
   Mezerine su yürüdü
   Yekin tekereğim yekin
   Üstünü lele bürüdü

2. Hele görsen Halil oğlum
   Salın çuval' sardılar
   Bir kahrım var İsmail'e
   İkindi gelin verdiler

3. Ağlı zubun, kara ceket
   Güzün taktımıdı nişan
   Yekin tekereğim yekin
   Tarabulusunu kuşan

4. Niderim Allah niderim
   Zahar bu benim kaderim
   Kıçıma çarık giyer de
   Halil oğluma giderim

5. Biri Fatma, biri Zala
   Sulardaki yeşil ördek
   Yaz gelir de kar kalkarsa
   Üstüne tutturrum çardak

6. Hac' Osman yoluna dursun
   İrbehem harçlığın versin
   Acak eğlen mor beliklim
   Sehildeki oğlum gelsin

7. Bayrağın yüksek kaldırın
   Davulun koygun dövdürün
   Asbap giydirdim gelmedin
   Gelin evin' indirdim

8. Kadan allım Telli Bibi
   Ben emmimden utanıyom
   Beliğimizi buz deşirdi
   Sabahaça yatamıyom

KAYNAK:
Eşe Bozbıyık -1332- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **garbi**: Aşağı yeli, Batıdan esen yel. **tekerek**: Kısa boylu ve yuvarlak yüzlü güzeller için böyle söylenir. **lele**: Lale.
2. **sal**: Tabut, cenaze. **cuval'**: Çuvala. **kahrim**: Kahır. **ikindi gelin verdiler**: İkindi üzeri mezara gömdüler, bunu gelin gitmek olarak mecazen söylüyor.
3. **zubun**: Zıbın. Ağlı zubun, kara ceket o zamanın modasıydı.
4. **zahar**: Zahir, her halde. **Kıç**: Ayak.
6. **Hac'**: Hacı. **İrbehem**: İbrahim. **acak**: Biraz, az. **sehil**: Sahil, Çukurova. **evin'**: Evine.
8. **bibi**: Hala. **deşirmek**: Toplamak, kaplamak. **Sabahça**: Sabaha değin. **yatamıyom**: Yatamıyorum.

121. ALİ'NİN AĞIDI

Ali, Pınarbaşı'nın Akpınar köyünden, Eğitmen Ali'nin dedesi olur. Eğitmen Ali 75 yaşında 1981 yılında öldüğüne göre, ağıda konu olan Ali bundan 100-120 yıl önce yaşamış demektir.

Ali bir güz günü, harmanlar dövülürken ölmüştü.

SÖYLEYEN: Bacısı Hürü Hatun.

1. Oba buna söyleme mi
   Tırpanında tırmık bağlı
   Anamın sürmel' Ali'si
   Babamın güzide oğlu

2. Sabahanan kervan gitti
   Sesimi sesine kattı
   Şurada çayı bişti de
   Şurada dibegi öttü

3. Düşümde gördüm düşümde
   Hiç yok ki aklım başımda
   Ark işliyor babamoğlu
   Ağpınar'ın üst başında

4. Çilpi tutturur örene
   Benim bu kardeşim ağa
   Kervanınan selam saldım
   Maraş'taki vali beye

5. Öldü anamın Ali'si
   Gözleri payam irisi
   Mull' Emmimin Gö Ali'si
   Çan döver kara sürüsü

6. Kardeş aklımı şaşırdı
   Beni kaynattı bişirdi
   Sen gelmedin kele Güllü
   Hocalar ıskat deşirdi

7. Habba'sı boynun' büküyor
   Dağlar karını söküyor
   Tez gelesin Sürmel' Ali'm
   Oba yaylaya çıkıyor

KAYNAK:

Hacer Kaya -1325- Akpınar-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:

1. **oba**: El, yabancı. **söylemek**: Nazar değdirmek. **tırpana tırmık bağlamak**: Hem ekini biçip hem de dökülenleri toplamak için tırmıklamak, iki işi birden yapmak: Bunu ancak güçlü olanlar yapabilirdi. **sürmel'**: Sürmeli. **güzide**: Seçkin.
2. **sabahanan**: Sabahleyin. **bişmek**: Pişmek. **dibeğin ötmesi**: Kahve döğmeye yarayan dibek, belli bir ritimle dövülürdü, dibek varsıl evlerde bulunurdu.
3. **ark**: Küçük su kanalı.
4. **çilpi**: Duvarın düzgün örülmesi için şakul (çekül) gibi, fakat yatay olarak kullanılan ip. (Çadır hayatından yerleşik hayata yeni geçildiğinden bunu önemli sayıyor). **Vali Bey**: O zamanlar Maraş iline bağlı, haberleşme kervanla yapılmakta, onun için Ali'nin ölüm haberi valiye duyuruluyor.
5. **payam irisi**: Badem irisi. **Mull' Emmi**: Molla Emmi. **Gö**: Kök, mavi. **kara sürü**: Keçi sürüsü. **kele**: Bir hitap biçimi. **Çan dövmek :** Çan, Zil çalmak.
6. **ıskat**: Ölenlerin bu dünyada yaptıkları yalan yeminlerinin ve diğer günahlarının affolması için hocaların yaptıkları dualar karşılığı onlara verilen para, sadaka. **deşirmek**: Toplamak.
7. **Habba**: Habibe. **yaylaya çıkmak**: O zamanlar için önemliydi, sürüsüyle, atıyla, akrabasıyla yayla yaylamak büyük murattı.

122. TELLİ ALİ'NİN AĞIDI

Pınarbaşı ilçesinin Demircili köyünden Telli Ali, 1940'lı yıllarda işçi olarak çalışmak için Çukurova'ya gidiyor. O sıralar Adana'da tarım işçisi için hiçbir güvence olmadığı gibi, bunların bir örgütü de yoktu.

Telli Ali, burada kuduz hastalığına yakalanıyor. Yanında bulunanlar iyileşmesi için başına su eliyorlar. Çünkü o zamanın anlayışına göre, bir kuduzun başına kalburla su elenirse onun iyileşeceğine inanılırdı. Ama Telli Ali yine de iyileşemez, delirir. Bunun üzerine onun elini, kolunu bağlayıp samanlığa kapatırlar. Telli Ali burada ölür.

SÖYLEYEN: Bacısı Ayşe.

1 Şuvara oldum şuvara
Arkamı verdim duvara
Tesbih kolunda takılı
Eli sarıyor cuvara

2. Tavsırını gördünüz mü
Kardeş alayından güzel
Şöyle döndüm baktımıdı
Dişiyinen örme çözer

3. Yusuf benim canım yok mu
Başına su elemişler
Suçun neydi babam oğlu
Koyun gibi külemişler

4. Çabalıyon babam oğlu
Yoksa ilmek dar mıydı
İbiş malını bölüyor
Ortaklığı var mıydı

5. Kadanı alıyım uşak
Gene dışarı kaçıcı
Kurban oluyum Kalender
Üstüne saman uçucu

6. Hele Yusufa Yusufa
   Yusuf da yürek acısı
   Kolu bağlı, başı kabak
   Ölme mi şunun bacısı

7. Hasan Çavuş gelinceğiz
   Etim kemikten ayrıldı
   Baktım dışarı gidiyor
   İpin ucundan sarıldım

KAYNAK:
(Eşkili) Hasan Bozdoğan -1325- Oğlakkaya-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **şuvara**: şuara: Şairler, ozan. **cuvara**: Sigara.
2. **tavsır**: tasvir: Fotoğraf. **alayı**: Hepsi. **baktımıdı**: Baktım idi, baktıydım. **dişiyinen**; Dişi ile. **örme**: Kalınca ip, sicim.
3. **külemek**: Elini kolunu bağlayıp bırakmak. **başına su elemek**: Aptallaştırmak, deli yerine koymak (Bir kimsenin kuduz olup olmadığını anlamak için yapılır).

123. MOLLA OSMAN'IN AĞIDI

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri: Savaşlar, yokluklar, hastalıklar Türk insanını perişan etmişti.

Molla Osman, Sarız'ın Karayurt köyünden Şamlı Hoca'nın oğludur. O zamanın koşullarında kağnı ile Kayseri'ye un satmaya gidiyor, orada hastalanıyor, dönüşünde Tomarza'nın Han köyünde ölüyor. 1930.

SÖYLEYEN: Anası Rahime.

1. N'ola odasında öleyidi
   Alem başına yığılır
   Yoklu değil babamoğlu
   On (i) ki ineği sağılır

2. Kurban oluyum çuhaya
   Kardeşe benzer yapısı
   Çaldım gözü yumulmadı
   Üstünde yoktu Apı'sı

3. İlahe kurban oluyum
   Kilit tesbekte takılı
   Ya nidicin Kadir Mevlam
   On beş evin bir vekili

4. Ana akkam diye diye
   Düşmüş Haççа'nın yüreği
   Ya nidicin Kadir Mevlam
   Sekiz kızın bir direği

5. Hacer diksin işliğini
   Yakası sedef düğmeli
   Kardeş Kayseri' den gelir
   Terkisi tecir heybeli

6. Köyümüzde düğün olur
   Kardeş binici cirite
   Apı'sına kız bitirir
   Gazi düzdürür şerite

7. Şar'daki vurulan Hafız
   Kareşimin Al'ı yavuz
   Obalar bayram ediyor
   Biz ağlarık bomuz bomuz

8. Han elinden kahat salmış
   Burada yatamam deyi
   Fakı'sına haber salmış
   Yerimi tutaman deyi

9. Odaya Alişir indi
   Kardeş olsa öter dibek
   Bir aydan beri ağlıyor
   Hacer'inin başı kabak

KAYNAK:
Fatma Kara -1326- Yalak (Yeşilkent)-Sarız.
Döne Kılıç -1335- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **n' ola**: Ne ola, keşke. **yığılmak**: Toplanmak. Hatırlı, bilgili kişilerin başına toplanılarak ondan bir şeyler öğrenilirdi. **yoklu**: Fakir. **on iki ineği sağılmak**: Varlıklılık işareti.
2. **çuha**: İnce ve sık dokunmuş kumaş, bunu o zamanlar herkes giyemezdi. **gözü yumulmak**: Ölenin göz kapaklarına dokunularak gözü açık gitmemesi sağlanır. Bu anlatılmak istenmiş. Eğer gözü açık kalırsa, halk buna "gözü arkada kaldı" der, yapacak daha işleri vardı anlamına. **Apı**: Abdurrahman'ın kısa söylenişi.
3. **ilahe**: Allahım. **tesbek**: tesbih. **onbeş ev**: On beş evin büyüğü.
4. **akka**: Ağabey, baba.
5. **işlik**: Gömlek. **tecir heybesi**: Ağzı ilikli heybe.
6. **binici**: Binecek. **cirit**: At üzerinde sopalarla oynanan toplu oyun. **kız bitirmek**: Kız nişanlamak. **gazi**: Altın.
7. **Şar**: Tufanbeyli'nin Şar köyü. **al**: At. **oba**: El. **ağlarık**: Ağlarız. **bomuz**: Buruk, üzgün.
8. **yerini tutmak**: Onun meydana getirdiği varlığı, saygınlığı sürdürmek.
9. **odaya birinin inmesi**: Odaya atlı konuğun gelmesi, ağa evlerine konuk gelirdi. **kabak**: Açık, örtüsüz.

124. ŞEFRE (ŞERİFE) HATUN'UN AĞIDI

1865 yılında Avşarlar iskan edildiği zaman Sarız bölgesi nahiye (bucak) müdürü Yalak'tan (Yeşilkent'ten) Mehmet Ağadır. İşte ağıda konu olan Şerife Hatun bu Mehmet Ağa'nın kızıdır.

Şerife Hatun, gelin olduğu Pınarbaşı'nın Karamanlı köyünde hastalanarak ölür.

SÖYLEYEN: Hürü Yakut.

1. Allah bir sağlık versin de
   Emsaldan koymasın geri
   Kartal Pınar'ına iner
   Dedeniz kırkdırır sürü

2. Şimdi Tucar Ağam duysa
   O da gelir ağlayarak
   Kara çadır gerdiririk
   Çifte kazık bağlayarak

3. Kara çadır gerdiririk
   Çifte döşek serdiririk
   Odaya kaymakam iner
   Ağır sofra verdiririk

4. Dizine bir dert oldu da
   Korkuyom gövdeye hatlar
   Şimdicike yalan m' oldu
   Kısır kestirdiğin yurtlar

5. Yeteri bilin mi yeter
   İş mi olur bundan beter
   Ne şöhretli göç göçerdik
   Bir (de) derimevi tutardık

6. Yalan mıyım Omar Emmi
   Var mı sözümün gardağı
   Altın saçına karışır
   Sulak yerlerin ördeği

7. İrbehem, Hacı nerede
   Anamın yoldaşı ölük
   Eski bilenler söylesin
   Erbiye karışır belik

8. Hacer gelmiş görmemişim
   Nerde kaldı Turna kızı
   Eğer buna kim derlerse
   Esef'in oğlunun kızı

9. Altın takarlar şeritli
   Heybe atarlar kilitli
   Benim dedem yok muyudu
   Beş oğlanlı, salkı yurtlu

KAYNAK:

Hürü Yakut -1330- Karamanlı-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:

1. **emsal**: Benzer, eş, yaşıt. **Kartal Pınarı**: Pınarbaşı Han köyü yaylasında. **kırktırır**: kırktırmak: Küçükbaş hayvanlann yününü, kılını kırklık denen aletle kesmek, almak, varsıl ailelerin sürüleri olurdu.
2.3. **gerdiririk, serdiririk, verdiririk**: Gerdiririz, serdiririz, verdiririz. **ağır sofra**: Varlıklı sofrası, ağa sofrası.
4. **hatlamak**: Atlamak, yayılmak. **şimdicike**: Şimdi, hemen. **Kısır kestirmek**: Salt et yemek için kısır, en etli hayvanı kesmek. Varlıklı kişiler bunu yapardı.
5. **derimevi**: Büyük ev, ağa evi, büyük çadır.
6. **gardak**: Çirkin, uygunsuz, buruşuk, biçimsiz, dar.
7. **ölük**: Ölmüş. **erbi**: Siyah ibrişim saç örgüsü.
9. **salkı yurt**: Geniş, güzel manzaralı, otlu yurt.

123. ŞERİFE'NİN AĞIDI

Birinci Balkan Savaşı'nın çıktığı yıllar, Sarız-Oğlakkaya köyünde dillere destan güzellikte bir köy kızı vardı. Bu kızı aynı köyden Hanifi adındaki bir delikanlı ile nişanlarlar.

Ne var ki, kız bu delikanlıya gönülsüzdür. Akrabaların zorlamasıyla bu nişanlılık bir süre gider.

Akranlarına göre yörede en güzel giyinen, eğdirme fes ile dolaşan Şerife, sevgisiz evlenmeyi içine sindiremediğinden derin düşüncelere dalar. Günler, aylar geçer Şerife eskilerin ince dert dedikleri vereme yakalanır, bir yıl sonra da ölür.

SÖYLEYEN: Anası Koca Rahime.

1. Boyrazından yel esince
   Hasan da karını atsın
   Mezeri tipi basınca
   Önünü duldalık etsin

2. Hasan'ım gelir Konya'dan
   Geçemiyorum Turna'dan
   Emmilerin kurban kızım
   Bıyığı siyah sürmeden

3. İsmail'in yerin' duttun
   Kucağıma aldım yattım
   Senin için eğr' efelim
   Ağdere'de sığır güttüm

4. Yusuf'a kurban oluyum
   Yusuf'da almış kundura
   Düğünlerde halay çeker
   Dili saz, eli damdıra

5. Kadanı alıyım Döndü
   Od düştü yüreğim yandı
   Üç kağnılı, beş oğlanlı
   Evimiz yaylaya kondu

6. Kadan' alırım Memici
   Kızım Kayseri turuncu
   Seniyinen ekin biçtim
   Ellere oldum gülüncü

7. Kadanı alıyım karı
   Derdimizi pöldük yarı
   Sen bura lelesin bilmen
   Dibi yerde, başı sarı

8. Anan d' ölsün baban d' ölsün
   Tatlı canım kadan' alsın
   Kim dedi ki eğricelim
   Al cehizin ele kalsın

9. Sabahanan kalktımıdı
   Dağlarda ötüyor keklik
   Ne dediğin bilemiyom
   Çalıp yakamı tutuyor

KAYNAK:
(Topal) Halil Ateş -1925- Oğlakkaya-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **boyraz**: Poyraz.
3. **yerin dutmak**: Yerini tutmak: Birinin yaşantısını sürdürmek, onun yokluğunu aratmamak. **eğr'**: Eğri. **efe**: Burada fes. **Ağdere**: Akdere: İç Toroslar'daki Maşat yaylasında yer adı.
4. **damdıra**: Üç telli saz.
5. **alıyım**: Alayım. **od**: Ateş. **üç kağnı, beş oğlan**: O zamana göre övünülecek bir varlıklılık işareti.
6. **seniyinen**: Seninle.
7. **pöldük**: Böldük. **lele**: Lale.
8. **d' ölsün**: De ölsün. **eğriceli**: Alındaki saç kıvrımı.
9. **kalktımıdı**: Kalktım idi, kalktıydım. **bilemiyom**: Bilemiyorum.

126. AHMET'İN AĞIDI

Sarız-Çörekdere köyünden Hacı Veli'nin oğlu Ahmet Ağa, dönemin (1910 - 1920) büyük tüccarlarından. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan ticareti yapan Ahmet Ağa, o zamanın koşullarında Van, Malatya, Akçadağ, Adana, Karataş, Mersin. Kayseri onun ticaretle uğraştığı yörelerdi.

SÖYLEYEN: Bacısı Kara Zala.

1. Gel kardeşim, gel kardeşim
   Çiğ ibrişim tel kardeşim
   Ağcadağ'dan tosun al da
   Karataş'a vur kardeşim

2. Buradan tosunu sürdür
   Kayseri'de fiat sordur
   Al git de babamın oğlu
   Gavur İzmir'inde kırdır

3. Hele çiftçelerim hele
   Bunlar gece sürer yola
   Selamlar kardeşin atı
   Hemi sağa, hemi sola

4. Ne çok gider Irışvan'a
   Oradan alırdı yozu
   Tez gelesin babamoğlu
   Etlik bastı Ağcasaz'ı

5. Yıkılsın Berit elleri
   Şeritli çıkar şalları
   Mersin'e dükkan açtırmış
   Lira döküyor dilleri

6. Kurun da dibeği ötsün
   Nen çalın bebeği yatsın
   Evinin yerine dutman
   Batal ocak varsın batsın

7. Al atına binmeyesin
   Ağ odana inmeyesin
   Zala ölüyor ölüyor
   Ahmet iflah olmayasın

8. Bulanır gönlüm bulanır
   Al at nalbantta dolanır
   Şalcoğlu'na selam söylen
   Atı yatsıda sulanır

9. Şu kardeşim çöl veziri
   Çilpi tutturur örene
   Hürüuşağın' geçişin
   Al at karışır cerene

Burada ise kardeşinin ölümünden habersiz olan ve süslenmiş bulunan bacısına:

10. Al kınalar yakınmışsın
    Lele, sümbül sokunmuşsun
    Kız kardeşin ölmedi mi
    Ne çok altın takınmışsın

KAYNAK:
Güllü Ağca -1317- Çamılca-Pmarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **Ağcadağ**: Akçadağ, Malatya. **Karataş**: Adana-Karataş.
2. **Gavur İzmir**: İmparatorluğun son yıllarında Rum, Ermeni, Yahudi, İngiliz, Fransız, İtalyan görevlilerle birlikte Müslüman olmayan nüfus (glaour) Müslüman nüfustan kat kat fazlaydı. (Mehmet H. Doğan - Ç. Türk Dili 65/66).
3. **çiftçe**: Çift olan, birbirine benzeyen.
4. **Irışvan**: Van, Van'dan gelen Kırşehir, Konya yörelerine yerleşen Kürt aşiretleri. **etlik**: Eti için beslenen büyükbaş hayvan sürüsü. **Ağcasaz**: Çukurova, Anavarza'da.
5. **Berit**: Binboğa dağının doğusunda Berit dağı. **şerit**: Top kumaş şeritle (bez parçasıyla) sarılırdı.
6. **Batal ocak**: Batmış ocak.
8. **atın yatsıda sulanması**: Nazar değmesin, kem gözler görmesin diye.
9. **çilpi**: Duvarın düzgün örülmesi için yatay ip, şakül. **Hürüuşağı**: Ceyhan'ın köyü. O sıralar Çukurova tamamiyle tarıma açılmamıştı, oralarda ceylan sürüleri dolaşırdı.

127. TÜCAR AĞA'NIN AĞIDI

Asıl adı İsmail Şahin'dir. Pınarbaşı'nın Halevik (Çakılkaya) köyünden 1930 yıllarında Adana'dan gelirken Saimbeyli'de hastalanıp ölmüştü.

SÖYLEYEN: Kardeşi Musa Şahin.

1. Hacın'ın yolları taşlı
   Ben ağlarım gözü yaşlı
   O da kurban kardeş sana
   Kara kaş da, sırma saçlı

2. Havada bulut erişir
   Yürekte bağrım alışır
   Böyle değil mi komşular
   Kendi söyler, el gülüşür

3. Yalınız yaylaya çıkar
   Onlu tabanca takınır
   Buna Kara Tücar derler
   Alem şerinden sakınır

4. Ahemet d' ölsün, Memik d' ölsün
   Horantalar kadan' alsın
   Dar ikindi yolcu gitmez
   Eğlen kardeş Şahin gelsin

5. Bana verin şu şalvarı
   Öldüm yalvarı yalvarı
   Veli odasını almış
   Ben de bozarım tavları

6. Odasında fener yanar
   Çifte kardeşleri döner
   Böyle değil mi komşular
   Odasına müdür iner

7. Tecir kara kardeş tecir
   Çizme giyer gıcır gıcır
   Hele bakın komşularım
   Gavurun yüreği acır

8. Kalbinden kaldır karayı
   Kimseyi dıkman buraya
   Düşman ettiğin bellesin
   Gece çıktılar turaya

KAYNAK:
Ömer Demirci -45 yaş- Halevik (Çakılkaya)-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **Hacın**: Saimbeyli ilçesinin eski adı. **kara kaş, sırma saç**: Bacısını kastediyor.
2. **erişmek**: Kavuşmak. **alışmak**: Alev almak.
3. **yalınız**: Yalnız.
4. **horanta**: Kadın, kadınlar. **dar ikindi**: İkindi vakti mezara yolcu edildiği anlatılıyor.
5. **tavlar**: Kapların konduğu yer, terek.
7. **tecir**: Çalımlı, kibar.
8. **dıkman**: dıkmayın, sokmayın. **tura**: Eğlencelerde, özellikle de düğünlerde kalın iple oynanan erkek oyunu.

128. BELOĞLU HASAN'IN AĞIDI

Sarız-Ayranlık (Deliküçükler) köyünden. Kuruluşta köye adını veren Deli Küçük'ün oğludur. 19. yüzyılın yeni bittiği sırada hastalanıyor. İyileşmesi için hekim getiriyorlar, ama derdine bir çare bulunamıyor.

Beloğlu Hasan devrinin hatırı sayılır, oldukça varlıklı kişilerindendi.

SÖYLEYEN: Gelini, Mahsen'in kızı Hürü.

1. Sabahanan erken göçer
   Yolların çığırın açar
   Böyle benim vezir dayım
   A elleri nargil' içer

2. Yüküyünen alır hurma
   Doru'nun keçesi sırma
   Sivas'tan vali istemiş
   Durma vezir dayını durma

3. Beri benzer ata binmez
   Biner tepe gibi ata
   Devletin zabitin döver
   Yakasından tuta tuta

4. Memmet ağlar, Küçük ağlar
   Gene dumanlandı dağlar
   Çık yaylaya vezir dayım
   Yasına geliyor beyler

5. Kelle şekerin' ezdirir
   Tabağa fincan düzdürür
   Sivas'tan da gelmiş dayım
   Küçük, atını gezdirir

6. Yükünde de on beş yorgan
   On beşinin yüzü atlas
   Tez gelesin vezir dayım
   Uşaklar yerini tutmaz

7. Ağlayalım dize dize
Bir habercik verin bize
Kim dedi ki vezir dayım
Üç gelinin bize kala

8. Arkamdan dağım yıkıldı
Dalım, budağım döküldü
Sen ölmedin vezir dayım
Odandan soban söküldü

9. Derviş buna pek yanıyor
Emmi başım bekar deyi
Sabahanan çay bişirir
Çağırıyor şeker deyi

10. Mustafa'nın kara gözü
Hall' efendi eder nazı
At örkletir vezir dayım
Değirmentaşı'nın özü

11. Yüküyünen alır yemiş
Tabancası safi gümüş
Hekim ilacı verince
Ölürüm, kurtulmam demiş

12. Fadime ağlar başına
Emine yanar eşine
Kucağında yok bebeği
Zöhre'nin burda işi ne

13. Ali, Azgın hece taşı
Yandı ciğerimin başı
Kıyma Kadir Mevlam kıyma
Üç gelinin bir tek eşi

KAYNAK:
Hasan Korkmaz-1942- Ayranlık-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Çığır açmak:** Karda yol açmak. **nargil':** Nargile. **a:** Ak.
3. **beri benzer:** Her, sıradan. **zabit:** Subay.
5. **kelle şekeri:** İngiltere'den ithal edilen şeker.
6. Çok varlıklı olduğu vurgulanıyor. **yük:** Yatak yığılan yer, yüklük.
8. **sökülmek:** Alıp götürmek. Soba, çadır yaşamından yerleşik yaşama geçen toplum için lüks eşya idi.
9. **sabahanan:** Sabahleyin.
10. **Hall' efendi:** Halil Efendi. **Değirmentaşı:** Sarız'da bir köy.

129. FADİME'NİN AĞIDI

Fadime, Sarız-İncedere köyünden. İkinci Dünya Savaşı yıllarında hastalanarak veremden öldü.

SÖYLEYEN: Bibisi Meryem Karı.

1. Pulluyu yüzüne örtmüş
   Karışmış kara kekile
   Acep ayan oldu m' ola
   Sırtı çenteli Bekir'e

2. Gelinçi kapıya gelmiş
   At kapıda geziniyor
   Fotoğraf mı çektiricin
   Gelin kalkmış süzünüyor

3. İnce işli Ağ Fadime
   Ne şöhretli diker ternik
   Doktordan imdat olursa
   Dayısı bozdurur binlik

4. Kadanı alıyım Elif
   Bunlar bizi yurtta kodu
   Biri gelin, biri bebek
   Bunlar bizi dertte kodu

KAYNAK:
Durdu Göktaş -1332- Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **pullu**: Kenarları pullu başörtüsü. **kekil**: Kakül. sırtı çenteli (çantalı) **bekar**: Çalışmak için Çukurova'ya gidenlere evli de olsalar bekar denirdi.
2. **gelinçi**: Gelin alayı, seymen. **çektiricin**: Çektireceksin.
3. **ternik**: Terlik, takke. **binlik**: Bin lira, o zaman büyük para.
4. **yurtta kalmak**: Terkedilmiş olmak.

130. HÖSSÜK'ÜN AĞIDI

Eskiden, şimdiki gibi öyle her köyde, her obada demirci, kalaycı, terzi, marangoz gibi zanaat sahibi kimseler yoktu. Göçebe Türkmen oymakları yerleşik düzene geçtikten sonra bu gibi meslekler yayılıp çoğalmaya başladı.

Yalak (Yeşilkent) köyünde Hössük İyvaz ekin biçerken tırpanı kırılıyor. O sırada kendi köyünde demirci yok, hemen koşa koşa komşu köy Altınoba'ya gidiyor. Bu hızlı gidiş, koşuş onun kalp damarlarından birini çatlatıyor. Daha sonraları Kayseri'ye götürüldü ise de kurtarılamayarak öldü, oraya gömüldü. 1933.

SÖYLEYEN: Karısı Fatma İyvaz.

1. Çalmış çalmış kavralamış
   Hac' Omar'ın yakasını
   Hasan bulmuş kokuluyor
   Tırpanının tokasını

2. Day' oluk'tan aldım haber
   Öldüm dövünü dövünü
   Eğer eşim sağ gelirse
   Kurban dedim baş koyunu

3. Ahmet'e amanat atmış
   Ahmet bana töbe bakmaz
   Serbest yat eşim serbest yat
   Avrat ölür evden çıkmaz

4. Ha gelmezsen kardeşlerim
   Ben de tezzek deşiririm
   Çıkmam kuzularım çıkmam
   Öksüz aşı bişiririm

5. Gider Memmet'e söylerim
   Değirmenlik evde kaldı
   Güz gününün mehricanı
   İlk evveli beni çaldı

6. Ben Memmet'ten hicap ettim
   Yudum sürüyü sürüyü
   Yoruldum eşim yoruldum
   Ahır kürüyü kürüyü

7. Kayseri'yi ister gönlüm
   Yollar kar olursa olsun
   Çekerim dulluk kahrını
   O da zor olursa olsun

8. Ağlamam kızlar ağlamam
   Turabi de size yeter
   Emmine bebek emmine
   Evlek kırar, dönüm atar

KAYNAK:
Ziyadoğlu Tadlı Mustafa Doğan 1929-Yalak-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Hac' Omar**: Hacı Ömer.
2. **Day' oluk**: Dayıoluk: Sarız'ın köyü.
3. **amanat**: Emanet: Tembih. **töbe**: Tövbe. **bakmak**: Geçimini sağlamak. **evden çıkmak**: Başka bir kocaya gitmek.
4. **tezzek**: Tezek. **deşirmek**: Toplamak. **bişirmek**: Pişirmek.
5. **değirmenlik**: Değirmenden çekilmesi, öğütülmesi için hazırlanmış tahıl. **mihrican**: Güz günü esen sayılı bir yel, soğuk.
6. **hicap etmek**: Utanmak. **ahır kürümek**: Ahır temizlemek.
8. **emmine**: Amcana.

131. ALİ İLE HASAN'IN AĞIDI

Seferberlik yılları, Sarız'ın Çörekdere köyünden Ali ile Hasan birer hafta arayla hastalanarak öldüler. Çünkü o yıllar hastalık, yokluk, savaşlar halkın belini bükmüştü.

SÖYLENEN: Anaları Zala Karı.

1. Biri Ali biri Hasan
   Şaştı turnalarım şaştı
   Yağmurçalı sandığınan
   Perdem elden ele düştü

2. Yol altında çifte mezer
   Yel eser de kumu tozar
   Vadesi yetip ölmedi
   Söylediler değdi nazar

3. Gelini kovdu diyorlar
   Ben gelini kovar mıyım
   Oğlumun gelini der de
   Hatırına değer miyim

4. Biri Ali, biri Hasan
   Onlar da beni yordular
   Ben öksüzü bilmez miyim
   Adın' Kel Hacı koydular

5. Kapımı tipi kapadı
   Çıktım yıkılı yıkılı
   Varışın tamını söylen
   Olmam evinin vekili

KAYNAK:
Dudu Koç 1938 - Çörekdere-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **yağmurçalı**: Solgunca, yeşile çalan renk.
2. **mezer**: Mezar.
4. **adın'**: Adını.
5. **varışın**: Varınca. **tamını**: Tamamını.

132. KILIÇ ALİ KUBAK'IN AĞIDI

Sarız-Kemer köyünden Kubaklar'dan Kılıç Ali, çok yakışıklı, oldukça babayiğit, iyi güreş tutan bir adamdı. Kılıç Ali 1963 yılında kanser hastalığından öldü.

SÖYLEYEN: Bacısı Hatice Uçak.

1. İrili ufaklı dağlar
   Gene dumanlandı dağlar
   Küçük kız bilmiyor amma
   Dedem, baba deyi ağlar

2. Azrail gelmiş dönüyor
   Emmiler fazla yanıyor
   Kanserden ölecek deyi
   Düşmanlar bize gülüyor

3. Çığırın İsmail gelsin
   Yusuf da yanımda dursun
   Çocukları getirirler
   Bir daha gözlerim görsün

4. Kapımızın önü söğüt
   Verseler de almam öğüt
   Sarız öykesinde var mı
   Bunun gibi babayiğit

5. Hastalandım ben yatarım
   Beşli martini atarım
   Ben bu dertten kurtulursam
   Malı mülkü hep satarım

6. Elin' kolunu çemremiş
   Eşin camızını yağlar
   Onlar da maşallah demiş
   Ankara'da duran beyler

7. Kanser derler ben bilmezdim
   Ankara'dan hiç gelmezdim
   Kardeşlerim yoklasaydı
   Ben bu dertten hiç ölmezdim

8. Üç ay hastanede yattın
   Hademeler etti zahmet
   Ben ekine varamıyom
   Ekinimi biçsin Ahmet

9. Köyde mekineden indim
   Oturarak eve geldim
   Dede'yi yanıma aldım
   Evin durumunu sordum

10. Döşekleri kalın serin
    Vallahi ağrıyor yanım
    Elin kızına dilim yok
    O da gelin başlı gelin

11. Üç ay hastenede yattım
    Hademeler beklemedi
    Gözlerim delikte kaldı
    Kardeşlerim yoklamadı

KAYNAK:
Hasan Bostan -1938- Kemer-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Dede**: Çocuğun adı.
2. **deyi**: Diye.
3. **çığırmak**: Çağırmak.
4. **öyke**: Bölge.
8. **ekine varmak**: Ekin biçmeye varmak. **varamıyom**: Varamıyorıın.
11. **delik**: Pencere.

G) çeşitli konularda söylenmiş ağıtlar

133. KİBAROĞULLARI'NIN AĞIDI

Kibaroğulları, Adana-Misis'in Abdioğlu köyünde otururlardı. Önceleri yoksul oldukları halde, taşımacılık yaparak kısa sürede zengin oldular. Köyden köye ve Adana'ya yük taşırlardı. Kibaroğlu Mehmet en büyükleriydi. Kibaroğlu Mehmet, çamurlu yollarda, çizmesine bulaşan çamurları bile silmeden yürümezdi. İşte bunun gibi davranışından dolayı "kibar" sanını aldı.

Taşımacılıktan çok kazandılar, kazandıkça da bu paraları toprağa yatırdılar. Böylece topraksızlıktan çiftlik ağalığına geçtiler. Ceyhan Irmağı boyuna avlanmaya gelenler, yöredeki ağalar, beyler, hatta Adana Valisi bile onların konuğu olurdu.

Kibaroğulları böyle varsıllaşınca, elbet çekemeyenleri de olacaktır. Bunların başında Kürt Maho ile Cevheribucaklı Abdullah Ağa bulunuyordu.

Abdioğlu köyünde Ermeniler çoktu. Kibarlar, Ermenilerle iyi geçinirlerdi, birbirlerini severlerdi. 1909'da "iğtişaş" denilen kargaşa başlayınca Ermenilerle Türkler arasında silahlı çatışma çıktı. Her iki taraftan da öldürülenler oluyordu. Kibar Mehmet bunu durdurmak için çok uğraştı ise de sözünü dinletemedi.

Bu arada Adana valisi Cemal Paşa, kargaşayı önlemek için yargılamayı hızlandırdı, cezaları ağırlaştırdı. Kürt Maho, Cevheribucaklı Abdullah ve başkaları Kibaroğullarını suçlayıcı ifadelerde bulundular, aleyhlerinde tanıklık ettiler: "Abdioğlu'nun ağası "o, Türk'ü de, Ermenisi de sözünü kırmaz, isteseydi olayları durdururdu" dediler.

Bu tanıklık üzerine Kibaroğulları'ndan Mehmet, İsmail, enişteleri Azmi ve beslemesi Süleyman ölüm cezası alıp asıldılar. Bu olay ise o günden bu güne herkesin dilinden düşmeyen, dededen toruna herkesin konuştuğu bir konu oldu.

Daha sonraları, Kibaroğulları'nın suçsuzluğuna dair bir mahkeme kararı çıkmışsa da artık iş işten geçmişti.

SÖYLEYEN: Anaları ve Ceyhan-Azizli Köyünden Mehmet Efendi.

1. Kuşluk yemeği çekilir
   Altı kaymak, üstü şeker
   Ekizli'de koca tarla
   Otun' döver beş yüz bekar

2. Altın fincan, gümüş tabak
   Beşikte ağlıyor bebek
   Kızlar Adana'ya düştü
   Dördünün de başı kabak

3. Geldin mi Hayriye Hanın
Dolu oğlumun cezvesi
Gelin hele çift gelinim
Şu hangınizin öznesi

4. Adana'da asılanın
Dördü de Kibar uşağı
Ben ağamı bilmez miyim
Kumaş yığılır döşeği

5. İşlik giyerdi oymalı
Konağı yeşil boyalı
Kibar yemek yemez oldu
Asılma lafın' duyalı

6. Uyur uyur uyanırım
Dizlerime dayanırım
Çıkmam diye senet verdim
Ağ bebeğe güvenirim

7. Ali Ağa, Memmet Ağa
Bana ne diyonuz yuva
Kaçan kandan kurtuluyor
Al martini dinel dağa

8. Adana'dan aldım keçe
Saraçlardan seçe seçe
Darağacı kuruluyor
Kaç ha Memmet Ağam kaç ha

9. Fermanları yazılıyor
Bacıları sızılıyor
Darağacına asmışlar
Kara bıyık süzülüyor

10. Koyun kuzular şişeği
Devesi potlar köşeği
Adana'da asılanın
Dördü de Kibar uşağı

11. Musula camız düzdürür
Sarrafa lira bozdurur
Memmet Beyim olsayıdı
Oğlun' yanında gezdirir

12. Biri Memmet, biri Ali
Veyli çiftçelerim veyli
Menciliste şor verilir
Sanırsın istekli tülü

13. Konak da konağa karşı
İçi bedestenli çarşı
Ağlama Feride Abla
Yandaki düşmana karşı

14. Adana'dan vali biner
Buyurur konağa iner
Horta atmıyom kör oluyum
Beş yerde kandili yanar

15. Adana'dan haber geldi
Yatamıyom uzun gece
Her gelen delikten bakar
Evliya yapılı hoca

16. Dar ağacı koşal koşal
Görenlerin aklı şaşar
Beyler asılmaya gitmiş
Bebekler ardına düşer

17. Yusuf'umun gözü söbe
Müftünün sakalı kaba
Aldım elime sarığı
Geziciyim oba oba

18. Abaniyesi başında
Fermanı bağlı döşünde
Dört oğlumun birin' asman
Aşiretin hali fena

19. Asıyorlar sıra sıra
Can veriyor süne süne
Dört oğlumun birin' asman
Aşiretin hali fena

20. Yusuf ayım, müftü günüm
Verin kefenini yuyum
Dördünü de bir astılar
Gelinlere ben ne deyim

21. Her gelen delikten bakar
Güzellik Yusuf'u yakar
Asman Müftü'yü Müftü'yü
Korkarım gelinler çıkar

22. Yaşa padişahım yaşa
Yazılanlar gelir başa
Biz Müftü'yü vermek diye
Mapuslar düşmüş telaşa

23. Ta ezelden ezel böyle
Bozuk Osmanlı'nın fendi
Eğer buna kim derlerse
Azizli Mehmet Efendi

KAYNAK:
Eşe Yılmaz (Yarım Hanım) -1323- Bozgüney-Tufanbeyli.
Dudu Yılmaz -1926- Bozgüney-Tufanbeyli.
Ese Çavuş (Ese Akgül) -1316- Geçitli, Yüreğir-Adana.

AÇIKLAMA:
1. **Ekizli**: Abdioğlu köyünde. **bekar**: Evli olmayan ve evli de olsa, çalışmak için Çukurova'ya giden işçiler. **Ot dövmek**: Çapa yapmak.
2. **Adana'ya düşmek**: Adana'ya gitmek.
4. **Döşeği yığılmak**: Fazla yatağı olmak, zenginliği anlatılıyor.
5. **oymalı işlik**: Nakışlı gömlek.
6. **çıkmak**: Başka bir kocaya varmak.
7. **yuva**: yua, bir hitap sözü, ayol.
8. **saraç**: Eyer ve başka at takımları yapan.
10. **şişek**: İki yaşında koyun. **potlamak**: Devenin yavrulaması.
11. **musul**: Büyükbaş, küçükbaş hayvanların yem yediği tahta kap.
12. **veyli**: Eyvah. **mencilis**: Meclis. **tülü**: Erkek deve.
13. **bedesten**: Kapalı çarşı.
14. **horta**: Palavra. **oluyum**: Olayım.
15. **delik**: Pencere, hapishane penceresi. **Hoca**: Azizli Mehmet Efendi.
17. **söbe**: Oval. **geziciyim**: Gezeceğim.
18. **abaniye**: Beyaz üzerine sarı, kasnak işlemeli bir çeşit kumaştan yapılan sarık. **asman**: Asmayın.
20. **yuyum**: yuyayım. **deyim**: Diyeyim.
23. **fent**: Yalan dolan, hile.

134. ÇOLAK'IN AĞIDI

Çolak, Pınarbaşı'nın Çördüklü köyünden, yörede tanınan, varlıklı birisi. En iyi atlara binen, ayrıca yarış atları yetiştiren Çolak'ın ticaretle de uğraştığı bilinmektedir. Çolak'ın evinde atlı konuklar eksik olmazdı.

1930'lu yıllarda, şimdiki gibi sigara fabrikaları olmadığından, tütünler balyalar halinde kaçak olarak satılırdı. O yüzden de bu işin ticaretini yapan kaçakçılar türemişti. Kaçakçılara karşı da devlet bir bakıma polis görevi yapan "tütün kolcuları"nı görevlendirmişti.

İşte o yıllarda Çolak'ın evine tütün kaçakçıları konuk olarak geliyor. Çolak bunları gece evinde konuk ediyor, yedirip, içirip ertesi gün yolcu ediyor. Aradan birkaç saat geçmeden kaçakçılardan birisi üzgün ve perişan bir halde geri dönüyor. Meğer kaçakçılar tütünlerin paylaşımı sırasında anlaşamamışlar, aralarında döğüş çıkmış. Çolak, bunu haber alır almaz derhal atına atlayıp öteki kaçakçıların peşine takılıp onlara yetişiyor, ellerindeki tütünleri de alıp dövülen kaçakçıya veriyor.

Tütünleri ellerinden alınan kaçakçılar karakola gidip soyulduklarını söyleyerek Çolak'tan şikayetçi oluyorlar.

Çolak karakola da, mahkemeye de gitmiyor. Takibe jandarmalar çıkıyor. Çolak, bir gün atına atlayıp Adana'ya kaçarken jandarmalar tarafından mezarlıkta vurulup öldürülüyor (1932).

SÖYLEYEN: Bacısı Kamalı Sultan.

1. Ayar babamoğlu ayar
   At üstünde tosun kovar
   Halı heybe kara yamçı
   Korkuyorum nazar değer

2. Atını koşuya koymuş
   Alamazsa vurrum demiş
   Ünlüyüdü babamoğlu
   Ağzında dişleri gümüş

3. Çuha şalvar sallanıyor
   Duyunca kırıldı belim
   Ya nidicin kör olası
   Yedi yetim, çifte gelin

4. Mezerin dibinde yatmış
   Otlar yolmuş tutam tutam
   Bir kötü cenderme vurmuş
   Utan babamoğlu utan

5. Görmüyon mu kız Sarı Kız
Korusuz konduğun yurtlar
Ben gedikten çıktıyıdım
Birbirine düştü atlar

6. Çuha şalvarın pezeği
Kekil Kayseri tozağı
Müşelge'de at oynatır
Söğütlü bunun gezeği

7. Halı heybe kara yamçı
Ne hoş yakışır kır ata
Ünlüyüdü babamoğlu
İlan oldu memlekete

8. Kız Sarı Kız biliyon mu
Korusuz konduğun yurtlar
Çık Kozan'ın dağına da
Adana'ya seyir eyle

9. Telgıraflar okununca
Çarşının içinde şaştım
Ben ölüyüm babamoğlu
Gelirken işliğim düştü

10. Merdivenden düşüyordum
Telgırafçı tut(tu) elimden
Bu kardeşim çetebaşı
Memmet'im gelir talimden

11. Kadan' allım Halil Hoca
Kardeşi eyledik bohça
Hortatmıyom Morca Kaha
Atı tepeler yağmurça

12. Cenderme tutmuş atını
Terkiden düşmüş tütünü
Dar ikindi, vakit akşam
İçeri sürün yetimi

13. Biner atın iyisine
Sürer yolun kıyısına
Anası yok öksüz diye
Dayanamaz Sarı'sına

KAYNAK:

Raşit Yakut -1943- Karamanlı. Pınarbaşı.

Cemal Karslı -1934- Çördüklü, Pınarbaşı.

Ziya Demir -1933- Ankara. (Ölenin oğlu, Ank. Milli Eğitim Md. Yrd.)

AÇIKLAMA:

1. **ayar**: Düzgün, ağırbaşlı. **tosun kovmak**: Çolak'ın büyükbaş hayvan ticareti de yaptığı bilinmeli. **halı heybe, kara yamçı**: Bu malzemeler o zamanın koşullarında herkeste bulunmazdı, varlıklı olduğu vurgulanıyor.
2. **vurrum**: Vururum. **dişleri gümüş**: Beyaz, bakımlı dişli denmek istenmiş.
3. **nidicin**: Nideceksin.
4. **mezer**: Mezar.
5. **korusuz yurt**: Korulanmayan (korunmayan), kimsenin olmayan sadece kendisinin olan yurt. **çıktıyıdım**: Çıktıydım, çıktım idi. **birbirine düştü atlar**: At çok hassas bir hayvan olduğundan, sahibini ta uzaktan bile görünce hemen onu tanır.
6. **pezek**: Şalvarın bağ takılan yeri. **Müşelge**: Tomarza, Sögütlü'de yer. **gezek**: Gezilen, eğlenilen yer.
8. **biliyon mu**: Biliyor musun.
9. **ölüyüm**: Öleyim. **işlik**: Gömlek, mintan, işlemeli kollu, kolsuz olabilirdi.
10. **çetebaşı**: Şar'ın, Saimbeyli'nin Ermeniler'den kurtarılmasında çete olarak çalıştığı söylenir. **Memmet**: Kardeşi.
11. **bohça eylemek**: Elbisesini bohçaya koymak (mecazen). **horta**: Palavra. **yağmurça**: Bir geyik cinsi.
13. **Sarı**: Oğlu.

135. SİNEK PAŞA'NIN AĞIDI

İkinci Abdülhamit'in son dönemleri. O sıralar Tomarza'nın Karamuklu köyünde oturan Avşar beylerinden aşiret rahatsız olmaya başlıyor. Çünkü, beyler tıpkı göçebe dönemdeki gibi halk üzerinde etkili olmak istiyorlardı. O tarihte Tomarza Emiruşağı köyünden Hacı Abdurrahman Efendi' delikanlı yaşındaki iki oğlunu (Sadık-Mustafa) gemi ile Mersin'den İstanbul'a gönderiyor. Çünkü beylerin onlara bir kötülük yapmasından korkmaktadır.

İki kardeş öğrenimlerini İstanbul'da tamamlayıp memleketlerine dönme hazırlıkları yaparken kardeşlerden Sadık ölür. Öteki kardeş memlekete mektup yazarak durumu babasına bildirir.

Babası mektubuna yanıt verir: "Buradaki nişanlın da öldü, sen sağ ol." diyerek onun dönmesini istemez, teselli eder. Çünkü dönüp geldiğinde beylerin oğlunu öldürteceğine inanmaktadır.

Sonunda oğullardan Mustafa saraydan bir cariye ile evlenir. Burada Sinek Paşa adıyla ün salar. Ancak Osmanlı hanedanının yurt dışına sürülmeleri sırasında Sinek Paşa da Romanya'nın Köstence kentine sürgüne gönderilir.

Bu sıralar artık çok yaşlanan babaları Hacı Abdurrahman Efendi, oğlunun yanında olmayışından çok üzülür. Hele bir gün yaylaya göçerken, koyun, kuzuların seçileceği zaman fazlasıyla duygulanır. Ve ilk kez oğlu Sadık'a böyle ağlar.

SÖYLEYEN: Hacı Abdurrahman Efendi.

1. Kaha yükletmiş göçünü
   Bugün körpenin seçimi
   İki tane molla saldım
   Biçim İstanbul biçimi

2. Bizim yaylalar kır, dağlı
   İstanbul bahçeli, bağlı
   Sadık imtihana gitmiş
   Yanı kaymakamlı, beyli

3. Bizim yaylalar sekili
   Geyik göbeği kokulu
   Sadık imtahana gitmiş
   Döşünde kalem sokulu

4. Koçak kara Sadık koçak
Purçaklar açıyor çiçek
Sadık'a davul kaldırdım
Öter davul, oynar köçek

5. İki tane mulla saldım
Vardı da bellendi m' ola
Yavrularım bininceğiz
Gemiler sallandı m' ola

6. Yaz da gelir, güz de gelir
Turna ile kaz da gelir
Urubasın' ters döndermiş
Sallanarak kız da gelir

7. Ala kitap deste deste
İstanbul'da yatmış hasta
Harçlığın tükendi ise
Sen babandan para iste

8. Sinek Paşam demişkine
Verin de zehir içiyim
Kara Sadık öldü ise
Gavur içine geçeyim

9. İki kenne hac'a gittim
Yavruyu getirrim deyi
Çifte odalar yaptırdım
Muraza yetirrim deyi

KAYNAK:
(Âşık) Mehmet Kurnaz -1935- Emiruşağı-Tomarza.

AÇIKLAMA:
1. **Kaha**: Kaha, akıllı. **mulla**: Molla.
3. **seki**: Tepe, hafif yükseklik. **geyik göbeği**: Kokusu güzel çiçek.
4. **purçak**: Burcak.
5. **bininceğiz**: Binince ki. **içiyim**: İçeyim. geçiyim: **Geçeyim**.
6. **uruba**: Elbise.
8. **demişkine**: Demiş ki.
9. **kenne**: Kez, defa. **getirrim-yetirrim**: Getiririm, yetiririm.

136. DİYARBAKIR'A SÜRGÜNE GÖNDERİLENLERİN AĞIDI

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda dağlarda çok sayıda eşkıya vardı. Bunların içinde namus meselesinden dolayı eşkıya olanlar olduğu gibi, kan davasından, hırsızlıkdan ya da sadece ün yapmak için dağa çıkanlar da vardı. Yine o yıllarda bazı ağaların bunları korudukları, onlara yataklık yaptıkları ileri sürülmekteydi. Eşkıyalar zaman zaman köyleri basarlar, yağma yaparlar, halkın huzurunu bozarlardı.

Cumhuriyetin onuncu yılına doğru (1932-1933) devlet bunlar için bazı düzenlemeler yapmak zorunda kaldı. Yakalanan ve teslim olan eşkıyalardan suçlu bulunanlar topluca Diyarbakır'a sürgüne gönderildiler. Bunların bir kısmı daha sonraları serbest bırakıldı, bir kısmı da orada öldü.

Bu arada, eşkıyaları korudukları, kolladıkları savı ile Kadirli, Kozan, Ceyhan ağalarından bazıları da sürgüne gönderildi. Bunların içinde (Sarı) Emin, Remzi (Özdemir), Tevfik Karamüftüoğlu, Hakkı Çavuş ve diğerleri gibi ünlüler de vardı.

SÖYLEYEN: Şerife Hatun.

1. Diyarbekir'in kalası
   Yıkılıp viran olası
   Ağaya kelepçek vurmuş
   İki gözü kör olası

2. Diyarbekir yüksek kala
   Bülbül konar daldan dala
   Kardeşi göresim geldi
   Gel ha babamoğlu gel ha

3. Abalar giydim abalar
   Kınaman beni obalar
   Babamoğlu Sar' Eminim
   Kardeş verenler çabalar

4. Bizim emmiler varıdı
   Alem şerinden sakınır
   Sekiz sene hizmeti var
   Kardeşim kılıç takınır

5. Altı tane kuzuyunan
Kaldım çöllerde çöllerde
Babamın efendi oğlu
Adın mı kaldı dillerde

6. Diyarbekir ulu beyli
Havlusunda kır at bağlı
Diyarbekir'e gidenim
Memmet benim emmioğlu

KAYNAK:
Mehmet Veziroğlu -1328- Dayıoluk-Sarız.
Hasan Gürbüz -1930- Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **kelepçek**: Kelepçe.
3. **Sar' Emin**: Sarı Emin. **obalar**: Eller.
6. **havlu**: Avlu.

Ancak; ağalar sürgüne gönderilirken, ekmeğini yiyemeyen zengin, hırsızlıkla zengin olmuş aydın, eşkıyalıkla gün geçirmiş adamlar da içlerine karışınca bu hal ağaların çok zoruna gider.

Bunların içinden, aslında Pınarbaşı Hassa köyünden gitme Kozanlı Hakkı konuyla ilgili aşağıdaki şiiri söylemiştir. Bu şiiri o günlerin havasını, o günlerde olanları anlatması bakımından önemli saydığımız için buraya aldık.

1. Yakup geldi ovaları kapladı
Çok fıkara sıçıradı, hopladı
Emreyledi kırk kısırak topladı
Sürdü memleketi saman eyledi

2. Kürt kara Mustafa dağların kurdu
Selamet gününde işini gördü
Hesapsız, kitapsız partiler kurdu
Ekmeden, biçmeden harman eyledi

3. İki yüz askerinen Nazmi Bey geldi
   Kimine yılıştı, kimine güldü
   Çok uzun sürmedi ağalık öldü
   Pek kalp insanları revan eyledi

4. Koc' Ahmet'in ifadesin' aldılar
   Zarfladılar, Ankara'ya saldılar
   Cevap geldi, sozaldılar kaldılar
   Bu hal kumandanı pişman eyledi

5. Hiç bitmez dağların boranı, kışı
   Her daim böyledir feleğin işi
   Tırmıl Hüyüğü'nde otuz bir kişi
   Vurdu jandarmalar, harman eyledi

6. Musa A'lar hep kara gün geçirdi
   Kumandana çok yedirdi, içirdi
   Yaycıoğlu geldi onları göçürdü
   Otuz katırınan kervan eyledi

AÇIKLAMA:

1. **kırk kısrak toplamak**: Askerler için binit olarak.
4. **Koc' Ahmet**: Koca Ahmet. **sozalmak**: Umduğunu bulamamaktan üzgün olmak. **Tırmıl Hüyüğü**: Kozan altında.
6. **Musa A'lar**: Musa Ağalar: Kadirli'de Coşkunlar.

137. GENÇ BİR KIZIN BABASINA SÖYLEMESİ

Eskiden, şimdiki gibi kahve değirmeni yoktu. Kahve, o zamanlar Yemen'den gelirdi. Ellice (kulpu, elle tutulacak yeri olduğu için) denilen tavalarda kavrulur, dibekte dövülürdü.

Karacaoğlan'ın, "Ağalar beyler içerler" dediği kahve, her evde bulunmazdı. Kahve ceviz ya da ardıç ağacından yapılan, adına "dibek" denilen bir çanakta-havanda dövülür, un haline getirilirdi. Kahve dövmeye yarayan tokmağa da "dibek demiri" denirdi. Herkes dibekte kahve dövemezdi. Dibekte kahve dövmek bir sanattı. Çeşitli ritimlerle, âdeta bir müzik aleti gibi ses çıkartılarak bu iş yapılırdı. Buna, "dibeğe dil döktürmek, konuşturmak" derlerdi.

Dibek ritimle iştahla dövüldüğünden bu bir sevinç hareketi sayılırdı. O yüzden de ölüm gibi, yas gibi, öteki felaketler gibi kara günlerde dibek dövmek büyük ayıp, saygısızlık sayılırdı.

Aşağıda metni verilen ağıt, kimilerine göre Pınarbaşı ilçesinin Demircili köyünden Kara Nene'nin oğlu Ahmet Ağa'nın, kimilerine göre ise aynı ilçenin Toybuk köyünden Hacı Dede'nin ağıdı.

Komşusu, gece evinde dibek döverken, ölü sahibi bunu duyar ve çok üzülür, aşağıdaki ağıdı söyler.

SÖYLEYEN: Kızı Elif Hatun.

1. Şuraya dam dutturmuş da
   Şuraya atını bağlar
   Dibek sesi duymadın mı
   Viran kalasıca dağlar

2. Benim ağam bana tatlı
   Altı büngül büngül atlı
   Menciliste şor veriyor
   Ala meşlek ne heybetli

3. Bu vakit adam mı gider
   Dağlara yağıyor kırcı
   Ağam Sivas'tan gelmiş de
   Heybe kokar burcu burcu

4. Bunda adam yola gitmez
   Hemi kar da hemi kırcı
   Ağam tüccarlıktan gelir
   Heybe kokar burcu burcu

5. Bunda adam yola gitmez
   Hemi kar da hemi tipi
   Dibek sesi duymadın mı
   Viran kalan çatal kapı

KAYNAK:
Hasan Gürbüz -1930- Sarız.
Cemal Karslı -1934- Çördüklü-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **dam tutturmak**: Ev yaptırmak.
2. **büngül büngül**: İştahlı, canlı, suyun yerden kaynaması gibi. **mencilis**: Meclis. **şor**: Söz, laf. **meşlek**: Geniş kollu paltoya benzeyen giysi.
3. **kırcı**: Dolu gibi fakat ondan küçük taneli yağış.

138. ASLAN'IN AĞIDI

Avşarlar'ın Yozgat-Bozok sürgünleri sırasında, oranın kırserdarı Abidin Paşa'dır. Abidin Paşa burada ölçüsüz vergiler koyarak, baskı yaparak Avşarları ezmeye çalışır.

Bu baskılardan yılan Avşarlar İstanbul'a, padişaha altı kişilik bir heyet gönderir. Bu altı kişilik heyet içinde Aslan adında bir kişi de vardır. İriyarı, çok uzun boylu olan Aslan'ın kolları da çok uzundu... O kadar ki, ata binince parmağındaki zeykir yüzük atın üzengisine değdikçe "çik çak" diye sesler çıkartırdı.

Heyet İstanbul'da padişahı bulamıyor. Yalnız çarşıda görkemli görkemli gezişleri, korkusuz ve dağlı etrafa bakışları, o yörede oturan bir eski sadrazamın dikkatini çekiyor. Eski sadrazam bunları konağına çağırıyor dertlerini dinliyor. Sonunda da: "Şu sıralar padişahın başı dertte, başında çok iş var, sizinle uğraşamaz. Eğer bileğinize güveniyorsanız, Abidin Paşa'dan kaçın kurtulun." diyor.

Heyet İstanbul'dan dönünce bütün el oba hemen hazırlıklara başlıyor. Bir gece tüm aşiret Bozok'tan kaçıp kurtuluyor.

Kendilerini takip eden Abidin Paşa'yı da Kayseri-Boğazköprü'de vurup öldürüyorlar.

Çok sonraları Aslan, bir göç sırasında Andırın ormanlarında bir aslanın saldırısına uğrar. Aslan, Aslan'ın döşüne pençesini geçiriyor. Fakat yine de Aslan bir eliyle aslanın alt çenesini, öbür eliyle üst çenesini yakalayıp iki çeneyi bir birinden ayırıyor. Hayvan oraya, kendi ise bu tarafa düşüp ikisi de ölüyor. Mezarı da oradadır.

SÖYLEYEN: Kızı Sultan Hatun.

1. Aslanınan güleş tutmuş
   Pençe vurmuş enli döşe
   Yakıştırır bağlar ağam
   Sarı yağlık samur kaşa

2. Evimiz Günbük'e konar
   Çatal ocağımız yanar
   Vezir gibisi var mıyıdı
   Ulu beyler bize iner

3. Vezir Ağa Vezir Ağa
   Kimseler dönmesin bana
   Evler mezeri geçince
   Bozulaşır bizim maya

KAYNAK:
Mahmut Işık, Afşarlar-1963.

AÇIKLAMA:
1. **güleş**: Güreş.
2. **Günbükü**: Andırın'da. **var mıyıdı**: Var mıydı.
3. **mezer**: Mezar.

139. AHMET AĞA'NIN AĞIDI

Eskiden en hızlı ulaştırma aracı attı. O sıralar bir yerden bir yere at ya da deve ile gidilirdi.

Ahmet Ağa, bundan 90-100 yıl kadar önce Kayseri'ye deve ile gidiyor, yolda ayakları karıkarak (donarak) ölüyor.

SÖYLEYEN: Amca Kızı Elif.

1. Yetim Ahmet'in yetimi
   Tütmez odanın tütünü
   Sattırrım kadan' alıyım
   Mirasç' almadan atını

2. Bibi dört oğlun var idi
   Kimi evli, kimi ergen
   Yedi kurban yıkılırdı
   Bu yıl kesmeniz mi kurban

3. Ağ odada çatal peçe
   Sabah olmaz uzun gece
   Salar mıyım emmimoğlu
   Bir tek emmin gelmeyince

4. Sabahanan erden kalkar
   Çayda alır soluğunu
   Bir senin başına değil
   Ağ ördürrüm beliğimi

5. Sabahanan erken kalkar
   Yanmaz odanın ışığı
   Hurşit bacısın' götürür
   Üstün' atarlar beşiği

6. Kadanı alıyım gelin
   Durucun mu çıkıcın mı
   Anan, baban hayırına
   Yetimine bakıcın mı

7. Yedi kapı bağlanırdı
   Dokuz tülü yağlanırdı
   Kar' Ahmet'im olmayınca
   Kürt'ten çoban eğlenir mi

KAYNAK:

Emine Bozkurt-1320, Kaman-Tomarza.

AÇIKLAMA:

1. **yetim**: Babadan öksüz olan. **tütün tütmemek**: Ocağı sönmek. **sattırırım**: Sattırırım. **alıyım**: alayım. **mirasç'**: Mirasçı.
2. **bibi**: Hala. **varıdı**: Vardı. **kesmeniz mi**: Kesmez misiniz.
3. **peçe**: Baca.
5. **üstün'**: Üstüne. **beşik**: Bebek.
6. **durucun mu, çıkıcın mı**: Duracak mısın, çıkacak mısın. **çıkmak**: Başka kocaya varmak.
7. **tülü**: Erkek deve. **Kar'**: Kara.

140. EĞİTMEN ALİ'NİN AĞIDI

Bundan otuz, kırk yıl kadar önce, Pınarbaşı-Taşlıoğlu köyünden Eğitmen Ali, bir kış günü ava gider. Dağlarda tipiye tutulur. Bir daha da evine dönmez. Haftalar, aylar geçer. Arayanlar da onu bulamazlar.

Cenazesi karlar eridikten sonra bulunur.

SÖYLEYEN: Bacısı Ayşe.

1. Şuvara oldum şuvara
   Süründüm indim pınara
   Koluna tesbeği takar
   Elleri sarar cuvara

2. Tahtaya tebeşir yazdır
   Kara beni eve düşür
   Dağlara keşif kaldırsın
   Hükümetteki mübaşir

3. Bire Hürü bire Hürü
   Yıkıldığ yeri kürü
   Çifteyi bağrına bas da
   Ceketi başına bürü

4. Eğitmenim yaslı mısın
   Derelerde ıslı mısın
   Boşan sesine varıyım
   Soyka çifte paslı mısın

5. Ava gider çifteyinen
   Adam yitmez haftayınan
   Evdekinin günü geçmez
   Dağda yatan mefteyinen

6. Eğitmenim ava gider
   Çiftesini dayar taşa
   Bunu yakan kim derlerse
   Ali'nin bacısı Eşe

7. Dağda mısın dalda mısın
   Taşta mısın düzde misin
   Uşaklar kırıldı geçti
   Aşılık'tan yüzde misin

KAYNAK:

Kerim Akbaş -32 yaş- Kaman-Tomarza.

AÇIKLAMA:

1. **şuvara**: (şuara) Şair, şairler, ozan. **cuvara**: Sigara.
2. **mübaşir**: Mahkemelerde ayak işlerini gören kişi.
3. **kürümek**: (kar için) Temizlemek.
4. **varıyım**: Varayım. **soyka**: Ölüden kalan giysi ve diğer eşyalar.
5. **çifteyinen, haftayınan, mefteyinen**: Çifte ile, hafta ile, mefte ile.
6. **Eşe**: Ayşe'nin yörede söylenişi.

141. MEHMET'İN AĞIDI

Bundan elli yıl kadar önce Pınarbaşı'nın Toklar bucağından Gaffarlar'ın Mehmet'i zehirli bir yılan sokarak öldürmüştü.

SÖYLEYEN: Hanımı Mediş.

1. Gördünüz mü ban' olanı
   Yandım dolanı dolanı
   Hatır için ekin' saldım
   Sokmuş tarlanın yılanı

2. Gelmez öküzüm, ineğim
   Dağıldı küçük tüneğim
   Beşiğinen bostan ektim
   Vay ziya giden emeğim

3. Gaffarlar'ın Memmet ölmüş
   Ötmen kuşlar bu sırada
   Uğraman Alagazi'ye
   Yüzü kara var orada

4. Kopa kopa sürgü bağlar
   Baltacınız ölmüş dağlar
   Emmim kızın çıkarırken
   İneğini satlık eyler

5. Bir bebeğim var deseydin
   Doktor seni içer' alır
   Akşam Azziye'den çıkar
   Günün burnuyunan gelir

KAYNAK:
(Âşık) Mehmet Kurnaz -1935- Emiruşağı-Tomarza.

AÇIKLAMA:

1. **ban' olanı**: Bana olanı. **ekin' saldım**: Ekin biçmeye saldım. **hatır için**: Komşusuna yardım olsun diye onun ekinine gitme.
2. **beşiğinen**: Beşikle, bebekle. **bostan ekmek**: Sebze ekmek. **ziya**: Zayi, yok olan.
3. **ötmen**: Ötmeyin. **Alagazi**: Yörede bir köy adı. **Yüzü kara**: Kaçan kız kastediliyor.
4. **kopa kopa**: Koşa koşa. **sürgü bağlamak**: Dağlardan ağaçlar indirilirken öküzlere bunlann sürüttürülmesi, ya da kağnının bayır aşağı hızlı gitmemesi için firen yerine kullanılan ağaç.
5. **içer'i**: İçeri. **Azziye**: Aziziye: Pınarbaşı.

142. ÇAPAR ALİ'NİN AĞIDI

İkinci Dünya Savaşı'nın kıtlık yıllarında. Avşar yöresinden çok sayıda insan Çukurova'ya çalışmaya giderdi. Orada çalışırken, bekar odalarında, samanlıklarda yata yata bin bir zahmetle para kazanılırdı. O sıralarda sigorta, sağlık gibi örgütler olmadığından işçilerin hiçbir güvenceleri yoktu. Ayrıca sıtma, pire, bit ve salgın hastalıklar bu insanları çok kötü durumlara düşürürdü.

1941 yılında Tomarza-Emiruşağı köyünden, bir ocağın bir umudu Çapar Ali de çalışmak için Çukurova'ya gider. Orada bir ağaya "dutma" (hizmetçi) durur. Günü tamamlanınca Adana-Kayseri yoluyla köyüne dönerken Tomarza'nın Sakaltutan yöresinde şiddetli bir tipiye tutulur. Arkadaşları güç bela oraya en yakın yer olan Süleymanlı köyüne düşerler. Arkadaşları "sen biraz sabret, biz köye gidip sana yardımcı salarız" derler.

Köylüler gece Çapar Ali'yi ararlarsa da bulamazlar. Sabahleyin tüm köylüler tekrar onu aramaya başlarlar. Bir de bakarlar ki, tipi Çapar Ali'yi bastırmış, karların altında sadece saçı görülüyor. Ölüyü Süleymanlı köyüne getirip gömerler.

SÖYLEYEN: Anası Kara Sultan.

1. Öttü tirenin düdüğü
   Sırtında "dutma güdüğü"
   Daha zoruma gidiyor
   Musa'nın yolda koduğu

2. Abılası soruncağız
   "Daha başım ergen" demiş
   Yel esip tipi vurunca
   "Ağ koyunum kurban" demiş

3. Süleymanlı'nın hocası
   Bugün ayrılık gecesi
   Kekilini buz deşirmiş
   Kibriğinin eğrimcesi

4. Doğru söyle Sarı Mehmet
   Süleymanlı'ya vardın mı
   Çapar bozgun, çehres' azgın
   Yalınızımı gördün mü

5. Seninki bir sahat almış
   Benimki bir kelik salmış
   Süleymanlı'nın özünde
   Bizim bekâr orda kalmış

6. Karar Kadir Mevlam karar
   Yine beni buldu zarar
   Hatın bir yitik yitirmiş
   Yorganların altın' arar

KAYNAK:
Esef Saygılı -1937- Emiruşağı-Tomarza.

AÇIKLAMA:
1. **dutma güdüğü**: Hizmetçi gocuğu.
2. **abıla**: Abla, dutma durduğu ağanın hanımı.
3. **kekil**: Kakül. **deşirmek**: Kaplamak. **eğrimce**: Eğri, kıvrık.
4. **çapar bozgun**: Tam çapar değil de çapara çalar. **çapar**: Çil.
5. **sahat**: Saat. **kelik**: Ayakkabı. **bekar**: İşçi anlamında.
6. **yitik**: Yiten, kaybolan.

143. MOLLA ALİ'NİN AĞIDI

Bir felaketin, bir büyük belanın geleceğini hayvanlar insanlardan önce sezerler. Derler ki, yangın zelzele gibi doğal afetler daha başlamadan, bunları sezen hayvanlar huzursuzluk göstermeye başlarlar. Kurtların uluması, atların kişnemesi, tavukların gıdaklaması bunu bize açıkça gösterir.

Ağıt anlatıcısı, "Bundan yüz yıl kadar önce" diye söze başlıyor. O sıralar Pınarbaşı'nın Karamanlı köyünden Molla Ali atı ile Kayseri'ye gidiyor. Gece handa yatarken atı birden bire kişnemeye başlıyor. Molla Ali bundan kuşkulanarak geri köyüne dönüyor, tam köye gireceği sıra at, onu, mezarlığa götürüyor, Molla Ali çok zorluyorsa da ata gücü yetmiyor. At, mezarlıkta yeni bir mezarı ayaklarıyla eşelemeye başlıyor. Bu arada da Molla Ali attan düşüyor ve orada ölüyor.

SÖYLEYEN: Hanımı Hatın.

1. Adin ağlar, Ayşe ağlar
   Gene dumanlandı dağlar
   Vermiyordu emm' oğluna
   Zor geldi de aldı beyler

2. Emm' ağır işin görülmez
   Yozgat'a tosun sürülmez
   Sırmalı meşlek giyip de
   Oğlun karşısında görülmez

3. Vili emmimoğlu vili
   Yağlığın İstanbul moru
   Damın başına çıkmış da
   Acı değmiş poyraz yeli

4. Dorusu gelir Hacın'dan
   Yatamıyom ki acından
   İnanmazsan emmimoğlu
   Haber al Selver bacından

5. Iramazan gelinceğiz
   Kayıt yükünen yıkılır
   Bibi bize nazar değdi
   Atımız çifte çekilir

6. Yönü günbatıya doğru
   Ağ odamız taş kapılı
   Biliniz mi siz Ali'yi
   Irışvan Kürt'ü yapılı

7. Hazeli gönlüm hazeli
   Meşeler döktü gazeli
   Bilin mi gelin bibisi
   Emm' oğlu Kürt güzeli

KAYNAK:
Hacer Kaya -1325- Ağpınar-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **Adin**: Adile'nin burada söylenişi.
2. **emm'**: Emmi, amca. **meşlek**: Palto gibi ama ondan kısa kollu giyecek.
3. **vili**: Vay li, eyvah. **yağlık**: Erkekler için başa sarılan.. **dam**: Ev.
4. **Doru**: Kızıl kahve rengi at. **Hacın**: Saimbeyli ilçesi. **acı**: Keder, üzüntü.
5. **Iramazan**: Ramazan. **kayıt**: Gelinin ya da evin ihtiyaçlarını görme işi. **bibi**: Hala.
6. **Irışvan Kürt'ü**: Van'dan gelen ve Kırşehir, Konya yörelerine yerleşen Kürt. **Kürt güzeli**: Çok güzeller için böyle denir.
7. **hazeli**: Yaramaz. **gazel**: Yaprak. **Bilin mi**: Bilir misin.

144. BORAN'IN AĞIDI

Boran, Sarız Yalak (Yeşilkent) kasabasından. Atatürk'ün öldüğü yıl köyünde tabancasıyla oynarken, tetik boşanıp kendisini vuruyor. Yaralı yaralı Kayseri'ye götürülüyorsa da kurtarılamayarak orada ölüyor.

SÖYLEYEN: Okkalı'nın kızı Zala.

1. Kadanı alıyım Boran
   Mulla Hasan okur Kur'an
   Sen miyidin gül yeğenim
   Eliyinen kendin vuran

2. Ücesinde sümbül, geyik
   Boran'ımın gözü büyük
   Eli tetiğe varınca
   "Ana ben vuruldum" deyik

3. Ücesinde sümbül biter
   Engininde keklik öter
   Kız orayı yokladın mı
   Kumlu'da yozunuz yatar

Anası:

4. Vallahi sıtkınan diyom
   Memmet d' ölsün, Yusuf d'ölsün
   Hemi tüccar, hemi çoban
   Eşim canım kadan' alsın

5. Binboğa'dan indim geldim
   Anamın yanına vardım
   Veli kardeş, Mulla kardeş
   Ben yatanı size verdim

6. Memici derdine yanar
   Çok ağlasam oba kınar
   Belde tabanca sokulu
   Bizim yaylalardan iner

7. Yağmur yağar ışıl ışıl
   Bekirli'de ölen Yaşıl
   Gelen gelin geri gitmez
   Aklını başına deşir

8. Körkuyu'ya vardımıdı
   Yel esmiş karı erimiş
   Kargedik'i yüksek yatak
   Yozu yataktan yürümüş

9. İri Boran'ımın gözü
   Osman'ınan etmiş sözü
   Beş oğlanı çok görmüşler
   Muska yazdır itin kızı

KAYNAK:
Ziyadoğlu (Tadlı) Mustafa Doğan 1929-Yalak (Yeşilkent)- Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **alıyım**: Alayım. **sen miyidin**: Sen mi idin.
2. **Kumlu**: Sarız-Yalak yaylasında yer adı. **yoklamak**: Bakmak, görmek.
4. **sıtkınan**: Sıtk ile, gerçekten.
6. **oba**: El, başkaları.
7. **Bekirli**: Ceyhan'ın Ceyhanbekirli köyü. **Yaşıl-Yeşil**: Ad.
8. **Körkuyu**: Binboğa'da Yalak yaylası. **Kargedik'i**: Aynı köyde yayla.
9. **muska yazdırmak**: Nazar değmesin diye muska yazdırmak.

145. İSMAİL'İN AĞIDI

Pınarbaşı köylerinin birinde, kimilerine göre de Pulpınarı köyünde, Amberler'den birinin evi yıkılıyor. Bu olayda İsmail ölüyor. 1919-1923.

SÖYLEYEN: Bacısı.

1. Dam kepmiş, hezen yürümüş
   Kumlar mı doldu gözüne
   Azziye'de Uzun Çerkez
   Duyunca vurmuş dizine

2. Emmilere haber ettik
   Emmiler geldi harınan
   Duydunuz mu emmilerim
   Bir kardeş verdik zarınan

3. Koşman camızlar toralsın
   Sürmen tarlası boralsın
   Kucağı oğlan çocuklu
   Geline eller gönensin

4. Seyfile'm koyunun yayar
   İsmail kuzusun sayar
   Darılmayın tek kızına
   Şimdi kardeşlerim duyar

5. Ağ başlık da kara yamçı
   En geziyon elden ele
   Sabahanan uçtu turnam
   Kond m' ola gölden göle

6. Alnında kara kekili
   Bende koymadın akılı
   Yamaç tarlan davalıdır
   Kardeşin arpas' ekili

7. Anavarza'nın taşına
Şahan konardı başına
Ben pedere kail oldum
Kıyma felek kardeşime

8. Analığın ad' Emine
Niye gelmedin yanıma
Bir korkum var diyemiyom
Davar koyarlar damına

9. Kadanı alıyım bebek
Bebek gezer başı kabak
Çıkar gider elin kızı
Eline veriyim hobek

10. Seyfile'm evin vekili
İsmail aldı akılı
Ağca Parmak'tan çıkınca
Parlar Doru'nun sekili

KAYNAK:
Hüseyin Özkan -1930- Karayurt-Sarız.
Dudu Atabay -1323- Sıradan-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:
1. **Kepmek**: Çökmek. **hezen**: Ahşap evlerde tavanlardaki merteklerin dayandığı kalın mertek, kiriş.
2. **harınan**: Harlayarak, yanarak. **zar**: Ağlama.
3. **toralmak**: Hamalmak, tembelleşmek. **boralmak**: Tarlanın sürülmeyerek yabanıl hale gelmesi.
5. **geziyon**: Geziyorsun.
6. **kekil**: Kakül. **yamaç**: Karşı. **arpas'**: Arpası.
7. **Anavarza**: Çukurova'da ünlü bir kale.
8. **ad'**: Adı. **diyemiyom**: Diyemiyorum. **dama davar koymak**: Ahır yapmak. **Davar**: Küçükbaş hayvan:
9. **çıkmak**: Başka kocaya varmak. **hobek**: Oyuncak. **kabak**: Açık.
10. **Ağca Parmak**: Pazarören yakınlarında bir yer adı.

146. KÜÇÜK OSMAN'IN AĞIDI

Sarız yöresinde daha 1950'li yıllara kadar cirit oyunu oyananagelirdi. Sarız ilçe olmadan önce oranın bucak müdürü 1944 yılında, Cumhıiriyet Bayramı şenliklerinde bir cirit oyunu düzenliyor.

Sarız-Altısöğüt köyünden Küçük Osman (Osman Çavuş-Patat) ile aynı ilçenin Kuşçu köyünden Hasan Akpınar bu cirit oyununda karşı karşıya geliyorlar. Bu karşılaşma şiddetli bir at çarpışmasına dönüşüyor ve Küçük Osman atından düşüyor, orada ölüyor.

SÖYLEYEN: Bacısı.

1. Kardeş cirite binmiş de
   Binbaşı etmiş maşallah
   Ağlama bacım ağlama
   Bidere gellim inşallah

2. Kardeş cirite binmiş de
   Oy demiş yere yapışmış
   Bacın ölsün babamoğlu
   Toza toprağa karışmış

3. Burnundan kanlar sökmüş de
   Ağzından geliyor kubur
   Bizim için düğün kurmuş
   Ocağı bataçça müdür

4. Hota babamoğlu hota
   Silkinir de biner ata
   Bizim için düğün kurmuş
   Ah müdür ocağın bata

KAYNAK:
Hasan Gürbüz 1930-Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Bider**: biter: Tohum, taḥıl tohlumu.
3. **kubur**: Kan. **bataçça**: Batasıca. **gellim**: Geliriın.
4. **hota**: Fiyaka, caka.

147. MOLLA MUSA'NIN AĞIDI

Kişi ölmeden önce parasının ne kadarını hocaya vereceğini daha sağlığında belirlerdi. Buna "ıskat" denirdi. Iskat, ölenlerin kılınmamış namazları, tutulmamış oruçları için verilen sadakaydı.

Pınarbaşılı Molla Musa uzun süre bucak müdürlüğü yapmış dürüst bir insandı. İhtiyarlayıp hastalanınca elde beş kuruş parası kalmaz. Bundan çok endişelenir, ıskata ne veririm diye telaşlanır. Etrafındakiler de "Eğer paran yoksa, ıskatını tarladan koy" derler. O da "olur" anlamında başını öne eğer ve yorganını başına çeker ve böylece ölür.

SÖYLEYEN: Bacısı.

1. Ismarıç ısmarlar güzün
   Tosun damgalanır yazın
   İniş yokuşun annacı
   Borumuz öterdi bizim

2. Oba hep bizden belledi
   Çaya zencefir katmayı
   Arlanmış babamın oğlu
   Tarladan ıskat etmeyi

3. Ağ odaya mıh kakılır
   On iki seko takılır
   Babamoğlu Mulla Musa
   Alem şerinden sakınır

4. Sarıçiçek'in gözüne
   Mulla Musa at örklüyor
   Şu işimizi gör deyi
   Alem başını bekliyor

5. Sini donatır da salar
   Hatın senin çadırına
   Nediyem babamın oğlu
   Şu sonradan kaderine

6. Ben etmedim Allah etti
   Gitme dedim kendi gitti
   Bir hayırsız kardeşim var
   Anam dilenmeye gitti

7. Evimiz uğlanır uca
   Dibeğimiz öter gece
   Eski gününe ağlayım
   El derkine ölmüş koca

KAYNAK:
Fatma Gürbüz -50 yaş- Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **annacı**: Karşıtı. **borusu ötmek**: Sözü geçmek. **ısmarıç**: Ismarlanan şey.
2. **oba**: El, başkaları. **zencefir-zencefil**: Karanfil.
3. **seko**: Palto. **kakılır** : Çakılır. **mıh :** çivi. (vestiyer yerine)
4. **Sarıçiçek**: İç Toroslar'da yayla. **deyi**: Diye.
5. **sini donatmak**: Sofra hazırlamak.
7. **derkine**: Der ki.

148. AHMET ARIK'IN AĞIDI

1985 yılında bir trafik kazasında ölen Ahmet Arık Kadirli Lisesinde Edebiyat öğretmeniydi. Ölümüne tüm dostları, arkadaşları ve öğrencileri çok üzülmüştü.

SÖYLEYEN: Şerife Arık, Dudu Koç.

1. Alışkınık babamoğlu
   Sehilde yiğit komaya
   Dillerin çürüsün kardeş
   "Alişir Öksüz" demeye

2. Onu da kurban ederim
   Nişanlısın el alanı
   Gelsin yanımda otursun
   Eşi arkaya kalanı

3. Ben batıyım, adım batsın
   Zatı yaralı geyiğim
   Kalma sehilde sehilde
   Yanarsın gözü büyüğüm

4. Yaylaya kurban yaylaya
   Yaylanın çiçeği kokar
   Kalma burda babamoğlu
   Sinek yakar, mucuk çokar

5. Dayıları birikmiş de
   Yiğidimi getirici
   Geline kurban oluyum
   Döşeğinde oturucu

6. Gitmem burada oturrum
   Bura oğlumun odası
   Kız Meryem şunları kaldır
   Geçti bunların modası

7. Alişir askere gider
   Emmileri koyar harçlık
   Gözde'si gelin olurken
   Kardeşi düzücü beşlik

8. Gözde'si laftan anlamaz
   Alişir beni yakıyor
   Elimize gidek desem
   Gelin gözüme bakıyor

KAYNAK:
Neriman Kılıç -1954- Keçiören-Ankara.

AÇIKLAMA:
1. **Alışkınık**: Alışkınız. **sehil**: Sahil, Çukurova.
3. **batıyım**: Batayım. **zatı**: Zaten.
4. **mucuk**: Gündüz ısıran sivrisinek cinsi.
5. **birikmek**: Toplanmak. **getirici**: Getirecek. **oturucu**: Oturacak. **döşeğinde oturmak**: Başka bir kocaya gitmemek.
6. **oturrum**: Otururum.
7. **düzücü**: Düzecek-dizecek.
8. **gidek**: Gidelim.

149. BİR KADININ OĞLUNA VE KOCASINA SÖYLEMESİ

Kahramanmaraş'ın Hacıbebek köyünden Topal Akkız ölen oğluna ve kocasına söyler. 1910 yılı.

SÖYLEYEN: Topal Akkız.

1. Saykı bizi amanat etti
   Şu edemin Ali'sine
   Çul bürüdüm babam kızı
   Dişi büyük tülüsüne

2. Gül ağacın' taşlamalı
   Gülü tasa ıslamalı
   Çok iyi gününü gördüm
   Yanım çiftçe beslemeli

3. Annacımdan gelen atlı
   Söylerim gönlüm fırkatlı
   Hüseyin'i ağlatman deyi
   Pençiği giydirrim kutmu

4. Bibimoğlu el gereği
   Yüreği aslan yüreği
   Topalım da babam kızı
   Yakın edemem yırağı

5. Buradan Maraş'a varan
   Valiye arzuhal veren
   Hükümet kapısı kıran
   Edesinden tadl' Osman'ım

6. Narin İnc' Osmanı'ım narin
   Kölgeye sererim yerin
   Pampal kızım, Fadik Gelin
   Osman'ımın gönlün' görün

7. Bugün ulu bayram günü
   Obalar bizde derilir
   Davul öter, köçek döner
   Ağır hilatlar verilir

8. Bugün ulu bayram günü
   Çatmada kısır yüzülür
   Davul öter, köçek oynar
   Kızlar halaya düzülür

9. Aman Osman'ım Osman'ım
   İnc' Osman'ım benim gülüm
   Odaya kaymakam iner
   Kuzular doldurur elim

10. Aman Osman'ım Osman'ım
    Hemen Osman diyor dilim
    Hepisinden zor geliyor
    Perakente düşen elim

KAYNAK:
Hasan Gürbüz -1930- Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **saykı**: Sanki. **ede**: Baba, ağabey, **tülü**: Erkek deve.
2. **ağacın'**: Ağacını. **çiftçe**: Çift.
3. **annaç**: Karşı, yamaç. **deyi**: Diye. **pençik**: Hizmetçi, **giydirrim**: Giydiririm. **kutmu**: Kutnu.
4. **bibi**: Hala. **yırak**: Irak, uzak.
5. **tadl'**: Tatlı.
6. **kölge**: Gölge.
7. **hilat**: Elbise.
8. **çatma**: Daha çok yannık yaymaya yarayan sırık gibi üç ağacın dikilmesiyle yapılan bir düzenek.
10. **Perakente düşen el**: Dağınık, her biri bir yerde olan el. Avşar eli.

150. TOPAL AKKIZ'DAN BAŞKA AĞITLAR

Sarız, Hacıbebekler'den Topal Akkız 1890 yılında Maraş-Türkoğlu'nun Hacıbebekli köyünden birine nişanlanır. Zaman içinde düğünü başlayıp sıra kına yakım işine gelince Topal Akkız itiraz eder. Çünkü o yıllar öz kardeşi Veli öldüğünden onun yasını tutmaktadır.

Bunun üzerine ileri gelenler araya girer ve Topal Akkız'ın ricası kabul edilerek kına yakılmaz.

Topal Akkız böyle ağlar:

1. Tutman peygamber kavlini
   Kınaya sürmem elimi
   Anamoğlu yalınızım
   Ha bugünlük sal gelini

Bunun üzerine etraftakiler hep birlikte ağlamaya başlar, bu kez de küçük kardeşine:

2. Ağlama sarım ağlama
   Ben anama ağlıyorum
   Çifte seher çatık kaşa
   Geline baş bağlıyorum

3. Elif bugün yattı m' ola
   Hüsne bayram etti m' ola
   Bizim gelin görünmüyor
   Anasına gitti m' ola

Yanında bulunan aklı yeterler Topal Alkkız'ı teselliye kalkınca, bir de onlara söyler:

4. Süpürge almam elime
   Bilezik takmam koluma
   On kardeşim daha olsa
   Dayanamam ben Veli'me

5. Elif şen İncedere'de
   Biz figan ettik burada
   Bizim gelin görünmüyor
   Hüsne, Haççа'nız nerede

6. Çiçek anamoğlu çiçek
   Atlılar içinde koçak
   Bizim Veli atçı çıkmış
   Artlaz minder, sarı saçak

7. Yıkılaççа su geçeği
   Kardeş güneyik çiçeği
   Baki özneyi donattı
   Hacı da çekti bıçağı

KAYNAK:
Hasan Gürbüz -1930- Sarız.

AÇIKLAMA:
1. **Peygamber kavli**: Kına yakma geleneği kastediliyor.
2. **çifte seher çatık kaş**: Çatık kaş altında gözler güneşe benzetilmiş.
6. **atçı**: İyi ata binen. **artlaz**: Atlas. **sarı saçak**: Atın takımlarından.
7. **yıkılaççа**: Yıkılasıca. **güneyik**: Güneyde yetişen. **özne**: Güveyi. **bıçak çekmek**: Güvey, imam nikahı için huzura getirilince, orta yerde yere çakılı bir bıçak bulunur, güveye bir mal verildikten sonra ancak bu bıçak yerden çekilir.

Sözlük

IV. SÖZLÜK

Burada sözcüklerin anlamları karşılarında verildi. Hemen altlarında da bu sözcüğün kaç numaralı ağıdın, kaçıncı dörtlüğünde geçtiği belirtildi. Örnek: 43:4, (Kırk üç nolu ağıdın dördüncü dörtlüğünde geçer.) Ayrıca sözcüklerin kültür dilinde söyleniş biçimi tırnak içinde gösterilmiştir.

-A-

abaniye : "abani" Beyaz üzerine sarı renkli ipliklerle dallar işlenmiş kumaş. 133:18.
acak : "azıcık" Çok az, biraz, 120:6.
acep : "acaba" Merak, kararsızlık ya da kuşku anlatır. 13:1, 71:3.
Adin : "Adile"nin yöredeki söylenişi. 143:1.
Afan : Sarız, Dayıoluk köyünde yer adı. 71: 8.
ağ : "ak" Beyaz. 30:1, 40:2.
Ağcasaz : Çukurova'da, Kadirli yöresinde yer adı. 42:4, 126:4.
Ağdere : "Akdere" Sarız, Maşat yaylasında yer adı. 125:3.
ağıl : "ağıl" Hayvanların konulduğu üzeri açık, etrafı çevrili geniş yer. 12:7.
ağır sofra : Çeşitli ve bol yemekleri olan sofra, varsıl sofrası. 103:1.
ağlarık : "ağlarız" 123:7.
ağlaşak : "ağlaşalım". 8:5.
Ağpınar : "Akpınar" Pınarbaşı'nın bir köyü. 84:6.
ağzına bakıtmak: Sözünü dinletmek. 35:5.
ahraz : "dilsiz" 18:6.
akaba : "akabe" Sarp yer, sarp geçitli ve dağlık yer. 48: 9.
akka : Ağabey, baba, büyük erkek kişi. 12:10, 123:4.
akma bıçak : İnce ve ucu sivri bıçak. 48:14.
al : "al" Tuzak, hile, dolap; kızıl alev renkli at donu. 8:4, 28:8, 48:10, 54:34, 73:4, 123:7.
alaçık : "alacık" Çalı çırpıdan yapılmış kulübe. 10:5.
alaf : "alev" yıldırım alevi. 104:7.
Alagazili : "Alagazili" Pazarören bucağına bağlı, Pınarbaşı'nın köyü. 141:3.
alat alat bakmak: Şaşkın şaşkın, alacalı, korkulu bakmak. 19:13.
alayı : Hepsi. 28:7, 66:3, 85:3. 103: 5, 119:3, 122: 2.
alıcı : "alacak" 8:6.
alıncağız : "alınca" 19:20.

alınışın : "alınınca", alındığı zaman. 2:15.

alışık : "alışmış" 71:14.

altıpat : "altıpatlar" Altı fişek alan toplu tabanca. 43:4, 54:7, 62:11.

Altınbulak : Sarıkamış ilçesinin bir köyü. 2:6.

analık : "üvey ana". 90:5, 117:6.

Anavarza : "Anazarba" Çukurova'da, Adana'nın 71 km. kuzeydoğusunda, bugünkü Dilekkaya ile Akdam köyü arasında tarihi kale, yer adı. 41:1, 145:7.

anca : "ancak". 1:12.

annaç : Yamaç, karşı. 48:5, 149:3.

Anşa : "Ayşe"nin yöredeki söyleniş biçimi. 2:12, 8:9.

aplak : "ablak" Yuvarlak, dolgun yüz. 62:12, 82:4.

arba gelmek : Üstün gelmek, fazla gelmek. 104:10.

artlaz : "atlas" Yüz tarafı parlak olan bir cins ipekli kumaş. 20:3, 54:16.

asbap : "esvap" Giysi, giyecek, elbise. 19:4, 35:4, 56:1, 1, 120:7.

Aslandaş : "Aslantaş" Pınarbaşı ilçesinin köyü. 75:1, 81:3.

aşı aşılamak : Belli olsun diye koyunların üzerine boya vurmak. Genellikle bu boya kiremit rengi, gevrek killi bir topraktan yapılır. 109:2.

aşıt : "doruk çizgisi" Bir dereyi aştıktan sonra oranın bitim yeri, dağların sarp yamacı. Dağların, Tepelerin geçit yeri. 28:2, 54:29.

atkı : Vergi. 50:12.

atlık tay : İki yaşında, ilerde binek hayvanı olarak kullanılacak at. 34:2.

ayaklı : Şakakların üzerine takılan, salkım saçak ayakları olan altın takı. Ayakların arasına gazi denilen altınlar takılırdı. 51:5, 111:1.

ayar : Düzgün, ağırbaşlı. Karşıt anlamlısı: Ayarsız. 10:9, 40:1, 134:1.

Aygörmez : İç Tosorlar'da yayla, bir dağ adı. 115:2.

aynı : "ayna". 93:6.

aynı : "aynı" Karşılığı, yanıtı. 25:6,

ayrıksı : Ötekilerden ayrı, bambaşka, iyi. 111:1.

Ayvalı : Gürün ilçesinde yer adı. 85:10.

Azziye : "Aziziye" Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinin eski adı. 2:3, 22:1, 23:7, 37:6, 52:1, 54:8, 55:13, 57:9, 60:11, 141:5.

bacıyık : "bacıyız" 41:3.
bağacak : (bağcak) Çobanların, gece dağda yatarken bir ucunu kendi koluna, öbür ucunu bir koyuna bağladıkları ip. (Gece sürüye kurt geldiğinde alarm olarak kullanılırdı. Kurttan ürken koyun çobanı da sürükleyerek götürür, onu uyandırırdı. 75:2.
bağda : Çelme, çangal (güreşte). 54:5.
baktımıdı : "baktı idim", Baktıydım. 65:7, 122:2.
Banı damı : Kısa süre konulan yayla evi. 106:2.
bastambak : "basamak".31:11.
başkana : Erkek deve, tülü deve. 114: 7.
başlık : "başlık" Daha iyisi Maraş'ta yapılan at başlığı. 86:3.
bataççа : "batasıca". (Bir ilenme sözü.) 146:3.
bayrak kaldırmak: Düğün için bayrak dikmek. 72:1, 115:3.
bayraktar : Düğünde bayrak taşıyan kişi. 115:3.
bayramcalık : "bayramlık" 65:6.
baz : Doğan kuşunun erkeği. 68:9.
bedel : Askerlik görevini yapmamak yada kısaltmak isteyenlerin devlete ödedikleri para. 1:3, 11:4, 28:3.
bedesten : "bedesten" Kapalı çarşı. 133:13.
Bekirli : Asıl adı "Ceyhanbekirli". Ceyhan'ın köyü. 144:7.
belik : Saç örgüsü. 77:5.
bellemek : Sıcaktan bunalmaması için koyun sürüsünün bel üzerine vurulması, götürülmesi. 114:4.
bence bence : Benim gibi, bana özgü. 49:11.
Berit : Binboğa dağlarının doğusunda bir dağ. 126:5, 47:6.
berk : Çok, fazla, kuvvetli, şiddetle. 6:1, 50:4.
Beşçeşme : Sarız, İncedere köyünde yer adı. 94:4.
beşli : Beş mermi atan silah. 58:3, 63:3-4.
bıldır : Geçen yıl, bir önceki yıl. 21:5.
bibi : Hala, babanın kız kardeşi. 33:10, 56:1, 60:9, 64:4, 69:6, 81:2-7, 84:2, 93:1,113:4, 120:8, 139:2, 149:4.
bider : Tohum, tahıl tohumu. 26:2, 146:1.
bilin mi : "Bilir misin" 107:1.
bilmez miyik : "bilmez miyiz" 74:1.
binekdaşı : "binek taşı". Ata binmek için üzerine çıkılan taş. (Belli evlerde bulunurdu.) 1:9, 101:3.
binişin : "binince" 84:6.
bomuz bomuz : Buruk buruk, üzgün üzgün. 34:4. 123:7, 106:8.

bor : Tarlalığa uygun yer, tarlanın sürülmeden öylece bırakılması. (Yalnız bir yıl için sürülmeden bırakılan tarlaya harız denir.) 145:3.

Boranı : Sarız, Sebeçimen'de yer adı. 77:3.

borusu ötmek : Sözü geçmek. 92:4.

boyak : Çalım, endam, vücut yapısı. 17:1, 41:3, 84:3, 108:1, 119:7.

Bozdoğan : Çukurova'da bir Türkmen oymağı, Kadirli yöresinde otururlar. 83:4.

bozulamak : Yanık içli sesler çıkararak ağlamak. 68:5:2, 47:3.

Böğüryol : Tomarza, Çanakpınar'da yayla adı. 25:3.

börk : Elde örülüp başa giyilen filikten yapılmış bir çeşit kalpak. (Filik: Kıl keçisinin kılları arasında büyüyen çok ince, yumuşak tüy, ya da tiftik keçisi kılı. 33:3.

böyleyik : "böyleyiz". 84:5, 107:5.

bucak : Öz ya da ırmak kıyısındaki düz çayırlık, ayrıca evlerde odaların kapıdan tarafı. 12:9, 56:1, 66:4, 99:1.

Bulanık : Bugünkü Bahçe ilçesi. 47:4-5.

buhur (puhur) : İki hörküçlü erkek damızlık deve. 74:6.

büngül büngül : Suyun yerden kaynaması gibi iştahlı, canlı 137:2.

Büyükoluk : Sarız'ın Küçüksöbeçimen köyünde yer adı. 85:10.

büyüyoruk : "büyüyoruz".45:7.

-C-

cahal : "cahil" Genç, çocuk, henüz büyümemiş. 6:4, 11:5.

car : yardım, imdat. 23:4, 48:8, 93: 5.

cekit : "ceket". 104:2, 113:5.

cekmen : "cepken" Kolları yırtmaçlı, uzun bir çeşit salta. 40:1, 82:8, 119:5. 92:8.

cenderme : "Jandarma".52:5. 56:3, 134:4.

Cerit : Çukurova'da bir Türkmen oymağı. 83:4.

cığal : Süs, süslü. 23:9, 42:1, 93:6.

Cinahmet : Pınarbaşı ilçesinin bir köyü. 98:2.

cip : "Jeep" arabası. 64:5.

cip : Pek çok, daha çok, hep, bütün. 12:4, 63:2.

cirit : At üzerinde oynanan bir toplu değnek oyunu 9:1, 73:1, 86:1, 123:6.

cura : Doğan kuşunun dişisi. (Erkeğine baz denir) Küçük üç telli saz 54:3.

cuvara : "Sigara". 82:3, 89:4, 122:1.

-Ç-

çağmal (çengel) : Eğri boynuz. 44:2.
çağnamak : Acıyla kıvranmak. 75:3.
çalgı : Müzik aleti, saz. 15:3.
çalma : Kabartma kilim nakışları. 104:8.
Çanakpınar : Tomarza ilçesinin bir köyü. 57:5, 60:15,
çapar : 1. Çil, 2. Çiçek bozuğu yüz. 142:4.
çardak : Ağaç dallarından yapılmış gölgelik. 41:6.
çatma : Daha çok yannık yaymaya yarayan üç ayaktan (sırıktan) yapılan bir düzenek. 106:1, 149:8.
çekek : "çekelim". 19:11.
çekici : "çekecek". 107:6.
çelen : Yakışıklı uzun boylu, ince zayıf (insan) 54:40.
çemrek : Kol, paça, etek gibi şeylerin yukarı çekilişi, bükülmesi 116:1
çente : "çanta". 21:5, 33:11, 79:1.
çığır : Dar yol, karda ayak izlerinin açtığı yol. 12.5, 128:1.
çığırmak : "çağırmak". 105:3, 115:3, 132:3.
çıkıcı : "çıkacak". 116:2.
çıkıncağız : "çıktığında, çıkıncâ'. 19:2.
çıkmak : Başka bir kocaya varmak. 60:12, 71:3, 108:8, 130:3, 133:6, 145:9.
çıngı : Kıvılcım, en küçük ateş parçası. 27:5.
çiğnimden : Omuzumdan.46:6.
çilce bohça : Zengin bohçası, değerli bohça. 10:4.
çilpi : Duvarın düzgün örülmesi için yatay olarak kullanılan ip, şakul, çekül. 121:4, 126:9.
çitime işlik : Süs olsun diye gömleğin iğne ile işlenmesi, nakış yapılması 114:6.
çuha : İnce ve sık dokunmuş yün kumaş. 54:34, 76:1. 96:4.

-D-

damdıra : Saz, üçtelli saz. 125:4.
damga : Belli olsun diye, hayvanlara kızgın demirle vurulan damga, en. 92:4.
dan : "tan". 19:14, 35: 6, 60: 3, 90: 8.
Dayıoluk : Sarız ilçesinin köyü. 130:2.
Dedebeli : İç Toroslar'da yer adı. (Tufanbeyi-Develi-Tomarza arası.) 79:4, 81:7.

Değirmentaşı : "Değirmentaşı" Sarız ilçesinin köyü. 19:1, 128:10.
deyişin : "deyince" 2:9.
delik : Pencere. 69:10, 132:11, 133:15.
delme : Gömlek, kadın ve erkek üst giysisi (önü delik delik işlendiğinden bu ad verilmiştir.) 48:2.
demişkine : "demiş ki" 135:8.
den : "deyin". 19:15.
densiz : Deli dolu, patavatsız, düşüncesizce davranan. 28:6, 80:2, 113:7.
depik : "tekme". 104:6.
Derende Burnu: "Darende Burnu", Ceyhan-Tatarlı köyünde. 43:12.
derkine : "der ki". 147:7.
derimevi : Büyük çadır, büyü ev, ağa ve bey çadırı. 54:30, 124:5.
deşirmek : Toplamak, kaplamak. 120:8, 121:6, 130:4, 142:3.
devre : Yanlış. ters. 12:12, 69:2.
deyi : "diye".45:13.
deyici : "diyecek". 107:6.
deyik : "demiş".41:2, 144:2.
dezze : "teyze". 19:4, 45:12, 53:2, 109:3, 118:4.
dibek : Ağaçtan ya da taştan yapılmış, kahve dövmeye yarayan havan. (Yörede daha çok ceviz ve ardıç ağacından yapılırdı.) 12:4, 19:16, 54:35, 117:7, 121:2.
dil : Anahtar. 85:6.
dillenmek : Halk arasında söylenir olmak, ünü yayılmak 11:2.
dipi : "tipi".32:10.
dirhem (direm): "dirhem", Eskiden kullanılan ağırlık ölçüsü (31 desigram). 35:12.
diyorkine : "diyor ki". 32:2.
dolama : Etek, önü tümden yırtmaçlı üzerine şeritten desen yapılanı da olan kadın giysisi, genellikle mavi olur. (Belleme de denir.) 113:5, 117:6.
don : 1. Giysi, elbise, çamaşır. 2. At tüyünün rengi. 2:14, 7:4, 8:9, 18:5, 20:7, 23:2, 31:1, 47:7, 94:7, 99:8, 104:7.
doru : "doru" Kızıl, kahve at rengi. 28:1. 66:4, 86:3, 106:1, 117:9, 143:4.
dölek : 1. Düz, düzlük yer, 2. Uslu, terbiyeli, ağırbaşlı. 23:8, 26:2, 35:8, 49:5, 75:1.
döleşmek : İyice rahatlamak, oturup kalmak. 66:8.

duluk : Yüz, yanak, şakak. 111:6.
Dumanlı : İç Toroslar'da bir dağ. 101:1.
duşşak : "duşak", Atın ve buzağının ön ayaklarını bağlamaya yarayan ip, köstek. 103:5.
dutma : "tutma", Uşak, hizmetli. 142:1.
duvar (düvel) : "düvel" Devlet, ülke. 1:12.
duyuşun : "duyunca'.63:4.
düşüt (düşek) : Düşüp ölünen yer. (Zaman içinde burası bir nıezarı andırır, çünkü oraya her gelen ve oradan her geçen birer taş atar. Bu Araplardan geçme bir gelenektir.) 15:5, 54:29, 77:6, 85:2,

-E-

ede : Erkek kardeş, ağabey, ağa. 12:1, 35:11, 149:1.
ederik : "ederiz". 107:4.
edici : "edecek".51:5.
edik : "edik". Çoğu Maraş'ta yapılan sahtiyandan ayakkabı, kısa çizme. 36:2.
ediyom : "ediyorum". 18:1.
efe : Fes, festeki püskül, kefiye sarılmış fes, fesin bir yana eğik giyilmesi. 54:34, 66:5, 76:1, 125:3.
efilemek : Yel vurdukça hafif hafif sallanmak. 41:1.
eğrice : Tüy, telek, alındaki saç kıvrımı. 69:13, 125:8.
eğrişmek : Kızların, kadınların yün eğirmek için toplanmaları, piknik 47:7.
eğrimce : Eğri, kıvrık. 142:3.
Ekizli : Adana, Misis, Abdioğlu köyünde yer adı. 133:1.
elbir : Arabulucu, gizlice söz getirip götüren. 49:10.
erbi : Kara ibrişim, saç örgüsü. 124:7.
ergen : Evlenmemiş, bekar. 67:2, 115:4.
Eşe : "Ayşe"nin yörede söylenişi biçimlerinden biri bunun ece söcüğünden geldiği de söylenir. 2:4, 85:2, 140:6.
eşik : Kapı boşluğunun üst ve alt kısmında bulunan ağaç. 19:2.
etlik : Eti için beslenen büyükbaş hayvan. 113:1, 126:4.
etticeğim : Ettiğim 47:2.
evlek : Tarlanın tohum atılmadan önce saban iziyle bölünen kısımlarından her biri. (Evlek, tohum atılırken bir gidiş bir dönüş serpme ölçüsünden büyük olmaz.) 3:8.
ezellaham (ellaham): Her halde, sanıyorum, Allah bilir ya. 49:12, 62:7, 87:2.

-F-

fakı : "fakih". Hoca, fıkıh bilgini. 36:8, 41:5.
farımak : Vazgeçmek. usanmak, ayrılmak. 14:1.
farımak : Kocamak, bezgin duruma gelmek. 81:11.
fent (fend) : Yalan dolan, hile, al. 133:2.
ferik : 1. Keklek pilici, 2. Bir adamın ikinci karısı. 36:11.
fermanlı : Hakkında padişah buyruğu olan. Kimseden korkusu olmayıp, dilediği gibi davranan. 54:13.
filcik : Fincan. 10:7.
filinte : "filinta" Alman yapısı beşli tüfek. 99:5.

-G-

garbi : Batıdan esen yel. 120:1.
gardak : Dar, sözü tok, cakalı, sert. 77:1, 124:6.
gaşşak : Kamışların yan yana getirilip iliştirilmesiyle yapılan perde, çit. (Buna çiğ de denir.) 48:6.
gazel : Ağaç yaprağı. 88:4, 143:7.
Geben : Andırın yöresinde yer adı, köy. 72:1.
gedik : Boş, yeri doldurulmamış. 31:4.
geleneçe : Gelene değin. 72:3.
gelici : Gelecek.85:7.
gelinceğiz : Gelince: 122:7.
gelinçi : Gelin alayı, seymen (seğmen). 87:5, 129:2.
gelirkene : Gelirken.2:16.
geyik göbeği : "geyikgöbeği", Çok güzel kokulu, sapı yenebilen, demetimsi salkım çiçekli otsu bir yayla bitkisi 95:1, 135:3.
Gezbel : Tomarza, Tufanbeyli arasında yer adı, köy 54:15, 57:18,79:4.
gezek : Gezilen, eğlenilen yer. 71:10.
gidek : "gidelim". 14:6, 46:1, 148:8.
giderkene : "giderken" 37:6.
gidici : "gidecek". 38:4, 52:1, 99:10.
gidiciyim : "gideceğim". 33:8, 60:8.
girgin lök : Kızgın, erkek deve. 3:8, 36:5.
gö : "Gök", gök renginde, mavi. (Kimi zaman yeşilimsi mavi). 17:1, 21:7, 54:5, 103:3, 119:7, 121:5.
gökcek : Güzel.84:3.
Gölyanı : İç Toroslar'da yayla. 81:4.

Gövdeli : Pınarbaşı, Sarız, Gürün üçgeni içinde bir dağ. 50:1, 95:1.
gözlüyom : "gözlüyorum", bekliyorum. 8:6.
gubur : "kuburluk", Bele sarılan ve fişek koymaya yarayan askerlik aracı. 3:3.
Gücükçınar : Kadirli ilçesinin köyü. 81:4.
Gülbankoğlu : "Gülbankyan". Kalust Sarkis. 32:2.
Güldağı : Erzincan yakınlarında dağ. 24:4.
gülgülü : Gül renkli, kırmızı 2:14, 3:5, 4:3, 20:6, 54:13.
güman : Kuşku, şüphe. 6:2.
Gümülek : Tufanbeyli - Bozgüney köyünde yer adı. 97:3.
Günbükü : Andırın yöresinde yer adı. 138:2.
güneyik : Güneyde yetişen, güneyde yetişmiş. 150:7.
Gürünçalı : Bir koyun çeşidi, Gürün'dekiler gibi 110:1.
güymek : Emanet etmek, itimat etmek. 105:6.
güzide : Seçkin. 29:6, 121:1.

-H-

haba : "aba" 45:7.
Hacın : "Haçin" Saimbeyli ilçesinin eski adı 15 (başlıkta), 127:1, 143:4.
Hacıoğlu : Sarız, Karayurt'ta yer adı. 64:8.
Haççа : . "Hatice"nin yörede söylenişi 19:18, 68:3, 82:7.
Halbır : . "Kalbur" Andırın-Maraş arasında yer adı. 48:1.
halaka : Meydan, köyün içi, sokak. 35: 2.
Halevik : Pınarbaşı ilçesinin köyü, şimdiki adı "Çakılkaya" 8:8.
Hama : Suriye'de Hama kenti. 43:14.
Han : Han, Tomarza ilçesinin köyü. 98:2.
hapan : Geniş çuval. 5:1.
harç : Harcanan, masraf, harcanan para. 82:8.
Hardallık : Kadirli ilçesinin köyü. 81:4, 110:4.
harımak : Harlamak, coşmak. 12:9, 145:2.
hartlap : Dikenli, yabani bir Çukurova bitkisi. 48:14.
hasılı : Hülasa, özetle. 1:7.
hasır : Kaba ot ya da kabuktan örülmüş taban, tavan örtüsü 1:7.
havan : İçinde kahve ve tütün dövülmeye yarayan, tahta, taş, maden kap; 19:5.
havıl : Cirit. 58: 7.
havlu : "avlu." Evin önünde duvarla çevirli üstü açık yer. 69:4, 76:2, 136:6.

havut : Deve semeri. 109:5.
hayf : Öç, intikam 14:6. 68:3-6.
hayma : Üç, dört çatallı büyük ağaç dikilerek çatallar arasına konan bağlantı ağaçları üzerine ot vurulan (yığılan) yer. Bu, hayvanların yetişemeyeceği yükseklikte olur. 23:5, 35:3, 57:5, 60:10, 69:4, 109:2.
hehap : Heba olan, boşa giden. 31:9.
hekili : Ukala, her şeye koşturan. 94:3, 67:3.
hellemek : Koyun sürüsünün bir yerden başka bir yere sürülmesi.114:4.
heril : İpekli kumaş. 66:10, 119:2.
herk : Tarlayı bir yıl boş bırakıp ekime hazırlama işi, nadas 1:5, 2:8, 18:3, 33:2, 34:2.
hezen : Damlarda merteklerin dayandığı ağaçtan büyük kiriş. 10:3, 23:1, 145:1.
hısta : "hisse". Pay. 6:6, 86:5.
hobek : Oyuncak. 145:9.
hodul : "fodul". Cakalı, gösterişli, fıyakalı. 20:2, 54:37.
horanta : Kadın, kadınlar, ev halkı. 127:4.
horsa koymak : "forsa koymak". Fors yapmak, kafa tutmak 58:6.
horta : Palavra. 94: 5, 133:14, 134:11.
hota : Fiyaka, övgü, alkış. 5:6, 8:4, 65:1, 67:6, 71:7, 81:5, 104:4, 146:4.
hozan : Ekilmeyip boş bırakılan tarla. 33.2.
huğ : "huğ." Saz ya da kamıştan yapılan kulübe. 35:8, 41:11.
Hürüoğlu : Hürüuşağı; Ceyhan ilçesinin köyü. Şimdiki adı Türkşükriye. 126:9.

-I-

ılgar : Atın dörtnala koşması. 91:1.
ılgın : Belli belirsiz, hafif esinti 73:5
ılgıt ılgıt : Hafif hafif, yavaş yavaş, (esmek, akmak, gitmek.) 23:2.
ınak : Koruyucu, yardımcı, vasi. 29:3, 105:1.
ırbık : "ibrik". 32:6.
Irışvan : Van-ı Irışvan: Van'dan gelip Kırşehir ve Konya yörelerine yerleşen Kürt aşiretleri. 126:4, 143:6.
ırızgı : "rızık, rızk." Yiyecek, içecek. 6:1.
ırmak : Uzak tutmak, başından ırmak;kovmak. 68/2:8.

ısıcak : "sıcak". 6:1, 72:4.
ışgın : "ışkın." Filiz. 7:2.
ıvgalanmak : Kederlenerek coşmak, için için coşmak. 45:4.

-İ-

ilaha : "ilahi". İnşallah, Allahım, Tanrı; 29:6, 63:3, 71:15, 74:7, 114:1, 123:3.
ilenger : "lenger" Bir çeşit yassı geniş kap. 50:8.
İncedere : Sarız ilçesinin köyü. 99:3.
indimidi : "indim idi." indiydim. 67:8.
ireşme : "reşme." At başlığının ya da yularının burun üstüne veya çene altına gelen zinciri. 102:1.
irkilmek : Bir engel karşısında duraklayıp kalmak. (İrkilişmek.) 114:5.
iskembi : "iskemle." Üzerine oturmak için yapılan küçük oturak, sandalye. 55:12.
işlik : Gömlek, mintan. 10:2, 22:4, 27:5, 43:2, 54:34, 77:3, 119:2, 123:5, 133:5, 134:9.
itburnu : Kuşburnu da denilen bitki. Yabani gül. 48:14.
ivir ivir işli : İnce işli. 66:10.
iyeşmek : İddialaşmak, inatlaşmak. 88:5.
izar : Gelinlerin başına örtülen renkli tülbent 98:5.

-K-

kabak : Açık, saçsız, örtüsüz. 9:8. 12:4, 44:3, 54:14, 122:6, 123:9, 133:2, 145:9.
Kabaktepe : Sarız ilçesinin bir köyü. 36:5, 84:3.
kada : Kaza, bela, ölüm gibi şeylerin tümü. Kadasını almak: Yolunda ölmek. 23:6, 24:1, 33:2, 37:6, 43:8, 69:2, 78:4, 107:2.
kademsiz : Uğursuz.44:1.
kağıt salmak : Mektup salmak. 25:6.
kahır çekmek : Birinin üzüntüsüne ortak olmak, onun geçimini sağlamak. 2:12.
Kaman : Tomarza'nın bir köyü. 4:1, 98:2.
Kân : Tufanbeyli ilçesinin köyü (Bozgüney). 78:3.
kaput : Palto, 36:4, 63:3, 71:11, 92:5, 110:5.
Karaçat : İç Toroslar'da yer adı. 81:5.
Karapınar : Pınarbaşı ilçesinin köyü, yer adı. 78:1.

Karataş : Adana'nın ilçesi. 126:1.
Karbeyaz : Sarız-Oğlakkaya köyünde yer adı. 12:9.
Kargediği : Binboğa'da Yeşilkent yaylasında yer adı. 144:8.
karı : Yaşlı kadın. 2:13.
katar : Sıra, dizi. 60:6.
kayıt görmek : Düğün için gerekli eşyayı almak, hazırlık yapmak. 109:7.
kavil : Söz, sözleşme. 3:7.
kefiye : Püsküllü erkek ya da kadın başörtüsü. Eskiden fesin üzerine bağlanırdı. 7:6, 40:1, 84:2,119:3.
kekil : "kakül" alnın üzerine sarkıtılan kısa kesilmiş saç. 3:4, 19:4, 54:19, 57:7, 60:2, 62:5, 67:3, 96:7, 129:1, 142:3, 145:6.
kele : Bir hitap sözü, ayol gibi. 8:11, 15:8, 43:13, 51:6, 105:5, 121:6.
kelek : Şakak ile kulak arasından aşağıya sarkan saç, zülüf-zilif. 26:2.
kelep : Büyük iplik çilesi. 31:7.
kelik : Ayakkabı, çocuk ayakkabısı. 142:5.
Kemer : Sarız ilçesinin köyü. 71:1.
ken-kenne : Kez, defa, kerre. 64:2, 135:9.
keri : Sonra. 115:7.
kese : İçine para konulan bez torba. (İşlemeli, kumaştan, deriden yapılanı olurdu.) 8:7.
Kesik : Sarız-Yeşilken kasabasında yer adı 33:8.
kestek : Yuvarlak yüzlü, kara gözlü, kısa boylu güzel bayanlar için söylenir. 31:7.
keten : Ketenden yapılan başörtüsü. 42:1, 54:6, 113:2.
kıç : Ayak. 3:6, 12:4, 23:11, 102:4, 111:1, 118:3.
Kınık : İç Toroslar'da yayla. 37: 7, 90: 7, 110:6.
kırcı : Doluya benzer fakat ondan daha küçük taneli yağış. 137:3, 106:5.
Kırkpınar : İç Toroslar'da yayla. 81:3.
kırmalı : Beyaz üzerine siyah iplikle ve kırık çizgilerle yapılan nakışlı işlik, gömlek. 22:4.
Kısık : Tomarza-Çanakpınar köyünde yer adı. 25:1.
kıyık : "kıyak" gösterişli, cakalı. 43:10.
kıykam : Bir yana eğik, fiyaka, fesin ya da şapkanın eğri giyilmesi. 51:4.
Kızıldağ : İç Toroslar'da yayla. 81:5.
Kızılgöl : İç Toroslar'da yayla. 79:3.

Kızılömerli : Kadirli ilçesinin köyü. 110:4.
kivra-kirve : Dost, arkadaş, ahbap. 32:4.
Kiraz : Feke ilçesinde yayla, yer adı 91:6, 98:7.
kolcak : Önden kolla giyilip, arkadan bağlanan gömlek gibi fakat ondan daha kısa kadın giysisi. Genellikle beyaz üzerine işlemeli olurdu. 111-9.
kor : Sıra, dizi, iyice yanmış ve ateş haline gelmiş odun, kömür parıçası. 57:10.
koyak : Dağlar üzerindeki düzlükler, çukurluklar 17:1, 60:1, 84:3, 102:2, 108:1.
koygun : Dokunaklı, içli. 117:7, 120:7.
kozlu : Gelibolu yöresinde yer adı. 21:1.
Köklü : Sarız, Kabaktepe yakınlarında yer adı. 36:5.
kölge : "gölge". 32:1, 45:4, 63:2, 84:6, 149:6.
Körkuyu : Sarız, Söbeçimen'de ve Yeşilkent'te yer adları. 77:3, 144:8.
kös : Yeni doğan kuzuların ve oğlakların konduğu yer 68/5:2.
köşek : Deve yavrusu, av köpeği, tazı. 31:2, 133:10.
kötek : Dayak, sopa. 12:8, 47:1, 105:2.
Kötüören : Pınarbaşı ilçesinin köyü. 26:1.
kulunç : İki omuz arası, sırt. 38:4, 77:5, 104:2, 119:1.
Kumlu : Sarız. Yeşilkent kasabasında yer adı. 144:3.
Kurubel : Tomarza. Kokarkuyu yöresinde yer adı. 35:2, 114:8.
Kuruçay : İç Toroslar arasında Tomarza yönüne akan çay. 35:1, 82:1.
kuşluk : Sabahla öğle arası. 27:5, 133:1.
kutmu : "kutnu". İpekle karışık bir çeşit dokuma. 1:7, 20:9, 27:5, 33:9, 55:5, 59:3,104:9, 149:3.
külemek : Elini koluna bağlayıp bırakmak, hayvanlarda ayaklarını bağlamak 122:3.
kümküm-küküm: İyice, adam akıllı, çok, eli ayağı tutmaz biçimde. 30:1.
kündükü : Mor. 119:2.
künye : Kimlik, askerlikten gönderilen ölüm kağıdı 9:1.

-L-

labıt : Çift sürerken, öküzlere kumanda etmekte kullanılan uzun sopanın ucundaki demir nacak. Övendirenin (mesesin) ucundaki demir nacak. Labut. 71:8.

Ladif : (Bknz. redif).
lele : "lale". 6:7, 125:7.
lök : Tek hörküçlü erkek deve. 36:5, 48:10.

-M-

Maravuz : "Marabuz" Afşin ilçesinin köyü. 85:8.
martin : Tek kurşun atabilen tüfek. 62:3, 68/2:3.
maslak : Şakacı. 108:5.
Maşat : Sarız, Karayurt - Oğlakkaya-Ayranlık köyleri yaylası 35:7, 64:2, 89:2, 116:2,117:8.
maşlak : meşlek. Geniş kollu paltoya benzeyen giysi. 50:6, 54:37, 81:8, 143:2, 137:2, 117:10.
maya : Dişi deve. 48:4, 100:3, 114:7.
Mazıran : "Mazıkıran" Gürün, Sarız arasında bir dağ. 50:1.
melefe : Yorgan yüzü, nevresim 104:7.
mencilis : "meclis" Bir işi konuşmak için yapılan toplantı ve bu toplantının yapıldığı yer. 31:4, 98:1, 103:6, 137:2.
menent : Eş, benzer. 99:2.
mertek : Evlerin tavanına döşenen uzun ve yuvarlak (Şimdiler de köşeli olanı da var) ağaç, yuvarlama. 71:5.
meses : Öküzleri sürmekte kullanılan bir ucu miditli-midilli (nodul da denir), öbür ucu labıtlı (nacaklı) uzun sopa. 104:4.
mezer : "Mezar" 22:1, 33:15, 39:3, 43:1, 70:4. 74:4, 79:2, 80:2, 84:4, 98:5, 125:1, 131:2, 134:4, 138:3.
Mıklı : "Mıhlı". İç Toroslar'da yayla, yer adı. 110:9.
mehrican : "Mihrican" da denir. Güz aylarında esen sayılı bir yel, soğuk. 130:5.
mucuk : Gündüz ısıran sivrisinek. 82:1, 148:4.
muraz : "murat". İstek, dilek. 33:10, 43:7, 91:6.
Musaf : "Mushaf". Kur'an. 103:4.
musul : Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların yem yediği tahta kap, çanak. 133:11.
müstantik : Sorgu yargıcı. (eskiden). 57:9.
müşelge : Tomarza, Söğütlü'de yer adı. 134:6.

-N-

neylemeli : Ne yapmalı, ne etmeli. 69:1.
neyneyim : Nideyim, neyleyim. 32:10.
nicoluk : Nicolmuş, nerde kalmış. 63:5, 104:1.
nidicin : "nideceksin". 134:3.

-O-

oba : El, yabancı, çadır halkı, göçebe ailesi. 19:2, 30:10, 33:2, 34:4, 43:5, 45:7, 54:40, 72:2, 104:1, 121:1, 123:7, 133:17, 136:3, 144:6, 147:2.
od : Ateş. 125:5.
okuntu : Düğün davetiyesi, çağrı. 87:1.
oluyum : "olayım". 84:1.
Opruk : "Obruk". Tufanbeyli, Saimbeyli arasında yer adı. 82:2.

-Ö-

öleneçe : Ölene değin. 71:1.
ölürkene : "ölürken". 50:6.
ölüyüm : Öleyim.85:11.
önermek : Saymak, denk tutmak. 28:2.
örd : Arka, arkalı. 119:4.
örflü olmak : Gücü, etkisi fazla olmak. 15:11.
örk : Hayvanları, özellikle de atları bağlamaya yarayan, yere çakılan kazık ve buna bağlı ip, zincir. Bu kazığın demirden olanına sikke denir. Atın yularıyla sikke arasındaki ip 27:1, 33:3.
örtme : Köy evinin eve giriş yeri, antre 10:9.
Örtülü : Sarız ilçesinin köyü. 32:1.
örzülemek : "arzulamak". 87:2.
öyke : Söyke de denir. Bölge. 132:4.
öz : Sulak yer. 27:4, 51:2.
özne : Güveyi. 8:9, 15:10, 18:6, 19:7, 23:3, 35:4, 66:6. 67:5. 82:8, 98:3, 115:6.

-P-

palaz : Keçi kılından dokunan kıl çul 54:11. 62:18.
papak : Filikten (tiftik) örülmüş baş giysisi, kalpak. 61:5.

pece : baca. 30:1, 139:3.
pençik : Hizmetçi, yumuş uşağı. 149:3.
pendir : "peynir". 25:2, 76:3.
penek : Baca.39:2.
perçem : "kakül". Kekil. 30:11.
peşkir : Havlu. 31:8, 74:2.
pezek : Şalvarın bağ takılan yeri. 134:6.
pırtı : Her çeşit dokuma, manifatura eşyası 30:9, 83:4, 98:4, 105:1, 111:7.
poçu : "poşu". Başa, bele, boyna bağlanan dokuma. Bunun beyaz olanına poşu, renkli olanına tarabulus denir. 62:6, 64:7.
potlamak : Devenin, mandanın yavrulaması. 133:10.
pullu : Kenarları pullu başörtüsü. 129:1.
pürlenmek : Yaprak, çiçek açmak. 26:1.
püskül : Bir ucu bağlı, bir ucu serbest biçimde olan iplik demeti. 35:12.

-R-

redif : İhtiyat asker. 1835'te kuruldu, 1912'de kaldırıldı. Bunlar, maaşlarının dörtte birini alırlar, haftada iki gün çalışırlar, sadece bu iki gün resmi giysi giyerlerdi. Halk arasında ledif, ladif biçiminde söylenir. 4:1, 5:3.
remil : Fal, kum falı. 47:6.

-S-

saba : Sabahleyin, ileriki günlerde 27:4, 33:7. 99:5. 100:3. 121:2.
sabahaça : Sabaha değin. 34:1, 81:2, 120:8.
sabahanan : "Sabahleyin". 41:5, 54:4, 70:1, 71:12, 128:9.
sabattan : "sabahleyin". 99:11.
sağrı : Hayvanın beli ile kuyruğu arasındaki dolgun ve yuvarlakça yeri. 66:4.
sahal : Birinin yerine askerlik görevine gönderilen kişi, bedellik, vessek. 1:15.
sal-salaca : Tabut. 31:3, 32:2, 54:20, 73:4. 78:1, 82:2, 87:6, 90:2. 101:1, 114:2. 120:2.
salak : Salınıp gezilen yer, bölge. 26:2, 35:8, 69:11.
salkıyurdu : Geniş, güzel manzaralı, otlu ve sulak yurt. 124:9.

salta : Yakasız. İliksiz, kolları geniş kısa ceket. 112:1.
sap : Biçilmiş ekin. 19:19.
saraç : Eyer ve başka at takımları yapan, meşin üzerine çalışan zanaatçı. 133:8.
Sarıçiçek : İç Toroslar'da yayla. 147:4.
Sariyecek : Pınarbaşı, Kadılı köyü yaylası. 36:9.
Savrun : Kadirli ilçesinin içinden akan su 100:4.
saykı : "sanki", güya. 57:18, 149:1.
saylak : Bayır, sarp yer, sal (yassı) taşlı yer. 36:3.
sehil : "sahil. Deniz kenarı, Çukurova. 9:3, 17:7, 33:7, 56:6, 60:18, 71:2, 113:1.
seki : Küçük tepe, karşı. 23:5, 36:8, 79:1.
seko : Palto. 27:5, 112:4, 147:3.
sektirmek : Atın seke seke, sıçrayarak gitmesi. 102:1.
selef : Önce. 63/2:1.
seniyinen : "seninle". 125:6.
sergen : Biçilip yere serilen ekin. 18:2.
seyfi : Gözleri güzel bir çeşit alıcı kuş. 36:10.
seyip : Başıboş, sahipsiz. 25:3.
seymen : Düğünde gelin getirmeye giden erkekler, gelin alayı. 21:2.
sırt : Üst baş, çamaşır. 29:5.
sıyırma : Dikenli bir bitki. (yenilebilir.) 54:11.
sikke : Atları çayırlığa, otlağa bağlamak için yere çakılan demir kazık. 42:3.
Siptinni : Siptinli. Adana içinde bir semt. 82:5.
S i s : Kozan ilçesinin eski adı. 60:2.
siyeç : Çit.80:6.
Soğanlı : Allahüekber dağları güneyinde, Sarıkamış yakınlarında bir dağ. 2:6.
soyka : Ölüden arta kalan giysi ve öteki eşyalar. 140:4.
sozalmak : Umduğunu bulamamaktan üzgün olmak. 136:2-4.
söbe : Oval. 115:5, 133:17, 47:4.
sömelek : Kundağa sarılan bebek. 9:6.
söylemek : Nazar değmek. 121:1, 82:5.
sürek : Sürülerek götürülen ve eti için beslenen büyükbaş hayvan sürüsü. Buna etlik de denir. 22:7.
süyük : Damlardaki saçak. 97:5.

-Ş-

şahbaz : Çevik. 110:3.
şaplak : Tokat, şamar. 19:20, 29: 5.
Şar : Tufanbeyli'nin köyü. 123:7.
şateri zubun : "zıbın" Halep'ten getirilecek zıbın olarak dikilen bir çeşit kumaş 36:9.
şeher : Başa bağlanan bir çeşit eşarp, cılgı da denir. İlkin şehirden geldiği için bu ad verilmiştir. 8:8.
şemşili : "şemsili". Parlak. 36:6.
şer : Kötülük.68/3:4.
şerit : Kumaş ve bez topunun bağlandığı kumaş, bez parçası. 83:4, 126:5.
şimdenkeri : Şimdiden sonra. 71:14.
şimdicike : Şimdi, hemen. 124:4.
şişek : İki yaşındaki koyun. 115:2.
şitil : Filiz, fidan. 72:8.
şor : Söz, laf. 12:8, 33:14, 105:3.
şuvara : "şuara". Şair, şairler. 82:3, 89:4, 122:1, 140:1.

-T-

tabaka : Tütün koymaya yarayan kap. 55:8.
takaklı : Beyaz bez, hasa bezi. 112:1, 119:2.
Tanır : Afşin ilçesinin köyü. 97:6.
taplak : "tablak". Dağlar üzerindeki düzlükler, çukurluklar. 82:4.
Taşkesen : Tufanbeyli, Bozgüney köyünde yer adı. 97:5.
Tatarlı : Ceyhan ilçesinin köyü. Şimdiki adı Irmaklı. 43:6-7
tavlar : Kapların konduğu yer, terek. 127:5.
tavlı : Etli, besili, şişman, tavlanmış. 36:4.
tavsır : "tasvir". Fotoğraf. 24:3, 122:2.
tecir : Çalımlı, kibar. 127:7.
tecir heybesi : Ağzı ilikli heybe. 123:5.
Tecirli : Çukurova'da bir Türkmen oymağı. Daha çok Osmaniye, Bahçe ilçelerinde ve o yörede otururlar. 42:5.
tekerek : Kısa boylu, dolgun vücutlu güzeller için böyle denir. 40:2, 120:1.
tel vurmak : Telgraf çekmek. 25:6, 60:4.
temennah : Eli başa ve göğse götürerek yapılan saygı işareti, selam. 103:1.

teneşir : Ölü yıkanılan tahta kerevet. 67:1.
terki : Eyerin arka kısmı. 48:11.
ternik : "terlik". Başa giyilen takke. 115:8, 129:3.
tesbek : "tesbih". 123:3.
teşt : Bakırdan yapılan, daha çok hamur yoğurmaya yarayan ev eşyası. 27:1.
tevir : Hile, al. Çeşit. 19:4, 62:3.
Tırmıl Hüyüğü : Kozan ilçesi yakınlarında. 136:5. (ikinci şiirde.)
tilif : Sürme çekilmiş gibi güzel göz, doğuştan olur. 21:1.
tiringiz : Titiz, kolay beğenmeyen. 108:5.
toka : El sıkma, tokalaşma. 58:1.
toklu : Bir yaşını bulmuş kuzu. 60:18.
tor : Acemi. 145:3.
tor daylak : "tor taylak". İki yaşındaki deve yavrusu. 3:8, 36:3, 69:3.
toy : Acemi, çocuk, tedbirsiz. 45:9.
tozzak : "tozak". Hotoz, küçük ve süslü başlık. 21:1, 71:10, 83:3.
töbe : "tövbe". 33:12.
tuğ : Başa takılan sorguç, tuğ. 48:10.
tura : Tura denilen iple oynanan bir erkek oyunu. Düğünlerde davul, zurna eşliğinde oynanır. 19:3, 127:8.
tülü : Erkek deve 17:8, 22:5, 35:9, 47:1,69:1, 74:6, 109:2, 139:7, 149:1,

-U-

uççа : "uzca". Az, yavaş. 71:8.
uğru : Ön, önü. 2:1/10, 6:8.
uğrun : Gizli. 54:8.
umucu : Dilenci. İstekte bulunan, uman. 31:8, 54:15.
uruba : Asker giysisi. 24:4, 135:6.
Urum : "Rum". Çukurova'ya göre Toroslar'ın öte yüzü. 41:7, 84:3.
Uruşvan : "Rüşvan". Van. Van'dan gelip orta Anadolu'ya (Kırşehir, Konya yörelerine) yerleşen Kürt aşiretleri için bu deyim kullanılır. Irışvan da denir. 87:10.

-Ü-

üce : "yüce". Yüksek. 103:6.
Üçpınar : Sarız, Karayurt köyünde yer adı. 89:4.
üleş : "leş". Ceset. 50:13, 60:10, 66:3.
üveyik kır : Gri, kül rengi, siyahla beyaz karışımı at donu. 81:7.

-V-

vara : Nola, keşke. 23:2.
vardımıdı : Vardıydım, vardım idi. 32:7, 54:10.
varıcın mı : Varacak mısın. 107:1.
varıncağız : Varınca. 50:7, 57:11.
varırkene : "varırken". Vardığı zaman. 32:2.
varışın : "varınca". Vardığı zaman. 96:5, 131:5.
verici : "verecek". 40:3, 85:7.
vili : vah vah, eyvah, vayli. 35:2, 62:5, 87:2, 133:12, 143:3.

-Y-

Yağlıpınar : İç Toroslar'da yayla. 81:4.
yağmurçalı : Solgunca yeşile çalan renk. 131:1.
Yalak : Sarız ilçesinin kasabası. Şimdiki adı Yeşilkent 9:1, 23:8, 33:15, 99/2:1, 117:2.
yalım : Alev, yangı. 57:12, 104:3.
yamçı : Keçeden yapılan bir yüzü uzun tüylü kalın yağmurluk. 86:1.
yanıl alma : Bir yanı al, bir yanı yeşil elma. 66:6.
yannık : Tereyağı ve ayran çıkarmak için yoğurdu içinde çalkaladıkları deri kap. (Dana ve keçi derisinden yapılır, içi ovgu denilen çam kokusuyla yıkanırdı. Bunun ağaçtan yapılanına yayık denir.) 19:14.
yapma : Büyük tomar ot yığını. 19:6.
yaşıt : Aynı yaşta, yaştaş. 77:6.
yaymak : Hayvan otlatma, gütme. 40:1.
Yazyurdu : Pınarbaşı, Kızılören köyünde yayla. 10:10.
yeğin : Fazla, şiddetli, zorlu, azgın. 14:2, 68/4:1.
Yed' oluk : "Yedioluk". Sarız ilçesinin köyü. 97:7.
yekinmek : Ayağa kalkmak, ayağa kalkmak için doğrulmak. 32:1.

yelgin : Yelli, hızlı. 31:10, 84:1.

yellik : Çadırın, çadırla toprak arasındaki parçası. Çadır havalandırılmak istendiğinde bu parça açılır, fazla yel estiğinde ise kapatılır pencere, çadır penceresi. 66:2.

yelmek : Koşmak, acele olarak gitmek. 67:7.

yenge : Düğünde gelini getirmeye giden akraba kadınları. 21:2.

Yeniçıktı : Sarız, Kemer köyünde yer adı. 49:4.

yeniyetme : Genç, delikanlı. 11:2.

yerinmek : Kıskanmak, gıpta etmek, imrenmek, üzülmek, gücenmek. Yörede bu sözcük "Bir özleme kavuşamamaktan üzülmek" olarak kullanılmaktadır. 8:2, 12:11, 18:3, 21:10, 31:11, 96:1.

yernik : Özlemine kavuşamamış, üzülmüş, üzük, imremiş. 39:2, 42:3, 115:8.

yesir : "esir". Tutsak. 1:7.

yetirmek : Tamamlamak. 30:2.

yetmek : Anlamak. 117:4.

yıldır yıldır etmek: Parıl parıl parlamak. 46:1, 60:2.

yılışmak : Tebessüm etmek, güler gibi yapmak, utanarak gülümsemek. 25:5, 58:4, 73:4, 99:4.

yırak-yıramak : "ırak-ıramak". Uzaklaşmak. 1:14, 27:2, 65:4, 66:3, 67:4, 93:1, 104:1, 116:5.

yitik : Yitmiş, kaybolmuş, yiten. 142:6.

yoklu : Yoksul, fakir. 57:4, 123:1.

yolak : Yol (mecaz), izin, müsaade. 49:5.

yolunmak : Saçını ve yüzünü yolarak ağlamak. 62:14, 67:5.

yorga yorga : Dalga dalga. 7:3.

yormak : Bir tartışmadan üstün çıkmak, yenmek. 103:6.

yoz : Kısır, süt vermeyen koyun, inek. 3:9, 38:3, 50:5, 60:18, 69:6, 95:2.

yumuş : İş, emir, buyruk. 32:18.

yuyarkene : "yurken". Yuduğu zaman. 108:1.

yük : Eskiden "evlik" denilen evlerdeki büyük odada yatak yığılan yer. 18:2, 81/2:5.

-Z-

zabit : Subay. 1:13, 33:1, 102:4, 128:3.

zağlı : Keskin, ucu sivri. 54:3.

zahar : "zahir". Her halde. 120:4.

zarf : Fincan altlığı, fincan tabağı. 100:4.
zavrak : Çalım. 73:3.
zavur sallamak : Azarlamak, yüksek sesle hitabetmek. 33:8.
zahmeri : "zemheri". Karakış. 7:2.
zenzele : "zelzele". Deprem, yer sarsıntı. 54:8.
zırtaboz : "zırtapoz". Delişmen, zoru yenen, babayiğit. 69:11, 119:5.
ziya : "zayii". Yok olma. 141:2.
zorbaz : Zoru yenin, babayiğit. 17:8, 19:6, 52:3.
zorkun : Bu adla anılan bitki. 10:5.
zubun : "zıbın". Gömleğin üstüne giyilen pazenden ya da pikeden yapılmış kısa kollu, alt tarafı uzun giysi. 2:6, 77:3, 100:1, 104:9, 109:1, 119:2, 120:3.

- BİRİNCİ CİLDİN SONU -

Ahmet Z. Özdemir

1934 yılında Kayseri'ye bağlı Sarız ilçesinin Karayurt köyünde doğdu. İlköğrenimini köyünde, orta ve lise öğrenimini Pazarören Mimarsinan Öğretmen Okulunda yaptı (1956). Bursa Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümünü bitirdikten sonra, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans tamamladı. Yurdumuzun birçok yerinde öğretmenlik yaptıktan sonra emekli oldu. Halkbilimi ve Türk Dili konusunda çok sayıda makaleleri yayımlanan yazarın, basılmış eserleri:

1. Avşarlar ve Dadaloğlu, Dayanışma Yayınları -1985- Ankara.
2. Sarız'da Düğün (Avşar Düğünü adıyla) TRT'de yayınlandı, 1990.
3. Öyküleriyle Ağıtlar I, Kültür Bakanlığı - Hagem Yayınları, 1995.
4. Öyküleriyle Halk Şiirleri, Ürün Yayınları, 1998 - Ankara.
5. Öyküleriyle Ağıtlar II, Kültür Bakanlığı, 2001.

Ağıtlar-türküler, kişilerin özgeçmişi olduğu gibi, aynı zamanda toplumların da özgeçmişidir. O nedenle bir ulusun geçmişini ağıtlardan izlemek olanaklıdır: Yemen Ağıtları, Sarıkamış Ağıtları, Çanakkale Ağıtları yanında kıtlıktan, yoksulluktan, hastalıktan ölenlere ağıtlar; namus için ölenlerle, kavgada, doğa olaylarında ölenlere yakılan ağıtlar bunu gösterir.

Tarihçi, tarihi bulabildiği belgelerle istediği gibi yorumlayarak yazabilir. Ama o tarihi olayları bir de halkın gözüyle görmek, bizim konuya daha geniş açıdan bakmamızı sağlar. Çünkü bir olayda, sözgelişi savaşlarda, yıkımlarda sevinci de acıyı da yaşayan halktır. Doğal olarak bunların yansımaları da halk da görülecektir.

ISBN 97517-1062-6

9789751710628

4.000.000 TL.